Pierre Bellemare
Jean-François Nahmias

Mari enigme ale istoriei

De la Masca de Fier
la monstrul din Loch Ness

bestseller

PIERRE BELLEMARE
JEAN-FRANÇOIS NAHMIAS

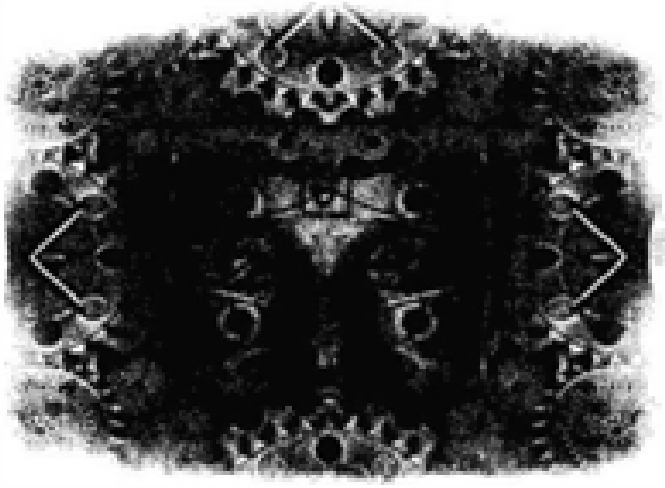

MARI ENIGME ALE ISTORIEI

DE LA MASCA DE FIER LA MONSTRUL DIN LOCH NESS

LITERA®

La terrible vérité: 26 grandes énigmes de l'histoire enfin résolues
Pierre Bellemare și Jean-François Nahmias
Copyright © 2008 Éditions Albin Michel

Editura Litera
O.P. 53; C.P. 212, sector 4, București, România
tel.: 021 319 63 90; 031 425 16 19; 0752 548 372
e-mail: comenzi@litera.ro

Ne puteți vizita pe
www.litera.ro

Mari enigme ale istoriei.
De la Masca de Fier la monstrul din Loch Ness
Pierre Bellemare și Jean-François Nahmias

Copyright © 2012 Litera
pentru versiunea în limba română
Toate drepturile rezervate

Traducere din limba franceză:
Aurelia Ulici

Editor: Vidrașcu și fiii
Redactor: Mona Apa
Corector: Cristiana Miu
Copertă: Andrei Gamarț
Tehnoredactare și prepress: Anca Suciu

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
BELLEMARE, PIERRE

Mari enigme ale istoriei. De la Masca de Fier la monstrul din Loch Ness /Pierre Bellemare, Jean-François Nahmias; trad.: Aurelia Ulici. – Ed. a 2-a. – București: Litera Internațional, 2012

ISBN 978-606-600-632-3

I. Nahmias, Jean-François
II. Ulici, Aurelia (trad.)

001.94(100)
94(100)

Tipărit la R.A. „Monitorul Oficial"

CUPRINS

Cuvânt înainte 7
Marea ducesă Anastasia 9
Rudolf de Habsburg 21
Marilyn Monroe 37
Ludovic al XVII-lea 49
Triunghiul Bermudelor 65
Mary Celeste 77
Omul cu Masca de Fier 91
Abatele François Bérenger Saunière 106
Martin Bormann 119
Tutankhamon 130
François Ravaillac 144
Émile Zola 159
Marguerite Steinheil 170
Charles-Geneviève d'Éon 186
Agnès Sorel 199
Monstrul din Loch Ness 210
Sébastien Peytel 221
Ludovic al II-lea de Bavaria 231
Napoleon Bonaparte 243
Marie Besnard 257
Mareşalul Ney 283
Comoara templierilor 294

Cuvânt înainte

De la istoria inventată la cumplitul adevăr

Când ne gândim cât este de greu să fim imparţiali în viaţa noastră de zi cu zi, cum am putea să nu înfrumuseţăm destinul personajelor pe care le îndrăgim şi să nu ascundem sau să ignorăm viaţa celorlalte, când este vorba despre istoria Franţei?

În secolul al XIX-lea, Jules Michelet a fost printre primii care au încercat să redea cu rigoare trecutul poporului francez. Totuşi, continuă să existe zone de umbră, în special cele legate de intimitatea mai-marilor lumii. În acest univers în care pătrundem pe încredere, orice înşelătorie este posibilă. Aşa s-a întâmplat cu fratele lui Ludovic al XIV-lea, cu fiica ţarului Rusiei, cu moartea lui Napoleon I sau cu asasinul bunului rege Henric.

Lumea contemporană generează şi ea, în egală măsură, destine imaginare, la fel de captivante. Avioane dispar într-un loc devenit magic, un preot ascunde un tezaur în preajma bisericii lui, un blestem se abate asupra celor care descoperă o comoară. Visăm la aceste aventuri demne de cele mai bune romane în serie.

Jean-François Nahmias, istoric pasionat, îşi propune să demaşte ştirile false şi informaţiile trucate, pentru a ne dezvălui crudul adevăr!

Pierre Bellemare

Necunoscuta din Berlin

În seara de 17 februarie 1920, un agent de poliţie berlinez pescuieşte din apă o fiinţă disperată care s-a aruncat în canalul Landwehr. Tânăra de vreo douăzeci de ani este condusă la post, unde refuză să-şi decline identitatea, repetând neîncetat, foarte agitată:

– Cine v-a rugat să mă salvaţi?

Vorbeşte germana cu un uşor accent rusesc. În mod vizibil, suferă de o stare depresivă şi anxioasă. Este internată în cel mai apropiat azil, cel din Dalldorf. Nici acolo nu spune cine este, fie pentru că nu doreşte, fie pentru că suferă de amnezie. Doctorul Rudnev, care a luat-o în îngrijire, îi descrie cu mare exactitate tabloul clinic: „Pacienta este conştientă de timp şi de spaţiu. Lasă impresia că ar fi anxioasă. Declară insistent că trebuie să-şi ascundă numele, de teama persecuţiilor. Este evident că nu mai vrea să trăiască: refuză să mănânce şi trebuie alimentată cu forţa. Respinge orice contact cu străinii. Caută prin orice mijloace să se facă de nerecunoscut. În ciuda durerii, ajunge chiar să-şi smulgă dinţii din faţă; petrece ore întregi schimbându-şi pieptănătura. Totuşi, este mereu amabilă şi lasă impresia că ar fi fost foarte bine-crescută, perfect educată. Păstrează întotdeauna distanţa şi uneori este chiar arogantă."

Lunile trec fără ca nimic să se schimbe în acest comportament ciudat şi îngrijorător. Necunoscuta îşi plimbă silueta întunecată şi subţire pe coridoarele şi prin grădina spitalului de psihiatrie din Dalldorf. Nu este dezagreabilă privirii. Ar fi chiar frumoasă dacă n-ar avea un aer tragic, ce pare a fi urmarea unei grele încercări. Şi, brusc, în data de 30 octombrie 1920, lovitură de teatru.

În cele din urmă se împrieteneşte cu o altă bolnavă, în vârstă de patruzeci de ani, pe nume Maria Peuthert. Aceasta, intrigată, a încercat cu blândeţe s-o facă să vorbească, dar n-a

ajuns la nici un rezultat... Cele două femei sunt aşezate pe o bancă în parc. Necunoscuta citeşte o revistă, iar tovarăşa ei o priveşte. Dintr-odată, incredibilul se produce. Câtă vreme până atunci nu manifestase nici cel mai mic sentiment, acum începe să tremure din tot trupul, iar paginile revistei pe care o fixează cu ochi rătăciţi tremură şi ele.

– Nu, nu se poate! rosteşte cu greu.

Maria Peuthert se apleacă asupra revistei şi vede fotografia care ocupă jumătate de pagină. Se întoarce spre tânără, strigând şi ea, la rândul ei:

– Nu se poate!

Exact în acea clipă, se naşte una dintre enigmele cele mai răsunătoare ale secolului XX, enigmă care va pasiona lumea timp de mai bine de şaptezeci de ani.

Articolul pe care necunoscuta se pregăteşte să-l citească se referă la un eveniment deosebit de dramatic: asasinarea ţarului şi a întregii sale familii de către bolşevici, în noaptea de 16 spre 17 iulie 1918.

Nicolae al II-lea, fostul ţar al tuturor ruşilor, şi ai săi sunt închişi într-o casă izolată din Ekaterinburg, în Urali. Este trecut de miezul nopţii. De câteva ore, roşii sunt la capătul puterilor: albii încercuiesc oraşul, care va sucomba dintr-un moment într-altul. Cu pistolul în mână, comisarul Iurovski, şeful gărzilor, năvăleşte, cu circa zece oameni, în apartamentul prizonierilor. Dă un ordin:

– Toată lumea jos!

„Jos" înseamnă o încăpere de la subsol. Prizonierii, care tremură de frică, sunt în număr de unsprezece: ţarul, care îl duce în braţe pe ţarevici, ţarina, cele patru fiice ale lor, marile ducese Olga, Tatiana, Maria şi Anastasia, camerista ţarinei, doctorul familiei şi doi servitori. Comisarul Iurovski se apropie de Nicolae al II-lea. Ridică pistolul.

– Îmi pare rău, suntem obligaţi să vă împuşcăm.

Şi îl omoară cu un glonţ tras între ochi. O clipă mai târziu, urmează masacrul. Împuşcăturile răsună în mijlocul ţipetelor de groază. În cele din urmă, se aşterne liniştea. Cu excepţia

unui geamăt care se ridică din grămada de trupuri însângerate: este Anastasia, cea mai mică dintre fete. Soldaţii se grăbesc să o omoare cu lovituri de baionetă.

Abjecta acţiune continuă. Corpurile neînsufleţite sunt îngrămădite într-un camion şi duse în pădure. Aici sunt dezbrăcate, tăiate în bucăţi cu fierăstrăul, arse cu acid sulfuric şi benzină, iar resturile calcinate sunt aruncate într-un puţ de mină dezafectat. Acolo vor găsi ceva mai târziu albii obiectele aparţinând, cu siguranţă, victimelor: cataramele de la centiroanele ţarului şi ţareviciului, întăriturile corsetelor celor şase femei, precum şi bijuteriile lor. Dar trupurile rămân de negăsit...

Maria Peuthert continuă să privească pe rând, când la fotografia din revistă, când la necunoscută. Este o fotografie oficială, care reprezintă familia imperială în vremea splendorii ei. Cele patru mari ducese sunt strălucitoare. Maria Peuthert pune degetul pe cea mai mică dintre fiice şi strigă către tovarăşa ei:

– Bine, dar tu eşti Anastasia!

Necunoscuta nu răspunde nimic şi izbucneşte în hohote de plâns.

Sfârşit de martie 1922. Într-un apartament luxos, un bărbat la vreo cincizeci de ani, cu alură aristocratică, se adresează cu profund respect unei tinere femei. Este baronul Kleist, fostul şef al poliţiei ţarului. Căci Maria Peuthert, ieşită de puţin timp din azil, a anunţat incredibila veste, şi mai mulţi emigranţi ruşi din Berlin s-au dus la azilul din Dalldorf. Unii au susţinut că necunoscuta ar fi, într-adevăr, Anastasia, alţii că nu. Tânăra femeie n-a spus nimic. N-a răspuns la nici una dintre întrebările lor. N-a făcut altceva decât să plângă. Baronul Kleist, convins că este vorba despre marea ducesă, a obţinut dreptul de a o găzdui.

– Să vedem, cine sunteţi? o întreabă cu blândeţe. Încercaţi să vă amintiţi.

Necunoscuta îşi tamponează ochii cu batista.

– Nu ştiu... Nu ştiu mai mult...

– Spuneţi-mi doar prenumele.

Şi, miracol! Răspunsul vine, în şoaptă, dar perfect inteligibil:

– Anastasia.

Baronul îşi ascunde cu greu emoţia, dar trebuie să-şi păstreze calmul, ca să n-o tulbure pe bolnavă.

– O să vă amintiţi totul... Ce s-a întâmplat, Alteţă?

Tânăra tremură din cap până-n picioare.

– S-au auzit zgomote, ţipete. M-am ascuns în spatele surorii mele, Tatiana, şi am căzut. Pe jos, am simţit nişte lovituri şi am leşinat.

Se opreşte o clipă, sub efectul groazei, şi reia:

– M-a salvat un soldat. M-am trezit acasă la el. Se numea Alexander Ceaikovski.

Şi îşi continuă povestea printre lacrimi. A fugit împreună cu salvatorul ei la Bucureşti. În decembrie 1918 cei doi au făcut un copil, iar după o lună l-a luat de bărbat. Dar soţul ei a murit la scurtă vreme, ucis în mod misterios pe stradă, de nişte necunoscuţi. Atunci ea a venit la Berlin, ca să se refugieze la mătuşa sa, Irina de Prusia. Dar i-a fost prea ruşine de ce i s-a întâmplat şi s-a aruncat în canal...

Vestea a făcut înconjurul lumii! Se formează imediat două tabere: este sau nu necunoscuta din Berlin marea ducesă Anastasia? O întrebare cu atât mai pasionantă cu cât se crede că Nicolae al II-lea ar fi depus într-o bancă din Anglia zece milioane de dolari, o avere a cărei unică moştenitoare ar fi Anastasia. Ca urmare, autorităţile britanice dezmint ştirea: ţarul n-a lăsat nici o copeică în băncile Maiestăţii Sale...

Oricum ar fi, din toată Europa şi chiar din America, membrii familiei imperiale şi apropiaţi ai Romanovilor vin s-o vadă pe necunoscută. Familia ţarului este aproape în totalitate de acord: nu, nu este Anastasia. Numai prinţesa Xenia a Rusiei şi marele duce Andrei o recunosc ca fiind fiica mai mică a ţarului. În privinţa apropiaţilor, lucrurile sunt amestecate. Pe de o parte, apar amănunte extrem de tulburătoare. Doctorul Rudnev, medicul palatului, o întreabă, crezând că o poate prinde cu minciuna:

– Ce făceaţi în ziua declarării războiului?

Tânăra râde uşor:

– Oh, ce ruşine! Sora mea şi cu mine făceam tot felul de trăsnăi. Aruncam cu ghemotoace de hârtie în trecători.

O precizare care era inventată: doctorul Rudnev fusese lovit de un astfel de ghemotoc, chiar când trecea pe sub fereastra marii ducese...

Felix Dassel, căpitan de dragoni, a fost îngrijit în timpul războiului în spitalul de la Ţarskoe Selo, unde Anastasia şi surorile ei erau infirmiere. Când o întâlneşte pe necunoscută, este cât se poate de sceptic, şi a pregătit o serie întreagă de capcane.

– Aţi fost atât de bună cu mine, Alteţă. În fiecare zi veneaţi împreună cu surorile dumneavoastră la căpătâiul meu, în tovărăşia ţareviciului.

Interlocutoarea lui îl întrerupe cu blândeţe:

– Oh, cum aţi uitat! Nu veneam decât de două sau de trei ori pe săptămână, iar fratele meu nu ne însoţea niciodată.

Fostul căpitan de dragoni nu poate decât să îngaime:

– Este cât se poate de exact!

Conversaţia se reia şi, puţin mai târziu, Felix Dassel lansează a doua capcană:

– Vă amintiţi de biliardul pe care ni-l instalaseră la primul etaj?

Încă o întrerupere, cu aceeaşi voce stinsă:

– Ştiţi, era la parter. Sunteţi complet lipsit de memorie!

Iar conversaţia tinerei cu Felix Dassel conţine şi alte amănunte, la fel de exacte şi de veridice, care sunt reproduse peste tot de presă... Deci, să fie necunoscuta din Berlin chiar marea ducesă Anastasia? Ei bine, nimic mai puţin sigur, căci, cu alţi vizitatori, rezultatul este exact contrar.

N-o recunoaşte pe domnişoara sa de onoare. Şi întrevederea cu Pierre Gillard, preceptorul francez al familiei imperiale, decurge catastrofal. Dintre toate persoanele în viaţă, el este cel care a cunoscut-o cel mai bine pe Anastasia. A trăit alături de ea timp de treisprezece ani. Şi, cu toate că fusese însărcinat cu educaţia tuturor copiilor familiei imperiale, de ea se simţise cel mai legat. Acesta este motivul pentru care marea ducesă

Olga, sora ţarului, a insistat ca el să se ducă s-o vadă în Germania:

– Şi dacă, din întâmplare, este chiar copila? Ar fi mare păcat s-o lăsăm singură în mizerie! Vă rog, plecaţi repede!

Fostul preceptor s-a executat. Când ajunge în faţa ei, la începutul verii lui 1925, femeia nu are nici cea mai mică reacţie, iar el nu o recunoaşte nici atât. I se adresează în franceză, aşa cum avea obiceiul s-o facă, dar ea nu-i răspunde. Încearcă atunci cu rusa, apoi cu engleza, fără să aibă mai mult succes. În cele din urmă, îi răspunde numai când îi vorbeşte în germană... Pentru că trebuie făcută de la bun început precizarea că tânăra n-a pronunţat niciodată vreun cuvânt în rusă. O înţelege, este evident. Dar întotdeauna se exprimă în germană. Şi asta, Pierre Gillard o ştie prea bine, este imposibil! I-o spune interlocutoarei sale, care se arată indignată:

– Ştiţi foarte bine că am învăţat germana la curte!

– Da, marea ducesă Anastasia a învăţat, într-adevăr, germana, dar, iertaţi-mi expresia, era catastrofală! N-a fost niciodată în stare să spună corect o frază.

Acuzaţia fostului preceptor este îngrozitoare. Pentru că, după propriile mărturisiri, cea care se pretinde a fi Anastasia ar fi venit la Berlin cu doar câteva luni înainte de tentativa de sinucidere. La nevoie s-ar putea accepta că şocul psihic a făcut-o să uite franceza şi rusa, dar să fi învăţat germana atât de repede este chiar absolut imposibil!

Aşa se face că necunoscuta din Berlin, sau doamna Ceaikovski, născută Anastasia de Rusia, conform propriilor teorii, avea acum partizani şi detractori în întreaga lume. În timpul unei călătorii în Statele Unite, ia numele de Anna Anderson, foarte decisă să deschidă proces după proces pentru a se face recunoscută ca fiică a ţarului.

Timpul trece, iar evenimentele care se succed vor afecta traseul judiciar al afacerii. Un prim proces are loc în 1938, la sfârşitul căruia Anna Anderson este perdantă. Face apel, dar, din cauza războiului, trebuie să aştepte până în 1957 pentru rejudecare, la Hamburg, şi aceasta va fi soldată tot

cu un verdict negativ. Un al treilea proces are loc în 1967, tot la Hamburg, şi se soldează cu un rezultat identic. În fine, un al patrulea şi ultim proces are loc în 1970, în faţa Curţii de Casaţie din Karlsruhe, cea mai înaltă jurisdicţie germană. Aceasta confirmă verdictele precedente: Anna Anderson nu este marea ducesă Anastasia.

În motivaţia verdictului său, curtea îşi expune pe larg argumentele. Primul este că fiica cea mică a ţarului n-ar fi putut supravieţui masacrului.

De fapt, cum se poate imagina o asemenea ipostază, câtă vreme corpurile victimelor au fost dezbrăcate, tăiate cu fierăstrăul şi arse cu acid sulfuric şi benzină? Cum ar fi putut Ceaikovski s-o ia cu el din mijlocul a zeci de soldaţi bolşevici care îl înconjurau? Mai trebuie reamintit faptul că au fost găsite şase întăriturі de corsete în puţul de mină, şase, exact numărul femeilor care au fost împuşcate: ţarina, cele patru fiice ale sale şi camerista.

Admiţând chiar această teorie, Anastasia, care n-ar fi fost ucisă sub rafala de gloanţe, ar fi trebuit să moară din cauza loviturilor de baionetă. Dacă acestea n-au fost mortale, ar fi trebuit, totuşi, să fi lăsat urme pe corpul ei, ca şi gloanţele, de altfel. Or, examenele medicale la care a fost supusă Anna Anderson n-au descoperit decât o cicatrice la degetul mare al mâinii stângi şi o alta la urechea dreaptă.

În ceea ce priveşte povestea de roman cu soldatul Ceaikovski, nici ea nu stă în picioare. Nicăieri nu s-a găsit vreo urmă a acestui cuplu, care ar fi sosit la Bucureşti la sfârşitul lui 1918, nici a acelui fiu născut în decembrie al aceluiaşi an, în treacăt fie spus, la numai cinci luni de la întâlnirea lor. Nici cel mai mic indiciu despre uciderea lui Ceaikovski în plină stradă de nişte necunoscuţi misterioşi.

Asta fără să mai vorbim despre declaraţiile preceptorului Pierre Gillard, cum că Anastasiei i-ar fi fost imposibil să înveţe germana în numai câteva luni. Nici despre expertiza făcută de un profesor elveţian urechilor necunoscutei din Berlin, urechile fiind, după amprentele digitale, cel mai bun mijloc de identificare. Practic nu există două urechi identice. Rezultatul

a fost concludent: Anna Anderson nu poate fi Anastasia. Nici vârsta nu corespunde. După părerea medicilor, necunoscuta trebuie să aibă cu cinci sau chiar zece ani mai mult decât marea ducesă etc.

Acestea sunt concluziile la care a ajuns curtea din Karlsruhe. Chiar dacă sunt întru totul convingătoare, totuşi nu prezintă un grad absolut de certitudine. Dar, douăzeci de ani mai târziu, prin dispariţia URSS şi prin descoperirea amprentelor genetice, această enigmă va fi dezlegată.

Iată de ce, atunci când au ajuns la Ekaterinburg, albii nu au găsit în puţul de mină decât hainele şi obiectele personale ale familiei imperiale. Bolşevicii, temându-se, probabil, că vor fi găsite, se întorseseră la faţa locului şi mutaseră cadavrele la circa zece kilometri depărtare.

Voiseră să le facă dispărute cu totul, dându-le foc. Duseseră operaţiunea până la capăt pentru două dintre cadavre, dar, nefiind timp şi pentru celelalte nouă, au săpat o groapă, le-au aruncat înăuntru şi le-au stropit cu acid sulfuric. Groapa fusese acoperită cu scânduri şi crengi, apoi astupată cu grijă, fără să lase nici o urmă...

Timp de mai bine de şaptezeci de ani, locul a rămas necunoscut, dar, după prăbuşirea regimului sovietic, actorii dramei au vorbit. Aşa se face că, în iulie 1991, noile autorităţi exhumează rămăşiţele imperiale... În groapă sunt nouă schelete. Starea bună de conservare se datorează, conform oamenilor de ştiinţă, acidului sulfuric care a împiedicat proliferarea bacteriilor şi a ciupercilor; altfel, după un timp atât de îndelungat, oasele ar fi fost realmente transformate în pulbere.

Identificarea victimelor durează destul de mult, încheindu-se, în cele din urmă, prin compararea fotografiilor cu craniile. În groapă se aflau, în afară de medicul familiei şi de cei trei servitori, Nicolae al II-lea, ţarina şi trei dintre fiicele lor, Olga, Tatiana şi Anastasia. Lipseau corpurile ţareviciului şi al marii ducese Maria, pe care bolşevicii le arseseră.

Genetica vine să confirme aceste rezultate. Pe 15 septembrie 1992, osemintele sunt încredinţate unui laborator care ţine de Ministerul Britanic de Interne. Cea mai apropiată rudă a familiei imperiale nu este nimeni alta decât prinţul Filip, soţul reginei Elisabeta a II-a, a cărui bunică era sora ţarinei. Comparând ADN-ul lui cu al acesteia din urmă, a fost identificată ca rudă a lui, la fel şi cele trei fiice. În privinţa lui Nicolae al II-lea, acesta a fost identificat datorită unui strănepot care trăieşte la Londra.

De data aceasta, problema este, deci, rezolvată cu toată autoritatea ştiinţei: marea ducesă Anastasia n-a supravieţuit în mod miraculos masacrului de la Ekaterinburg, a avut aceeaşi soartă ca restul familiei sale şi este astăzi îngropată oficial în fortăreaţa Petru şi Pavel din Sankt-Petersburg, alături de ai săi.

Totuşi, dacă acesta este, indiscutabil, adevărul istoric, el nu rezolvă întru totul misterele dosarului.

Faptul că doi dintre membrii familiei imperiale o recunoscuseră ca fiind Anastasia nu dovedeşte nimic. Prinţesa Xenia de Rusia îşi părăsise ţara în 1914, plecând în Statele Unite, la vârsta de zece ani, iar marele duce René, fervent adept al spiritismului, nu poate fi considerat un martor serios. Dar rămân răspunsurile derutante pe care pretinsa ducesă le-a dat unora şi altora: ghemotoacele de hârtie aruncate de la fereastra palatului în ziua declarării războiului, biliardul de la primul etaj al spitalului din Ţarskoe Selo. Amănunte care nu se inventează!

Nu, dar aşa ceva se poate auzi şi reţine. Despre ce vorbesc, când se întâlnesc, toţi acei exilaţi ruşi, toţi acei dezrădăcinaţi căzuţi pradă nostalgiei? Evident, despre ţară, despre viaţa dinainte. Îşi deapănă amintirile. Şi, începând cu 1922, Anna Anderson a trăit constant printre ei. Amănuntele acestea ar fi putut fi auzite din gura cuiva care i s-a confesat într-o seară la beţie şi care nu şi-a mai amintit apoi ce-a spus...

Asta în privinţa misterului Anastasiei. Dar misterul necunoscutei din Berlin rămâne. Pentru că, dacă s-a stabilit că nu era marea ducesă, femeia aceasta avea, în mod obligatoriu, o altă identitate. Ei bine – şi poate în asta constă unul dintre

aspectele cele mai remarcabile ale acestui caz –, astăzi se ştie cu certitudine cine era ea!

Meritul îi revine unui singur om, un detectiv german, Martin Knopf, care a descoperit adevărul în 1928, graţie tenacităţii şi răbdării, acţionând în numele marelui duce de Hesse, un descendent al Romanovilor. Analizând, una câte una, toate dispariţiile survenite la Berlin la începutul anului 1920, a descoperit numele necunoscutei. Un nume mult mai puţin prestigios şi mult mai greu de pronunţat decât cel al fiicei ţarului: Franziska Schanzkowska, o muncitoare poloneză.

Totul se potriveşte: presupusa vârstă, dispariţia în ajunul tentativei de sinucidere în canal... În acea epocă, Franziska Schanzkowska locuia în Berlin, la o oarecare doamnă Wingender. Şi-a părăsit domiciliul la data de 15 februarie 1920. În acea zi, conform declaraţiilor proprietăresei sale, purta „pantofi închişi, negri, cu şireturi, o fustă de lână neagră şi îşi aruncase pe umeri un şal mare, negru". Or, exact asta era îmbrăcămintea tinerei salvate din canalul Landwehr.

Martin Knopf le-a găsit apoi pe mama şi pe cele două surori ale Franziskăi, care locuiau în partea germană a Poloniei. Ele i-au recunoscut fotografia şi au vorbit mult despre ea... Franziska fusese internată de două ori pentru tentativă de sinucidere, Franziska îşi tăiase adânc degetul mare de la mâna stângă, în timp ce spăla vasele, şi se rănise la urechea dreaptă pe când lucra într-o fabrică de grenade, în timpul războiului, Franziska, la fel ca majoritatea polonezilor, înţelegea rusa fără să o poată însă vorbi.

Nu s-a făcut nici o confruntare între familia Schanzkowska şi necunoscuta din Berlin. Dar o prietenă din copilărie a Franziskăi, Rosa Wingender, a putut s-o vadă. Iar când şi-a zărit prietena intrând în cameră, Franziska a devenit brusc agitată, iar ea, care vorbea întotdeauna cu o voce blândă, a început dintr-odată să strige:

– Luaţi-o de aici!

Situaţia era fără drept de apel. Dar, la fel ca în cazul ducesei Anastasia, amprentele genetice sunt cele care au lămurit totul.

Franziska Schanzkowska, devenită mai târziu Anna Manahan, a murit la Charlottesville, în Statele Unite, pe 12 februarie 1984. Fusese operată cu puţin timp înainte la intestine, şi spitalul păstrase o parte din viscere. Acestea au fost comparate cu ADN-ul unei verişoare îndepărtate a Franziskăi, care trăia în Statele Unite: amprenta genetică era aceeaşi.

Dacă toate misterele materiale sunt rezolvate, mai rămâne unul de altă natură. Cel mai pasionant, poate: misterul psihologic. Căci cel mai uimitor este faptul că Franziska Schanzkowska nu a fost o impostoare. Ca toţi pseudo-Ludovicii al XVII-lea sau alte pseudo-Anastasii – căci au mai existat –, nu s-a trezit într-o zi spunându-şi: „Eu sunt Anastasia". Dimpotrivă, luni întregi, atunci când se vedea presată din toate părţile să admită că era fiica ţarului, ea refuza.

În cele din urmă, a vorbit numai în faţa baronului Kleist.

De fapt, Franziska Schanzkowska nu a fost o aventurieră, o uzurpatoare a unei identităţi, din vanitate, interes sau perversitate. Era, pur şi simplu, o fiinţă bolnavă...

Într-o zi tristă din februarie 1920, o modestă muncitoare poloneză, melancolică, deprimată încă din copilărie, decide să pună capăt unei existenţe mizere, cenuşii, inutile, şi se aruncă în apă. Totuşi, viaţa îi este salvată. Se trezeşte la azil. Dar trecutul ei a dispărut odată cu gestul disperat. Identitatea pe care o refuză s-a şters pentru totdeauna din memoria ei.

Citind, pe o bancă din parc, îngrozitoarea poveste a masacrului familiei imperiale ruse, ea, care până atunci a rămas insensibilă la tot ce se petrecea în jurul ei, este acum puternic impresionată de moartea oribilă a acestor fete de vârsta ei. Pe moment, nu înţelege agitaţia tovară ei sale, Maria Peuthert, şi nu se mai gândeşte la asta...

Şi iată că, doi ani mai târziu, doamne şi domni prezentabili vin să îngenuncheze în faţa ei, i se adresează cu „Alteţa Voastră", îi dăruiesc icoane pentru binecuvântare, îi spun că este Anastasia, marea ducesă a Rusiei. Pe moment, nu vrea să creadă, este prea năucitor, prea nebunesc! Dar ei sunt insistenţi, baronul Kleist o scoate din azil şi o găzduieşte la el. Atunci trebuie să se supună evidenţei: ea este Anastasia!

Încă o dată mai spunem, nu din interes sau din vanitate. Puneţi-vă în locul ei: este realmente, din punct de vedere medical, amnezică. Trecutul ei nu mai există, n-are nici un mijloc de apreciere, nici un punct de referinţă. Atât de mulţi oameni îi spun că este Anastasia, încât, logic, nu poate fi decât Anastasia. Nu identitatea prestigioasă o convinge, ci numărul celor care îi repetă acelaşi lucru la nesfârşit.

Începând din acel moment, Franziska Schanzkowska adună fiecare informaţie nouă şi şi-o însuşeşte. Ea nu se joacă de-a marea ducesă, ci devine, treptat, Anastasia.

În memoria ei virgină, o nouă personalitate ia naştere, element cu element.

Exact ca un puzzle. Cazul Anastasia/Franziska Schanzkowska este ceea ce s-ar putea numi o „impostură involuntară".

De asemenea, este o poveste cum puţine există. Mica muncitoare insignifiantă şi dezechilibrată, care se credea ajunsă la capătul puterilor într-o zi de februarie 1920, a devenit, fără să vrea, una dintre personalităţile acestei lumi. Începând cu 1922 şi-a petrecut cea mai mare parte a vieţii în diverse palate, înconjurată de persoane serviabile, a cunoscut bogăţia, poate chiar fericirea.

În 1968 s-a măritat cu John Manahan, profesor de istorie la Universitatea din Virginia, cu douăzeci de ani mai tânăr decât ea. A trăit de atunci în Charlottesville şi acolo a murit, şaisprezece ani mai târziu, la vârsta de optzeci de ani, după ce şi-a pierdut treptat luciditatea. Dar putem fi siguri că, în fărâma de raţiune care i-a rămas, a fost convinsă până la capăt că era marea ducesă Anastasia.

Rudolf de Habsburg

Drama de la Mayerling

Este frig, chiar ger, în Austria în această dimineaţă de 30 ianuarie 1889. O sanie trasă de doi cai albi alunecă repede pe un drum acoperit de zăpadă. A plecat de curând din Mayerling, care se află la circa patruzeci de kilometri de Viena, unde familia imperială deţine un pavilion de vânătoare, situat lângă o mănăstire cisterciană. Unul dintre cei doi ocupanţi, un bărbat distins, îmbrăcat cu o blană elegantă, se adresează vizitiului:

– Nu se poate mai repede?

– Imposibil, Înălţimea Voastră. Pământul este îngheţat, riscăm să ne răsturnăm.

– Atunci lasă-mă la prima gară... Ceva mai târziu, atelajul opreşte în faţa micii gări din Baden. Pasagerul aleargă să-l caute pe şeful gării.

– Care e următorul tren?

– Expresul Trieste-Viena, dar nu opreşte aici.

– Trebuie oprit. Sunt contele Hoyos.

Omul recunoaşte numele, care aparţine unuia dintre apropiaţii familiei imperiale. Dar rămâne ferm pe poziţie.

– Regret, domnule conte, nici măcar pentru dumneavoastră nu pot.

Contele Hoyos ezită. Ştie că, dacă vorbeşte, trenul va fi oprit. Ar prefera să păstreze secretul, dar nu are de ales.

– Trebuie să anunţ Maiestăţii Sale moartea prinţului moştenitor Rudolf... Aşa se face că, după câteva minute, contele Hoyos se urcă în expresul Trieste-Viena, purtător al unei veşti care va face înconjurul lumii şi va deveni una dintre cele mai mari enigme ale istoriei.

Arhiducele Rudolf de Habsburg, care tocmai își găsise sfârșitul la Mayerling, avea exact treizeci de ani și o personalitate cu totul ieșită din comun.

Era fiul Elisabetei și al lui Francisc Iosef de Austria. Este greu de imaginat un cuplu mai nepotrivit. Elisabeta, pe care toată lumea o alintă Sissi, este verișoara lui Ludovic al II-lea de Bavaria, el însuși aflându-se la originea unei celebre enigme, despre care vom vorbi în această lucrare. Încântătoare, inteligentă și strălucită, Elisabeta este însă, înainte de toate, o Wittelsbach, descendentă a acestei familii, victimă a destinului și a maladiilor psihice. Chiar dacă nu este bolnavă mintal, ca vărul ei Ludovic, dă semne de neliniște și de anxietate.

Pasiunea ei pentru călătorii trădează o profundă instabilitate. Francisc Iosef este exact opusul ei, prozaic, lent, metodic și lipsit de orice imaginație. Considerând ordinea stabilită ca pe un lucru de la sine înțeles, iar noul ca pe o perversiune atât periculoasă, cât și lipsită de sens, acționează bazându-se pe un număr restrâns de idei simple, pe care nu și le schimbă niciodată. Unul dintre apropiați spune despre el: „Cele două caracteristici ale lui Francisc Iosef sunt mintea îngustă și conștiința profesională. În fond, are un suflet de paznic de teren de vânătoare..."

Nu-ți trebuie mult ca să-ți dai seama că Rudolf nu are nimic în comun cu tatăl lui și că este, dimpotrivă, leit portretul mamei sale. Se fac, însă, toate eforturile ca să i se inculce calitățile tipic germane ale împăratului. Este crescut în stil cazon: trezirea la ora cinci, antrenamente zilnice, indiferent de vreme, pedepse corporale etc. Instructorii lui folosesc cele mai aspre metode pentru a-i crea o personalitate mai dură. Îi este frică de câini: este închis împreună cu animalele; îi este frică de zgomot: focuri de armă îi șuieră pe lângă urechi.

Nu reușesc decât să-l îmbolnăvească de nervi.

Cu cât crește, cu atât dezvăluie mai mult o fire de artist. Este interesat de poezie și muzică, vrea să scrie. Este nonconformist, frecventează cercurile de ziariști, intelectuali și chiar evrei. Dacă n-ar fi atât de confuză, inteligența sa ar prinde viață; se risipește în tot felul de activități, este un visător.

Nici ideile lui nu sunt foarte limpezi, dar vin, fără nici o îndoială, în contradicţie cu cele ale tatălui său. În această epocă, ambasadorul Franţei scrie despre el: „Prin imaginaţie şi sensibilitate îi seamănă leit mamei sale. Adolescenţa îi este tulburată de nenumărate incertitudini, de la cele mai spirituale până la cele mai carnale. E însetat de ideea de dreptate, de fraternitate, precum şi de voluptate. Dar va veni, poate, o zi în care, neîntâlnindu-le aici, pe pământ, nu va fi însetat decât de neant."

Un alt obişnuit al curţii emite în privinţa lui o judecată mai concisă şi mai aspră: „Rudolf n-a învăţat să stăpânească nici Austria, nici pe sine însuşi".

Din punct de vedere fizic, este frumos, cu statura lui înaltă, cu barba şi mustăţile de un blond mătăsos, cu privirea albastră, puţin pierdută. Adoră balurile atât de strălucitoare din Viena acelei epoci, a lui Strauss. Este idolul curţii, toate femeile sunt îndrăgostite de el, iar el se simte atras de toate. Dar este un etern cuceritor. Contese după contese valsează ani de-a rândul în braţele lui Rudolf.

Tânărul prinţ se dăruieşte cu aceeaşi ardoare şi celeilalte pasiuni ale sale: ideile liberale. Detestă Germania, pe Wilhelm I şi pe Bismarck. Ar dori o răsturnare a alianţelor, o uniune cu Franţa. Scrie în acest sens articole anonime, într-o gazetă a opoziţiei.

Ca şi cum asta nu ar fi de ajuns, consideră că monarhia este un regim revolut. Militează pentru o guvernare parlamentară, în care suveranul să aibă numai puteri onorifice, la fel ca în Anglia. Iată ce scrie: „Ideea monarhică nu mai este decât o fantomă. Şi-a pierdut orice prestigiu în ochii poporului, care o priveşte cu indiferenţă şi dispreţ. Astăzi, omul s-a emancipat. Nu mai concepe să fie guvernat. Din cauza asta, toate monarhiile arată acum atât de jalnic şi de vetust. La prima furtună se vor prăbuşi."

În contextul politic al Austriei de atunci nu sunt decât nişte himere, dar ele îl îngrijorează îndeajuns pe tatăl său încât să-l ţină departe de treburile statului. Îl trimite la Praga să se ocupe de regimentul în cadrul căruia ocupă funcţia de colonel.

Începând din acest moment, Rudolf nu va mai şti nimic despre imperiu.

Este ţinut cu grijă la distanţă, iar acest lucru îl mâhneşte...

În 1881, la vârsta de douăzeci şi trei de ani, este obligat să se însoare. Nu protestează. Şi asta face parte din neplăcerile condiţiei de prinţ moştenitor. Aleasa este Stephanie, fiica regelui Belgiei, Leopold al II-lea, o blondă ştearsă, cu un caracter dificil şi cu care Rudolf nu are nici cea mai mică afinitate. Culmea ghinionului, doi ani mai târziu, Stephanie naşte o fetiţă şi, ca urmare a acestei sarcini, nu mai poate face copii. Rudolf nu va avea niciodată un moştenitor, ceea ce îl afectează enorm şi îl face să se simtă inutil.

Starea sa de spirit este din ce în ce mai proastă. Era taciturn şi deziluzionat, devine sumbru şi profund întristat. Numeroasele lui cuceriri, la care, bineînţeles, nu a renunţat după căsătorie, îl mulţumesc din ce în ce mai puţin.

Începe chiar să frecventeze localurile rău-famate şi bordelurile din Viena.

În 1886 află de moartea misterioasă a unchiului său, Ludovic al II-lea de Bavaria, care tocmai fusese internat ca urmare a unei afecţiuni psihice. Este extrem de afectat, la fel ca mama lui, de care întotdeauna s-a simţit foarte apropiat, şi va rămâne veşnic neconsolat.

În aceeaşi perioadă contractează un sifilis, în timpul uneia dintre nenumăratele escapade amoroase. Se restabileşte, dar rămâne slăbit. Toţi cei care îl înconjoară sunt şocaţi de transformarea lui fizică şi morală. Pare extenuat, are pielea uscată, tenul palid şi mâinile tremurânde. Ca remediu împotriva permanentei sale tristeţi, recurge la alcool şi la morfină. Obţine astfel câteva ore de consolare şi exaltare pe zi, dar, cu acest regim, starea de degradare i se accentuează tot mai mult.

Spre mijlocul anului 1888 începe să ţină discursuri despre avantajele morţii voluntare. Îi vine ideea unui dublu suicid, împreună cu femeia iubită. De mai multe ori, jucându-se cu pistolul său cu mâner de sidef, îi propune soţiei îngrozite să o ucidă şi apoi să se omoare şi el peste cadavrul ei. Brusc, aceasta încetează să-i mai facă scene de gelozie. Mult prea

înspăimântată pentru a mai discuta cu soţul ei, nu-l mai consideră de aici înainte decât un nebun periculos!

În toamna lui 1888 are loc un eveniment care îi va bulversa existenţa. În timpul unui bal, îi este prezentată o tânără de şaptesprezece ani, pe nume Maria Vetsera, o brunetă cu ochi albaştri şi un farmec foarte proaspăt. Aceasta face parte din mica nobilime şi este fiica baronului Albin Vetsera, administratorul bunurilor sultanului din Constantinopol, şi a lui Helene Baltazzi, o grecoaică din Smirna. În prezenţa prinţului, fata se simte tulburată, îngaimă câteva cuvinte şi face o reverenţă stângace. Rudolf, care a cunoscut femei mult mai frumoase şi mult mai strălucitoare, se îndrăgosteşte imediat nebuneşte de ea.

De pe o zi pe alta, se schimbă complet. El, care nu mai credea în nimic, care se considera sătul de toate senzaţiile şi de toate sentimentele, începe să trăiască pentru prima oară. În ceea ce-o priveşte, fata era îndrăgostită de frumosul prinţ încă din adolescenţă. Se întâlnesc în secret, într-o cameră de la Grand Hotel din Viena. Apoi Rudolf îi dă întâlnire Mariei la palat, în apartamentele personale, situate în aripa opusă celei în care locuia soţia sa.

Pentru Maria, aceasta este o zi de neuitat. Nu dă atenţie corbului care se roteşte prin vestibul şi cu atât mai puţin pistolului cu mâner de sidef, pus la vedere pe noptieră, alături de un cap de mort. Nu are ochi decât pentru iubitul ei şi i se aruncă în braţe...

Rudolf este îndrăgostit până peste cap. Pe 13 ianuarie 1889 îi propune Mariei nici mai mult, nici mai puţin decât s-o ia de nevastă. El este însurat: ce contează, tatăl său va anula căsătoria! Ea face parte din mica nobilime: ce contează, el va renunţa la coroană! Cu siguranţă, tatăl lui nu va fi de aceeaşi părere, dar prinţul nici nu se gândeşte la asta. Maria îl crede. Deja se imaginează nevasta lui Rudolf şi îşi pierde şi ea capul.

Câteva zile mai târziu, pe 27 ianuarie 1889, la ambasada Germaniei se dă un mare bal cu ocazia aniversării noului Kaiser, Wilhelm al II-lea. Maria Vetsera şi mama ei sunt şi ele prezente. Împărăteasa Elisabeta lipseşte din Viena, plecată

fiind într-una dintre nenumăratele ei călătorii, iar Stephanie, soţia lui Rudolf, este cea care prezidează recepţia.

La apariţia ei, toată lumea se înclină, bărbaţii pocnind din călcâie în stil prusac, femeile făcând reverenţe. Dar, brusc, Stephanie se opreşte. În faţa ei, foarte dreaptă în mijlocul invitaţilor aplecaţi, o necunoscută o sfidează din priviri. Da, Maria chiar şi-a pierdut capul! Mama ei o apucă de braţ şi o obligă să se încline.

A doua zi, la curte nu se vorbeşte decât despre scandal. Francisc Iosef îşi convoacă imediat fiul. Întrevederea durează mai multe ore. Nimeni nu ştie ce au vorbit, dar confruntarea a fost de o vehemenţă ieşită din comun. Când Rudolf îşi părăseşte tatăl, aghiotantul îl găseşte pe împărat leşinat! Numai o emoţie extrem de puternică l-ar fi putut afecta într-o asemenea măsură pe acel bărbat dur şi chiar nemilos.

După-amiază, Rudolf se întâlneşte cu Maria şi pleacă împreună spre un mic pavilion de vânătoare, situat la patruzeci de kilometri de Viena, la Mayerling...

Este o construcţie mare, greoaie, cu un singur etaj, prelungită de o aripă joasă, destinată găzduirii servitorilor şi în care se mai află cuştile câinilor, grajdurile şi şopronul.

Rudolf şi Maria petrec împreună noaptea de 29 spre 30 ianuarie 1889.

La ora şase dimineaţa, prinţul moştenitor iese afară, îmbrăcat într-un halat de casă. Se duce să-şi caute valetul, pe Johann Loschek, îi cere să-l trezească peste o oră şi pleacă fluierând.

La ora şapte, servitorul bate la uşă. Nici un răspuns. Se duce să caute un obiect de lemn şi se apucă din nou să bată la uşă, timp de zece minute. De cealaltă parte, aceeaşi tăcere mormântală.

Loschek pleacă în căutarea contelui Hoyos, prietenul intim al lui Rudolf. Având în vedere prezenţa tinerei, situaţia este delicată. Contele decide să se adreseze unei autorităţi incontestabile, prinţul Philippe de Saxa-Coburg, care îi însoţea la Mayerling. Acesta nu ezită. Dă ordin servitorului să forţeze uşa.

La ora şapte şi jumătate, Johann Loschek năvăleşte în cameră. Se opreşte îngrozit. Cele două trupuri sunt scăldate într-o mare de sânge. Maria Vetsera odihneşte pe pat, cu flori prinse în părul ei bogat şi un trandafir între mâinile încrucişate pe piept. Arhiducele Rudolf zace la picioarele noptierei. Amândoi au capul zdrobit. În mâna dreaptă, crispată a tânărului se află un pistol.

Pe birou, două scrisori. Una dintre ele, semnată de Maria Vetsera, este adresată mamei ei: „Acum suntem foarte curioşi să aflăm cum este pe lumea cealaltă. Iartă-mă pentru ce am făcut. Nu m-am putut împotrivi iubirii." Cu acelaşi scris, o frază, pe o scrumieră aşezată alături: „Mai bine pistolul decât otrava, e mai sigur."

Rudolf le-a scris şi el mamei şi surorii sale, Valérie, o scrisoare lungă, cu fraze de adio ciudate, care vor lăsa loc la numeroase interpretări. Între altele: „Nu mai am dreptul să trăiesc" şi „Mor împotriva voinţei mele". La sfârşit şi-a exprimat ultimele dorinţe, cerând să fie înmormântat alături de Maria în cimitirul mănăstirii din Heiligenkreuz, lângă Mayerling.

Contelui Hoyos îi revine temuta sarcină de a anunţa vestea tragică familiei imperiale. Ajuns la palat, îl caută imediat pe contele Eduard Paar, prim-aghiotant al lui Francisc Iosef. Cei doi bărbaţi cad de acord că trebuie s-o prevină în primul rând pe împărăteasă. Aflată la ora de greacă, aceasta a cerut să nu fie deranjată sub nici un motiv. Dar Hoyos ignoră sfatul şi năvăleşte în apartamentele ei.

Văzându-l, împărăteasa este gata să izbucnească, dar se opreşte când zăreşte figura descompusă a contelui. Hoyos îi spune adevărul. Elisabeta găseşte puterea de a nu leşina şi îi cere contelui s-o însoţească în apartamentele soţului ei, căruia îi anunţă împreună vestea tragică. Cu toată tăria lui de caracter, împăratul începe să tremure şi izbucneşte în hohote de plâns. În ceea ce-o priveşte pe Stephanie, aceasta nu pare surprinsă. Se aştepta la un astfel de deznodământ de când Rudolf i-a propus să se sinucidă împreună. Urmează o ceartă violentă. Cuplul imperial o acuză că n-a ştiut să aibă grijă

de soţul ei, iar Stephanie aduce vorba despre ereditatea familiei Wittelsbach.

Imediat împăratul trimite o comisie de medici care să examineze corpurile neînsufleţite de la Mayerling. În aceeaşi zi, doctorul Hermann Widerhofer se întoarce şi îi prezintă suveranului un raport privind tragedia.

– Maiestate, cu siguranţă, prinţul n-a suferit. Glonţul a pătruns în cutia craniană, afectând creierul. Moartea a fost fulgerătoare.

Francisc Iosef refuză să creadă.

– Nu s-a sinucis. N-a putut face una ca asta! Ea este de vină, creatura aia

l-a ucis şi apoi şi-a pus capăt zilelor!

Doctorul Widerhofer nu cedează.

– Din nefericire, este imposibil, Maiestate. Tânăra a fost ucisă prima, nu există nici o îndoială în această privinţă. Era lungită pe pat, cu degetele încrucişate, şi între mâini i-a fost chiar strecurat un trandafir.

Împăratul decide să ascundă adevărul opiniei publice, iar în ziare apare următorul comunicat oficial: „Ca urmare a unei embolii, Alteţa Sa imperială şi regală, prinţul moştenitor, a încetat din viaţă". Şi redactează în aceşti termeni ferparul pe care îl trimite şefilor de stat: „Profund copleşit de durere, îmi revine trista datorie de a vă anunţa moartea subită a fiului meu, prinţul moştenitor Rudolf, care a încetat din viaţă în această dimineaţă, în urma unui atac de apoplexie, la Mayerling, unde participa la o partidă de vânătoare". În acelaşi timp, ziarele anunţau, în mod mult mai discret, evident, moartea Mariei Vetsera, în data de 29 ianuarie, la Veneţia, în urma unei boli fulgerătoare. Corpul va fi înhumat în cavoul familiei, din Boemia.

Dar cum adevărul este încă de la început cunoscut, din cauza indiscreţiilor, familia imperială decide să recunoască suicidul, trecând sub tăcere prezenţa Mariei. Şi pentru ca Rudolf să aibă dreptul la funeralii religioase, precizează că în momentul actului sinucigaş, îşi pierduse minţile.

De unde un nou comunicat, pe un ton ciudat, care face apel la ştiinţa încă ezitantă a epocii: „Prinţul moştenitor s-a sinucis cu un glonţ în cap. Anomaliile constatate în circumvoluţiunile creierului său sunt simptome care vorbesc clar despre o minte disfuncţională şi care permit presupunerea că suicidul a survenit într-un acces de nebunie." În virtutea acestui fapt, Biserica este de acord cu ceremonia religioasă. Dar ne putem imagina efectul pe care l-a putut produce asupra lui Sissi această menţiune despre nebunia fiului său.

Pentru ea înseamnă distrugerea definitivă. În afară de durerea pricinuită de pierderea lui Rudolf, pe care îl adora, se simte cuprinsă de remuşcări. Sângele familiei Wittelsbach, sângele lui Ludovic al II-lea de Bavaria, sângele ei, iată adevărata cauză a morţii. Zile întregi plânge pe sicriu, luni întregi va plânge la mormânt. Nu-şi va reveni niciodată cu adevărat după tragedie şi în zadar va face tot mai multe călătorii extravagante pentru a-şi afla liniştea. N-o va găsi decât zece ani mai târziu, la Geneva, într-un atentat, sub pumnalul unui nebun...

Arhiducelui Rudolf de Habsburg i se organizează funeralii grandioase. Nu se va odihni, bineînţeles, în cimitirul din Heiligenkreuz, lângă Maria, ci în sinistra criptă a Capucinilor, de la Viena, cavoul familiei imperiale.

Maria Vetsera este înhumată în secret la Heiligenkreuz. Doi trimişi imperiali sunt însărcinaţi cu dispariţia cadavrului. O găsesc pe nefericită într-o anticameră, peste un maldăr de haine. Este goală, nimeni nu s-a gândit la asta. O îmbracă şi o duc la cel mai apropiat cimitir.

Multă vreme, nici un monument, nici măcar o simplă dală de piatră nu-i acoperă locul de veci, iar mama ei trebuie să obţină autorizaţie de la poliţie de fiecare dată când vrea să se ducă să se reculeagă la mormântul fiicei sale. Abia după mulţi ani, măsura va fi ridicată. Maria Vetsera odihneşte şi astăzi tot acolo. Pe mormântul ei este gravată o frază luată din Biblie. „Omul e ca floarea, înfloreşte şi se trece."

Ce s-a întâmplat cu adevărat la Mayerling pe 30 ianuarie 1889? Este unul dintre cele mai cunoscute incidente din toate

timpurile, dând naştere unui număr considerabil de lucrări şi inspirând trei filme, toate de succes: *Mayerling* (1936), cu Charles Boyer şi Danielle Darrieux, *Secretul de la Mayerling* (1968), cu Jean Marais şi Dominique Blanchar, şi *Mayerling* (1968), cu Omar Sharif şi Catherine Deneuve.

În ceea ce-i priveşte pe istorici, aceştia au dat enigmei tot felul de răspunsuri, pe care le vom examina imediat, de la cele mai fanteziste până la cele mai credibile.

Una dintre versiunile cele mai extraordinare susţine că ar fi vorba despre o maşinaţie a celor doi amanţi. Nici Rudolf, nici Maria Vetsera n-ar fi murit la Mayerling. Iubirea lor devenise imposibilă la curtea Austriei, aşa că cei doi au decis să părăsească ţara ca să trăiască împreună, incognito, punând la cale o înscenare. Corpul lui Rudolf era, de fapt, cel al unui soldat austriac, iar trupul Mariei, un simplu manechin din ceară. I-au îmbrăcat cu hainele lor, iar ei au plecat să trăiască fericiţi în altă parte. Pus în faţa faptului împlinit, împăratul şi autorităţile au păstrat tăcerea, ca să nu stârnească un scandal.

Ce se poate spune despre această ipoteză decât că este total nerealistă, atât în plan material, cât şi psihologic? Niciodată Rudolf n-ar fi găsit complicii necesari unui astfel de plan, iar acest mod de a părăsi scena nu i se potriveşte.

Sigur, este o poveste frumoasă, dar rămâne, totuşi, o simplă poveste.

Următoarea versiune este de departe cea mai romantică. Ea face din Maria şi din Rudolf frate şi soră vitregi. Există o asemănare incontestabilă între ei, iar această legătură ar explica dramatica întrevedere dintre Rudolf şi tatăl său. Împăratul i-ar fi dezvăluit fiului său că era tatăl Mariei Vetsera, ceea ce ar face de înţeles leşinul lui. Căci, în această ipoteză, ar fi vorba despre fiul şi fiica sa. În privinţa lui Rudolf, aflând de incestul de care s-a făcut vinovat fără să ştie, nu ar fi avut altă alegere decât moartea, de unde şi ultimele lui fraze misterioase: „Nu mai am dreptul să trăiesc" şi „Mor împotriva voinţei mele".

O ipoteză cât se poate de seducătoare. Unii istorici au încercat chiar să demonstreze că doamna Vetsera fusese

despărţită de soţul ei luni întregi înainte de naşterea Mariei şi că frecventa, la acea vreme, curtea imperială. Dar teza trebuie imediat înlăturată deoarece despre Francisc Iosef se ştie că n-a avut copii nelegitimi. În mod cert i-a impus lui Rudolf să rupă legătura cu Maria, dar pentru asta n-ar fi avut nevoie să imagineze un incest.

Versiunea incestului reia, în orice caz, teza dublului suicid, şi aceasta, indiferent care ar fi motivul exact, este ipoteza pe care o cercetăm acum.

În acest caz, ne aflăm, evident, pe un teren mult mai solid. Este versiunea oficială a autorităţilor austriece, pentru care au renunţat la varianta morţii naturale, şi este versiunea adoptată de cele trei filme pentru care Mayerling reprezintă povestea unei iubiri imposibile, care nu-şi poate găsi epilogul decât în moarte, la fel ca pentru Tristan şi Isolda sau Romeo şi Julieta. Era, de asemenea, până de curând, versiunea pe care au adoptat-o în unanimitate istoricii, anulând celelalte ipoteze, de multe ori fără ca măcar să le citeze.

Trebuie spus că există argumente în sprijinul ipotezei. Rudolf de Habsburg avea toate caracteristicile depresivului sinucigaş. Mânat de divergenţele profunde cu tatăl său, care îl ţinea departe de putere, răvăşit de boala care îl făcuse să devină alcoolic şi morfinoman, afectat de instabilitatea ereditară a familiei Wittelsbach, nu înceta să le vorbească apropiaţilor despre moartea lui, pe care o presimţea în permanenţă. Cu câteva zile înainte de dramă, asistând la grandioasele manevre militare, declarase:

– Eu nu voi fi niciodată împăratul Austriei.

În privinţa Mariei Vetsera, care se îndrăgostise până peste cap de Rudolf, aşa cum a dovedit-o actul necugetat de sfidare la adresa prinţesei Stephanie, aceasta era gata să facă tot ce i-ar fi cerut iubitul ei. Întrevederea cu Francisc Iosef pune capăt oricărei speranţe pentru cei doi îndrăgostiţi, şi cum Rudolf întâlnise o femeie care-l iubea suficient de mult încât să-l urmeze şi în moarte, a săvârşit dublul suicid la care visa de ceva vreme.

În aceste condiţii, tragedia de la Mayerling nu este altceva decât un gest de nebunie, cum se poate întâmpla în orice familie, fie ea de oameni obişnuiţi sau imperială.

Şi totuşi, nu dublul suicid este versiunea preferată astăzi de istorici, ci dublul asasinat! Tulburările lui Rudolf, declaraţiile făcute unora şi altora, confruntarea cu tatăl său, născută din scandalul pe care îl provocase Maria, toate acestea ar fi fost exploatate de ucigaşi, pentru ca suicidul să fie credibil. În acest caz, totul se schimbă: Mayerling n-ar mai fi scena unei tragice poveşti de dragoste, ci a unei crime perfecte.

De la început, câteva indicii, de care în mod ciudat nu s-a ţinut cont multă vreme, conduceau spre pista unui asasinat. Cadavrul lui Rudolf prezenta numeroase urme de violenţă. Mătuşa lui, Maria Tereza, ar fi susţinut, se pare, că avea craniul înfundat, ca sub efectul unei lovituri violente. De fapt, fotografiile îl arată pe catafalc, cu capul bandajat, o măsură inutilă pentru a ascunde un simplu impact cu glonţul. Şi mâinile ar fi prezentat urme de luptă. Sora lui mai mare, arhiducesa Gisela, ar fi spus chiar că avea încheieturile tăiate. Cu siguranţă însă, împotriva uzanţelor, arhiducele a fost înmormântat cu mănuşi negre.

În plus, la Mayerling, unde nu s-a efectuat nici o constatare din partea poliţiei, o fereastră a camerei fusese spartă din afară. Mai mult, chiar în cameră, conform declaraţiilor tâmplarului Friedrich Wolf, prezent la faţa locului şi care îi contrazice în această privinţă pe ceilalţi martori, mobila fusese răsturnată şi distrusă, existând peste tot urme de sânge. În fine, pistolul folosit, şi care se găsea în mâinile lui Rudolf, nu era cel al prinţului, acea armă cu mâner de fildeş care trona pe noptiera lui şi cu care îşi teroriza soţia.

La acea vreme, teza asasinatului a fost, de altfel, preferată în mai multe medii bine informate. Vaticanul era convins de ipoteza aceasta şi de aceea ar fi acordat atât de uşor funeraliile religioase. În data de 9 februarie 1889, ambasadorul german la Viena raportează în aceşti termeni o conversaţie cu nunţiul apostolic, monseniorul Luigi Galimberti, şi cu capelanul curţii, monseniorul Lorenz Mayer: „Cei doi prelaţi şi-au exprimat

cele mai serioase îndoieli cu privire la versiunea suicidului". În același timp, prim-ministrul britanic, lordul Salisbury, o informa pe regina Victoria că serviciile lui de informații dețineau dovada dublului asasinat.

În fine, în 1959, mai mulți specialiști austrieci, însoțiți de un membru al familiei Mariei Vetsera, au examinat resturile cadavrului. După constatările lor, craniul tinerei prezenta un traumatism enorm. Această rană ar fi putut fi provocată de un obiect dur și contondent, ca, de pildă, un baston gros sau un ciocan, dar în orice caz nu de un glonț.

Dar ceea ce i-a făcut în cele din urmă pe istorici să încline definitiv în favoarea asasinatului a fost intervenția Zitei de Bourbon-Parma. Aceasta a decis să rupă tăcerea în mai 1983, la vârsta de nouăzeci și unu de ani.

Zita de Bourbon-Parma s-a măritat în 1911 cu Carol de Habsburg, nepotul lui Francisc Iosef, care a domnit sub numele de Carol I, din 1916 până la sfârșitul Imperiului Austriac, în 1918. A fost, deci, ultima împărătească a Austriei. Nu era născută în momentul dramei, dar a auzit multe lucruri la curte, și toate duceau în aceeași direcție. Iată cum relatează o conversație la care jură că a fost martoră:

– La vârsta de doisprezece ani, am surprins un schimb de cuvinte între arhiducesa Gisela, sora lui Rudolf, și mătușa mea Maria-José: „Pentru că este vorba despre un asasinat", spunea sora lui Rudolf, „de ce n-au fost pedepsiți niciodată vinovații?" „Cine ți-a spus asta?" a întrebat mătușa mea. Și Gisela a răspuns: „Am cerut să fiu prezentă la punerea în coșciug și am examinat atent rămășițele fratelui meu. Dacă Rudolf s-ar fi sinucis, ar fi avut urme de arsură la tâmplă. Dar nu era cazul, ceea ce înseamnă că s-a tras de la distanță..." Atunci, cu un suspin, mătușa mea a răspuns: „Da, e adevărat, dar te implor, nu mai repeta niciodată aceste cuvinte!"

În confesiunea ei publică, fosta împărătească citează și alte mărturii. Cea a aghiotantului împăratului, contele Eduard Paar, care a asistat la o conversație între Francisc Iosef și arhiducesa Maria Tereza, este deosebit de clară:

– Cum de aţi putut accepta versiunea sinuciderii, care avea să întineze memoria fiului dumneavoastră? l-a întrebat arhiducesa.

Împăratul i-a răspuns cu o voce extrem de stinsă:

– Nu puteam proceda altfel. Adevărata miză era, în acel moment, tronul, destinul monarhiei şi, dincolo de asta, echilibrul Europei. Nu puteam dezvălui adevărul fără să declanşez un grav conflict politic, pe plan naţional şi internaţional. Poate că nu am avut dreptul moral de a acţiona astfel. Dar credeţi-mă că n-am încetat niciodată să mă gândesc la toate chinurile şi la toate momentele teribile pe care bietul Rudolf a trebuit să le îndure...

Francisc Iosef ar fi trebuit să adauge că a consemnat în scris tot ceea ce era legat de drama de la Mayerling şi că, după moartea lui, aceste documente urmau să fie publicate pentru ca fiul său să fie reabilitat. Zita precizează că, la puţină vreme după înscăunare, soţul ei, Carol I, a vrut să afle ce s-a întâmplat cu ele, dar eforturile lui au rămas zadarnice. Fie documentele dispăruseră, fie ele nu existaseră niciodată. În fine, împărăteasa susţine că soţul ei a făcut totul pentru a găsi dovada că Rudolf fusese asasinat, dar nu a reuşit. Războiul, care era în toi, îi lăsa prea puţin timp liber...

Dacă teza crimei este cea mai credibilă, rămâne de aflat numele făptaşului sau făptaşilor. În ceea ce priveşte executantul propriu-zis, bănuielile cele mai serioase se îndreaptă în direcţia servitorului Johann Loschek, care a acţionat, fără îndoială, împreună cu nişte complici. El cunoştea perfect locurile, pentru că venise de mai multe ori acolo cu prinţul, şi faptul că nimeni – nici chiar el, după spusele lui – nu a auzit cele două focuri de armă dovedeşte cât de retras era locul dramei. Dar, admiţând că ar fi vorba despre el, identitatea celor care au comandat crima este mult mai puţin sigură.

De ce ar fi fost omorât Rudolf de Habsburg? Răspunsul este limpede: din raţiuni politice. Dacă Rudolf, prinţ liberal, antigerman, francofil şi anglofil, i-ar fi succedat lui Francisc Iosef, ar fi provocat o răsturnare de situaţie aproape de neconceput pe scena europeană şi chiar mondială. Oricine ştia

pe atunci că, mai devreme sau mai târziu, va izbucni un conflict între Franța și Germania, în legătură cu Alsacia-Lorena. Este suficient să ne imaginăm ce s-ar fi întâmplat dacă Austria s-ar fi aflat de partea francezilor.

Totuși, aceștia din urmă sunt cei pe care Zita de Bourbon-Parma îi desemnează ca fiind răspunzători, adăugând însă că este vorba despre o părere personală și că nu are nici o dovadă în acest sens. Clemenceau ar fi pus la cale un complot cu ajutorul lui Cornelius Herz, un american de origine bavareză și om de afaceri destul de dubios. Herz ar fi fost trimis în Austria pentru a pregăti o lovitură de stat în vederea detronării lui Francisc Iosef și a înlocuirii cu fiul său, Rudolf. Acesta din urmă ar fi fost pus la curent, dar ar fi refuzat din loialitate față de părintele său. Din acel moment, el constituia o amenințare și trebuia eliminat.

Ipoteza trebuie, totuși, primită cu mari rezerve. Un asemenea complot pare de-a dreptul extravagant. Ca să reușească, ar fi fost nevoie de sprijinul unei părți a opiniei publice austriece, or, nu era absolut deloc cazul. De fapt, împărăteasa Zita pare părtinitoare în această problemă. Ea îl detesta pe Clemenceau, care refuzase propunerea de pace separată a soțului ei, Carol I, și îi distrusese întreaga politică.

În aceeași ordine de idei se situează pista maghiară, evidențiată de mai mulți istorici. Imperiul Austriac era de fapt, în acea perioadă, Imperiul Austro-Ungar, un stat bicefal, în care majoritatea austriacă domina minoritatea maghiară. Iar prințul moștenitor Rudolf, absolut incorigibil, avea idei la fel de subversive atât în plan intern, cât și extern. Situația îl revolta. Nu voia nici mai mult, nici mai puțin decât independența Ungariei. S-a stabilit că a avut numeroase contacte cu șefii opoziției liberale maghiare.

Dar aceasta din urmă a fost depășită de o mișcare mai radicală. Revoluționarii unguri ar fi venit să-l caute pe arhiduce și l-ar fi pus la curent cu un complot care urmărea detronarea lui Francisc Iosef și înscăunarea lui Rudolf în locul lui. Dar Rudolf i-ar fi dezvăluit totul tatălui său. Asasinatul ar fi fost, astfel, răzbunarea revoluționarilor unguri.

Teza, posibilă şi ea, întâmpină totuşi aceleaşi obiecţii ca aceea care îi pune în discuţie pe francezi. Chiar dacă au fost decepţionaţi în planurile lor imediate, ungurii n-aveau nici un interes să-l elimine pe prinţul moştenitor care ar fi urcat într-o bună zi pe tron şi ar fi dus atunci o politică orientată în favoarea lor...

De fapt, dacă ne întrebăm cine ar fi avut un interes în săvârşirea crimei, printr-un banal exerciţiu logic, trebuie să ne îndreptăm atenţia spre tabăra adversă, spre cei pentru care, prin simpla lui existenţă, Rudolf de Habsburg reprezenta un pericol.

Conform unei versiuni, cel care a comandat asasinatul ar fi fost cancelarul german Bismarck, îngrijorat de francofilia prinţului moştenitor, dar s-a evocat şi pista austriacă, pe care, evident, împărăteasa Zita s-a ferit s-o menţioneze.

Dacă aceasta este direcţia în care trebuie căutat, crima ar fi fost fie fapta serviciilor secrete, fie a unei facţiuni oarecare de la curte, fie a împăratului, care şi-ar fi sacrificat fiul din raţiuni de stat. Şi ar fi luat această decizie la sfârşitul întrevederii lor, în care Rudolf l-ar fi ameninţat în mod suficient de grav pentru a-l convinge să recurgă la această metodă extremă. Astfel s-ar explica leşinul împăratului după terminarea discuţiei.

Nu este, bineînţeles, decât o ipoteză şi, de la moartea Zitei, în 1989, exact la un secol de la dramă, a devenit, din păcate, sigur că Mayerling nu-şi va dezvălui niciodată cumplitul secret.

Marilyn Monroe

Ultimul machiaj

Duminică, 5 august 1962, ora patru şi jumătate dimineaţa. În curând va răsări soarele pe coasta californiană... Sergentul Jack Clemmons îşi petrece noaptea de gardă în birourile departamentului de poliţie din Los Angeles-vest. Bea din când în când o cafea sau o băutură gazoasă şi răsfoieşte reviste de cinema. Sergentul Clemmons este un pasionat al celei de-a şaptea arte. Şi, dacă stai să te gândeşti, nu e ceva anormal, având în vedere că Los Angeles-vest este alcătuit din Hollywood şi din cartierele rezidenţiale care îl înconjoară, împreună cu vilele vedetelor şi miliardarilor?

Sună telefonul. Este primul apel al nopţii.

– Alo, poliţia? Doctorul Engelberg la telefon. Trebuie să veniţi imediat la numărul 12305, 5 Helena Drive, în Brentwood.

Sergentul notează adresa indicată într-un carnet.

– Bine. Despre ce este vorba?

– O sinucidere.

– Numele persoanei?

Sergentul se pregăteşte să noteze, dar, auzind numele, scoate un strigăt şi păleşte.

–Ascultaţi, dacă e cumva o glumă, o să vă coste scump! Vi se poate găsi numărul de la care sunaţi şi...

Totuşi, vocea de la celălalt capăt al firului nu pare deloc cea a unei persoane puse pe şotii.

– Pe dumneavoastră vă va costa scump dacă nu veniţi imediat.

Sergentul închide telefonul şi sare în maşină... Se crapă de ziuă. Un vânt cald care bate dinspre deşertul Mojave mătură oraşul, mişcând eucalipţii înalţi care mărginesc străzile

rezidenţiale. Traversând cartierul adormit, cu sirena urlând, poliţistul nu face decât să repete:

– Nu se poate!

Şi, totuşi, aşa este. Vestea pe care sergentul Jack Clemmons a aflat-o primul, în acea zi de 5 august 1962, va face în câteva ore înconjurul lumii şi va provoca peste tot aceeaşi stupoare: Marilyn Monroe a murit! La treizeci şi şase de ani, în culmea splendorii ei...

Dar moartea lui Marilyn Monroe nu este numai un fapt divers senzaţional şi tulburător, ci şi o enigmă despre care, după o jumătate de secol, încă se vorbeşte.

Sergentul Clemmons ajunge în faţa locuinţei de la numărul 12305, 5 Helena Drive. Pare oarecum surprins. Vila este mare, dar nu are nimic din locuinţa somptuoasă pe care şi-a imaginat-o el. Este o casă opulentă şi atât, pe care şi-ar putea-o permite orice mic industriaş sau avocat de succes, chiar şi un actor de seriale de televiziune. Traversează repede peluza în direcţia unei ferestre luminate. Un ochi a fost spart. Acolo e... Are o strângere de inimă.

Da, este chiar ea! Marilyn Monroe zace complet goală, culcată pe burtă, în pat. Aproape de mâna ei dreaptă se află receptorul telefonului. Sergentul Clemmons nu reuşeşte să-şi desprindă privirile de la acest spectacol tragic care, oricum ar fi, are ceva fascinant.

De-abia atunci devine conştient de prezenţa în cameră a trei persoane, o femeie şi doi bărbaţi. Le ia numele: doamna Eunice Murray, guvernanta, doctorul Engelberg, cel care a telefonat şi care este medicul ei generalist, şi, în fine, doctorul Greenson, psihanalistul ei... În pofida identităţii dispărutei, sergentul îşi regăseşte imediat automatismele profesionale.

– Cine a găsit corpul?

Femeia măruntă, de vreo cincizeci de ani şi purtând ochelari, se apropie de el.

– Eu.

– Vă ascult.

Eunice Murray vorbeşte, cu o voce egală:

– Spre miezul nopţii am văzut lumină pe sub uşă. Am vrut să intru, dar uşa era închisă cu cheia. M-am speriat şi i-am telefonat doctorului Greenson, apoi doctorului Engelberg. Doctorul Greenson a venit primul.

Sergentul Clemmons se întoarce spre Greenson.

– Cât era ceasul, doctore?

– Douăsprezece şi jumătate.

– Ce aţi făcut?

– Uşa era încuiată. Aşa că am luat-o prin curte. Am spart un ochi de geam şi am intrat. Marilyn era aşa cum aţi văzut-o.

– Murise deja?

– Da.

– Şi, după părerea dumneavoastră, care este cauza decesului?

Aici intervine al doilea medic.

– Eu am ajuns imediat după colegul meu şi eu sunt cel care a pus diagnosticul: intoxicaţie cu barbiturice.

Sergentul Clemmons observă un mic flacon gol, pe jos, lângă cadavru.

– Sunt medicamentele pe care le-a înghiţit?

Doctorul Engelberg aprobă din cap.

– Aşa se pare. Nembutal. Trebuie să fi luat tot flaconul. Douăzeci şi cinci de comprimate.

– Ajunge?

– Şi încă cum. Este un tranchilizant cu acţiune rapidă şi imediată, un produs foarte eficient, dar, evident, periculos...

Sergentul Jack Clemmons şi-a recăpătat acum complet luciditatea. Este în stare să judece lucrurile la rece, ca şi cum moarta ar fi doar o ilustră necunoscută dintre americancele din pătura de mijloc. Şi unele amănunte nu-i plac deloc.

Continuă să-l interogheze pe doctorul Engelberg.

– Doamna Murray mi-a spus că aţi venit la puţin timp după douăsprezece şi jumătate, însă nu aţi telefonat la poliţie decât la patru şi jumătate. De ce?

Răspunsul practicianului este cum nu se poate mai confuz.

– Eram cu toţii atât de tulburaţi... Am discutat între noi despre ce trebuia făcut.

– Timp de patru ore?

– Ei bine, da, timp de patru ore.

– Şi n-aţi atins nimic?

– Nu, în afară de telefon, pe care îl ţinea în mână şi pe care l-am închis.

– Atunci unde este paharul cu care a luat tabletele? Nu există nici unul în cameră, şi camera era încuiată cu cheia.

– Poate l-a pus la loc.

– Şi pe urmă s-a întors să se închidă în cameră?

– E posibil.

Ora şase... Peste peisajul paradiziac din Brentwood se crapă de ziuă. O sirenă străpunge zorii. Sergentul Clemmons, care între timp îşi anunţase superiorii, îl vede apărând pe unul dintre colegi, sergentul Byron, în fruntea unui mic echipaj format din poliţişti şi doi infirmieri cu o brancardă. Byron i se adresează scurt lui Clemmons.

– Te poţi întoarce acasă. Am ordin să te înlocuiesc.

Jack Clemmons este surprins de această grabă.

– Dar mai am lucruri de notat pentru raport.

– Eu am să fac raportul, nu tu. Ordin de la Parker.

Parker este şeful poliţiei din Los Angeles. Evident, lui Clemmons nu-i rămâne decât să se supună ordinelor. Totuşi, nu se poate decide să păstreze tăcerea. Chiar în aceeaşi zi vorbeşte în faţa presei, atrăgând atenţia asupra ciudatei întârzieri a martorilor de a anunţa poliţia. O declaraţie care, având în vedere cine este victima, are mare răsunet, fiind reprodusă imediat în sute de ziare americane şi străine. De altfel, reacţiile nu se lasă aşteptate. Sergentul Jack Clemmons este destituit din poliţie...

Deci, raportul lui Clemmons nu va exista. Iar raportul celuilalt sergent, Byron, este cu totul diferit. Surprinzător, nu?

Raportul oficial al poliţiei din Los Angeles poartă numărul 62-509453 şi începe astfel: „Decesul a fost constatat în data de 5 august, la ora trei şi patruzeci şi cinci dimineaţa".

Da, aţi citit bine: trei şi patruzeci şi cinci. Gata cu întrebările legate de misterioasa pauză de patru ore între descoperirea cadavrului şi apelul către poliţie. Raportul continuă: „Doctorul

Greenson a sosit la trei şi patruzeci de minute. A spart fereastra şi a luat telefonul din mâna lui Marilyn Monroe. Doctorul Engelberg a venit spre orele trei şi cincizeci de minute şi el este cel care a anunţat moartea domnişoarei Monroe. Serviciul de gardă al poliţiei din Los Angeles a primit notificarea acestui deces la ora patru şi douăzeci şi cinci.

Medicii mai sus menţionaţi au fost audiaţi de poliţie. Cauza probabilă a morţii: doză mortală de nembutal. Semnat: sergent R.E. Byron."

Dar ciudăţeniile nu se opresc aici. Ancheta este făcută în cea mai mare grabă. La citirea raportului, şeful poliţiei, Parker, se spală pe mâini şi, conform jurisdicţiei californiene, transferă dosarul Comisiei de Anchetă a Cazurilor de Suicid. Acest organism a luat şi el, în mod vizibil, decizia de a-şi duce sarcina la bun sfârşit cât mai repede, pentru că, după numai câteva zile, anunţă verdictul, care cuprinde nu mai mult de cinci rânduri: „În timpul anchetei noastre, am aflat că, de mai multe ori în trecut, domnişoara Monroe, deprimată şi decepţionată, a încercat să-şi pună capăt zilelor cu ajutorul medicamentelor. Dar întotdeauna a apelat la ajutor la timp şi a fost salvată. După informaţiile noastre cu privire la evenimentele din 4 august, considerăm că este vorba despre o repetare a acestor gesturi."

Concluziile stârnesc imediat proteste. În primul rând, toţi cei care au cunoscut-o pe Marilyn sunt de acord: aceasta n-a încercat niciodată să-şi pună capăt zilelor. Şi de la cine deţine Comisia de Anchetă a Cazurilor de Suicid informaţiile, având în vedere că nimeni din familia actriţei n-a fost interogat?

Mai rămâne un singur element de adăugat la dosar: autopsia. Aceasta este cel puţin ciudată. Îngrozitoarea sarcină de a deschide trupul acela care a fascinat o lume întreagă îi revine doctorului Noguchi... Duminica este cea mai aglomerată zi pentru medicii legişti. Sâmbătă seara se petrec cele mai multe accidente, crime şi sinucideri. Preluând garda la morga centrală din Los Angeles, doctorul Noguchi se aşteaptă la o zi de muncă grea, dar de rutină.

Ne putem imagina stupefacţia lui când este anunţat că-i va face autopsia lui Marilyn Monroe. Nu-i vine să creadă,

se gândeşte la o coincidenţă de nume, dar este chiar ea! Îl surprinde nu numai vestea acestei morţi, ci şi faptul că a fost ales pentru acea sarcină, el fiind doar un începător, abia ieşit de pe băncile facultăţii! Considera că o examinare atât de importantă ar fi trebuit încredinţată unei somităţi în domeniul medicinei legale.

Se apucă de treabă într-o stare de emoţie pe care cu greu ne-o putem imagina... Ca fapt divers, după examinare, corpul starului este pus din nou într-una dintre casetele de la morgă, aşteptând să fie încredinţat pompelor funebre. Un fotograf al revistei *Life* reuşeşte să-l convingă pe paznic, contra unei sticle de whisky, să-l lase să facă nişte fotografii. Este ultima şedinţă foto a lui Marilyn. În ceea ce priveşte raportul doctorului Noguchi, acesta trece printr-o întâmplare neplăcută, bizară, se „rătăceşte" şi poliţia îl rescrie „din memorie".

Iată acest document rescris „din memorie": „Ref. 81128/5 august 1962, ora zece şi treizeci de minute. Am efectuat autopsia cadavrului lui Marilyn Monroe la morga County Coroner din Los Angeles. În urma unor constatări anatomice, decesul trebuie pus pe seama unei intoxicaţii acute cu barbiturice, provocată de ingerarea unei doze toxice de nembutal."

Or, de data asta, ceva nu se potriveşte deloc, şi doctorul Engelberg face declaraţia sub jurământ. Îi administrase pacientei sale două injecţii, în datele de 1 şi 3 august. Urmele nu puteau dispărea într-un timp atât de scurt. Iar doctorul Noguchi trebuia să le vadă, căci acesta este exact genul de amănunt pe care un medic legist îl caută în primul rând atunci când are de-a face cu un caz de otrăvire. Atunci, de ce n-a vorbit despre asta, dacă nu pentru ca nimeni să nu-şi poată imagina că ar fi fost vorba despre un asasinat, având în vedere că în apartament nu s-a găsit nici o seringă hipodermică?

Un asasinat... Mulţi nu înlătură această ipoteză, mai ales printre jurnalişti.

Cu răbdare, ei reconstituie modul în care Marilyn şi-a petrecut timpul în ultima sa zi de viaţă.

Dimineaţa are o întâlnire de două ore cu un fotograf. Refuză să-i pozeze pentru revistă. Mănâncă fructe pe marginea

piscinei. Apoi citeşte pe verandă până la sfârşitul după-amiezii: Dostoievski, autorul ei preferat, ale cărui opere, ecranizate, spera să le interpreteze într-o bună zi. La sfârşitul după-amiezii, îl primeşte pe doctorul Greenson pentru şedinţa de psihanaliză zilnică, apoi pe Patricia Newcomb, o tânără însărcinată cu relaţiile publice. La ora nouăsprezece primeşte un telefon de la Joe DiMaggio Junior, fiul celui de-al doilea soţ.

La nouăsprezece şi treizeci de minute, un nou telefon. Este actorul Peter Lawford care o invită la vila lui din Malibu, pentru o serată unde va fi prezent şi Robert Kennedy, fratele preşedintelui şi ministrul Justiţiei... Iată aproape cuvânt cu cuvânt conversaţia lor. Lawford este surprins.

– Te aşteptăm la pokerul de la ora şase.

– N-am chef să joc cărţi.

– Cum vrei. Noi ne aşezăm la masă în trei sferturi de oră. Exact cât îţi trebuie ca să ajungi. Te previn, începem fără tine.

– Sunt prea obosită, Peter. Nu vin. Spune-i bună seara lui Pat şi salută-i pe toţi prietenii noştri. Spune-i la revedere preşedintelui. Şi ţie la fel. Eşti un tip drăguţ. Sunt fericită că te-am cunoscut.

Peter Lawford închide. Nu are nici o reacţie faţă de aceste formule de adio cel puţin surprinzătoare, chiar îngrijorătoare... Şi asta e tot. Marilyn Monroe nu va mai fi văzută în viaţă, nu i se va mai auzi vocea, poate în afară de – dacă a mai avut puterea să formeze numărul – destinatarul misteriosului telefon pe care l-a dat chiar înainte de a muri.

Toate astea, aşa cum se vede, ar acredita mai degrabă teza sinuciderii. Cu o mică excepţie. Un nume monopolizează imediat atenţia: Kennedy. Căci imediat se va zvoni că Marilyn nu era numai amanta lui Robert Kennedy, ci şi a lui John Kennedy, nimeni altul decât preşedintele Statelor Unite. În aceste condiţii, moartea tragică a starului capătă o dimensiune mult mai senzaţională.

Şi totuşi, nimic decisiv nu va surveni de-a lungul anilor, până în august 1982, exact la douăzeci de ani de la tragicul eveniment, când afacerea Marilyn Monroe revine brusc în

actualitate. În acea zi, un detectiv din Los Angeles, Milo Spereglio, ţine o conferinţă de presă senzaţională.

Uimitor personaj, acest Spereglio! Are în jur de cincizeci de ani, este brunet, cu mustăcioară şi, deşi nu lasă impresia, îşi cunoaşte meseria sau cel puţin ştie de minune să-şi facă publicitate. Pentru conferinţa de presă, a aranjat bine lucrurile. Pereţii imensei săli sunt tapetaţi cu postere uriaşe ale actriţei. Lângă estradă, o sosie a lui Marilyn este lungită pe o sofa, îmbrăcată în rochia pe care a purtat-o vedeta în *Şapte ani de căsnicie*.

Milo Spereglio ia cuvântul. Promite să lămurească lucrurile după douăzeci de ani de cercetări. Se va afla, în sfârşit, adevărul?

– Doamnelor şi domnilor, am început să mă interesez de această problemă când l-am întâlnit pe Robert Slatzer, soţul lui Marilyn. Marilyn a fost măritată de trei ori: cu Jim Dougherty, un marinar, pe vremea când era încă o necunoscută, cu Joe DiMaggio, campionul de baseball, şi, în fine, cu Arthur Miller, celebrul dramaturg. Dar Slatzer a fost al patrulea soţ, iată prima ştire pe care v-o aduc la cunoştinţă...

Vizibil mulţumit de efect, detectivul continuă:

– Slatzer s-a căsătorit cu Marilyn în secret, în 1952, în Mexic. Căsătoria lor n-a durat decât cinci zile, căci Darryl Zanuck a aflat şi a obligat-o pe Marilyn să divorţeze. Robert Slatzer mi-a mărturisit un lucru esenţial. Marilyn Monroe ţinea un jurnal intim, pe un carnet roşu, pe care îl avea întotdeauna asupra ei. Slatzer şi-a văzut fosta soţie cu puţin înainte ca aceasta să moară. Ea i-a arătat carnetul. El l-a citit... Ei bine, acesta conţinea dezvăluiri despre John şi Robert Kennedy în legătură cu mafia, cu ancheta în cazul lui Jimmy Hoffa, preşedintele sindicatului camionagiilor, şi cu o tentativă de asasinare a lui Fidel Castro!

Milo Spereglio lasă să se liniştească rumoarea care răzbate din sală şi continuă:

– Din cauza carnetului roşu a fost asasinată Marilyn Monroe, cu o injecţie cu barbiturice, în timp ce dormea, fiind sub efectul somniferelor pe care le luase. După mine, vinovaţii

sunt niște disidenți fanatici din CIA, care voiau să distrugă familia Kennedy.

Un ziarist pune întrebarea care se află pe buzele tuturor:

– Știți unde se află carnetul roșu?

– Încă nu știu, dar voi afla curând...

Totuși, carnetul roșu nu va fi găsit niciodată... Însă, ca urmare a discursului senzațional al detectivului, poliția decide să redeschidă ancheta. Și, în data de 29 decembrie 1982, procurorul John Van de Kamp concluzionează, într-un raport de douăzeci și nouă de pagini: Marilyn Monroe a murit din cauza unei supradoze de barbiturice luate accidental sau de bunăvoie.

Dar nu este suficient pentru a pune punct afacerii. După conferința de presă, interesul publicului se trezește brusc, și anchetele ziariștilor se înmulțesc. În 1983, Anthony Summers face o emisiune despre moartea lui Marilyn, intitulată „Spune-i la revedere președintelui", conform expresiei ciudate pe care o folosise actrița în timpul ultimei sale convorbiri telefonice cu Peter Lawford. Între alții, Summers o interoghează pe guvernanta Eunice Murray, care nu spune decât banalități. Dar, imediat cum camerele se opresc și proiectoarele se sting, schimbă tonul. Din fericire, microfoanele încă funcționează. Se adresează ziaristului:

– De ce la vârsta mea trebuie să continui să ascund în felul ăsta adevărul?

Summers o întreabă ce vrea să spună.

– Ei bine, în toată această perioadă nu m-a surprins deloc că familia Kennedy conta atât de mult în viața lui Marilyn. Nu am fost informată, dar am asistat personal la ceea ce se întâmpla. Bobby Kennedy venise de mai multe ori la ea.

– Și în ziua morții?

– Da, și atunci. S-au certat, s-au bătut chiar. Situația a devenit atât de delicată, încât gărzile de corp au fost nevoite să intervină ca să-l apere.

– De ce nu ați spus nimic poliției în 1962?

– Am spus ce credeam că trebuia spus... În privința lui Robert Slatzer, a cărui existență a fost dezvăluită de Milo

Spereglio, acesta a fost, într-adevăr, efemerul soţ al starului, timp de cinci zile, iar ceva mai târziu a publicat o carte, *Ultimele luni ale lui Marilyn Monroe*, în care face şi mai multe dezvăluiri senzaţionale. Povesteşte că s-a întâlnit joi, 9 august, cu executoarea ei testamentară, Inez Melson.

– Tria ce mai rămăsese din hârtiile lui Marilyn Monroe. Mi-a spus că, atunci când a ajuns acolo, duminică dimineaţa, a găsit fişetul distrus şi că multe dintre lucrurile personale ale lui Marilyn dispăruseră.

Cu trei săptămâni înainte, la jumătatea lui iulie 1962, Robert Slatzer venise s-o ia pe Marilyn cu maşina. Pe drum, ea îi vorbise despre temerile şi suferinţele ei. După gala aniversară a preşedintelui, din luna mai, a cărei vedetă incontestabilă fusese, i se interzisese brutal orice mijloc de comunicare cu el, chiar şi linia particulară pe care îl suna fiind tăiată. De furie, sunase de mai multe ori la Casa Albă pentru a cere explicaţii. Nici un răspuns. În privinţa lui Robert Kennedy, cu care actriţa avea o relaţie, acesta rupsese legătura cu ea în acelaşi timp.

Scosese atunci un carnet roşu din geantă. Robert Slatzer o întrebase ce reprezenta.

– Este carnetul meu cu secrete. Vreau să-l citeşti.

Slatzer îl răsfoise şi descoperise note legate de subiectele pe care le evocase şi Milo Spereglio: planul de a folosi sindicatul crimei pentru asasinarea lui Fidel Castro, testele nucleare, legăturile lui Sinatra cu lumea interlopă, ancheta legată de Jimmy Hoffa, debarcarea ratată în Golful Porcilor, din Cuba. O întrebase de ce scrisese toate acele lucruri.

– Pentru că lui Bobby îi place să vorbească despre treburile politice şi pentru că voiam să pot vorbi cu el despre acele lucruri care îl interesau. Luam notiţe după conversaţiile noastre şi apoi mă informam despre subiectele abordate, atât cât să pot discuta inteligent.

– Cine altcineva a mai văzut carnetul?

– Nimeni. Dar sunt atât de furioasă, încât aş fi în stare să convoc o conferinţă de presă şi să-l arăt lumii întregi, ca să ştie toţi cine sunt cu adevărat aceşti oameni.

Slatzer încerçase s-o sfătuiască să renunţe.

– E clar că Bobby nu mai vrea să fie cu tine. Ai face mai bine să-l uiţi şi să te concentrezi pe cariera ta.

– Nu-i uşor, răspunsese ea.

În mare, situaţia nu s-a schimbat de atunci. De la dispariţia divei au apărut mai mult de o sută de cărţi pe această temă, şi aproape toate trimit la teoria unui asasinat care aduce în discuţie familia Kennedy. Cel mai celebru suicid din lumea filmului a fost, după toate aparenţele, o afacere de stat.

Chiar aşa să fie? Trebuie să încercăm să facem lumină fără să ne lăsăm captivaţi de senzaţional... Elementul aproape sigur este legătura dintre Marilyn şi cei doi fraţi, Robert şi John Kennedy, ceea ce explică timpul de care au avut nevoie martorii ca să anunţe poliţia. După ce au constatat decesul actriţei, cei doi doctori şi guvernanta nu au „discutat" vreme de patru ore. Au anunţat poliţia la cel mai înalt nivel, poate chiar Casa Albă, şi specialiştii s-au dus la faţa locului ca să facă dispărute eventualele documente compromiţătoare. Tot ordinelor venite de sus li se poate atribui graba cu care a fost condusă întreaga anchetă.

Dar restul poveştii este cu totul de necrezut. Nici o clipă nu ne-am putut imagina că nişte oameni de talia lui John şi Robert Kennedy s-ar fi lăsat tentaţi să încredinţeze secrete de stat explozive unei tinere capabile să dezvăluie totul sub efectul alcoolului sau într-un moment de depresie. Carnetul roşu n-a fost găsit niciodată din simplul motiv că n-a existat. Nu asta căutau specialiştii trimişi la vilă de preşedinţie, ci eventualele urme ale legăturii celor doi Kennedy cu actriţa.

Şi pentru a ne imagina ceea ce s-a petrecut cu adevărat, trebuie să ne întoarcem puţin la cea care a fost Marilyn Monroe...

Norma Jean Baker, pe numele ei adevărat. Tatăl o abandonase de la naştere, iar mama, care n-o dorise, n-a iubit-o niciodată. Mai mult, aceasta suferea de un grav dezechilibru psihic şi, la data morţii, era bolnavă mintal. În ciuda acestui bagaj ereditar, Norma Jean s-a salvat şi a devenit Marilyn Monroe, starul, vampa, zeiţa filmului.

Dar în plan personal? Lăsându-l la o parte pe Robert Slatzer, toate cele trei căsătorii ale actriței au eșuat: prima la șaisprezece ani, care a avut mai ales rolul de a o ajuta să plece din casa mamei ei, cea cu Joe DiMaggio, campionul de baseball, o legătură de dragul publicității, exploatată la maximum, și, mai ales, cea cu prestigiosul dramaturg Arthur Miller. Totuși, aceasta a fost o căsătorie din dragoste, dar a avut poate consecințe mai dramatice decât primele două. Alături de prietenii intelectuali ai soțului său, Marilyn nu putea trăi decât un teribil complex de inferioritate.

Măcar dacă ar fi avut un copil de la unul dintre acești bărbați. Dar Marilyn nu putea face copii și, fără îndoială, asta o făcea să sufere cel mai mult...

Când ai o imagine strălucitoare, fragilitatea interioară nu interesează pe nimeni. Hollywoodul nu este blând cu starurile pe care le fabrică, iar Marilyn a fost cel mai strălucitor dintre toate. Până la urmă n-a mai putut suporta viața pe care o ducea, spectacolul permanent, zâmbetul forțat. De-a lungul anilor, lua tot mai multe barbiturice, bea din ce în ce mai mult alcool, iar ședințele de psihanaliză ale doctorului Greenson n-ar fi avut cum să schimbe lucrurile, orice-ar fi fost. În aceste condiții, ruptura violentă de cei doi frați Kennedy a fost elementul declanșator, picătura care a umplut paharul.

Marilyn Monroe a murit singură, așa cum fusese întotdeauna. Și dacă ne vine atât de greu să credem în varianta suicidului, asta se întâmplă pentru că, inconștient, nu o putem admite. Nu ai dreptul să te sinucizi când ești Marilyn Monroe. Ar fi o crimă. Pentru liniștea noastră, așadar, ar fi mult mai comod ca moartea divei să fi fost un asasinat.

Ludovic al XVII-lea

Copilul din închisoarea Templului

Destinul lui Ludovic al XVII-lea este excepţional din două motive: în primul rând, constituie una dintre cele mai mari enigme ale istoriei – opt sute de cărţi, mii de articole şi mai mult de zece filme i-au fost consacrate. Apoi, pentru că nimic nu este mai impresionant decât soarta nefericită a unui copil, victimă a unei situaţii de care nu se face cu nimic răspunzător.

Al doilea fiu al lui Ludovic al XVI-lea şi al Mariei Antoaneta, Louis Charles se naşte pe 27 martie 1785, în spatele porţilor aurite de la Versailles. Este botezat de cardinalul de Rohan, cel mai ilustru prelat al Franţei; naşul lui este contele de Provence, viitorul Ludovic al XVIII-lea, naşa, regina Maria Carolina de Napoli, mătuşa lui după mamă. Dar, ca în poveşti, alături de atâtea zâne bune, cea rea stă ascunsă, în umbră: unul dintre martorii care au semnat în registrul parohial este Ludovic Filip, duce de Orléans, vărul lui Ludovic al XVI-lea, care, după câţiva ani, îşi va lua numele de Filip „Egalité" şi va vota moartea regelui...

Louis Charles îşi petrece primii ani ai copilăriei la Versailles, alături de doica lui, Agathe de Rambaud. Este un copil delicat. Medicul care se ocupă de el scrie: „Are nervii sensibili, cel mai mic zgomot neaşteptat îl sperie. Pentru sănătate, are nevoie să stea cât mai mult în aer liber." Îi supravieţuieşte însă fratelui său mai mare, Louis Joseph Xavier, care moare pe data de 4 iunie 1789, la Meudon, de tuberculoză osoasă. În mod normal, Louis Charles nu era născut ca să domnească, dar iată-l delfin, la vârsta de patru ani. Spre nenorocul lui.

Evenimentele se precipită. O lună mai târziu este cucerită Bastilia. După încă trei luni, pe 5 octombrie 1789, mulţimea atacă palatul de la Versailles. Puştiul este dus la Paris, împreună

cu restul familiei regale, speriat, plângând de foame şi de oboseală. Urmează instalarea la Tuileries. Acolo, totul pare să se aranjeze. Delfinul este prea mic ca să înţeleagă ce se petrece, ceea ce îi dă avantajul detaşării. Timp de doi ani, trăieşte viaţa normală a unui mic prinţ. Se distrează în grădinile spaţioase ale palatului, aleargă pe alei, creşte iepuri; unul dintre aceştia îl muşcă de buză, lăsându-i o cicatrice caracteristică.

Aerul Parisului pare să-i priască. Toate persoanele care îl văd atunci îi evocă „frumuseţea, graţia, comportamentul vesel şi atrăgător". Dar situaţia politică îl va copleşi din nou. Familia regală decide să fugă în secret. În noaptea de 20 spre 21 iunie 1791, este trezit de cameristă şi îmbrăcat în haine de fată. După o lungă călătorie cu berlina, urmează arestarea de la Varennes şi întoarcerea la Paris, care durează patru zile, pe o căldură sufocantă, în mijlocul unei mulţimi care se dezlănţuie împotriva mamei sale, „austriaca".

Urmează încă un an de acalmie, apoi începe ultimul act pentru micul prinţ, atunci în vârstă de şapte ani. Pe 20 iunie 1792, Tuileries este invadat şi gărzile elveţiene apără castelul distrus. Delfinul este arestat împreună cu familia şi încarcerat în Templu, la 13 august. Toţi sunt instalaţi în marele turn. La primul etaj se află corpurile de gardă, la al doilea, regele şi servitorul lui, Cléry, la al treilea, Maria Antoaneta, cumnata ei Madame Elisabeth, mătuşa delfinului, Marie-Thérèse, sora lui mai mare, şi delfinul însuşi.

Pe 25 octombrie este transferat în celula tatălui său. Îi place schimbarea. Regele suportă situaţia mai bine decât mama, mătuşa şi sora lui, sau, cel puţin, aşa lasă impresia. Ludovic al XVI-lea îi dă lecţii de geografie şi ortografie, îl pune să facă mici activităţi manuale, care întotdeauna i-au plăcut mult. La jumătatea lui noiembrie, Louis Charles se îmbolnăveşte, medicul pune diagnosticul de criză uşoară de ficat. Dar, în data de 11 decembrie, are loc o nouă răsturnare de situaţie în existenţa băiatului: acesta este încredinţat mamei sale, odată cu începerea procesului lui Ludovic al XVI-lea.

Pe 20 ianuarie 1793, acesta din urmă îşi revede familia, pentru a-i anunţa că va fi executat şi a-şi lua adio. Scena

dramatică îl tulbură pe copil, iar ceea ce se petrece a doua zi este aproape la fel de tulburător. Atunci, în depărtare, aude salve de artilerie salutând decapitarea regelui şi îşi vede mama făcând un gest extraordinar: îngenunchează la picioarele lui şi înclină capul. Căci, de-acum înainte, fără să fie conştient de asta, totul s-a schimbat pentru el. Pentru partizanii lui, pentru locuitorii din Vendée, care se pregătesc să pună mâna pe arme, pentru emigranţi şi puterile străine, el este Ludovic al XVII-lea, regele Franţei. Pentru revoluţionari, dimpotrivă, devine o ameninţare permanentă, căci, aşa cum spune Chaumette, procurorul Comunei: „Carol I al Angliei a murit pe eşafod, dar fiul lui a urcat pe tron".

Tragicele evenimente nu par totuşi să-l fi afectat prea mult din punct de vedere fizic. Este tot frumos, cu ochii lui albaştri, cu părul blond care îi ajunge până la umeri, tuns cu breton. Dar este scund: trei picioare şi două degete, adică mai puţin de un metru la opt ani... Mai rămâne încă opt luni alături de mama, sora şi mătuşa sa. Condiţiile de detenţie sunt bune. Nu le lipseşte confortul, există o baie, au mâncare din belşug şi o garderobă adecvată. Joacă table, domino şi cântă la clavecin. În mai se îmbolnăveşte timp de trei săptămâni de friguri, dar este îngrijit şi vindecat. În primăvară, mama lui reuşeşte să ia legătura cu exteriorul şi complotează ca să evadeze.

Tentativa este descoperită, şi autorităţile iau măsuri. Pe 3 iulie 1793, la ora zece seara, comisarii pătrund în celulă şi îl ridică. Este acum încredinţat unui cuplu format din Antoine Simon, pantofar, şi nevasta lui, Marie-Jeanne, şi va locui la ei, în incinta Templului, în subsolul turnului cel mare.

Simon se apucă, după cum el însuşi spunea, „să-l transforme pe urmaşul dinastiei Capet într-un adevărat sanculot". Îl învaţă *La Marseillaise*, *Ça ira*, *La Carmagnole* şi îl pune să cânte sub fereastra mamei sale. Este obligat să bea alcool până cade lat. În aceste condiţii, Louis Charles dobândeşte o uimitoare seriozitate, păstrându-şi în acelaşi timp trăsăturile copilăreşti. Când, la 7 iulie 1793, primeşte vizita a patru comisari, îi întreabă:

– Ce lege permite separarea unui copil de mama lui?

Apoi se întoarce să se joace cu porumbeii, puii şi florile lui... Se teme de Hébert, om influent în cadrul Comunei. Acesta arată spre celula mamei, a surorii şi a mătuşii lui şi strigă:

– Cum! Târfele astea blestemate n-au fost încă ghilotinate?

Ceva mai târziu, pe când se pregăteşte procesul Mariei Antoaneta, este pus să semneze o depoziţie conform căreia a comis „gesturi indecente periculoase pentru sănătatea lui, mărturie a obiceiurilor dăunătoare pe care le-a deprins de la mama şi mătuşa lui". Conform aceluiaşi document, pe care copilul l-a semnat, fie fără să-l înţeleagă, fie sub teroare, mama lui ar fi întreţinut un raport sexual cu el.

În decembrie 1793 are „un episod verminos fără scrofuloză", poate un atac de tuberculoză, dar este sigur că frigul, băutura şi suferinţele morale i-au afectat organismul... Se poate însă şi mai rău. Odată cu agravarea situaţiei, cu declanşarea războiului civil din Vendée şi a războiului cu naţiunile străine, autorităţile se tem că regaliştii ar putea acţiona, aşa că decid să ia măsuri radicale. În data de 19 ianuarie 1794, Louis Charles este luat de la cuplul Simon. Vin să-l vadă patru comisari, constată că este sănătos, şi soţii Simon primesc o „eliberare definitivă". Pentru copil, este începutul unui infern.

Se purcede la „zidirea" lui. Este complet izolat de lume, cu lacăte şi cu grilaje. Este închis într-o cameră de unde nu i se dă voie să iasă niciodată. Mâncarea îi este dată printr-o vizetă, nimeni nu-i vorbeşte şi nici nu-l vizitează. Nu are apă să se spele, şi aer aproape deloc. Excrementele nu sunt scoase din încăpere, unde mirosul este pestilenţial. Este ros de râie şi trăieşte ghemuit, printre păduchi şi ploşniţe. Situaţia aceasta durează şase luni, până la căderea lui Robespierre, în 9 termidor (27 iulie 1794).

După 9 termidor, Barras, noul conducător, vine să-i facă o vizită. Îl găseşte cu „ochii deschişi şi rătăciţi, purtând o vestă şi pantaloni de stofă gri, înguşti, strânşi pe genunchii foarte umflaţi". Este livid, nu are poftă de mâncare, nu doarme. Barras numeşte un nou temnicer, în persoana lui Laurent, un creol, care ia măsuri liberale: porunceşte să i se cureţe camera, îi dă voie să se plimbe prin grădină şi îl lasă să-şi vadă sora,

dar Comitetul de Siguranţă Generală se opune acestei ultime măsuri: copiii familiei regale nu trebuie să comunice între ei.

În ianuarie 1795, starea copilului se agravează. Un martor îl descrie astfel: „Încovoiat şi chircit, îndoit de şale, cu o tumoare la genunchi şi alta la braţ, incapabil de a sta în picioare şi având gâtul mâncat de râie". În plus, repetă fără încetare: „Vreau să mor..."

Din ianuarie până în iunie 1795, două sute douăzeci şi doi de comisari oficiali se duc la Templu. Ei văd un copil „cu tenul plumburiu şi un aer suferind, rahitic, cu picioarele, coapsele şi braţele lungi şi slabe, cu bustul foarte scurt, cu umeri înalţi şi contorsionaţi, purtând o haină în stil marinăresc, de stofă cenuşie, iar pe cap o bonetă de bumbac alb, care îi ascunde părul blond".

La începutul lui mai, Louis Charles începe să se simtă foarte rău. Este chemat doctorul Desault. Acesta descoperă, îngrozit, „un copil debil, pe moarte, victimă a mizeriei celei mai abjecte, abrutizat de cele mai crude tratamente". Prescrie aerisirea camerei, ceea ce pare să ajute pe moment, dar este deja prea târziu.

Pe 7 iunie 1795, starea lui se agravează. Suferă vărsături şi colici. În data de 8 iunie, mai mulţi medici constată „un puls scăzut, un abdomen tensionat şi dureros". Starea nu încetează să se înrăutăţească. La începutul după-amiezii, apar sudorile reci. Îi face semn gardianului Gomin că îl „trece o nevoie" şi moare în momentul în care acesta îl ridică.

Iată martiriul pe care l-a îndurat copilul Templului până la moarte, la vârsta de zece ani, după trei ani de captivitate... Pe 9 iunie, la ora două după-amiaza, un delegat al Siguranţei Generale anunţă Convenţiei „moartea fiului Capet, în 20 prairial anul IV". În acelaşi timp, patru medici fac autopsia „corpului neînsufleţit al celui despre care se zice că a fost Louis Charles Capet". Găsesc o deformaţie scrofuloasă, care exista de multă vreme şi care ar constitui cauza morţii". În realitate, copilul murise de tuberculoză generalizată.

Se va afla mai târziu că, în timpul autopsiei, unul dintre medici, doctorul Philippe-Jean Pelletan, a scos inima şi a luat-o

cu el, în timp ce o altă persoană prezentă, comisarul Damon, i-a tăiat o şuviţă de păr. Cele două fapte au fost săvârşite din propria iniţiativă a celor două persoane numite mai sus şi au fost clandestine...

Dar oare acela să fi fost cadavrul lui Ludovic al XVII-lea? Tot ce se poate spune este că îndoielile persistă. Împrejurările morţii sale nu sunt clare, nici în Franţa, nici în străinătate. Ministrul austriac al Afacerilor Externe declară: „Nu există, cu adevărat, nici o certitudine a decesului fiului lui Ludovic al XVI-lea". Şi, în afară de Rusia, nici o ţară nu-l recunoaşte pe contele de Provence, fratele mai mic al regelui, ca succesor al acestuia, sub numele de Ludovic al XVIII-lea. Pentru puterile europene, regele Franţei continuă să fie, până la proba contrarie, Ludovic al XVII-lea.

Două zile mai târziu, un decret al Comitetului de Siguranţă Generală ordonă „să fie înmormântat fiul lui Louis Capet". Actul de deces menţionează: „Louis Charles Capet, fiul lui Ludovic al XVI-lea Capet, ultimul rege al francezilor, şi al Mariei Antoaneta de Austria". Este înmormântat spre ora nouă seara, în cimitirul Sainte-Marguerite. Mormântul nu va fi găsit niciodată, cadavrul fiind, după toate aparenţele, dus la groapa comună. Osemintele au fost scoase la lumină în secolul al XIX-lea, şi un timp s-a crezut că ar aparţine, într-adevăr, lui Ludovic al XVII-lea. În realitate, acestea provin de la mai multe schelete, printre ele aflându-se craniul unui tânăr de cel puţin optsprezece ani.

Viaţa copilului din închisoarea Templului, Ludovic al XVII-lea pentru regalişti, s-a încheiat, dar misterul abia începe. Va dura două secole şi va căpăta dimensiuni extraordinare. Există patru ipoteze:

• Povestea pe care tocmai am spus-o este în totalitate autentică, Ludovic al XVII-lea a murit în Templu, la data de 8 iunie 1795.

• Ludovic al XVII-lea a murit în Templu, dar mai devreme, la începutul lui ianuarie 1794, cu puţin înainte de eliberarea familiei Simon.

• Ludovic al XVII-lea a evadat, fiind unul dintre pretendenţii care au apărut mai târziu.

• Ludovic al XVII-lea a evadat, dar n-a mai dat nici un semn de viaţă. A trăit şi a murit în anonimat...

Cuvântul „evadare" a fost folosit pentru prima oară în 1800, cu ocazia unui roman de succes: *La Cimetière de la Madeleine*. Scenariul este următorul: Louis Charles ar fi plecat într-o trăsură de poştă şi ar fi lăsat în locul lui, într-un cal de lemn, un copil rahitic şi suferind de scrofuloză, cu perspectiva unei morţi rapide. Înlocuirea ar fi avut loc la plecarea soţilor Simon, pe 19 ianuarie 1794.

De fapt, toată lumea este de acord asupra unui punct: câtă vreme îl păzesc Simonii, este vorba chiar de Ludovic al XVII-lea. Se comportă ca cineva care a primit o educaţie princiară („Ce lege permite separarea unui copil de mama lui?"). Şi atunci când este pus de temnicer să cânte cântece revoluţionare sub ferestrele închisorii, este chiar vocea lui, pe care i-o recunosc mama, mătuşa şi sora sa.

Dar mai târziu, imediat după ce a fost închis, nimeni n-a mai avut un contact direct cu el. Aşa cum a scris Alain Decaux: „Pentru a închide un copil complet singur, trebuie un motiv şi acest motiv este să-l răpeşti. Aici începe enigma." Din acest moment, ne aflăm în prezenţa unui băiat abrutizat şi suferind, complet transformat faţă de cel care era înainte; chiar frumosul lui păr blond este acum ascuns sub o bonetă. Ar fi fost, aşadar, înlocuit cu un copil debil şi pe moarte.

Remarcăm că unii istorici se folosesc de aceste argumente pentru a susţine că delfinul ar fi evadat, iar alţii, că ar fi murit mai devreme decât data oficială. (Este a doua dintre ipotezele pe care le evocăm.) În special Georges Bordonove dezvoltă această ultimă teză, în lucrarea sa *Ludovic al XVII-lea şi misterul Templului*. Moartea lui, care ar fi avut loc între 1 şi 3 ianuarie 1794, ar fi atras după sine destituirea lui Simon şi înlocuirea lui Louis Charles cu un copil care ar fi decedat pe 8 iunie 1795.

Dar ipoteza evadării este cea care şi-a câştigat cei mai mulţi partizani. Temerile pe care le aveau autorităţile în legătură

cu acest subiect nu erau iluzorii. S-a stabilit că numeroase persoane au vrut să-l răpească pe copil, atât dintre regaliști (lady Atkins, contele de Puisaye), cât și dintre republicani (Barras). În plus, Marie-Jeanne, văduva lui Antoine Simon, ghilotinat odată cu Robespierre, a confirmat, în 1805, că micul prizonier ar fi evadat. Dar ea era atunci spitalizată cu probleme psihice, la Ospiciul Incurabililor. Interogată în repetate rânduri, Marie-Jeanne Simon moare în 1819, fără să aducă dovada spuselor ei...

Atât cât durează Revoluția și Imperiul, subiectul rămâne tabu. Adevărul oficial este că delfinul a murit pe 8 iunie 1795 și nu se pune problema ca acesta să fie pus la îndoială. Dar lucrurile se schimbă în timpul Restaurației. Una dintre priorită ile noii puteri regaliste este să afle ce s-a întâmplat în realitate. În ianuarie 1815 se deschide o primă anchetă. Întreruptă de cele O Sută de Zile, aceasta este reluată în martie 1816. În primul rând, se încearcă găsirea cadavrului copilului, ceea ce, evident, ar pune capăt controverselor. Dar diferitele cercetări făcute în cimitirul Sainte-Marguerite nu duc la nici un rezultat. Misterul se adâncește.

Mai ales pentru că atitudinea autorităților și chiar a familiei este uimitoare. Din inițiativa lui Ludovic al XVIII-lea, datele aniversare ale execuției lui Ludovic al XVI-lea și a Mariei Antoaneta sunt decretate zile de doliu național, dar nu și data de 8 iunie. Ar însemna asta că regele și guvernul lui nu cred în moartea lui Ludovic al XVII-lea?

Totuși, ancheta își urmează cursul, și una dintre primele piste ne trimite foarte departe de Franța, tocmai în America. Barras, interogat, pretinde că el a ordonat înlocuirea lui Ludovic al XVII-lea cu un copil bolnav incurabil, pe 25 august 1794, cu complicitatea temnicerului creol Laurent. Pe urmă, acesta l-ar fi dus acasă la el, în Haiti. Acolo, copilul ar fi fost încredințat, la Port-au-Prince, unei oarecare doamne Rolland de la Toste, la care ar fi trăit până pe 17 septembrie 1803, când ar fi murit în timpul unei revolte a negrilor din oraș.

Tot conform acestei versiuni, trupul lui ar fi fost înhumat a doua zi, în cimitirul Marisques, sub o lespede purtând un

singur prenume, Louis Charles, şi data naşterii şi a morţii. Din nefericire, toate cercetările pe această temă au fost negative. Nu există nici o mărturie a acestei morţi, şi nici a existenţei vreunei doamne Rolland de la Toste. Mai mult, cimitirul indicat este necunoscut şi nu a existat nici o revoltă a negrilor în data de 17 septembrie 1803.

Trebuie, deci, să ne întoarcem la alte piste, mai precis la cea a pretendenţilor, iar aceştia sunt numeroşi... În 1796 există deja doi care susţin că sunt Ludovic al XVII-lea, iar în total vor fi o sută!

Toţi îi scriu surorii micului prizonier, Marie-Thérèse, ca să-i anunţe vestea şi să-şi ceară drepturile. Întâmplător, aceasta a avut mai mult noroc. La şase luni după moartea fratelui ei, la 19 decembrie 1795, când a împlinit şaptesprezece ani, a părăsit Templul, plecând în Austria, în schimbul prizonierilor francezi. Pe urmă, „orfana din Templu" s-a măritat cu vărul ei Louis, duce de Angoulême, şi a dus viaţa strălucitoare a oricărei prinţese regale. Trebuie remarcat că, spre deosebire de mulţi alţii, ea va rămâne mereu convinsă de moartea lui Louis Charles şi va refuza orice contact cu pretendenţii...

Jean-Marie Hervagault acţionează primul, în septembrie 1796, la ceva mai mult de un an de la decesul oficial al prizonierului din Templu. Arestat pentru vagabondaj în regiunea Cherbourg, Jean-Marie figurează oficial în acte ca fiul lui Jean-François Hervagault şi al lui Jeanne Bigot, dantelăreasă la Versailles. Dar în realitate este fiul natural al ducelui de Valentinois, care i-a sedus mama şi a măritat-o apoi cu Hervagault. Jean-Marie susţine că este Ludovic al XVII-lea şi reuşeşte să convingă de asta mai multe persoane. Moare în 1818, în închisoarea din Bicêtre, susţinându-şi până la capăt afirmaţiile.

Mathurin Bruneau s-a bucurat de un mare interes din partea lui Fouché, ministrul Poliţiei, ceea ce conferă o oarecare credibilitate poveştii lui. Este arestat şi el tot pentru vagabondaj, în decembrie 1815, cu un paşaport american, pe numele de Charles de Navarre, dar până la urmă se află

că numele lui adevărat este Mathurin Bruneau, fiul unui meşteşugar de saboţi, născut în 1774, la Vezins. Asta nu-l împiedică să aibă mulţi partizani printre aristocraţi. Moare în închisoarea de la Mont-Saint-Michel, pe 26 aprilie 1822.

Claude Perrin este arestat în 1820, la Modena, sub numele de Bourbon, în timp ce el se pretinde a fi Louis Charles al Franţei. Este eliberat, apoi arestat din nou în 1833 şi încarcerat la Sainte-Pélagie. Afirmă că a părăsit Templul ascuns într-un coş cu lenjerie. Susţinut de mai multe ziare şi de sute de personalităţi ale epocii, după eliberare primeşte chiar o invitaţie oficială din partea papei. Moare la Gleizé, la protectoarea lui, contesa d'Apchier.

Nu se pune problema aici să-i trecem în revistă pe toţi pretendenţii, însă trebuie să vorbim despre cel mai important dintre ei... Karl Wilhelm Naundorff, născut în 1785, despre care se vorbeşte pentru prima oară în Franţa într-un articol din *Constitutionnel*, numărul din august 1831: „Fiul lui Ludovic al XVI-lea, Louis Charles al Franţei, locuieşte la Crossen, aproape de Frankfurt-pe-Oder. Scrie despre viaţa şi suferinţele lui, într-o lucrare pe care o va tipări curând."

Anunţul stârneşte curiozitatea scontată, dar trebuie să mai treacă doi ani pentru ca persoana în cauză să vină la Paris. Deşi vorbeşte prost franceza, cu un puternic accent german, este imediat luat în serios, fiind confruntat cu mai mulţi martori, şi nu dintre cei lipsiţi de însemnătate, care îl recunosc în mod oficial. În primul rând, Agathe de Rambaud, doica şi apoi guvernanta lui Ludovic al XVII-lea. Aceasta a reuşit să emigreze în 1792. S-a întors în timpul Restauraţiei şi a trăit dintr-o pensie acordată de stat.

Pe 17 august 1833 are loc întrevederea ei cu Naundorff. Cu siguranţă este persoana în viaţă care l-a cunoscut cel mai bine pe tânărul Louis Charles, căci a fost alături de el toată copilăria, atât la Versailles, cât şi la Tuileries. Nu s-a despărţit de el decât în momentul în care a fost închis în Templu... Femeia observă că Naundorff are pe buză aceeaşi muşcătură pe care i-o făcuse copilului unul dintre iepurii pe care îi creştea. Cere să-i vadă braţul stâng şi constată că are, la fel ca prinţul, urmele în

formă de triunghi ale unei injecţii care i-a fost făcută la vârsta de doi ani şi jumătate.

Începe discuţia. Agathe de Rambaud este impresionată de cunoştinţele interlocutorului ei cu privire la detaliile vieţii de la curte. Dar pune la cale o capcană. A adus cu ea o hăinuţă albastră aparţinând delfinului. O scoate şi i-o arată lui Naundorff:

– Poate vă amintiţi în ce împrejurare aţi purtat-o la Tuileries?

Naundorff o examinează câteva clipe şi aprobă din cap.

– Oh, o recunosc perfect. Dar nu era la Tuileries, era la Versailles, în timpul unei sărbători. Dar pe urmă n-am mai purtat-o, pentru că era incomodă.

Cât se poate de adevărat! La aceste cuvinte, doamna Rambaud izbucneşte în plâns, se aşază în genunchi şi strigă:

– Numai prinţul meu putea să-mi spună asta!

Rezultatul discuţiei face senzaţie şi, câtă vreme până atunci pretinsul Ludovic al XVII-lea nu stârnea decât scepticism, Karl Wilhelm Naundorff devine, de pe o zi pe alta, obiectul atenţiei generale. Cu atât mai mult cu cât, în afară de doamna Rambaud, în total cincizeci şi doi de martori care l-au cunoscut pe Ludovic al XVII-lea îl atestă pe pretendentul german; printre ei, Jean-Baptiste Brémond, secretarul particular al lui Ludovic al XVI-lea, un apropiat al familiei regale.

În virtutea acestor mărturii, Naundorff cere o întrevedere cu ducesa de Angoulême, sora delfinului, care trăieşte în Austria. Aceasta refuză să-l vadă, dar acceptă totuşi să primească un trimis, numai pentru a-i declara că „nu crede deloc în povestea lui".

Karl Wilhelm Naundorff nu se lasă descurajat şi publică amănuntele evadării lui, despre care spune că s-ar fi datorat lui Laurent, gardianul creol al lui Ludovic al XVII-lea, din iulie 1794 până la sfârşitul lui martie 1795. Acesta ar fi acţionat împreună cu Barras. Un copil bolnav l-ar fi înlocuit pe prizonierul care a rămas ascuns un timp în celulele din Templu, înainte de a putea ieşi, în data de 3 martie 1795.

Povestea, chiar dacă nu conţine multe elemente noi, este cât se poate de credibilă şi convinge multe persoane, însă nu şi pe ducesa de Angoulême, care se arată mai deranjată ca niciodată. Atunci, Naundorff se supără. În iunie 1836, îi trimite acesteia o citaţie prin care o cheamă în justiţie în vederea restituirii moştenirii paterne. Răul a fost făcut. Este mai mult decât poate suporta guvernul, care îl expulzează pe loc. Naundorff se refugiază în Anglia.

Acolo, îşi publică memoriile, sub titlul *Povestea nefericirilor delfinului, fiul lui Ludovic al XVI-lea*. Dar pentru a-şi obţine drepturile revendicate, cheltuieşte mult şi se trezeşte în închisoarea datornicilor. La ieşire, este din nou expulzat şi ia drumul Ţărilor de Jos. Moare ceva mai târziu, la Delft, pe 10 august 1845. Înainte de a muri, are totuşi satisfacţia de a-l vedea pe regele Olandei în persoană recunoscându-i pretenţiile. Ofiţerul de la starea civilă acceptă să menţioneze pe actul de deces: „Louis Charles de Bourbon, cunoscut sub numele de Karl Wilhelm Naundorff, născut la castelul Versailles, în Franţa, la 27 martie 1785, decedat la Delft, în data de 10 august 1845." Iar familia primeşte autorizaţia de a scrie pe mormântul lui: „Aici odihneşte Ludovic al XVII-lea, regele Franţei şi al Navarei."

Pentru a explica atitudinea atât de uimitoare a autorităţilor olandeze, trebuie specificat faptul că, în acel moment, Olanda se afla în conflict deschis cu Franţa, în legătură cu Belgia, care voia să-şi câştige independenţa. De altfel, în secolul XX, familia regală va încerca să pună lucrurile la punct, prin glasul prinţului consort Henric, soţul reginei Wilhelmina, precizând că „nici curtea, nici guvernul olandez n-au recunoscut niciodată pretenţiile lui Karl Wilhelm Naundorff".

Asta nu i-a împiedicat pe descendenţi, după moartea lui, să ia numele de Bourbon şi să-şi găsească partizani în lumea întreagă... De altfel, un secol mai târziu, în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, ei obţin o victorie considerabilă. În 1943, istoricul André Castelot supune atenţiei doctorului Locard, directorul laboratorului Poliţiei din Lyon, o şuviţă din părul delfinului, proprietatea abatelui Ruiz, precum şi

o şuviţă din părul lui Naundorff, care i-a fost dată de baronul de Genièvre. Rezultatul expertizei este impresionant: cele două eşantioane prezintă aceeaşi excentrare a canalului medular, o caracteristică considerată de expertul lyonez ca fiind extrem de rară.

Dar, după câţiva ani, se face o contraexpertiză. Descendenţii lui Naundorff acceptă ca sicriul să fie deschis, sub supravegherea doctorului Hulst, medic expert al tribunalelor olandeze. Este prelevată o a doua şuviţă şi trimisă doctorului Locard, care o compară din nou cu părul delfinului. Medicul îşi expune concluziile în data de 4 mai 1951: părul nu prezintă deplasarea medulară caracteristică. Deci nu are nimic în comun cu prima meşă, nici cu părul lui Ludovic al XVII-lea. Pentru partizanii pretendentului german, aceasta este o gravă răsturnare de situaţie.

Dar cauza lui Naundorff se va prăbuşi definitiv odată cu apariţia noilor metode ştiinţifice. În 1998, odată cu autorizaţia urmaşilor şi la iniţiativa istoricului olandez Hans Petrie, ADN-ul extras din scheletul lui este comparat cu ADN-ul părului Mariei Antoaneta şi al descendenţilor ei pe linie maternă, regina Ana de România şi prinţul André de Bourbon-Parma. Analiza este făcută de echipele conduse de profesorul Jacques Cassiman, de la Universitatea din Louvain, în Belgia, şi de doctorul Olivier Pascal de la CHU, din Nantes. Rezultatul este de necontestat: ADN-ul nu este acelaşi, Karl Wilhelm nu a fost Ludovic al XVII-lea.

Chiar dacă cei mai serioşi pretendenţi sunt respinşi, problema nu este în totalitate rezolvată. Împrejurările morţii delfinului rămân tulburi, în special acea izolare care ar fi permis orice manevră secretă. Înlocuirea se putea face, şi copilul ar fi putut fi unul dintre ceilalţi pretendenţi, sau, după cum s-a presupus, Ludovic al XVII-lea ar fi putut chiar să trăiască şi să moară în anonimat. Oricum ar fi, un semn de întrebare rămâne...

Cel puţin asta era concluzia la care se ajunsese până de curând. Însă o istorie ieşită din comun va schimba totul: cea a inimii de la Saint-Denis.

Ceea ce face ca problema să fie foarte delicată este lipsa corpului lui Ludovic al XVII-lea. Săpăturile în cimitirul Sainte-Marguerite nu au dus la nici un rezultat, se presupune că trupul neînsufleţit ar fi fost dus la groapa comună şi nu se va găsi niciodată nimic.

Însă nu e chiar aşa. Pentru că a existat autopsia şi, amintiţi-vă, a existat acel gest al doctorului Philippe-Jean Pelletan, care a prelevat, pe ascuns, inima copilului. Or, în perioada anilor 1990, exista în bazilica de la Saint-Denis, unde sunt înmormântaţi regii Franţei, o urnă care conţinea o inimă considerată ca fiind cea a lui Ludovic al XVII-lea.

În 1998, Philippe Delorme, istoric specializat în Ludovic al XVII-lea, a pornit în căutarea profesorului Cassiman, cel care comparase ADN-ul lui Naundorff pe de o parte, şi pe cel al Mariei Antoaneta şi al descendenţilor săi, pe de altă parte. L-a întrebat dacă putea efectua aceeaşi analiză pe inima de la Saint-Denis. Practicianul i-a răspuns că, fără îndoială, lucrul acesta era posibil, dar că nu ar proceda la examinare decât dacă ar fi dovedită autenticitatea relicvei. Philippe Delorme s-a aplecat asupra unei îndelungate munci de cercetare şi şi-a publicat concluziile în cartea *Ludovic al XVII-lea, adevărul*. Publicul a putut descoperi atunci în aventura inimii de la Saint-Denis un adevărat roman, care prezenta detalii uimitoare din afacerea Ludovic al XVII-lea...

Întors acasă, în seara de 10 iunie 1795, doctorul Pelletan pune inima într-un vas de cristal plin cu alcool, pe care îl ascunde în spatele cărţilor din bibliotecă. Zece ani mai târziu, alcoolul s-a evaporat, inima s-a uscat, iar doctorul a pus-o într-un sertar al biroului său, printre alte fragmente anatomice. În jurul anului 1810, unul dintre elevi fură relicva, dar moare doi ani mai târziu de tuberculoză. Îşi recunoaşte furtul pe patul de moarte, şi soţia lui îi înapoiază proprietarului inima.

În 1814, în timpul Restauraţiei, doctorul Pelletan, care are simpatii regaliste, vrea să restituie inima familiei regale. O va găsi pe ducesa de Angoulême, sora lui Ludovic al XVII-lea. Aceasta nu s-a îndoit nici o clipă de moartea fratelui său şi consideră inima ca fiind autentică. Dar cele O Sută de Zile

întrerup tratativele. Când Bourbonii revin la putere, Pelletan este acuzat că s-a compromis alături de Napoleon şi i se interzice să ia legătura cu familia regală. Aşadar, pe 23 mai 1828 trimite inima arhiepiscopului de Paris, monseniorul de Quelen. Anul următor moare.

În 1830, în timpul Revoluţiei din Iulie, parizienii jefuiesc arhiepiscopia. Un muncitor tipograf, Lescroart, pune mâna pe urnă, pe care vrea s-o înmâneze fiului lui Pelletan, Philippe-Gabriel, el însuşi medic. Dar un alt răsculat se luptă cu el pentru captură, urna se sparge şi o mişcare a mulţimii îi împiedică să rămână pe loc. O săptămână mai târziu, Lescroart se întoarce la faţa locului împreună cu Philippe-Gabriel Pelletan şi, printr-un miracol, găsesc inima zăcând în stradă. Fiul lui Pelletan, care a văzut-o de multe ori, o recunoaşte în mod cert.

Relicva rămâne în posesia lui Pelletan până în 1895. Pe 22 iunie, cu ocazia centenarului morţii lui Ludovic al XVII-lea, familia îi dă inima lui don Carlos, duce de Madrid, descendent din Bourboni şi pretendent la coroana Franţei. Acesta o duce la castelul său din Froshdorf, în Austria. În 1942, fiica lui don Carlos, Beatrice, prinţesă Massimo, fugind de război, ia cu ea inima la Roma. În fine, în 10 aprilie 1975, cele patru fiice ale prinţesei Massimo dau, la rândul lor, inima ducelui de Bauffremont, preşedintele memorialului Franţei la Saint-Denis.

Aceasta este incredibila odisee a relicvei, care a traversat intactă două secole de istorie a Franţei, şi o parte din Europa. Convins de autenticitatea ei, profesorul Cassiman acceptă să facă analiza. Pe 15 decembrie 1999, adjunctul său, doctorul Jehaes, face o prelevare. Acesta confirmă că este vorba despre inima unui copil între opt şi doisprezece ani. Se observă, între altele, un fragment de aortă tăiat la doi centimetri de punctul de ieşire. Or, nu se face niciodată aşa ceva când se prelevează o inimă: tăietura se face la bază, şi neglijenţa cu care s-a operat corespunde în totalitate unui act clandestin făcut în grabă. În plus, fiul doctorului Pelletan descrisese acest amănunt în 1830.

Doctorul taie un centimetru cub din inimă cu fierăstrăul, pentru că ţesutul deshidratat este la fel de dur ca betonul.

În mod paradoxal, mumificarea a păstrat genele. Este totuşi nevoie de o lungă şi complexă tratare biochimică pentru a obţine un eşantion semnificativ. În paralel, echipa profesorului Bernd Brikmann face o altă analiză, la Munster, în Germania, folosind metode diferite. Rezultatele sunt prezentate la Muzeul de Istorie a Medicinii din Paris, în data de 19 aprilie 2000. Sunt identice şi de necontestat: se poate afirma, în mod categoric, că cel căruia i-a aparţinut această inimă era înrudit cu Maria Antoaneta.

Partizanii evadării fac totuşi o ultimă încercare: inima n-ar fi cea a lui Ludovic al XVII-lea, ci a fratelui său mai mare, primul delfin, mort în 1789.

Este adevărat că inima lui fusese îmbălsămată şi pusă într-o urnă. Fusese dusă la Val-de-Grâce şi dispăruse când a fost jefuită abaţia, în timpul Revoluţiei. Dar, conform uzanţelor, fusese spălată, deschisă şi umplută cu substanţe aromatice şi învelită în fâşii de pânză. În vreme ce inima analizată n-a suferit nici un tratament de acest fel; dimpotrivă, a fost tăiată la întâmplare, împreună cu o parte din aortă. Pe de altă parte, traseul ei a fost perfect stabilit.

Autenticitatea fiind demonstrată, urna funerară care conţine inima delfinului, singura parte din trupul său care s-a păstrat, a fost aşezată, pe 8 iunie 2004, în capela Bourbonilor din bazilica Saint-Denis, în timpul unei ceremonii prezidate de cel mai apropiat descendent, prinţul Louis de Bourbon. De data asta, povestea chiar se terminase: Ludovic al XVII-lea, micul prizonier al închisorii Templului, se poate odihni în pace.

Triunghiul Bermudelor

Unde au dispărut cu toţii?

Pentru soldaţii americani cantonaţi la baza aeriană de la Fort Lauderdale, în acest sfârşit de an 1945, destinaţia are aerul unei vacanţe. În primul rând pentru că se află în Florida, unde este întotdeauna cald, chiar şi iarna. De exemplu, pentru această zi de 5 decembrie, staţia meteo a taberei a anunţat în buletinul zilnic: „Temperatură 18°C. Vreme senină cu câţiva nori, vânt moderat." Dar mai ales pentru că războiul s-a terminat. Pentru toţi aceşti bărbaţi care se întorc după luptele din Pacific sau debarcarea din Normandia, coşmarul a luat sfârşit. Luni în şir şi-au pus pielea la bătaie, au ucis şi şi-au văzut murind camarazii. Acum nu mai au de executat decât misiuni de rutină, care se fac pe timp de pace, atât pentru a întreţine dispozitivele, cât şi pentru a antrena piloţii. Aproape că le vine să spună: ca să treacă timpul.

La fel era şi misiunea din acea zi, pusă la punct de comandantul Lindsay, şeful bazei de la Fort Lauderdale, şi care a primit numele de cod „Patrula 19". Trebuie să meargă în linie dreaptă spre est, în direcţia Bermudelor, o distanţă de o sută şaizeci de mile, să descopere şi să distrugă ţinta, coca unei nave goale, să ţină apoi cap-nord pe o distanţă de patruzeci de mile şi să se întoarcă la Fort Lauderdale.

Patrula în sine este alcătuită din cinci bombardiere TMB 3 Avenger, echipate cu torpile. Fiecare aparat este comandat de un ofiţer pilot şi are în echipaj doi oameni. Întreaga misiune se desfăşoară sub ordinele locotenentului Charles Taylor, un veteran al Pacificului, ofiţer ultraexperimentat. Pe scurt, cu un asemenea buletin meteo, este vorba despre o plimbare de câteva ore deasupra unei mări de un albastru turcoaz. Un zbor aproape turistic...

Este ora paisprezece. Primul bombardier, cel al locotenentului Taylor, decolează, iar celelalte patru îl urmează, unul după altul, până la ora paisprezece şi zece minute. Din turnul de control, comandantul Lindsay îi priveşte plecând, fără o emoţie deosebită. În timpul războiului a comandat operaţiuni dificile şi, de fiecare dată când piloţii îşi luau zborul, ştia că mulţi dintre ei riscau să nu se mai întoarcă. Dar, din fericire, acele vremuri au trecut...

Cincisprezece şi cincisprezece minute. Conform misiunii sale, Patrula 19 a parcurs cele o sută şaizeci de mile spre est, a reperat şi distrus obiectivul. Apoi a zburat patruzeci de mile spre nord şi a luat cap-compas Fort Lauderdale.

Totul s-a desfăşurat cât se poate de normal, chiar cu un oarecare avans faţă de orarul prevăzut. În acel moment, radiotelegrafistul din turnul de control îi semnalizează comandantului Lindsay:

– Domnule comandant, se întâmplă ceva cu Patrula 19.

Radioul branşat la difuzor permite ascultarea conversaţiilor, şi comandantul percepe, în mijlocul unui puternic bruiaj, o voce îndepărtată.

– Aici locotenent Taylor. Este o situaţie de urgenţă. Se pare că am fost deviaţi din drumul nostru. Nu mai zărim pământul... Repet: nu mai zărim pământul...

– Care este poziţia voastră?

– Nu suntem siguri de poziţie. Nu ştim exact unde ne găsim. Ne-am rătăcit.

Comandantul cunoaşte perfect misiunea, el personal a pus-o la punct. Cum totul s-a desfăşurat conform instrucţiunilor lui, nu este posibil să fi existat vreo eroare. La microfonul în mână:

– Obligatoriu, luaţi ruta spre sud-vest!

Răspunsul este mai puţin îngrijorător prin conţinut decât prin tonul pe care este rostit. Locotenentul Taylor vorbeşte cu o voce ciudată, aproape indiferentă:

– Nu ştiu unde este sud-vestul... Ceva ne învârteşte în cerc. E ciudat, nu suntem siguri de nici o direcţie. Şi marea pare ciudată...

Comandantul Lindsay simte brusc cum îl cuprinde frica.

– Ce înţelegeţi prin „ciudată"? Alo? Ce înţelegeţi prin „ciudată"? Răspundeţi, Patrula 19...

Dar Patrula 19 nu răspunde. În difuzor se aud numai nişte paraziţi.

Comandantul strigă din răsputeri:

– Alo, Taylor! Alo, răspundeţi!

Situaţia durează mai multe minute. În fine, o voce îndepărtată, mult mai îndepărtată decât precedenta... Nu este cea a locotenentului Taylor şi nu se adresează turnului de control. Este pilotul unuia dintre avioane, care vorbeşte cu un tovarăş.

– Ştii unde suntem? Am pierdut direcţia... O altă voce îi răspunde:

– Busolele mele nu mai funcţionează. Nu pricep nimic. N-am văzut niciodată aşa ceva...

Situaţia este gravă. Comandantul Lindsay se adresează prin radio:

– Declanşaţi alerta! Lansaţi Martin-Mariner!

Imediat, la baza de la Fort Lauderdale se dă alerta. Martin-Mariner este un hidroavion de salvare, care transportă un echipaj de treisprezece oameni. Poate fi lansat pe mare chiar şi pe vreme rea şi are destule bărci de salvare ca să-i strângă pe toţi naufragiaţii din patrulă.

La cincisprezece şi douăzeci şi cinci, hidroavionul decolează. Acum s-a strâns mai multă lume în turnul de control. Camarazii piloţilor din Patrula 19 urmăresc, îngrijoraţi, cursul evenimentelor... Dar, în pofida apelurilor radio, în difuzoare nu se aud decât zgomote de fond.

Brusc, printre paraziţi răzbate o voce îndepărtată...

– Aici locotenentul Taylor.

Dar nici el nu se adresează turnului de control, ci unuia dintre piloţi.

– Locotenent Stiver, preia comanda.

Un hârâit, apoi răspunsul:

– Am înţeles, domnule locotenent, preiau comanda.

Comandantul Lindsay se crispează. Ce înseamnă asta? Taylor cedează comanda patrulei, ceea ce înseamnă că el este într-o mare dificultate, poate chiar în pericol de prăbuşire:

atunci de ce nu lămureşte lucrurile? Dar comandantul nu are timp să reflecteze mai mult. Un alt apel răsună în difuzor. Este mult mai clar, pentru că vine de aproape: de la hidroavionul de salvare.

– Turnul de control? Aici Martin-Mariner. La altitudine întâlnim vânt puternic...

Asta e tot. Mesajul se opreşte aici, apoi se aude din nou dialogul dintre membrii patrulei. Locotenentul Stiver dă acum instrucţiuni celorlalte aparate:

– Probabil că am depăşit baza. Trebuie să fim la două sute de mile vest de golful Mexic. Întoarcere la 180°.

Piloţii continuă încă o vreme să vorbească între ei, dar intensitatea scade repede. În turnul de control, figurile devin sumbre. Asta înseamnă că locotenentul Stiver s-a înşelat. În loc să facă drumul spre bază, se îndreaptă cu toţii în direcţia opusă.

Vocile piloţilor devin tot mai slabe, apoi abia dacă se mai aud nişte frânturi:

– S-ar zice că suntem...

Şi în fine:

– Intrăm în spuma valurilor. Suntem pierduţi... Asta e tot. Cu toate apelurile radio, de data asta nu se mai aude nimic...

– Apelaţi Martin-Mariner! ordonă comandantul Lindsay.

Radiotelegrafistul se execută. Intră pe frecvenă:

– Martin-Mariner. Răspunde, Martin-Mariner... Răspunde Martin-Martiner...

Nimic. Tăcere...

Timpul trece. Douăzeci de minute, o jumătate de oră. După o oră, trebuie să recunoască evidenţa: hidroavionul a dispărut şi el. Aproape imediat după decolare, a avut timp să trimită acel mesaj care semnala că ar fi întâlnit vânt puternic la altitudine, şi asta e tot. Peste tragica zi de 5 decembrie 1945 se lasă noaptea. Deocamdată, e imposibil să se mai întreprindă ceva, indiferent ce.

Situaţia este gravă. Aceasta este cea mai importantă dispariţie a unor avioane militare pe timp de pace, în Statele Unite. De a doua zi, sunt puse în funcţiune mijloace de căutare fără precedent: timp de cincisprezece zile, două sute patruzeci

de avioane concentrate la sol, precum şi portavionul Solomos şi cele şaptezeci de aparate ale lui vor străbate zona în toate direcţiile. Mai trebuie adăugate patru contratorpiloare, optsprezece vedete de pază de coastă şi mai multe submarine, fără să punem la socoteală sutele de avioane şi de iahturi private, şi aparatele Royal Navy şi pe cele ale RAF, staţionate în Bahamas.

Timp de cincisprezece zile, salvatorii vor explora trei sute optzeci de mile pătrate, totalizând patru mii de ore de zbor. Şi toate astea în zadar. Din cele şase aparate şi douăzeci şi opt de oameni din echipaj nu se va găsi nimic, nici un rest de carlingă, nici o vestă de salvare. Totul pare că s-a volatilizat undeva pe coasta Floridei, în Bahamas sau Bermude, fără să se ştie exact unde.

Evident, drama ţine prima pagină a cotidianelor. Dar situaţia depăşeşte repede dimensiunile unui fapt divers deosebit de tragic: ziariştii observă că regiunea unde au dispărut Patrula 19 şi Martin-Mariner a fost întotdeauna scena unui număr extraordinar de catastrofe. Este vorba despre un triunghi care porneşte din sudul Floridei până în Puerto Rico şi Bermude şi coboară apoi din nou spre Florida, urmând Arhipelagul Bermudelor.

Ani întregi, apar nenumărate cărţi şi articole pe această temă. Se fac chiar anchete foarte serioase, de către organisme oficiale sau private. Se vorbeşte în acest caz despre „zona mortală" sau „zona blestemată". Dar abia în 1964, într-un articol din revista americană Argosy, ziaristul Vincent Gaddis, stabilind ca nume vârful nordic al triunghiului, inventează expresia „Triunghiul Bermudelor", care devine imediat celebră.

Deci, despre ce este vorba? Ce s-a întâmplat în Triunghiul Bermudelor? Ei bine, locul acesta este, pur şi simplu, o hecatombă. Triunghiul Bermudelor reprezintă un adevărat cimitir al navelor şi al avioanelor.

Trebuie remarcat că situaţia nu durează de ieri, de azi. De pe vremea lui Cristofor Columb, sute de nave au dispărut în Triunghiul Bermudelor. O hartă din 1550 numeşte Bermudele „Insula Demonilor". Un text din aceeaşi epocă precizează:

„A fost dintotdeauna locul groazei, al nebulozității și al furtunilor". Și în piesa lui, *Furtuna*, Shakespeare vorbește despre „Bermudele chinurilor veșnice".

Ca să rămânem într-o epocă relativ modernă, în care dispunem de documente serioase, adică începând din secolul al XIX-lea, iată ce au dedus cei care s-au aplecat asupra problemei.

În 1800, *Pickering*, vas american, dispare fără urmă.

În 1814, *Rosalie*, un vas francez cu trei catarge, este descoperit între Puerto Rico și Havana, cu toate pânzele întinse, dar fără echipaj la bord. Acesta nu va fi găsit niciodată.

În 1854, *Bella*, goeletă engleză, dispare, la fel, fără urmă.

În 1866, *Lotta*, navă suedeză, are aceeași soartă.

În 1868, *Viego*, navă de comerț spaniolă, dispare și ea.

În 1880, fregata-școală britanică *Atlanta* se evaporă în largul insulelor Bahamas, împreună cu cei două sute nouăzeci de cadeți la bord. Emoția este uriașă nu numai în Anglia, dar și în lumea întreagă.

În 1884, *Miramon*, goeletă italiană, intră în Triunghiul Bermudelor, de unde nu va mai ieși niciodată. Totuși, vremea era frumoasă.

În 1902, vasul german cu trei catarge *Freya* dispare cu totul în largul insulelor Bahamas. Și atunci vremea era splendidă.

În 1918 este rândul navei carboniere americane *Cyclops*. Aceasta avea totuși stație radio la bord și se afla în preajma altor vase care aveau radio. Dar n-a lansat nici un SOS, ca și cum s-ar fi scufundat prea repede pentru a mai avea timp s-o facă.

În 1925, *Raifuku Maru*, cargou japonez, dispare și el. A trimis un SOS, dar conținutul lui nu face decât să adâncească misterul: „Pericol de moarte. Ajutor! Veniți repede!"

În 1938, *Anglo-australian*, cargou englez, se scufundă cu totul. În loc de un SOS, a telegrafiat cu puțin timp înainte de naufragiu: „Vreme ideală, totul decurge bine."

Urmează apoi, în decembrie 1945, drama Patrulei 19. Dar tragedia nu se oprește aici. Din 1945 până în 1977, cincizeci de nave dispar în Triunghiul Bermudelor. Și nu numai nave.

Odată cu dezvoltarea traficului aerian, sunt din ce în ce mai numeroase avioanele care se pierd în „triunghiul blestemat".

În 1947, o adevărată fortăreaţă a forţelor aeriene americane dispare fără urmă.

Pe 30 ianuarie 1948, un cvadrimotor civil Star Tiger, care asigură legătura Azore–Bermude, cu treizeci şi trei de pasageri la bord şi şase membri ai echipajului, se apropie de Kindler Fields, în Bermude. Anunţă turnul de control: „Vreme şi motoare excelente. Ajungem la ora prevăzută. Aşteptăm instrucţiuni pentru aterizare." Nu se vor găsi niciodată nici aparatul, nici pasagerii...

Pe 28 decembrie 1948, un Douglas DC-3 îşi ia zborul de la San Juan, din Puerto Rico, cu destinaţia Miami. La bord, treizeci şi doi de pasageri şi şase membri ai echipajului. La ora patru şi treisprezece minute, avionul ia contact cu turnul de control din Miami: „Ne apropiem. Zărim luminile oraşului. Totul este în regulă. Trimiteţi instrucţiunile pentru aterizare..." Cu toate căutările, nu se va putea localiza niciodată locul prăbuşirii.

În data de 17 ianuarie 1949, un alt cvadrimotor decolează din Kingston, în Jamaica, spre Florida. Ultimul mesaj, transmis din mijlocul Triunghiului, a fost: „Suntem la circa optzeci de mile sud de Bermude. Totul este în regulă."

În acelaşi an se produce un eveniment care nu poate fi considerat propriu-zis un accident, dar care nu este mai puţin tulburător. Un aparat al Eastern Airlines dispare timp de zece minute de pe radarele din Miami. În cele din urmă aterizează, dar toate ceasurile pasagerilor erau în urmă cu zece minute.

Iar aceste fenomene îşi fac simţită prezenţa chiar şi mult mai departe, până în vidul spaţial. În timpul anilor 1980, profesorul Wayne Meshejian constată că satelitul aparţinând National Oceanographic Administration se dereglează de fiecare dată când trece pe deasupra Triunghiului Bermudelor. Şi trage concluzia: „O forţă pe care nu o cunoaştem împiedică transmiterea informaţiilor".

Din această enumerare impresionantă se poate trage următoarea concluzie: în această zonă, frecvenţa dispariţiilor

este anormal de ridicată, fără o cauză aparentă şi fără semne premergătoare. Ce explicaţii se pot da acestui fenomen?

Fără îndoială că au fost avansate explicaţiile cele mai fanteziste. În secolul al XIX-lea, se vorbea despre şerpi de mare care s-ar fi ascuns acolo. Mai târziu, s-a vorbit despre OZN-uri, s-au evocat, de asemenea, fracturi misterioase de spaţiu-timp, un fel de găuri negre prin care avioanele şi navele ar fi înghiţite într-un univers paralel. De asemenea, s-a sugerat intervenţia poporului Atlantidei, care ar trăi sub mare, exact în acel loc, şi ar atrage vasele cu ajutorul unei forţe invincibile.

Este adevărat că s-au descoperit, în apropiere de Bimini, o insuliţă din arhipelagul Bahamas, mai multe blocuri de piatră aliniate, care sugerează nişte ziduri doborâte sau nişte temple distruse. Acolo s-ar situa Atlantida. Mai mulţi autori au dezvoltat foarte serios această ipoteză. Astfel, Yvan T. Sanderson, în cartea lui, *Locuitori invizibili*, pretinde că această civilizaţie submarină, mult mai evoluată decât a noastră, răpeşte fiinţele umane care le trec pragul, pentru a face un muzeu viu al planetei. Victimele Triunghiului Bermudelor şi-ar continua, deci, existenţa sub clopote de sticlă, în adâncul mării.

Evident, totul este o fantezie, dar au fost avansate şi teze ştiinţifice solide pentru a explica fenomenul şi merită să ne oprim asupra lor. Charles Berlitz este primul care a studiat serios problema. Conform teoriei sale, surse de energie colosale ar deveni active cu ocazia cutremurelor de pământ submarine şi ar distruge avioanele şi navele care trec pe acolo. Un fel de tsunami, dar limitate şi fără urmări resimţite pe coastă. Alţi autori vorbesc despre anomalii în câmpul magnetic terestru, care ar avea aceleaşi efecte.

Totuşi, ipoteza emisiei unor gaze are cei mai mulţi adepţi. În Triunghiul Bermudelor ar exista emisii submarine dintr-un gaz foarte inflamabil, metanul, care ar scădea puternic densitatea apei până la a determina o pierdere de flotabilitate. Metanul provine din descompunerea materiilor organice şi se găseşte din abundenţă în subsolul acestei regiuni. Ar fi eliberat prin crearea de falii, din cauza activităţii tectonice. În unele cazuri, s-ar asista la creşteri enorme ale cantităţilor de gaz, creând un

vârtej care ar absorbi navele. În privinţa avioanelor, metanul care iese din apă ar putea provoca avarii ale instrumentelor de navigaţie, chiar ale motoarelor.

Cu riscul de a fi lipsit de poezie, trebuie totuşi să resping toată această literatură. Explicaţia este cu mult mai simplă, fiind în primul rând de ordin statistic. Căci trebuie reamintit faptul că zona Triunghiului, care porneşte de la sud de Florida şi ajunge până în Bermude şi Puerto Rico, acoperă o suprafaţă uriaşă, patru milioane de kilometri pătraţi, adică de aproape opt ori suprafaţa Franţei.

Or, este vorba despre una dintre mările cele mai frecventate de pe glob. Traficul din Antile, Cuba, Puerto Rico, Bahamas, Bermude şi navigaţia comercială de-a lungul coastelor Statelor Unite tranzitează în mod obligatoriu zona. În fiecare an, mai multe mii de nave şi avioane străbat Triunghiul. La asta se adaugă condiţiile meteorologice deosebit de nefavorabile. Marea Sargaselor este situată la intersecţia dintre două mase de aer, una caldă şi una rece, ceea ce explică numărul impresionant de cicloane şi de furtuni ce au loc în fiecare an. Cum să ne mirăm că se produc naufragii şi dispariţii? Situaţia opusă ar fi surprinzătoare. Dacă stabilim un raport între traficul din zona Triunghiului şi traficul maritim mondial, obţinem un procent doar puţin mai ridicat de naufragii în această regiune.

Până relativ recent, numărul mare de naufragii se explica prin condiţiile climatice nefavorabile, dar, de la apariţia remarcabilei lucrări a lui Lawrence Kusche, *Misterul Triunghiului Bermudelor*, s-a descoperit că situaţia era cu totul alta.

Lawrence Kushe, bibliotecar la Universitatea de Stat din Arizona, a recenzat toate articolele şi cărţile consacrate Triunghiului Bermudelor. Apoi s-a apucat de o muncă de cercetare istorică şi critică importantă, reuşind cu adevărat, aşa cum promite şi titlul lucrării lui, să descopere soluţia...

Începe prin a aminti că dispariţiile autentice sunt provocate de fenomene perfect explicabile, de condiţii meteorologice sau de erori umane. Naufragiile în cauză nu au stârnit nici o emoţie deosebită la vremea lor şi nu au devenit celebre decât

după inventarea Triunghiului Bermudelor. Invers, naufragiile greu de explicat, survenite într-un alt loc de pe glob, n-au atras niciodată atenţia nimănui.

Apoi, Lawrence Kusche a examinat îndeaproape lista dispariţiilor, ceea ce nu făcuse nimeni înaintea lui, şi a observat că era în mare parte falsă. Se găsesc înscrise pe ea situaţii probabile, prezentate ca certitudini, dar şi pure invenţii.

Transformarea unei posibilităţi în certitudine constă în aceea că o dispariţie al cărei loc nu se cunoaşte exact este situată în mod sistematic în Triunghiul Bermudelor... Acesta este cazul celei mai dramatice dintre ele, naufragiul vasului-şcoală britanic *Atlanta*, dispărut cu totul, împreună cu cei două sute nouăzeci de cadeţi la bord. Plecat din Anglia cu destinaţia America, trebuia să traverseze Triunghiul Bermudelor, dar, în lipsa oricărei informaţii, nu se poate exclude posibilitatea de a se fi scufundat înainte sau după. De altfel, naufragiul era întru totul explicabil, chiar previzibil. Fregata, veche de treizeci şi cinci de ani, trebuia înlocuită. Aceasta era ultima ieşire a bătrânei nave. Devenise atât de nesigură, încât la şcoala de marină căpătase o poreclă care spune multe: „Pendulul".

Dar pe această listă, care a fost preluată de autori şi ziarişti fără ca nimeni s-o verifice, predomină invenţiile pure. Nava germană cu trei catarge, *Freya*, s-a scufundat, într-adevăr, în 1902, dar în Pacific. *Cyclops* a dispărut de-a lungul coastelor nordice ale Statelor Unite, la multe mile de Triunghi. Bella nu s-a scufundat niciodată: şantierele din Liverpool au construit un vas numit *Bella* în 1852, dar şi-a încheiat cariera fără să cunoască nici cel mai mic incident. În ceea ce le priveşte pe *Rosalie*, *Viego* şi *Miramon*, situaţia este şi mai ridicolă: acestea n-au existat niciodată! Cu toate cercetările lui, Lawrence Kusche n-a dat peste nici o urmă a lor în registrele maritime din vreo ţară.

Dacă vorbim despre avioane, situaţia este identică: se constată că faptele sunt în totalitate false, altfel spus, contrafăcute.

Cvadrimotorul Star Tiger a dispărut, într-adevăr, în apropierea Bermudelor la 30 ianuarie 1948, dar elementul ciudat

şi îngrijorător în această poveste este inventat. Pilotul n-a anunţat: „Vreme şi parcurs excelente. Sosim la ora prevăzută." Nimic asemănător nu figurează în raportul anchetei. În schimb, se arată îngjijorat de norii joşi şi de o problemă legată de carburant.

La fel se întâmplă şi cu Douglas DC-3, dispărut în data de 28 decembrie a aceluiaşi an. Nu s-a comunicat niciodată mesajul: „Zărim luminile oraşului." Acest amănunt a fost imaginat de ziarişti. Când căpitanul Robert Linquist îşi semnalează poziţia, la optzeci de kilometri de Miami, precizează că staţia radio este defectă. Se iscă atunci un vânt dinspre nord-est. În apropiere de Florida, direcţia vântului se schimbă brusc, şi turnul din Miami îl avertizează pe pilot. Dar staţia funcţionează prost, fără îndoială nu primeşte mesajul şi intră, fără întoarcere, în golful Mexic. În fine, povestea aparatului de zbor de la Eastern Airlines, care dispăruse timp de zece minute de pe radare, şi în care ceasurile pasagerilor au rămas în urmă tot cu zece minute, este o pură invenţie.

Rămâne Patrula 19, care se află la originea întregii istorii. În acest caz, nu este vorba despre o invenţie. Cele cinci aparate de zbor şi Martin-Mariner au dispărut cu adevărat în data de 5 decembrie 1945. Acesta a rămas cel mai grav accident militar existent în Statele Unite pe timp de pace. Dar Lawrence Kusche a anchetat foarte serios cazul şi şi-a dat seama că faptele erau mult mai banale decât se credea.

Totul s-a întâmplat din cauza locotenentului Taylor, comandantul patrulei. Sigur, acesta era un militar experimentat, care avea excelente state de serviciu în campania din Pacific, dar abia venise la Fort Lauderdale şi nu cunoştea condiţiile meteorologice din regiune, condiţii care sunt foarte schimbătoare. Vremea era bună la plecare, dar în timpul zborului s-a declanşat o furtună, de care s-a lăsat luat prin surprindere.

Pentru că discuţia cu turnul de control, aşa cum a fost ea reprodusă, cu frazele acelea neobişnuite şi îngrijorătoare: „Marea este ciudată", „Busolele s-au defectat", „Intrăm în spuma valurilor", n-a existat niciodată. Aparatul radio de la bază a captat doar un dialog între Taylor şi oamenii lui. Acesta

spunea că survolează insulele Keys, la sud de Florida, când în realitate se găsea deasupra insulei Andros, evident mult mai la est. A comis o eroare de navigaţie şi s-a pierdut în mare. Toate avioanele au căzut din lipsă de carburant.

Nici în privinţa hidroavionului Martin-Marinermisterul nu este cu mult mai profund: acesta a explodat. Lawrence Kusche a descoperit că, în acea vreme, pentru a-şi creşte autonomia, aparatele erau supraîncărcate cu benzină, până într-atât încât au fost numite „cisterne zburătoare". Mai mult, rezervoarele aveau un defect de etanşeitate. Un vas comercial, *Gaines Mills*, care naviga în zonă în acea zi a observat, de altfel, o explozie pe cer, în jurul orei nouăsprezece şi treizeci de minute.

Aceasta este impresionanta muncă de istoric întreprinsă de Lawrence Kusche, care ar trebui să pună capăt speculaţiilor legate de Triunghiul Bermudelor. Şi dacă se mai cere o ultimă dovadă că toate aceste poveşti nu trebuie luate în serios, ea ne va fi oferită de companiile de asigurări. Ele nu majorează primele pentru vapoarele şi avioanele care traversează zona. Or, dacă există organisme în acelaşi timp bine informate şi atente să nu-şi asume nici un risc, acestea sunt chiar companiile de asigurări!

Ca să folosim o formulă familiară, Triunghiul Bermudelor reprezintă un model de „dosar fabricat". Totul este doar o invenţie a ziariştilor care nu au ce să scrie şi a autorilor în căutare de tiraje mari. În definitiv, adevăratul mister care trebuie desluşit este cum de a putut deveni un mister Triunghiul Bermudelor.

Mary Celeste

Vasul-fantomă

Pe 11 noiembrie 1872, bricul-goeletă englez Dei Gratia, comandat de căpitanul David Moorhouse, părăsește New Yorkul cu o încărcătură formată din ulei de balenă și alcool, având ca destinație mai multe porturi din Mediterana. Pe 4 decembrie, spre ora treisprezece, „vremea fiind frumoasă și marea destul de agitată, dar controlabilă", așa cum scrie în jurnalul de bord, la circa șase sute de mile de coastele portugheze, la nord de drumul direct dintre Azore și Gibraltar, omul de cart zărește la oarecare distanță un velier. După un moment de gândire, îl anunță pe căpitan. Acesta îl privește mirat: pe o rută maritimă frecventată, acest gen de întâlniri reprezintă ceva banal.

– Foarte bine, și ce-i cu asta?

– Îl observ de ceva vreme. Este ceva ciudat în traseul lui. Nu merge drept, ca și cum omul de la timonă ar fi beat sau bolnav.

David Moorhouse își îndreaptă ocheanul în acea direcție și privește și el.

– Într-adevăr, ceva nu e-n regulă. Ține cap-compas spre el.

Dei Gratia schimbă direcția și se apropie rapid, căci, indiferent de traseul ei nesigur, misterioasa navă înaintează cu viteză foarte mică. În scurt timp, ajunge la o distanță suficientă pentru a-i transmite semnale optice cu ajutorul pavilioanelor.

– Întreabă dacă are nevoie de ajutor, ordonă David Moorhouse. Ordinul este executat, dar nu se constată nici o reacție. Distanța continuă să scadă. Căpitanul fixează prova ca să vadă numele navei și, brusc, scoate un strigăt:

– La naiba, e *Mary Celeste*!

Nava, de naţionalitate americană, este înscrisă în districtul Parrsboro, din New Scotland, şi navighează de unsprezece ani, mergând peste tot unde poate găsi o încărcătură. Este un bric-goeletă de două sute optzeci de tone şi cu o lungime de treizeci de metri. Nu este nou, dar a fost reparat de curând. I-a fost consolidată toată structura. A fost inspectat, şi starea lui a fost considerată bună. Aparţine căpitanului de vas, Benjamin Briggs, şi fostului căpitan, John Winchester, din New York, care a devenit armator. Societatea lui, Winchester and Co., deţine o mică flotă.

Interesant este că David Moorhouse îl cunoaşte pe căpitanul Briggs. S-au văzut la New York, de unde au plecat la o diferenţă de câteva zile. Moorhouse chiar îl respectă pe Briggs. La treizeci şi opt de ani, acesta este un ofiţer de modă veche, ferm în privinţa disciplinei, dar fără a da dovadă de brutalitate, respectând valorile tradiţionale. De ceva vreme îl are ca secund pe Albert Richard, un tânăr serios, iar ca locotenent, pe Andrew Gilling.

Mary Celeste a părăsit portul New York în data de 4 noiembrie, cu o săptămână înaintea vasului *Dei Gratia*, având la bord, în afară de comandant şi de cei doi ofiţeri ai săi, patru mateloţi şi un bucătar, şi o mie şapte sute de butoaie de alcool, în valoare de 37 000 de dolari.

După ce a ajuns foarte aproape de velier, tot fără să zărească pe cineva la bord, *Dei Gratia* se opreşte. David Moorhouse dă ordin secundului, Oliver Deveau, să ia o barcă şi doi oameni cu el, ca să vadă ce se petrece. Aşa începe cel mai celebru mister al mărilor.

Puţin mai târziu, cei trei bărbaţi urcă la bord, ajutându-se de frânghiile rupte, care atârnă de-a lungul cocii. Strigă. Nimeni nu le răspunde. Îşi încep cercetarea de pe punte. Lipsesc două sau trei bărci de salvare, dar nu se observă nici o urmă lăsată de vreo furtună: nimic nu este stricat, totul se află în perfectă ordine. Deveau intră în cală şi găseşte apa de aproape un metru. Totuşi, pompele sunt în stare de funcţionare şi ar

fi existat posibilitatea eliminării fără dificultate a lichidului adunat.

Încărcătura este intactă. Cele o mie şapte sute de butoaie de alcool sunt perfect fixate. Cepul unuia dintre ele a căzut, dar aproape întreg conţinutul a rămas înăuntru. În privinţa asta nu există nimic de semnalat.

În cabina căpitanului, în schimb, îi aşteaptă o surpriză: lângă perete este aşezată o pianină, frumos lucrată, din lemn de trandafir, cu nişte partituri pe ea. Câteva haine de damă zac pe un scaun, alături de o trusă de lucru, cu ace şi aţă. Patul este nefăcut, ca şi cum tocmai ar fi fost părăsit, şi păstrează forma unui corp mai mic decât cel al unui adult: deci, o femeie şi un copil ocupau cabina. Surprinzător, dar nu imposibil, unii comandanţi de navă călătoreau cu familia.

În bucătărie domneşte aceeaşi senzaţie ciudată de viaţă. Vasele sunt spălate; farfuriile şi paharele folosite la ultima masă au fost puse la uscat, separat de celelalte, rămase în dulap. De asemenea, au fost scoase şi nişte cutii de conserve. Fără îndoială, pentru următoarea masă, care n-a mai fost luată niciodată.

Oriunde se îndreaptă, Deveau şi oamenii lui sunt cuprinşi de aceeaşi emoţie vie şi bruscă. În zona echipajului, totul este perfect ordonat, aranjat, lustruit. Paturile sunt făcute, hainele, împăturite. Există chiar şi tutun în pipe. Acest ultim detaliu îi impresionează puternic pe vizitatori. Căci, pentru ca un marinar să-şi abandoneze pipa şi tutunul, trebuie să fi acţionat în pripă sau să fi fost cuprins de panică. *Mary Celeste* a fost, deci, abandonată în mare grabă. Dar de ce? Nu poate fi vorba despre o furtună care, în mod obligatoriu, ar fi lăsat urme.

În cabina secundului, se descoperă câteva indicii. Acolo se află jurnalul de bord, care se opreşte la data de 24 noiembrie, la orele prânzului, la 36° 56' latitudine nordică şi 27° 20' longitudine vestică. Ceea ce pare să indice că vasul ar fi navigat singur timp de vreo zece zile, pe o distanţă de circa şase sute de mile, până când a fost descoperit. Dar nu este sigur, drama ar putea fi mai recentă. Pe o navă ca *Mary Celeste*, de dimensiuni

relativ modeste, nu se ţine un jurnal zilnic. De altfel, în jurnalul de bord, din optsprezece zile de navigare, nu există decât şapte rapoarte.

În fine, amănunt fără legătură cu faptele sau, dimpotrivă, indiciu esenţial, în aceeaşi cabină a secundului zace o spadă veche, cu o cruce de Savoia pe gardă. Lama este acoperită de pete brune. Să fie, oare, sânge? Pare mai degrabă un obiect decorativ decât o armă, dar ancheta care va avea loc în curând poate că va face lumină.

Oliver Deveau şi oamenii lui se întorc pe *Dei Gratia* ca să raporteze. Perplex, David Moorhouse ia singura decizie care se impune. Le cere să se întoarcă pe *Mary Celeste* şi să asigure pilotarea. Împreună, cele două nave vor ajunge în Gibraltar, portul cel mai apropiat.

Pe 13 decembrie 1872, *Dei Gratia* intră în Gibraltar alături de *Mary Celeste*, care a urmat-o fără abatere, aşa cum un câine credincios merge după stăpân. N-a existat nici cel mai mic incident în timpul celei de-a doua părţi a călătoriei. Nici nu aruncă bine pasarela, şi căpitanul Moorhouse aleargă să-l caute pe comandantul portului. Se grăbeşte să-i povestească halucinantul mister, în legătură cu un marinar pe care îl cunoştea, dar mai ales să ia prima de salvare. Pentru că, în pofida condiţiilor destul de speciale, *Mary Celeste* putea fi considerată în pericol de scufundare, iar căpitanul a salvat-o şi, conform reglementărilor maritime, are dreptul la o parte din contravaloarea ei.

După ce i-a ascultat povestea fără să se arate deloc surprins, ca un adevărat britanic flegmatic, comandantul portului din Gibraltar ajunge, în sfârşit, la problema primei.

– Pentru asta, căpitane, trebuie aşteptată ancheta. David Moorhouse nu înţelege.

– Cum aşa? *Mary Celeste* era abandonată. Este un fapt stabilit!

– Asta reiese, de fapt, din relatarea dumneavoastră, dar numai ancheta va stabili ce s-a întâmplat.

Căpitanul Moorhouse este furios. O să-i pună cuvântul la îndoială? O să-l bănuiască de ceva? Nimic asemănător nu

s-a spus până acum, dar, din nefericire pentru el, ancheta este condusă de Solly Floyd, procuror general în Gibraltar, iar acest magistrat, care se plictisește în posesiunea engleză unde nu se întâmplă nimic, decide imediat să dea afacerii o întorsătură cât mai senzațională cu putință.

Faptul că cei doi căpitani se cunoșteau îi inspiră o primă versiune: Briggs și Moorhouse s-ar fi înțeles să ia prima de salvare și să o împartă. *Dei Gratia* i-ar fi luat la bord pe membrii echipajului de pe *Mary Celeste* și i-ar fi debarcat undeva.

Dar Solly Floyd renunță repede la această ipoteză. Benjamin Briggs deținea jumătate din navă și încărcătura ei, prima de salvare reprezentând doar o mică parte. Așadar, operațiunea, departe de a fi avantajoasă, s-ar fi soldat pentru el cu pierderi mari. În afară de asta, un asemenea scenariu presupune ca echipajele celor două nave să fie complice, dar marinarii de pe *Dei Gratia* își apără nevinovăția din răsputeri... Solly Floyd nu mai insistă. Îi permite chiar lui David Moorhouse să-și continue ruta în Mediterana, ca să livreze încărcătura de ulei de balenă și alcool, cu condiția de a se întoarce în Gibraltar imediat ce termină operațiunea.

Totuși, pentru că nu se mai putea pune problema unei înțelegeri necinstite între căpitani, procurorul se orientează spre o versiune mai spectaculoasă: revolta. Inspectează de la un capăt la altul nava *Mary Celeste* și descoperă pete maronii în mai multe locuri, nu numai pe sabie. Le trimite la un laborator ca să fie analizate și își continuă inspecția. La bord nu se zărește nici un semn care să indice vreo luptă, dar constată o „avarie în față", o crăpătură lungă de doi metri, adâncă de zece și lată de treizeci și doi.

Pentru Solly Floyd nu mai încape nici o îndoială. Crăpătura „nu s-a putut produce din cauza condițiilor meteorologice proaste, ci a fost făcută cu un instrument tăios". Între timp, urmele maronii prezente pe navă, precum și cele de pe sabie, se dovedesc a fi de rugină, și nu de sânge, dar procurorul nu face publice rezultatele și își continuă ancheta.

În ianuarie 1873, căpitanul Winchester, coproprietar al navei *Mary Celeste*, ajunge la Gibraltar, venind de la New York.

Are informaţii care înlătură o parte dintre întrebări. Mai întâi, căpitanul Briggs decisese în ultimul moment să plece împreună cu soţia lui, Sarah, şi cu fiica lor Sofia, în vârstă de doi ani. Astfel se dezleagă enigma pianului şi urma siluetei unui copil în pat.

Apoi Winchester face cunoscută lista celorlalte persoane îmbarcate la bord: în afară de secundul Albert Richard şi de locotenentul Andrew Gilling, *Mary Celeste* avea un echipaj experimentat, format din patru mateloţi germani şi scandinavi, plus un bucătar.

Invitat să ia parte la anchetă, Winchester intră imediat în conflict cu Solly Floyd. Este furios că acesta s-a putut îndoi de Benjamin Briggs, un om de o moralitate ireproşabilă şi un protestant intransigent, care citeşte Biblia în orele de odihnă. Cu atât mai puţin crede în varianta revoltei. Pentru el, crăpătura din faţă a rezultat în urma unei ciocniri de o stâncă sau de un fragment de epavă, aşa cum se întâlnesc adesea pe această rută maritimă foarte frecventată. În privinţa marinarilor, are certitudinea că Briggs îi alesese, aşa cum obişnuia, cu cea mai mare grijă şi că aceştia nu s-ar fi putut revolta.

Asta nu-l împiedică pe Solly Floyd să ajungă la propriile concluzii: „Ipoteza mea personală este că echipajul s-a îmbătat, că oamenii, sub influenţa alcoolului, l-au omorât pe căpitanul Briggs, pe nevasta şi copilul lui, au distrus partea din faţă a navei, ca să lase impresia că a fost avariată de stânci, şi că s-au salvat între 25 noiembrie şi 5 decembrie, la bordul vreunui vas care era în drum spre America."

La rândul lui, armatorul american trage următoarea concluzie: „După părerea mea, vasul a fost abandonat de căpitan şi de echipajul său, din pricina unei furtuni, într-un moment de panică, din motive însă neîntemeiate. Dacă nu apare nimeni, voi considera că au dispărut odată cu ambarcaţiunea care-i transporta, şi *Mary Celeste* va rămâne un interesant, dar foarte trist mister al mării."

Şi el este cel căruia tribunalul din Gibraltar îi dă dreptate, pentru că în cele din urmă a primit rezultatele analizelor

petelor maronii pe care procurorul le păstrase pentru el, și pentru că alcoolul conținut în cală era metanol, un lichid care nu se putea bea, ducând la nebunie și la orbire.

Tribunalul trage următoarele concluzii: „Pe de o parte, nava era solidă și în perfectă stare de navigare, pe de altă parte, nu există nici o urmă de violență pe punte sau în cabine, deci a fost abandonată de ocupanții ei dintr-un motiv necunoscut. În consecință, căpitanul David Reed Moorhouse va primi, pentru că a salvat-o, suma de 1 700 de livre, sumă care corespunde unei cincimi din valoarea estimată a încărcăturii și a vasului." Cazul a fost oficial închis.

Mary Celeste părăsește portul chiar de a doua zi, cu un nou căpitan și un nou echipaj la bord, ca să livreze încărcătura la Genova. Lucrurile personale ale familiei Briggs au fost predate consulului american la Gibraltar. Inventarul lor adaugă o notă tulburătoare acestui mister. În afară de lucrurile căpitanului, există „două pălării de damă, o cămașă de noapte, o perdea împotriva țânțarilor, o păpușă, un evantai, două broșe, o crinolină."

Mary Celeste și-a continuat cariera, dar a sfârșit în mod violent, urmărită de ghinion până la capăt. În ianuarie 1885, căpitanul ei de atunci, G.C. Parker, o aruncă intenționat într-un recif, Roshelle Reef, în largul insulei Haiti, pentru a încasa prima de asigurare. Arestat și inculpat de infracțiunea de baraterie, adică de prejudiciu adus unei nave, s-a spânzurat în celulă înainte de a fi judecat. În privința vasului *Mary Celeste*, „a rămas să se scorojească pe stâncile tropicale până n-a mai rămas nimic din el".

Dar, cu mult înainte de această dată, nava ajunsese celebră în lumea întreagă. A devenit și a rămas cea mai mare enigmă maritimă din toate timpurile.

Responsabilitatea îi revine în primul rând lui Solly Floyd. Nemulțumit că tribunalul din Gibraltar n-a fost de partea lui, a acordat mai multe interviuri ziariștilor, dezvăluind cazul publicului larg. Dar cel care a popularizat-o cu adevărat a fost Conan Doyle, într-o povestire apărută în 1884.

Cu arta abilă a romancierului, a inventat amănunte care nu corespund nici unei realităţi, dar care stârnesc imaginaţia. Când au ajuns pe vas, apropiindu-se de bucătărie, Deveau şi oamenii lui au simţit un miros. S-au îndreptat spre cuptor. Un pui cald încă sfârâia într-o cratiţă. În popota de alături, patru farfurii zăceau pe masă, cu mâncarea pe jumătate consumată. Ceva mai departe, în magazia cu lenjerie de pat, era pus la uscat un cearşaf. Deveau s-a dus să-l pipăie. Era încă umed. Pe scurt, *Mary Celeste* abia fusese abandonată. Ca şi cum toţi ocupanţii vasului s-ar fi năpustit într-o barcă de salvare, pe vreme frumoasă, comesenii întrerupându-şi prânzul, şi copilul fiind smuls din somnu-i dulce!

Povestirea stârneşte o emoţie profundă. Marinarii, care sunt oameni superstiţioşi, nu pronunţă numele de *Mary Celeste* decât în şoaptă. A devenit vasul-fantomă, apariţie blestemată, pe care se tem s-o întâlnească în călătoriile lor. Ziarişti din toate ţările preiau cazul. Încep să circule explicaţiile cele mai fanteziste. Unii vorbesc despre o dispunere malefică a astrelor în ziua de 4 decembrie; alţii evocă un monstru marin care ar fi fost zărit în apropiere; un desen deosebit de realist reprezentând o caracatiţă imensă care îi ridică în tentaculele sale pe Benjamin Briggs, pe soţia lui, Sarah, şi pe micuţa Sofia, le provoacă frisoane marinarilor în timpul cartului.

Anii trec, şi apar nenumărate confesiuni ale mateloţilor pe patul de moarte, care pretind că au fost pe *Mary Celeste*, sau cărţi cu dezvăluiri fanteziste. Fiecare vine cu versiunea lui. Vasul a fost atacat de piraţi africani care au fugit când au văzut venind nava *Dei Gratia*; bucătarul a înnebunit, a otrăvit pe toată lumea, a scăpat de cadavre şi s-a aruncat în mare; echipajul a fost lovit de o epidemie şi, cuprins de panică, a părăsit bordul; căpitanul şi secundul lui au făcut un concurs de înot, ceilalţi i-au privit cu coatele sprijinite pe bastingaj, dar un val i-a aruncat pe toţi în mare. Când au venit la modă farfuriile zburătoare, şi-au adus contribuţia şi omuleţii verzi, iar, ceva mai târziu, s-a încercat o legătură cu Triunghiul Bermudelor.

În ciuda acestor variante care de care mai fanteziste, *Mary Celeste* continuă să rămână un mister. Nici un membru al

familiei Briggs, nici al echipajului nu a fost găsit, toţi au fost declaraţi oficial morţi pe mare, şi în memoria lor a fost ridicată o stelă în apropiere de New York... „Vasul a fost abandonat de căpitan şi de echipajul său, din pricina unei furtuni, într-un moment de panică, însă din motive neîntemeiate", trăsese concluzia armatorul Winchester, dar problema este că toate echipajele navelor care au tranzitat atunci prin zonă au fost întrebate şi au certificat că nu existase nici o furtună.

Atunci de ce un căpitan experimentat, aşa cum era Benjamin Briggs, a părăsit în grabă o navă în perfectă stare şi le-a cerut tuturor să se urce într-o barcă şi să se îndrepte spre o moarte aproape sigură? Timp de cincizeci de ani, cu toată ingeniozitatea unora şi a altora, problema a rămas fără răspuns. Până la apariţia lui Pemberton.

Suntem în anul 1926. Laurence J. Keating, un tânăr ziarist, aflat ca mulţi alţii în căutarea adevărului despre *Mary Celeste*, aude vorbindu-se despre un bătrân marinar din Ţara Galilor, pe nume John Pemberton: un veritabil lup de mare, cu părul alb, vâlvoi, cu o bărbie ascuţită, cu un picior de lemn şi o sete de nestins. Are o manie: de fiecare dată când se vorbeşte despre *Mary Celeste*, începe să clatine din cap, rânjind, şi spune:

– Eu ştiu! Eu am fost pe *Mary Celeste*.

Dar, imediat cum i se cere să spună ce ştie, tace. Până în acea seară din 1926 când îl întâlneşte pe Laurence Keating. Acesta se duce să-l cunoască fără prea mari speranţe. Se gândeşte că fie omul nu va vorbi, fie va spune numai prostii. Dar, în ciuda aşteptărilor, atunci când îl întreabă, Pemberton vorbeşte, şi ce are de spus nu este numai interesant, ci chiar pasionant.

– Nu e vorba despre nici o fantomă, tinere. Totul a fost inventat de căpitanul Moorhouse.

Soluţia cea mai simplă este, cu certitudine, ca toată povestea să fie o minciună a căpitanului Moorhouse. Este teza pe care Keating a susţinut-o dintotdeauna.

– Deci, când căpitanul a urcat pe *Mary Celeste*, erau oameni la bord? îl întreabă el pe Pemberton.

Acesta schiţează un mic rânjet.

– Şi încă cum, pentru că eram şi eu acolo!

Şi Pemberton istoriseşte povestea vasului *Mary Celeste*.

Totul a început în septembrie 1872. Pe un chei din New York, vasul căpitanului Briggs şi *Dei Gratia*, nava căpitanului Moorhouse, se află amarate unul lângă altul. Cei doi căpitani sunt prieteni vechi. Dar Briggs are o mare problemă. Tocmai s-a certat cu echipajul care l-a lăsat baltă în port. I se plânge lui Moorhouse.

– Am nevoie de oameni. *Mary Celeste* trebuie să plece poimâine. N-ai putea să-mi împrumuţi din echipajul tău?

Ca bun prieten ce se află, căpitanul Moorhouse acceptă să-i dea patru marinari, printre care şi pe bucătarul Pemberton. Dar nu sunt suficienţi. Plimbându-se pe chei, ceva mai târziu, Benjamin Briggs întâlneşte un matelot cu un aer destul de dubios, un colos dur şi brutal, pe nume Jackson Hullock. Discută la un pahar, şi Hullock acceptă să devină secund pe *Mary Celeste*. Acesta îl asigură, dând aprobator din cap:

– În privinţa echipajului, las' pe mine, căpitane. Mâine vei avea oamenii. Hullock recurge la un procedeu puţin recomandabil, dar practicat atunci în mod curent. Se duce să-şi întâlnească una dintre relaţii, un individ care deţinea un tripou frecventat de cei mai răi recidivişti, şi îi cere să aducă la bordul vasului patru sau cinci dintre ei, după ce i-a îmbătat şi drogat. Deci, a doua zi, *Mary Celeste* părăseşte portul având în cală nişte indivizi îndobitociţi, care sforăie din răsputeri.

Între timp, căpitanul îşi îmbarcă soţia, împreună cu pianul ei, căci doamna Briggs adoră să cânte la acest instrument. La trezire, oamenii echipajului sunt, după cum era de aşteptat, morocănoşi şi agitaţi. Dar secundul Hullock este cât se poate de obişnuit cu astfel de situaţii; îi pune la pământ pe doi sau trei dintre ei, iar ceilalţi se liniştesc. Timp de mai multe zile, situaţia rămâne stabilă. Până în acea faimoasă zi de 24 decembrie, când căpitanul Briggs notează în jurnalul de bord: „36° 56' latitudine nordică, 27° 20' longitudine vestică, timp frumos."

Atunci se stârneşte brusc o furtună violentă. O aversă îngrozitoare de ploaie, o rafală de vânt. Surprins, pilotul lasă

să-i scape timona, şi *Mary Celeste* se apleacă într-o parte. Cu mult sânge-rece, Hullock, care este de fapt adevăratul comandant al navei, dă ordine, apucă el însuşi de timonă şi redresează vasul.

Dar drama s-a produs deja. În cabina căpitanului, pianul, alunecând pe roţi, a devenit un instrument al morţii. Merge de la un perete la altul. Nefericita doamnă Briggs se chinuie în zadar, nu-l poate evita. Pianul o zdrobeşte, trecând de mai multe ori peste trupul ei. Când soţul descoperă tragedia, urlă de furie şi ordonă să fie omorât omul de la timonă, să fie cusut într-un sac şi aruncat în mare! Hullock reuşeşte să-l stăpânească pe căpitan şi să-l închidă în cabina lui.

Câteva ore mai târziu, izbucneşte o nouă dramă. Căpitanul refuză ca trupul nevestei sale să fie luat şi aruncat în mare. Ţipă ca scos din minţi. Ordonă să se intre în cală şi să se deschidă un butoi. Va conserva cadavrul în alcool. Hullock intervine încă o dată. Îl învinge pe căpitan, şi nefericita doamnă Briggs este aruncată peste bord.

A doua zi, pe 25 noiembrie, vremea rea s-a potolit. Dar nenorocirile nu se opresc aici. După o jumătate de zi şi după ce l-au căutat peste tot, echipajul trebuie să se supună evidenţei: căpitanul Briggs nu mai este la bord. S-a sinucis din disperare? Sau Hullock s-a debarasat de un om care îşi pierduse minţile? Mateloţii încep să-şi privească secundul cu neîncredere, murmurând între ei:

– Cu siguranţă el i-a venit de hac!

Hullock ia atunci o decizie. Fie pentru că este într-adevăr vinovat, fie pur şi simplu pentru a avea linişte, lasă echipajul să se servească după bunul plac din sutele de butoaie de alcool aflate în cală. Restul călătoriei nu este decât un chef neîntrerupt. Odată ajunşi la Santa Maria din Azore, Hullock şi echipajul lui, sătui până peste cap de această călătorie, decid să se oprească acolo. De altfel, nu ţin deloc să se întoarcă în Europa, unde vor trebui să răspundă unor întrebări supărătoare despre moartea căpitanului.

Numai cei patru marinari de pe *Dei Gratia*, pe care căpitanul Moorhouse îi pusese la dispoziţia vasului *Mary Celeste*, îşi

continuă călătoria. Şi, printre ei, Pemberton. Vor să ajungă pe vasul lor, care are numai o zi avans şi care urmează aceeaşi rută.

Întâlnirea are loc pe 4 decembrie 1873. Căpitanul Moorhouse urcă pe *Mary Celeste*. Cei patru oameni ai lui sunt singuri la bord. Îi povestesc ce s-a întâmplat şi îl imploră să-i lase să se îmbarce pe *Dei Gratia*. N-au nici un chef să fie găsiţi pe un vapor abandonat de întregul echipaj şi al cărui căpitan şi soţia lui sunt morţi.

– Primiţi-ne înapoi, căpitane. *Mary Celeste* trebuie abandonată. Va pluti foarte bine şi singură!

Dar căpitanul Moorhouse are altă idee: să încaseze prima de salvare. Îşi imaginează atunci acea poveste incredibilă, dar pe care toată lumea a crezut-o, a vasului abandonat brusc de către echipaj. Astfel, oamenii lui nu vor fi întrebaţi de nimic, iar el va pune mâna pe o parte din încărcătură.

Asta este istorioara lui Pemberton. Keating a făcut din ea o carte, *Velierul „Mary Celeste", dezvăluiri definitive despre cel mai mare mister din Atlantic*, care, timp de aproape cinci ani, a reprezentat purul adevăr în legătură cu această afacere.

Din nefericire, la începutul anilor 1970, anchete aprofundate au dus la concluzia că Laurence Keating inventase în totalitate povestea. Totul era fals, începând cu Pemberton însuşi. Acel personaj prea pitoresc ca să fie adevărat, cu piciorul lui de lemn şi flecăreala batjocoritoare, nu existase decât în imaginaţia fertilă a unui tânăr ziarist. Bucătarul de pe *Mary Celeste* se numea, în realitate,W.G. Head.

De fapt, este de mirare că povestea a putut trece atât de multă vreme ca fiind reală, căci conţine neadevăruri evidente. Contrar celor scrise de Keating, lipsea o barcă de salvare, ceea ce arăta că ocupanţii vasului fugiseră şi nu că unii debarcaseră, iar ceilalţi urcaseră pe *Dei Gratia*. Pe de altă parte, nu se face nici o menţiune despre micuţa Sofia Briggs. Apoi, acea teribilă şi bruscă rafală n-a fost semnalată de nimeni. În fine, alcoolul conţinut în butoaie era metanol, care, consumat, duce la

nebunie şi la orbire, un chef ca acela descris în carte fiind cu totul neverosimil.

Acesta este punctul în care ne aflăm astăzi. Nimic nu se ştie sigur, în afară de faptul că echipajul şi pasagerii de pe *Mary Celeste* au dispărut dintr-un motiv necunoscut, între 24 noiembrie şi 4 decembrie 1872, în plin Atlantic, în vreme ce în jur n-a avut loc nici o furtună.

Trebuie, totuşi, avansată o explicaţie. Recent s-a vorbit despre o intoxicaţie alimentară. Umiditatea poate provoca apariţia, în cereale, a toxinelor care declanşează halucinaţii. Pradă acestora, ocupanţii vasului ar fi luat o barcă şi s-ar fi rătăcit cu ea în larg.

Şi, mai recent, odată cu progresul tehnicii în materie de fenomene terestre, s-a evocat un cutremur de pământ submarin. În regiunea unde se presupune că s-a produs drama, subsolul este deosebit de instabil, plăcile tectonice ale Europei, Africii şi Americii se întâlnesc şi, uneori, se izbesc brutal, în coliziuni îngrozitoare. Atunci se produce un fel de tsunami, dar care, departe fiind de ţărm, trece neobservat. Se simte o formidabilă zguduitură venită din străfunduri, care nu scufundă navele, nici nu le răstoarnă, dar le zdruncină violent. Chiar şi pe unele petroliere de sute de mii de tone s-a simţit acest efect. Se presupune că, în faţa unui asemenea fenomen, căpitanul Briggs a intrat în panică şi a ordonat abandonarea imediată a navei! Problema este că un astfel de fenomen lasă urme: obiectele de la bord, mobilierul prezintă în acest caz stricăciuni importante. Ori pe *Mary Celeste* nu s-a descoperit nimic de acest fel.

Acesta este motivul pentru care ultimele cercetări s-au îndreptat toate în altă direcţie, cea a încărcăturii. Astăzi, se crede că totul se învârteşte în jurul celor 1 700 de barili de metanol. Alcoolul se află în centrul dramei şi este cu adevărat cheia misterului.

Când a fost îmbarcat, în septembrie, o lună rece la New York, transportul nu a ridicat nici o problemă specială. Dar în Azore, unde temperatura creşte considerabil indiferent de anotimp, alcoolul fermentează. Unul dintre butoaie rămâne

fără cep. Scapă puţin lichid, o cantitate suficientă pentru a declanşa tragedia.

Cercurile de metal ale butoaielor se ciocnesc şi scot scântei. În contact cu ele, gazul conţinut în acest mediu închis se inflamează şi explodează, trimiţând cu gândul la ce este mai rău. Atunci nu se cunoşteau bine proprietăţile produselor volatile, cum este alcoolul, şi capacitatea lor de detonare a fost supraestimată. În orice caz, încărcătura de metanol n-ar fi explodat, nu putea suferi nici cea mai mică deteriorare şi, de altfel, a fost găsită intactă. Dar, pe atunci, acest lucru nu se ştia.

Pus în faţa acestor fenomene alarmante, căpitanul Briggs decide să nu-şi asume nici un risc. Nu este el omul care să abandoneze uşor vasul şi, cu siguranţă, n-ar fi făcut-o dacă ar fi fost numai echipajul la bord, dar prezenţa soţiei şi a fiicei sale îl face să se arate prudent. Decide să fie remorcată toată lumea într-o barcă legată de navă cu o frânghie. Din nefericire, vântul se porneşte în acelaşi moment, şi frânghia se rupe. Marinarii trag la rame din răsputeri, dar *Mary Celeste*, cu pânzele întinse, avansează prea repede şi se îndepărtează fără speranţă. Ocupanţii bărcii se trezesc rătăciţi în mijlocul Atlanticului şi pier cu toţii.

Aceasta este, cel mai probabil, explicaţia misterului. Dar nu se ştie niciodată: marea îşi ascunde uneori pentru totdeauna adevăratele secrete.

Omul cu Masca de Fier

Un ilustru necunoscut

Iată o poveste de care publicul nu se mai satură. Nu numai în Franţa, ci în întreaga lume. De trei secole, i-au fost consacrate aproape două sute de lucrări, iar colocvii internaţionale se ţin regulat pe această temă, cum este cel de la Pignerol, unul dintre locurile-cheie ale poveştii. La toate astea trebuie adăugate romanele, piesele de teatru şi filmele. Cel mai recent (1998), *Omul cu Masca de Fier*, regizat de Randall Wallace, îi reunea pe Gerard Depardieu şi Leonardo di Caprio, în dublul rol al prizonierului şi al lui Ludovic al XIV-lea, căci filmul reia teza unui frate geamăn al regelui.

Un asemenea entuziasm poate fi de înţeles. Nu este vorba numai despre o enigmă istorică, ci şi despre o imagine impresionantă a acestui bărbat cu faţa ascunsă sub metal. Masca de fier înseamnă, într-un fel, un mister materializat într-o imagine, o întrebare care poate fi vizualizată. Răspunsul se găseşte în spatele unei măşti: faţa pe care nimeni n-a văzut-o. De asta, povestea va continua să fascineze încă multă vreme publicul, chiar dacă adevărul este astăzi cunoscut aproape cu certitudine.

Cel care aduce afacerea în prim-plan este Voltaire, în lucrarea lui istorică *Secolul lui Ludovic al XIV-lea*, apărută în 1751. Iată textul care serveşte ca punct de plecare pentru tot ceea ce urmează: „La câteva luni după moartea lui Mazarin, a avut loc un eveniment fără precedent. În cel mai mare secret, a fost trimis la castelul din insula Sainte-Marguerite un prizonier necunoscut, tânăr şi cu cel mai frumos şi nobil chip. Pe drum, prizonierul purta o mască a cărei apărătoare de bărbie din oţel avea un arc, astfel el putând mânca având masca pe faţă. Se dăduse ordin să fie ucis dacă-şi arăta chipul. A rămas

pe insulă până când un ofiţer de încredere, pe nume Saint-Mars, guvernator de Pignerol, numit guvernator la Bastilia în anul 1690, s-a dus să-l ia de pe insula Sainte-Marguerite şi l-a condus la Bastilia, tot mascat. Necunoscutul a fost instalat cât se poate de comod în acest castel. Nu i se refuza nimic. Avea o adevărată slăbiciune pentru pânza de o finețe extraordinară şi pentru dantele. Cânta la chitară. I se dădeau cele mai copioase mese şi rareori se întâmpla ca guvernatorul să se aşeze la masă înaintea lui. Un medic bătrân al Bastiliei, care îl tratase adesea pe acest bărbat singuratic, a spus că nu i-a văzut niciodată faţa, cu toate că-i examinase de multe ori limba şi restul corpului. Avea un trup armonios, spunea acest medic; pielea lui era uşor închisă la culoare. Nu se plângea niciodată de situaţia lui şi nu lăsa deloc să se întrevadă cine putea fi. Necunoscutul a murit în 1703 şi a fost înmormântat noaptea, în parohia Saint-Paul."

Anul următor, în noua ediţie a lucrării sale, Voltaire aducea alte precizări: „Prizonierul era, fără îndoială, unul de seamă, căci iată ce s-a întâmplat în primele zile cât a stat pe insulă. Într-o zi, prizonierul a scrijelit cu un cuţit pe o farfurie de argint şi a aruncat farfuria pe fereastră, spre un vas care era la mal. Pescarul căruia îi aparţinea vasul a luat farfuria şi a raportat guvernatorului. Acesta, mirat, l-a întrebat pe pescar:

– Ai văzut ce scrie pe farfurie sau a văzut-o cineva în mâinile tale?

– Nu ştiu să citesc, răspunse pescarul. Abia am găsit-o, nimeni n-a văzut-o.

– Bine, îi spuse guvernatorul, ferice de tine că nu ştii să citeşti."

După încă un an, succesul cărţii fiind în creştere, Voltaire publică o anexă, *Supliment la Secolul lui Ludovic al XIV-lea*: „Se spunea uneori că era un om care ştia toate secretele domnului Fouquet [...]. Or, de ce aceste precauţii neobişnuite pentru un confident al domnului Fouquet, pentru un subaltern? Era, aşadar, vorba despre un prizonier de cea mai mare importanţă, al cărui destin fusese întotdeauna secret. Asta se poate presupune."

Cine să fie această personalitate de cea mai mare importanţă? Scriitorul aşteaptă aproape douăzeci de ani ca să dea răspunsul la întrebare, şi atunci o face cu prudenţă. Iată ce scrie în 1770, în lucrarea *Întrebări despre Enciclopedie*: „Fireşte că dacă nu era lăsat să se plimbe prin curtea Bastiliei, dacă nu i se permitea să discute cu medicul lui decât acoperit de acea mască, asta se întâmpla de teama de a nu se recunoaşte în trăsăturile lui vreo asemănare prea bătătoare la ochi."

În fine, în anul următor, cu ocazia retipăririi, Voltaire face pasul decisiv. „Omul cu Masca de Fier era, fără îndoială, un frate mai mare al lui Ludovic al XIV-lea, a cărui mamă iubea la fel de mult pânza fină." Reaminteşte că, în anii care au precedat naşterea lui Ludovic al XIV-lea, Ludovic al XIII-lea nu locuia cu Ana de Austria, şi continuă: „Aceasta a stat o perioadă separată de soţul ei, şi a născut un copil. Ludovic al XIV-lea nu află despre existenţa lui decât la moartea lui Mazarin."

Bărbatul mascat ar fi, deci, fratele mai mare al regelui, cel care ar fi trebuit să domnească în locul lui. De data asta, este cât se poate de clar vorba despre o afacere de primă importanţă, o adevărată bombă istorică! Cu condiţia, bineînţeles, ca ceea ce scrie Voltaire să fie exact. Cu atât mai mult cu cât el nu este istoric, ci polemist. Stârnind cel mai viu interes prin această poveste, a avut mai ales intenţii politice, iar acestea se înscriu în mişcarea de idei care precede Revoluţia Franceză. Vrea să denunţe arbitrariul regal, ordinele scrise, emise de rege, detenţiile fără judecată.

Aşadar, să fie spusele lui conforme cu adevărul istoric? Da, în linii mari, chiar dacă multe dintre amănunte sunt inexacte.

Contrar celor pe care le afirmă, nu pe insula Sainte-Marguerite, ci la Pignerol a fost mai întâi încarcerat prizonierul. Din 1631, oraşul italian Pinerolo, în franceză Pignerol, a fost cedat de Piemont Franţei. Ludovic al XIV-lea a transformat castelul, o fortăreaţă redutabilă, în închisoare de stat. În 1665, aceasta este pusă sub „comanda absolută a domnului de Saint-Mars". Nu se cunoaşte data exactă a sosirii necunoscutului, şi în acea perioadă nu se pune problema unei măşti. Este însă

atestată, printre prizonieri, prezența unui bărbat „al cărui nume nu se rostește".

În 1687, Saint-Mars devine guvernator al insulei Sainte-Marguerite, una dintre cele două insule din Lerins, în Mediterana. Prizonierul anonim îl urmează. Rămân împreună unsprezece ani. Fortăreața, deși desfigurată de instalațiile militare din secolul al XIX-lea, există și astăzi. Se ajunge acolo în douăzeci de minute de la Cannes și se poate vizita celula „Omului cu Masca de Fier", o încăpere cu plafon foarte înalt, cu o singură fereastră, care dă spre mare, și închisă cu trei rânduri de gratii. În schimb, în toată această perioadă nu se vorbește nimic despre incidentul cu farfuria de argint. Acesta a fost inventat fie de Voltaire, fie de autorul din care s-a inspirat.

În 1698, când domnului de Saint-Mars, ajuns la vârsta de șaptezeci și doi de ani, i se oferă postul de guvernator al Bastiliei, ezită, din cauza stării de sănătate, apoi acceptă. I se cere să-l ia acolo pe „vechiul prizonier" și să aibă grijă ca nimeni să nu-i poată vorbi. Abia atunci, pentru prima oară, îi vine lui Saint-Mars ideea să-l pună să poarte o mască. Aceasta însă este făcută doar din catifea neagră, iar Voltaire va fi cel care o va transforma într-o mască de fier, cu arcuri pentru maxilare. Pe drum, prizonierul se face remarcat și stârnește cele mai fanteziste idei.

În registrul de încarcerare de la Bastilia, ținut de domnul de Junca, se poate citi, în data de 18 septembrie 1698: „La ora trei după-amiaza, domnul de Saint-Mars, guvernatorul Bastiliei, a sosit aici pentru prima oară, lăsând în urmă postul de guvernator al insulei Sainte-Marguerite, având cu el în litieră un vechi prizonier de la Pignerol, pe care îl ține mereu mascat și al cărui nume nu se rostește. Domnul guvernator l-a dus în cea de-a treia cameră din turnul Bertaudiere, care a fost mobilată cum se cuvine, cu câteva zile înainte de sosirea lui, în urma ordinelor de la domnul de Saint-Mars, în acest sens. Prizonierul va fi servit și îngrijit de domnul de Rosarges, pe care îl va întreține domnul guvernator.

Patru ani mai târziu se găsește o altă mențiune în registrul de încarcerare, ținut tot de domnul de Junca: „De luni,

19 noiembrie 1703, acest prizonier necunoscut mascat cu catifea neagră, pe care domnul de Saint-Mars l-a adus cu el de pe insula Sainte-Marguerite, nu s-a simţit prea bine, mai ales ieri, ieşind de la slujbă. A murit astăzi, spre ora zece seara, fără să aibă o boală gravă. Domnul Giraut, capelanul nostru, l-a spovedit ieri. Prizonierul necunoscut a fost înmormântat marţi, 20 noiembrie, în cimitirul Saint-Paul, din parohia noastră. În registrul mortuar, i s-a dat un nume necunoscut." Câteva zile mai târziu, domnul de Junca precizează acest nume, ca să-şi uşureze conştiinţa: „Am aflat că a fost numit în registru domnul de Marchioly şi că se plătiseră patruzeci de livre pentru înmormântare."

Acesta este adevărul istoric, mai puţin spectaculos decât cel descris de Voltaire, iar prizonierul n-ar trebui numit „Masca de Fier", ci „Masca de Catifea". Dar rămâne întrebarea dacă personajul a existat cu adevărat sau nu. Din ordinul lui Ludovic al XIV-lea, un necunoscut este întemniţat până la moarte, cu un extraordinar exces de precauţii şi purtând, în ultima parte a vieţii, o mască pe faţă, ceea ce reprezintă, ca să reluăm cuvintele scriitorului, „un eveniment fără precedent".

Pornind de aici, secole întregi, fiecare îşi va da frâu liber imaginaţiei pentru a veni cu o explicaţie. Nu numai istorici, dar şi scriitori şi personalităţi din cele mai diverse domenii vor avansa tot felul de ipoteze, de la cele mai fanteziste până la cele mai serioase.

Medalia pentru fantezie îi revine cu certitudine unui oarecare Anatole Loquin, care nu s-a făcut niciodată cunoscut prin altceva decât prin intervenţia lui în această dezbatere. Într-o lucrare apărută în 1883, el susţine că Omul cu Masca de Fier nu ar fi nimeni altul decât... Molière! Pe 17 februarie 1673, în timpul celei de-a patra reprezentaţii a piesei *Bolnavul închipuit*, acesta este cuprins de un spasm violent. Reuşeşte, totuşi, să termine spectacolul. Este transportat la domiciliu, unde moare la ora zece seara. După Anatole Loquin, realitatea ar fi cu totul alta. În timp ce Molière se întorcea acasă după starea de rău, mai mulţi bărbaţi se năpustesc asupra lui şi îl silesc să se urce într-o trăsură. De acolo este condus la Pignerol,

apoi la Sainte-Marguerite, apoi la Bastilia, unde moare în 1703, la optzeci și unu de ani. Autorii acestui atac ar fi fost iezuiții, care nu l-au iertat niciodată pentru *Tartuffe*...

Ce putem spune despre această ipoteză decât că este total absurdă și că nu a avut, în afară de autorul ei, nici un apărător? Molière era foarte apreciat de Ludovic al XIV-lea. Era unul dintre obișnuiții petrecerilor de la Versailles, și iezuiții, așa influenți cum erau, nu aveau puterea să-l închidă în secret în vreuna dintre închisorile de stat, îndeaproape supravegheate de rege. În fine, s-a stabilit că în momentul reprezentației piesei *Bolnavul închipuit*, nefericitul Molière era tuberculos în ultimul stadiu. Să supraviețuiască încă mai bine de treizeci de ani de atunci încolo ar fi însemnat un adevărat miracol.

Mai serioasă, deși la fel de neverosimilă, este ipoteza conform căreia Omul cu Masca de Fier ar fi contele de Vermandois. Este vorba despre un personaj cel puțin ciudat, unul dintre cei doi fii naturali pe care Ludovic al XIV-lea i-a avut în urma legăturii lui cu doamna de La Vallière. Din adolescență, se dovedește un destrăbălat de cea mai josnică speță, iar admonestările părintelui regal nu-i folosesc la nimic. În 1683 promite să se îndrepte și acceptă să plece la război. Moare în noiembrie, același an, în asediul de la Courtrai... pentru că băuse prea multă tărie.

În 1745, o lucrare oarecare vorbește despre un prizonier de viță nobilă, încarcerat pentru că l-ar fi pălmuit pe marele delfin și care ar fi fost obligat să poarte o mască. Autorul avansează numele contelui de Vermandois, care n-ar fi murit în asediul de la Courtrai, ci ar fi fost închis în urma unei înscenări care simula o beție fatală. În afară de asta, în timpul Revoluției, un ziarist obscur care participase la căderea Bastiliei a susținut că a văzut următoarea inscripție: „Eu sunt Ludovic de Bourbon, conte de Vermandois. O imprudență a făcut să fiu închis la Pignerol, apoi pe insula Sainte-Marguerite, apoi la Bastilia, unde se va sfârși cursul tristei mele vieți."

Versiunea ar fi avut credibilitate dacă n-ar fi fost dezmințită de însuși Ludovic al XIV-lea. Zvonurile despre arestarea contelui de Vermandois au circulat încă din timpul vieții regelui,

şi acesta din urmă a pus să fie exhumat trupul contelui în 1696, din catedrala din Arras, unde era înmormântat. Corpul a fost recunoscut de mai mulţi martori. Deci, nu poate fi vorba despre Omul cu Masca de Fier.

Numele ducelui de Beaufort a fost şi el invocat. Un scriitor pe nume Lagrange-Chancel, care fusese încarcerat pe insula Sainte-Marguerite şi evadase, a afirmat că ştie numele Omului cu Masca de Fier, că „domnul de Saint-Mars [...] îl servea personal în veselă de argint". Era vorba despre ducele de Beaufort, nepotul natural al lui Henric al IV-lea, aruncat în închisoare pentru că a participat activ la Frondă.

Versiunea aceasta nu este mai acceptabilă decât cea precedentă. Beaufort chiar participase la Frondă, dar îşi recunoscuse greşelile şi obţinuse iertarea din partea regelui, care îl reprimise în serviciul lui. Şi, mai important, ducele de Beaufort a murit în 1669, în asediul Candiei, ucis de turci. Capul lui a fost trimis de marele-vizir la Constantinopol, unde a fost plimbat pe străzi, în vârful unei ţepe.

Acum trebuie să ne ocupăm de singurele două ipoteze cu adevărat credibile, cea care face din Omul cu Masca de Fier un frate vitreg mai mare şi cea care îl prezintă ca pe un frate geamăn al lui Ludovic al XIV-lea. Aceasta din urmă este versiunea pe care a reţinut-o Voltaire şi pe care o vor prelua toţi autorii de romane, de filme şi de piese de teatru. Şi asta fiindcă este singurul caz în care masca se justifică, pentru a ascunde asemănarea cu regele. Astfel se explică, de asemenea, şi de ce acesta din urmă n-a poruncit pur şi simplu eliminarea prizonierului: n-a vrut să omoare pe cineva de acelaşi sânge cu el.

Conform tezei fratelui mai mare, apărată în special de istoricul Maurice Duvivier, Ludovic al XIII-lea ar fi fost multă vreme incapabil să procreeze, şi Ana de Austria ar fi acceptat să facă un copil cu François de Cavoye, deja de douăsprezece ori tată. Dar vai, bebeluşul semăna ca două picături de apă cu Cavoye, ceea ce făcea ca situaţia să fie jenantă. Cu atât mai mult cu cât Ludovic al XIII-lea îşi regăsise virilitatea, şi Ludovic al XIV-lea se născuse la scurt timp după aceea.

Ajuns la maturitate, Ludovic al XIV-lea şi-ar fi arestat fratele vitreg, pe cavalerul Eustache de Cavoye, care reprezenta pentru el un pericol permanent. Din cauza înrudirii lor şi a faptului că se jucaseră împreună, copii fiind, n-ar fi vrut să-i facă rău, dar ar fi ordonat să fie deţinut, în secret, până la moarte.

Ce altceva putem spune decât că, deşi povestea este seducătoare, reprezintă o simplă ipoteză? Până în zilele noastre nu s-a găsit nici o probă care să ateste că Omul cu Masca de Fier ar fi Eustache de Cavoye.

Cu puţin înainte de Revoluţie apare versiunea de departe cea mai celebră, care face din Omul cu Masca de Fier fratele geamăn al lui Ludovic al XIV-lea. Aceasta a fost mai întâi apărată de un abate pe nume Soulavie, autor al *Memoriilor apocrife ale ducelui de Richelieu*, dar cel care îi va oferi recunoaşterea internaţională va fi Alexandre Dumas, prin romanul său *Vicontele de Bragelonne*. De atunci, nenumăraţi autori, din toate genurile, au preluat această poveste. Unul dintre cei mai uimitori este Marcel Pagnol, care, renunţând la scrierile sale obişnuite, a lansat o amplă lucrare în apărarea acestei teze.

Cu unele variante, povestea se prezintă în felul următor: la câteva ore după ce l-a adus pe lume pe Ludovic al XIV-lea, Ana de Austria este din nou cuprinsă de durerile facerii şi naşte un al doilea băiat. Ludovic al XIII-lea vrea cu orice preţ să evite o situaţie care poate crea concurenţă între doi pretendenţi la tron şi decide să-l înlăture pe al doilea sugar. Acesta este trimis în Anglia şi crescut sub un nume fals.

Dar în 1669, la vârsta de treizeci şi unu de ani, află adevărul şi decide să se întoarcă în Franţa, pentru a-şi recăpăta drepturile. Căci Ludovic al XIII-lea s-a înşelat: conform juriştilor, în cazul gemenilor, ultimul născut este cel mai mare, căci se ştie că a fost conceput primul. Ludovic al XIV-lea este informat de spionii lui cu privire la sosirea fratelui său şi, când acesta debarcă la Calais, ordonă să fie arestat sub numele de Eustache Danger. De aici este condus imediat la Pignerol.

Povestea este cu atât mai credibilă cu cât exista la Pignerol un Eustache Danger, arestat la Calais, în iulie 1669...

Din nefericire, cu riscul de a distruge atmosfera romanescă, trebuie să renunţăm la această teză. Danger poate că a fost Omul cu Masca de Fier – şi vom reveni asupra acestui fapt –, dar nu ar fi putut fi în nici un caz fratele geamăn al lui Ludovic al XIV-lea. Există aici o imposibilitate absolută: nu purta mască nici la Pignerol, nici pe Sainte-Marguerite şi nimeni nu i-a găsit vreo asemănare cu regele. Această versiune, oricât de seducătoare ar fi, trebuie abandonată.

Atunci, cine a fost Omul cu Masca de Fier? Trebuie analizate de la început elementele istorice, căci ele ne ajută, printr-un exerciţiu de logică, să găsim soluţia. Avem o singură certitudine: a fost încarcerat la Pignerol în perioada când domnul de Saint-Mars era guvernator. Or, registrele închisorii au fost păstrate, şi numele tuturor deţinuţilor figurează în ele, inclusiv cel care trebuia să rămână secret. Omul cu Masca de Fier se află, în mod obligatoriu, printre ei.

Trebuie înlăturat Nicolas Fouquet, fostul supraintendent al Finanţelor, închis în 1664 şi mort în 1680. Destinul său este perfect cunoscut, nu există nici un mister. Din acelaşi motiv trebuie înlăturat şi ducele de Lauzun, personaj important, curtean insolent, vinovat de numeroase abateri de comportament şi trimis la închisoare de Ludovic al XIV-lea pentru că a ofensat-o pe doamna de Montespan. Va executa nouă ani de detenţie, din 1671 până în 1680.

Rămân cinci personaje care pot revendica titlul de Omul cu Masca de Fier. Eustache Danger, încarcerat în 1669, un oarecare Larivière, un călugăr iacobin, Lapierre, închis pe 7 aprilie 1674, un spion pe nume Dubreuil, sosit în iunie 1676, şi, în fine, contele de Matthioli, ministrul ducelui de Mantova, prizonier din 2 mai 1679.

Eustache Danger este arestat în data de 19 iulie 1669, la Calais, de domnul de Vauroy, căpitanul fortăreţei din Dunkerque, însoţit de o escortă de trei arcaşi. Este un personaj cu totul insignifiant, un simplu servitor, dar care cu siguranţă deţine un secret de o extremă gravitate. Pe 19 iulie, marchizul de Louvois îi anunţă lui Saint-Mars sosirea prizonierului.

Excesul de precauţii de care acesta din urmă trebuie să dea dovadă este impresionant: „Domnule de Saint-Mars, regele mi-a poruncit să-l aduc la Pignerol pe numitul Eustache Danger. Este extrem de important să fie păzit în mare siguranţă şi să nu poată da informaţii nimănui, nici în scris, nici în oricare alt mod. Vă recomand să-l închideţi într-o celulă până la care să fie destule uşi închise pentru ca santinelele să nu poată auzi nimic. Va trebui ca dumneavoastră personal să-i duceţi acestui mizerabil, o dată pe zi, hrana şi să nu ascultaţi niciodată ce va vrea să vă spună, indiferent de pretextul pe care îl va invoca pe lângă dumneavoastră, ameninţându-l mereu că îl veţi omorî dacă deschide gura ca să vă vorbească despre orice altceva decât propriile nevoi. Veţi da dispoziţii să i se pregătească mobilierul care îi este necesar, ţinând cont că, fiind numai un valet, nu are nevoie de nişte bunuri considerabile." De ce un tratament atât de dur? Louvois nu i-a spus şi nu-i va spune niciodată.

Al doilea personaj de pe listă, Larivière, are particularitatea de a nu fi comis nici un delict. Este servitorul lui Fouquet. Un personaj atât de important avea dreptul la un servitor. Larivière a acceptat, ştiind că situaţia îi va aduce închisoarea pe viaţă, pentru că nu se punea problema să poată povesti în afară secretele fostului supraintendent al Finanţelor. De fapt, Larivière îi va supravieţui stăpânului său, dar nu va fi niciodată eliberat.

Al treilea prizonier, călugărul iacobin Lapierre, se află acolo din 1664. Tratamentul pe care Louvois îl ordonă în privinţa lui îl egalează în duritate pe cel cerut pentru Eustache Danger: „Trebuie tratat cu cea mai mare asprime. Să nu i se dea căldură în celulă, decât dacă gerul sau boala o impun. Este un escroc inveterat care n-ar putea fi destul de rău tratat. Totuşi, îl puteţi lăsa să asculte slujba, cu condiţia să nu întâlnească pe nimeni. Maiestatea Sa acceptă să aibă o carte de rugăciuni." Nu se cunoaşte cu certitudine natura greşelilor lui. Ar fi înşelat persoane importante de la curte, sustrăgându-le sume importante de bani, sub pretextul alchimiei. Oricum ar fi, la doi ani după sosirea lui la Pignerol, Saint-Mars menţionează că s-a transformat într-un nebun furios. Ca tratament, este

bătut, ceea ce îl calmează, dar îl lasă confuz. O informaţie departe de a fi lipsită de importanţă, pentru că Omul cu Masca de Fier este descris de cei care l-au văzut la Bastilia ca bucurându-se de o minte sănătoasă.

Al patrulea prizonier, Dubreuil, este un spion. Ofiţer francez, el a evadat din Germania şi i-a furnizat contelui de Monclar, comandantul armatei de pe Rin, informaţii despre armata germană, efectivele şi manevrele ei. Louvois, căruia i s-a raportat acest fapt, s-a arătat interesat. Din nefericire, când era în armata franceză, Dubreuil a notat aceleaşi amănunte şi cu privire la efectivele franceze şi şi-a oferit serviciile şefilor militari germani. Demascat, a fost imediat condus la Pignerol. Captivitatea nu i-a priit nici lui mai mult decât călugărului. Nu a înnebunit, dar, în 1680, este descris de Saint-Mars ca fiind „îmbătrânit şi melancolic". Deci nu poate fi, din aceleaşi raţiuni ca în cazul lui Lapierre, Omul cu Masca de Fier.

Ultimul prizonier, Hercule-Antoine Matthioli, este de aceeaşi factură cu precedentul: un şnapan fără lege şi credinţă, dornic să se vândă cui dă mai mult. Ministru al ducelui de Mantova, a servit ca intermediar între acesta din urmă şi regele Franţei pentru achiziţionarea de către Franţa a fortăreţei italiene Casal. Dar a făcut un joc dublu, trădându-i în acelaşi timp şi pe rege şi pe duce, de unde încarcerarea lui la Pignerol. Furios pe el, Ludovic al XIV-lea a pus să fie arestat pe teritoriu italian, contrar dreptului internaţional. Conform dispoziţiilor lui Louvois şi el trebuia „să fie tratat cu asprime".

Trec câţiva ani... În 1681, Saint-Mars se trezeşte numit şi la conducerea fortăreţei din Exilles, la douăsprezece leghe de Pignerol, la fel de sigură, dar unde şederea este mai plăcută. Primeşte de la Louvois autorizaţia să-i transfere acolo pe cei doi prizonieri mai importanţi. Saint-Mars îi mulţumeşte ministrului şi precizează în scrisoarea sa: „Matthioli va rămâne aici, împreună cu alţi doi prizonieri. Unul dintre adjuncţii mei, pe nume Villebois, îi va păzi." Cei doi prizonieri care rămân cu Matthioli sunt, fără îndoială, Lapierre, iacobinul nebun, şi spionul Dubreuil, „îmbătrânit şi melancolic", iar cei doi pe care îi transferă sunt, la fel de sigur, Larivière şi Danger.

În data de 5 ianuarie 1687, Saint-Mars îl informează pe Louvois că unul dintre prizonierii prezenți alături de el la Exilles a murit, dar nu precizează care anume. Imediat după aceea, este transferat la Sainte-Marguerite și pleacă împreună cu prizonierul rămas în viață. Cere ca acesta să fie condus într-o trăsură ale cărei ferestre sunt închise ermetic cu pânză cerată, „în așa fel", scrie el, „încât să aibă destul aer, dar ca nimeni să nu-l poată vedea și să nu-i poată vorbi pe drum, nici măcar soldații pe care îi voi desemna să-l escorteze".

Ca urmare a acestui tratament, nefericitul ajunge pe jumătate sufocat. Odată sosit la destinație, Saint-Mars îl anunță pe Louvois: „Pot să vă asigur, Monseniore, că nimeni nu l-a văzut, și modul în care l-am păzit și condus pe tot parcursul drumului a făcut ca toată lumea să încerce să ghicească cine poate fi prizonierul meu." Curiozitatea pe care o stârnește acesta îl distrează teribil pe noul guvernator de pe Sainte-Marguerite. Anturajul lui arde de dorința de a afla despre cine este vorba. Îl umple de mândrie să fie temnicerul unui personaj atât de misterios.

În 1691, Louvois moare. Fiul lui, marchizul de Barbezieux, îi urmează. Prima lui grijă este să-i scrie lui Saint-Mars, cu privire la prizonierul lui. În același timp, dă o indicație care îi dezvăluie identitatea: „Atunci când veți avea ceva să-mi comunicați în privința prizonierului care se află în grija dumneavoastră de douăzeci de ani, vă rog să luați aceleași măsuri de precauție pe care le foloseați și când îi scriați domnului de Louvois". Eustache Danger a fost încarcerat în 1669, cu douăzeci și doi de ani mai devreme, iar Larivière în 1676, cu cincisprezece ani în urmă. Deci, Danger este cel care l-a urmat pe Saint-Mars în Sainte-Marguerite, și Larivière este cel mort la Exilles. Omul cu Masca de Fier ar trebui să fie Eustache Danger, pentru că n-a mai rămas decât el.

Dar în timpul lui 1694, Saint-Mars decide ca prizonierii rămași încă la Pignerol să i se alăture. Nu mai sunt decât doi: Dubreuil și Matthioli, iacobinul Lapierre murind în luna ianuarie. I se alătură lui Eustache Danger la Sainte- Marguerite, în aprilie 1694. Or, în aceeași lună aprilie a anului 1694,

unul dintre aceşti prizonieri moare. Saint-Mars îl anunţă pe Barbezieux, tot fără să spună care dintre ei a decedat.

În răspunsul lui din data de 10 mai, Barbezieux face totuşi o precizare importantă: „Puteţi, aşa cum mi-aţi propus, să-l mutaţi pe valetul prizonierului care a murit în închisoarea boltită, cu condiţia să fie la fel de bine păzit ca ceilalţi, fără să comunice nici în scris, nici prin viu grai cu nimeni". După cum s-a stabilit, dintre prizonierii de la Pignerol, numai Matthioli avea un valet. Deci, el a murit ultimul. În aceste condiţii, cum Dubreuil era „îmbătrânit şi melancolic", ceea ce nu corespunde comportamentului prizonierului de la Bastilia, Omul cu Masca de Fier nu poate fi decât Eustache Danger.

Aceasta este concluzia logică la care au ajuns aproape toţi istoricii. Dar trebuie menţionat faptul că teza despre Matthioli păstrează câţiva partizani. Aceştia aduc argumentul că Eustache Danger nu era decât un valet şi că numai Matthioli, care era ministru, ar justifica un astfel de tratament, pentru că ar deţine un secret de stat. Mai adaugă şi că numele înscris în registru, după decesul prizonierului de la Bastilia, era „Marchioly", aşadar, numele stâlcit al lui Matthioli. În fine, ei citează o mărturisire făcută de Ludovic al XVI-lea reginei, povestită de camerista ei, doamna de Campan, şi anume că „Omul cu Masca de Fier era un prizonier cu o personalitate foarte periculoasă şi supus al ducelui de Mantova".

Dar toate acestea se lovesc de o obiecţie radicală: povestea lui Matthioli nu era deloc secretă. Trădarea şi arestarea lui erau perfect cunoscute, ziarele olandeze vorbiseră despre ea în toată Europa. Spaniolii, în război împotriva Franţei, chiar duseseră o campanie în favoarea lui, ca urmare a arestării ilegale. Nu avea, deci, nici un motiv să-şi ascundă identitatea. Cea mai bună dovadă se găseşte în corespondenţa dintre Saint-Mars şi Louvois, apoi Barbezieux, în care este întotdeauna desemnat cu numele lui. El este cel care moare în 1694, la Sainte-Marguerite, iar Eustache Danger este Omul cu Masca de Fier.

Dar dacă misterul poate fi considerat ca şi lămurit în această privinţă, enigma rămâne. Eustache Danger este o persoană

cu totul obişnuită, chiar nesemnificativă. Ce crimă a săvârşit el pentru a i se aplica un tratament care, aşa cum spune Voltaire, este „fără precedent"? Fără îndoială, a surprins un secret de stat, dar care?

Calais, locul arestării sale, ne poate îndruma pe pista cea bună. În acea epocă, acolo se ţineau negocierile secrete dintre Franţa şi Anglia, care aveau să ducă, un an mai târziu, la Tratatul de la Douvres. La un moment dat, s-ar fi pus problema, pentru a favoriza înţelegerea, ca regele Angliei, Carol al II-lea, să treacă la catolicism. Divulgarea unei asemenea ştiri ar fi provocat, evident, mare agitaţie. Poate că Eustache Danger făcea parte din personalul Henriettei de Anglia, cumnata lui Ludovic al XIV-lea şi sora lui Carol al II-lea, care intermedia discuţiile, şi poate că a descoperit o scrisoare pe această temă? Cam atât se poate spune.

Dar dacă această ipoteză este cea mai credibilă, ea nu rezolvă misterul măştii. Dacă Danger cunoştea un secret de stat, era destul să fie păzit în izolare. Ar fi fost total inutil să i se ascundă faţa, care oricum nu spunea nimic nimănui. De ce să ascunzi trăsăturile unui necunoscut?

Aici intervine personalitatea domnului Saint-Mars. Căci el este singurul care are această iniţiativă, în timpul transportării prizonierului său de la Sainte-Marguerite la Bastilia, iniţiativă pe care o menţine şi mai târziu. În instrucţiunile lui Louvois şi apoi ale lui Barbezieux, nu se vorbeşte niciodată despre nici o mască, nici măcar de ascunderea prizonierului, se recomandă doar să fie împiedicat să comunice: „Este extrem de important [...] să nu poată da informaţii nimănui, nici în scris, nici în oricare alt mod. Vă recomand să îl închideţi într-o celulă până la care să fie destule uşi închise pentru ca santinelele să nu poată auzi nimic. Va trebui [...] să nu ascultaţi niciodată [...] ce va vrea să vă spună."

Saint-Mars urmează cu sfinţenie aceste recomandări şi, în timpul călătoriei de la Exilles la Sainte-Marguerite, pentru ca Danger să nu aibă pe drum nici un contact cu nimeni, ordonă să fie transportat într-o trăsură închisă cu pânză cerată. Dar această regie spectaculoasă produce un efect neaşteptat:

stârneşte curiozitatea publică. Imediat după sosirea lui pe insulă, i se pun neîncetat întrebări, ceea ce îi creşte prestigiul şi îi flatează vanitatea. Pe 8 ianuarie 1688 îi scrie lui Louvois: „Unii spun că prizonierul meu ar fi ducele de Beaufort, alţii că este fiul lui Cromwell".

După moartea lui Fouquet şi plecarea lui Lauzun, n-a mai avut în pază decât deţinuţi de mâna a doua, „ciripitori" cum li se spune. Or, iată că unul dintre ei îi dă o importanţă la care nu spera. Va face totul pentru a menţine această impresie, ca să rămână mai departe în centrul atenţiei!

Căci Saint-Mars are nevoie de asta. Pentru el este o revanşă în faţa existenţei. Scrisorile care au rămas de la el dezvăluie un caracter dur şi ambiţia de a avansa în ingrata lui meserie. Este departe de a fi aristocratul care s-ar crede. Pe numele adevărat Benigne Dauvergne, este un biet orfan, un om de rând, un copil de trupă ajuns soldat. Urcă cu greu treptele ierarhice şi ajunge în tovărăşia muschetarilor, unde are norocul să se facă remarcat de d'Artagnan. Acesta se ataşează de el şi îl recomandă lui Ludovic al XIV-lea ca să-l păzească pe Fouquet la Pignerol. Astfel este înnobilat de rege, care îl face senior de Saint-Mars. Benigne Dauvergne va muri în 1708, ca guvernator al Bastiliei, bogat şi apreciat.

Fără îndoială, aceasta este cheia poveştii. De fapt, masca nu ascundea nimic. Întreaga legendă nu este decât o iluzie! Totul s-a tras de la un şef de închisoare care a vrut, prin intermediul unuia dintre deţinuţii lui, să se facă remarcat.

Nu putem spune decât că a reuşit!

Abatele François Bérenger Saunière

Comoara de la Rennes-le-Château

Nu căutaţi Rennes-le-Château undeva în Bretania. Această comună meridională, însumând circa o sută zece suflete, se află la sud de departamentul Aude, la vreo patruzeci de kilometri de Carcassonne. Şi totuşi, sătucul minuscul este cunoscut în lumea întreagă şi, paradoxal, mai bine peste hotare decât în Franţa. Un mare număr de americani şi japonezi îl localizează pe hartă mai uşor decât Parisul.

De ce un astfel de renume? A priori, nimic nu-l justifică. Resursele sunt limitate, pământul e dur, clima greu de suportat, locuitorii puţini. Odinioară, ce-i drept, regiunea era bogată. Acum două mii de ani, celţii au făcut din Rennes-le-Château un strălucitor centru al civilizaţiei. Era pe atunci regiunea aurului. Se găseau în zonă nenumărate zăcăminte bogate. Dar în timpul cuceririi lor, romanii le-au exploatat, epuizând resursele.

Nu mai rămăsese nici măcar o pepită când vizigoţii le-au luat locul, în secolul al VI-lea. Le-au urmat arabii, în jurul anului 700. N-au fost alungaţi decât după lupte încrâncenate şi au continuat să facă incursiuni încă multă vreme. Din această epocă datează turnul de pază în ruină, care se distinge în cadrul peisajului. Au urmat catarii, apoi cruciaţii lui Simon de Montfort. Cum Rennes-le-Château nu este departe de Montsegur, au împărţit aceleaşi locuri şi aceeaşi soartă.

Aşa cum se vede, satul are în spatele lui o istorie violentă. Dacă se sapă ceva mai adânc, oriunde în împrejurimi, se găsesc oseminte. Totuşi, de unde această faimă? Răspunsul se leagă de un nume propriu, cel al unui cleric, abatele François Bérenger Saunière, şi de un cuvânt, poate cel mai magic dintre toate, „comoară".

François Bérenger Saunière este un personaj straniu. Născut în 1852, la Montazels, într-o familie cu şapte copii dintre care el este cel mai mare, demonstrează foarte curând însuşiri remarcabile, atât pe plan fizic, cât şi intelectual. Are constituţia unui jucător de rugby şi dovedeşte cele mai strălucite înclinaţii pentru studiu. După clasele mici, pleacă la seminarul din Narbonne, unde este cel mai bun elev. Vorbeşte fluent latina, greaca şi ebraica.

Datorită calităţilor sale, odată hirotonisit preot, rămâne în cadrul seminarului, ca profesor. Abatele Saunière are doar un defect: este un regalist feroce, în vreme ce, din 1870, Franţa este republică. Sigur, regaliştii sunt numeroşi în cadrul Bisericii, dar prin politica lui, tulbură tinerele minţi pe care are misiunea să le formeze în plan spiritual. Ca urmare, episcopul îl destituie, îl numeşte la Rennes-le-Château, una dintre cele mai sărace parohii din diocezã, în partea cea mai aridă din Corbières.

Voind să-l pedepsească, i-a deschis, în schimb, uşa aventurii şi i-a hotărât soarta... Ne aflăm în anul 1885. François Bérenger Saunière are treizeci şi trei de ani şi face cunoştinţă cu împrejurimile. Biserica Sainte-Marie-Madeleine, care se ridică pe fostul palat fortificat de vizigoţi, are un aer semeţ, dar este într-o stare jalnică, iar înăuntru chiar plouă. În privinţa prezbiteriului, lucrurile nu stau deloc mai bine. Asta nu-l împiedică pe abate să se pună cu hotărâre pe treabă. Este puternic şi curajos. Ajutat de câţiva binevoitori, restaurează acoperişul bisericii.

În acelaşi timp, are grijă să-şi aranjeze şi propria existenţă. Ia ca fată în casă o tânără modistă de optsprezece ani, pe nume Marie Denarnaud. În mod normal, parohii nu au dreptul să aibă o servitoare mai tânără de patruzeci de ani, vârstă considerată canonică. Dar lui François Bérenger puţin îi pasă. Este tradiţionalist în politică, dar are idei avansate în ceea ce priveşte moravurile. Duce o viaţă conjugală cu Marie Denarnaud şi, odată depăşit momentul surprizei, enoriaşii se obişnuiesc cu asta.

Dau dovadă de îngăduinţă, pentru că abatele le este simpatic. Întreţine legături cordiale cu sătenii, îi vizitează pe unii

şi pe alţii, dă puţină viaţă acestui cătun trist, atât de departe de lume... În timpul deplasărilor lui, François Bérenger Saunière se întâlneşte adesea cu parohul vecin, abatele Boudet, din Rennes-les-Bains, un om cultivat, care scrie ciudate lucrări ezoterice. Acesta îl sfătuieşte să restaureze interiorul bisericii. O donaţie şi un împrumut cu greu acceptat de comună permit demararea lucrărilor, în decembrie 1891. Şi aşa începe totul.

Doi zidari se apucă să desprindă altarul, care este o simplă masă de piatră aşezată pe un stâlp central, datând de pe vremea vizigoţilor. Ridică piatra, o răstoarnă, şi Saunière are o primă surpriză. Data este sculptată pe spate. Latura ascunsă prezintă un motiv în stilul secolului al VIII-lea. Este un magnific exemplu de artă merovingiană. Se vede un cavaler pe calul său, care sună din cornul de vânătoare, şi un altul care agită în aer un toiag de pelerin şi duce un copil în braţe.

Mai mult, stâlpul este scobit. Abatele se apleacă şi zăreşte trei cutiuţe de lemn, conţinând nişte pergamente. Le citeşte repede şi se întoarce spre muncitori.

– Puteţi pleca. Nu mai am nevoie de muncitori.

– Dar abia am început!

– Plecaţi, vă spun! Mă descurc singur.

– Lucrurile astea pe care le-am găsit...

– Sunt relicve!

Cei doi zidari insistă.

– Domnul primar ne-a plătit pentru două zile. Ce să facem?

– Duceţi-vă şi beţi un pahar în sănătatea mea, le răspunde parohul, scoţându-i din biserică.

Dar abatele nu rămâne multă vreme singur. Curând, năvăleşte primarul. Când îl zăreşte, abatele Saunière strecoară repede manuscrisele în sutană.

– Ce înseamnă toată povestea asta cu pergamentele, domnule paroh?

– Erau în biserică, deci aparţin bisericii. Intenţionez să le vând. Va fi un mijloc de a înapoia datoria.

Primarul nu insistă.

– Bine, dar trebuie să ştiu ce conţin, pentru arhivele comunei.

– Bineînţeles, bineînţeles. O să vă fac o copie.

Marie Denarnaud este cea care duce această copie primarului, câteva zile mai târziu. Este vorba despre patru pasaje din Evanghelie, scrise în latina arhaică. Examinând atent manuscrisele, se poate observa că au fost adăugate în text nişte litere, altele fiind înlocuite cu puncte. Toate astea duc cu gândul la un text cifrat.

Dar să fie într-adevăr vorba despre o reproducere? Nimeni n-a văzut originalul... Oricum ar fi, începând din acest moment, François Bérenger Saunière rămâne treaz până târziu în fiecare noapte. În prezbiteriu se vede lumina aprinsă aproape până spre dimineaţă. Este foarte evident, studiază manuscrisele. Şi dintr-odată, la o săptămână după descoperirea lui, pleacă la Paris.

Ceea ce se află despre activitatea lui acolo adânceşte misterul. Este evident că a găsit o pistă, pentru că se închide în Biblioteca Naţională ca să facă cercetări, se întâlneşte cu câţiva eruditi, printre care abatele Bieil, un specialist în ocultism, se duce la biserica Saint-Sulpice, studiind atent locul şi luând notiţe. Cumpără o reproducere după *Păstorii din Arcadia* de Poussin. Totul dovedeşte că avansează, cu toate că nimeni nu ştie în ce direcţie.

Şi mai uimitor, devine un apropiat al cântăreţei Emma Calve, o celebritate, aproape o glorie a epocii. Are douăzeci şi patru de ani, este de o rară frumuseţe, idolul întregului Paris, dar nu numai – drept dovadă, tocmai a susţinut un concert în faţa familiei regale britanice. Este pasionată de ezoterism şi, pentru a beneficia astfel de tovărăşia, dacă nu de favorurile ei, clericul a trebuit să-i dezvăluie o parte din secretul lui. De data asta, nu mai încape nici un dubiu: Saunière a descoperit ceva foarte important!

La întoarcere, abatele Saunière îi înapoiază primarului datoria – nu se ştie de unde a luat banii – şi se apucă să facă săpături sistematice în biserică. Aduce muncitorii înapoi, de data asta, pe banii lui. Le arată o dală de lângă altar.

– Apucaţi-vă s-o desprindeţi!

Muncitorii reuşesc să mute piatra grea. Aparent, dedesubt nu găsesc decât pământ bătătorit. Abatele le porunceşte să sape. După un moment, târnăcoapele se lovesc de un obiect dur, scoţând un sunet metalic. Saunière îi opreşte brusc.

– E bine. Ajunge!

– Dar domnule paroh, trebuie să aflăm ce este. Poate o fi o comoară.

– Lăsaţi-o baltă. De aici mă descurc.

Muncitorii pleacă, răspândind imediat vestea: abatele Saunière a găsit o comoară! În Rennes-le-Château, şi curând şi în împrejurimi, nu se mai vorbeşte decât despre asta.

Cu atât mai mult cu cât începând din acest moment, abatele îşi schimbă comportamentul. În unele nopţi, pleacă însoţit de Marie Denarnaud. Merg pe jos până la platoul Razes, la circa zece kilometri distanţă, cărând fiecare câte un coş de răchită. Se întorc în zori, cu o încărcătură de pietre. Când este întrebat de ce face asta, François Bérenger Saunière răspunde că a decis să decoreze o grotă care se găseşte în mica lui grădină.

În alte nopţi, abatele şi însoţitoarea lui par să caute ceva în cimitirul satului, din apropierea casei parohiale. Cu ajutorul unor sfori şi al metrului pliant, fac măsurători, din când în când sapă câte o groapă nu prea adâncă şi notează ceva într-un carnet. Mută două morminte din cimitir, printre care pe cel al Mariei de Negre d'Albes, soţia lui Francis d'Hautpoul, senior de Rennes-de-Château, decedată în 1781.

Abatele şterge chiar inscripţiile de pe piatra funerară. Dar acestea fuseseră deja făcute cunoscute de către arheologi. Conţineau, între altele, fraza *Et in Arcadia ego*, un alt titlu al picturii *Păstorii din Arcadia* de Poussin. Literele sunt dispuse în mod ciudat.

Comoara a fost, aşadar, împărţită în două locuri: platoul Razes şi cimitir? Sau abatele Saunière încă ezită în privinţa amplasării ei? Sau unul dintre cele două locuri nu este decât o momeală menită să încurce pistele? Asta în cazul în care nu sunt amândouă capcane. Şi dacă totul se petrece în altă parte? În biserică? Pentru că în nopţile când nu sunt văzuţi nici pe câmp, nici în cimitir, nimic nu-i împiedică pe François

Bérenger şi pe Marie să se ducă pe furiş în biserică, aceasta fiind lipită de casa parohială.

Manevra durează ani de zile. În data de 12 mai 1895, locuitorii din Rennes-le-Château îi scriu prefectului o scrisoare de protest. Parohul le distruge mormintele familiale. „Noi, electorii, protestăm pentru că domnul paroh nu are dreptul ca, după ce am înfrumuseţat locul sau am pus cruci şi coroane, să răscolească, să ridice sau să mute totul într-un colţ."

Din când în când, abatele Saunière face călătorii la Perpignan, la Toulouse, la Paris şi chiar la Budapesta. Se zvoneşte că îşi deschide acolo conturi în bancă. Ceea ce se ştie sigur este că pe numele lui Marie Denarnaud vin mandate expediate din toată Franţa şi, curând, din toată Europa.

Brusc, în 1897, totul se schimbă. François Bérenger Saunière încetează să mai facă săpături şi deplasări în Franţa şi peste hotare. Se apucă să cheltuiască în stil mare! Restaurează biserica pe banii lui şi după gustul personal. Pune să se ridice statui de sfinţi, din ghips colorat şi cu ochi de sticlă, în posturi de un realism insolit. Pictează personal statuia Sfintei Maria Magdalena. Comandă o *Răstignire* care costă, numai ea, unsprezece mii de franci. Aghiasmatarul este pus pe capul lui Asmodeu, diavolul şchiop, pictat şi el în culori ţipătoare. Drumul Crucii este plin de şarade. Aproape totul a rezistat până în zilele noastre şi este de o rară urâţenie.

După casa Domnului, François Bérenger Saunière se ocupă şi de locuinţa lui. Cumpără un teren lângă biserică şi îşi construieşte casa visurilor lui: o construcţie imensă, tot de un gust mai mult decât îndoielnic, în stil neogotic, cu donjon. Un drum de rond cu creneluri înconjoară domeniul, care are bazine şi chiar o grădină zoologică, unde se pot vedea două maimuţe, papagali ara şi cacatoe şi păunii! Nu uită nici de amanta lui. Marie Denarnaud are şi ea dreptul la casa ei, lângă a lui. Totul costă o avere. Se vorbeşte despre un milion de franci-aur, adică circa cincisprezece milioane de euro.

Şi, odată instalat în această groapă pierdută din Corbières, încep să sosească invitaţi de prestigiu: secretarul de stat la Arte Frumoase, Dujardin-Beaumetz, cântăreaţa Emma Calve,

despre care se zvoneşte că i-ar fi amantă, şi chiar arhiducele Jean de Habsburg, vărul împăratului Austriei! Ca să desfete toată această adunare, importă butoaie de rom din Martinica, cumpără cantităţi mari de vinuri fine, risipind mii şi mii de franci-aur.

Bineînţeles, autorităţile ecleziastice se revoltă şi nu cred deloc în teoria comorii. Episcopul de Carcassonne, monseniorul de Beausejour, îl suspendă din funcţie pe abatele Saunière, acuzându-l de simonie şi vânzare de indulgenţe. Unele persoane, înainte de a muri, plătesc scump pentru a li se oficia slujbe de salvare a sufletului. François Bérenger Saunière ar fi luat aceste sume de bani fără a oficia vreodată slujbele promise.

Rămâne totuşi la Rennes-le-Château, ca simplu cetăţean, şi duce aceeaşi viaţă ca înainte. Cu banii lui, angajează chiar cei mai buni avocaţi ca să-i pledeze cauza la Vatican şi câştigă. Îşi recapătă parohia în 1915.

Din nefericire, abatele Saunière nu-şi va putea realiza ultimul vis: să construiască o capelă cu o piscină pentru botezuri. Moare subit pe 21 ianuarie 1917, la vârsta de şaizeci şi cinci de ani. Marie Denarnaud are bizara idee de a-i expune cadavrul în fotoliul lui de catifea grena, cu ciucuri auriţi. Locuitorii, pe care îi copleşise cu generozitatea sa, defilează cu lacrimi în ochi prin faţa lui şi iau ciucurii de la fotoliu pe post de relicve.

Câteva zile mai târziu, s-au îngrămădit cu toţii la deschiderea testamentului. Au sperat să afle cât de mare îi este averea şi unde se află comoara. Dar a urmat o cruntă dezamăgire: François Bérenger Saunière nu mai avea nici cinci bănuţi. Îi lasă toate bunurile – şi anume, clădirile de prost gust pe care le construise – Mariei Denarnaud. În privinţa eventualei comori, nici un rând despre acest subiect...

De-acum înainte, privirile se îndreaptă spre fosta lui tovarăşă de viaţă. Numai ea ştie unde este comoara. Dar ea tace. Se mulţumeşte să întreţină misterul, lansând din când în când, aluziv, formule enigmatice precum: „Într-o zi veţi afla cum să obţineţi puterea“ sau „Oamenii din Rennes calcă pe aur fără să ştie“...

Dar dacă ea ştie unde se află comoara, un lucru este sigur: nu profită de pe urma ei. Timp de treizeci şi şase de ani, cât îi supravieţuieşte parohului, nu trăieşte în lux, este chiar strâmtorată. Şi până la urmă vinde totul ca să aibă din ce trăi. Când lumea se miră şi o întreabă despre acest subiect, Marie Denarnaud răspunde invariabil:

– De comoara abatelui nu mă ating!

Şi cu toate că a promis să dezvăluie secretul când va simţi că i se apropie sfârşitul şi i s-a pus un magnetofon lângă patul în care trăgea să moară, Marie Denarnaud s-a stins fără să facă cea mai mică dezvăluire, iar misterul comorii din Rennes-le-Château rămâne neatins.

Aici se opreşte povestea. De la moartea abatelui Saunière, zeci de cărţi şi sute de articole au fost consacrate satului Rennes-le-Château, dând acestui loc pierdut, din Corbières, o incredibilă notorietate. Rennes-le-Château a devenit un capitol în toate cărţile care aveau ca subiect comorile ascunse. Au fost văzuţi defilând mii de aşa-zişi turişti, lăsând impresia că se interesează de frumuseţile locului sau de arhitectură şi care acţionau, mai ales noaptea, în împrejurimi, cu târnăcopul sau chiar cu detectoare de metale.

În 1968, municipalitatea din Rennes-le-Château a luat decizia de a interzice săpăturile. De fapt, distrugerile provocate de căutătorii veniţi din întreaga lume depăşeau orice imaginaţie. Unii au mers chiar până într-acolo încât au dinamitat anumite locuri.

Bineînţeles, de la moartea abatelui Saunière, cercetările nu au constat numai în săpături în pământ. S-au imaginat tot felul de ipoteze. Cea mai extravagantă susţine că Hristos n-ar fi murit pe cruce, ci ar fi reuşit să fugă din Ierusalim, în tovărăşia Mariei Magdalena, ca să trăiască la Rennes-le-Château. Se aminteşte, evident, şi faptul că biserica satului se numeşte Sainte-Marie-Madeleine. În parte, tema este reluată în romanul *Codul lui Da Vinci*.

Totuşi, ar fi greu să continuăm să mergem pe acest drum. Pentru că, în afară de faptul că este improbabilă, povestea nu

are nici cea mai mică legătură cu comoara. Aşa cum se ştie, bogăţia lui Hristos era de ordin spiritual, şi nu material.

S-a vorbit în egală măsură, ca de fiecare dată când se pune problema unei comori misterioase, de tezaurul templierilor, celebră enigmă pe care o vom evoca şi în această lucrare. Dar, vorbind despre Rennes-le-Château, pista ne duce spre o fundătură. Templierii nu au fost prezenţi cu precădere în această regiune şi sunt puţine şanse să-şi fi ascuns aici comoara, chiar admiţând că aceasta a existat.

În privinţa comorii catarilor, alt mare clasic al genului, aceasta ar avea, în schimb, mai multe afinităţi cu împrejurimile. Să reamintim că, în 1243, în timpul asediului de la Montsegur, care se află în apropiere, doi catari, Pierre Bonnet şi Mathieu, au reuşit o diversiune şi au părăsit citadela, încărcaţi cu bunuri de preţ, pe care mai-marii Bisericii lor voiau să le păstreze la loc sigur. Totul ar fi fost pus mai întâi într-o grotă din Sabarthès. O parte din lucruri ar fi fost găsite în Lombardia şi nu este exclus ca restul să fi fost ascunse în împrejurimile satului Rennes-le-Château.

Dar pista cea mai credibilă pare totuşi cea a comorii vizigoţilor. Este cea mai serioasă din punct de vedere istoric şi stă în picioare datorită mai multor legende şi tradiţii locale.

În timpul jefuirii Romei, din ordinul lui Alaric, la 24 august 410, vizigoţii au pus mâna pe o pradă considerabilă, din care făcea parte şi sfeşnicul cu şapte braţe (menora) pe care romanii îl aduseseră după distrugerea Templului din Ierusalim, în anul 70.

Apoi vizigoţii s-au stabilit la Toulouse, înainte de a se refugia, sub presiunea francilor veniţi din nord, în partea cea mai accesibilă a teritoriului lor, Razes, unde şi-ar fi depozitat bogăţiile, în minele de aur abandonate. O zicală populară din regiune spune: „Între Alaric şi Alaricou stă comoara a trei regi". Cei trei regi sunt Alaric, Caesar şi Solomon, aluzie la diferitele componente ale comorii de la Roma. Alaric este unul dintre munţii din Corbières, şi Alaricou este supranumele unui alt vârf montan, Bugarch. Or, zona situată între Alaric şi Bugarch este exact cea în care se află Rennes-le-Château.

Oricare ar fi originea ei, o comoară se pare că ar fi existat într-adevăr în regiune, aşa cum spune povestea ciobanului Paris... În 1645, un cioban din Rennes-le-Château, pe nume Ignace Paris, îşi dă seama că una dintre oile lui a dispărut. O caută şi, luându-se după behăituri, o găseşte pe fundul unei gropi.

Coboară atent şi dă peste un tunel care duce spre o grotă. Animalul se află acolo, în mijlocul scheletelor şi monedelor de aur care zac pe jos. Paris îşi umple buzunarele, traista şi căciula, şi se duce să-şi povestească aventura în sat, refuzând să dezvăluie locul descoperirii sale. Dar seniorul local, Henry d'Hautpoul, pune să fie prins ciobanul ca să-l supună interogatoriului. Acesta moare sub tortură, fără să fi dezvăluit secretul. De furie, Henry d'Hautpoul îi execută pe călăi, şi comoara rămâne pierdută.

Pierdută? Nu neapărat. Pe mormântul Mariei d'Hautpoul, descendenta lui, există ciudata inscripţie: *Et in Arcadia ego*, celălalt nume, după cum spuneam, al tabloului lui Poussin, *Păstorii din Arcadia*. Or, nu numai că François Bérenger Saunière a şters inscripţia de pe mormânt, dar una dintre primele lui griji, când a ajuns la Paris, a fost să cumpere o reproducere după acest tablou.

Se întâmplă ca, în împrejurimile satului Rennes-le-Château, să existe un mormânt numit în mod tradiţional „mormântul din Arques" sau „mormântul din Pontils". Are exact aceeaşi formă ca mormântul din tablou şi, când te aşezi în faţa lui, munţii din fundal au, şi ei, aceleaşi contururi ca aceia din tablou. Aparent, Nicolas Poussin a pictat tabloul în acel loc.

Nu aici se găseşte comoara. Pentru că abatele Saunière n-a fost văzut niciodată acolo, dar probabil că pânza a jucat un rol în descoperirea ei. Lucrarea i-a fost comandată lui Poussin de cardinalul Rospigliosi, viitorul papă Clement al IX-lea, şi pictată între 1638 şi 1640. Deci, papalitatea ar putea fi la curent cu unele informaţii legate de comoară? Indicii există peste tot, fire de care se poate trage şi care, dacă s-ar pune cap la cap, ar oferi, poate, soluţia. Ne aflăm, se pare, în miezul unei pasionante vânători de comori.

Totuşi, cel puţin în privinţa acestui indiciu, totul este fals. Faimosul mormânt din Arques sau Pontils, copie fidelă

a mormântului pictat de Poussin, a fost ridicat mai târziu. Louis Lawrence, un englez, proprietar al terenului pe care într-adevăr se găsea un mormânt, l-a demolat şi a pus să se construiască în loc o replică a mormântului din celebrul tablou, din amuzament şi ca să fie în acord cu cercetările făcute de abatele Saunière.

De altfel, mormântul este distrus în 1988 de noul proprietar, exasperat să-i vadă pe căutătorii de comori pătrunzând noaptea pe pământul lui şi provocând tot felul de stricăciuni. Pe de altă parte, istoricii au stabilit că Nicolas Poussin nu pusese niciodată piciorul în Razes. Dacă silueta munţilor prezintă o oarecare asemănare cu fundalul tabloului, acest lucru nu este decât o pură coincidenţă.

Dar acelaşi scepticism se impune şi în privinţa existenţei comorii în sine. Căci, dacă ar fi existat, s-ar fi găsit până la urmă ceva! Comoara, indiferent care ar fi fost originea ei, fie că vine de la vizigoţi, de la templieri, de la catari sau de la alţii, trebuia să îmbrace în mod obligatoriu o realitate concretă, să fie alcătuită din monede vechi, obiecte de preţ, bijuterii. Iar aceste bunuri, abatele ar fi fost nevoit să le vândă unor oameni, care, la rândul lor, le-ar fi vândut altora. Dacă Rennes-le-Château ar fi fost punctul de plecare al unui trafic de acest gen, asta s-ar fi aflat cu siguranţă până la urmă.

Or, când s-a deschis testamentul lui François Bérenger Saunière, nu s-a găsit nici o centimă. La fel, în zecile de ani în care i-a supravieţuit, Marie Denarnaud a trăit în mizerie, pretinzând că ea „nu se atinge de comoara abatelui", lucru pe care n-a ezitat să-l facă atâta timp cât acesta a fost în viaţă. De ce n-a continuat şi după moartea lui? Pentru că nu există nici o comoară!

Cu toate acestea, răspunsul nu rezolvă defel problema. Dimpotrivă, ridică o întrebare şi mai delicată: de unde veneau aceşti bani, această avere pe care abatele Saunière a început s-o cheltuiască de pe o zi pe alta?

Ca în multe alte cazuri, răspunsul cel mai simplu este şi cel mai credibil. Când l-au văzut trăind într-o asemenea bunăstare, superiorii abatelui, în frunte cu episcopul lui, nu s-au gândit

nici o clipă la vreo comoară, ci l-au acuzat că practică simonia. Şi, aproape sigur, aveau dreptate.

La sfârşitul secolului al XIX-lea, oamenii erau încă foarte credincioşi, mai ales la ţară, iar mulţi dintre ei, simţind că le vine sorocul sau chiar înainte, erau gata să plătească foarte scump un preot care le-ar putea asigura contra cost paradisul. François Bérenger Saunière nu a avut scrupule şi a acceptat. Dar cum să justifice aceşti bani, câtă vreme lăzile parohiei sale, una dintre cele mai sărace din diocezã, erau aproape goale?

Îşi frământa gândurile pentru a găsi o explicaţie plauzibilă, când, dintr-odată, într-o zi de decembrie 1897, Dumnezeu face un miracol: nişte muncitori descoperă câteva pergamente vechi sub altarul principal. Cu prezenţa de spirit obişnuită, parohul din Rennes-le-Château pricepe imediat avantajul pe care îl poate trage din această situaţie. Îi alungă pe muncitori spunându-le că sulurile sunt simple relicve. Şi cu siguranţă nu minte! Odinioară, când se ridica un altar, se făcea o coloană scobită, numită „mormânt", în care se puneau oseminte de sfinţi şi un pergament indicând data binecuvântării altarului, precum şi numele episcopului care ţinuse ceremonia. Nimic altceva nu se afla pe faimoasele manuscrise şi, cu siguranţă, nici un plan al vreunei comori.

Tot ce urmează nu este decât o strălucită punere în scenă: călătoria la Paris, a doua săpătură în biserică şi descoperirea acelui obiect metalic pe care fără îndoială chiar el îl pusese acolo, nopţile petrecute în cimitir, distrugerea inscripţiei *Et in Arcadia ego* de pe mormântul Mariei d'Hautpoul, săpăturile pe platoul Razes şi întoarcerile în zori, în tovărăşia Mariei Denarnaud, amândoi cocoşaţi sub greutatea coşurilor încărcate.

În 1897, François Bérenger Saunière se decide, în cele din urmă, să profite de sumele importante pe care le-a adunat cu zecile de mii de la slujbele niciodată ţinute. Şi toţi sunt convinşi că tocmai a descoperit comoara. Numai că superiorii săi ierarhici nu se lasă păcăliţi şi îl suspendă din funcţie.

Totuşi, misterul nu este încă dezlegat. Banii din slujbe nu sunt suficienţi pentru a explica sumele enorme cheltuite

de abatele Saunière. Dacă ar fi să estimăm aceste cheltuieli la un milion de franci-aur, poate părea o sumă exagerată, totuşi trebuie să ţinem cont că abatele a restaurat o biserică pe banii lui, şi-a construit o locuinţă imensă şi a dus o viaţă princiară ani întregi! În ceea ce priveşte traficul religios, el nu explică interesul pe care i-l poartă oameni atât de celebri cum este cântăreaţa Emma Calve sau arhiducele de Habsburg.

Aici intervine personalitatea abatelui Saunière, geniul lui mistificator, dar şi convingerile lui regaliste. Când găseşte în coloana scobită manuscrisele lipsite de interes, confecţionează altele, cu care se duce la Paris. Şi, pornind de aici, nu-i mai rămâne decât să inventeze o fabuloasă poveste referitoare la succesiunea tronului Franţei!

La moartea lui, lasă moştenire manuscrisele nepoatei sale, doamna James, care le vinde pentru două sute cincizeci de mii de franci unor englezi, amatori de manuscrise vechi şi care le publică. Este vorba despre genealogia conţilor de Rhedae, de testamentul lui François-Pierre d'Hautpoul, senior de Rennes şi de Bezu, şi de testamentul lui Henri d'Hautpoul. Or, aceste manuscrise pretind a dezvălui descendenţa regilor merovingieni după lovitura de palat carolingiană.

Din acest motiv, sunt în măsură să intereseze în cel mai înalt grad un pretendent la coroana Franţei şi să stârnească o intensă emoţie în mediile regaliste. Pentru că, la sfârşitul secolului al XIX-lea, republica este departe de a fi consolidată, o restauraţie a monarhiei fiind oricând posibilă. Abatele Saunière este un bun orator. Câştigă susţinerea unor personalităţi de rang înalt, cum este arhiducele de Habsburg, precum şi a sute de simpatizanţi. Toţi aceşti oameni plătesc, uneori foarte mult, pentru ca el să continue cercetările. Până la urmă, totul devine o sursă considerabilă de bogăţie, dar la moartea lui, Marie Denarnaud nu este în stare să joace acelaşi rol.

Nu o comoară a existat la Rennes-le-Château, ci un mistificator de geniu, ceea ce, într-o anumită măsură, este la fel de uimitor.

Martin Bormann

Eminenţa cenuşie

Alături de Adolf Eichmann, Martin Bormann este unul dintre marii absenţi ai procesului de la Nürnberg, care vor fi condamnaţi la moarte în contumacie. Conducători de frunte ai celui de-Al Treilea Reich, au dispărut amândoi fără urmă. Dar, în timp ce Eichmann va fi găsit în 1960 la Buenos Aires, dus în Israel, judecat şi condamnat, Martin Bormann va rămâne până la sfârşit de negăsit, destinul lui devenind unul dintre marile mistere ale secolului XX.

Nimic nu defineşte mai bine importanţa lui Bormann în sistemul nazist decât formula folosită atunci când venea vorba despre el, şi anume: „eminenţa cenuşie". De fapt, el este omul din umbră, caracteristică pe care o împarte cu Eichmann. Marile adunări în care se defilează alături de Führer, Göring, Goebbels şi Himmler nu sunt pentru ei. Şi unul şi celălalt îşi îndeplinesc în totală discreţie opera criminală, ceea ce le va oferi cu atât mai multe şanse să se salveze, când va veni momentul.

Martin Bormann este un nazist veritabil, din vechea gardă, extrem de devotat lui Hitler. Este cu zece ani mai tânăr decât el, născut fiind pe 17 iunie 1900, la Halberstadt, în Mecklenburg, în sânul unei familii modeste (tatăl lui este factor poştal). Martin îşi abandonează foarte devreme studiile, ca să muncească într-o fermă. La optsprezece ani, în august 1918, se înrolează în armată ca artilerist. Dar armistiţiul survine, practic, imediat.

Demobilizat, duce o existenţă fără nici un rost, este atras de acţiuni politice violente şi aproape că ajunge delincvent. În 1924, în timpul ocupaţiei franceze a regiunii Ruhr, este condamnat la un an de închisoare pentru omor în timpul unei

încăierări. Complicele lui, învinovăţit de acelaşi lucru, nu este nimeni altul decât Rudolf Höss, care va deveni conducătorul lagărului de la Auschwitz, iar, după război, va fi condamnat la moarte în aceeaşi spânzurătoare unde îşi executa prizonierii.

Imediat după ieşirea din închisoare, în 1925, are loc cel mai important eveniment din viaţa lui Martin Bormann: îl cunoaşte pe Adolf Hitler şi aderă la Partidul Nazist. Între el şi şeful lui se creează legături de prietenie care nu se vor dezminţi niciodată. Când se căsătoreşte cu Gerda Buch, pe 2 septembrie 1929, Hitler este martor la nuntă şi, un an mai târziu, este naşul primului lor copil, care primeşte numele de Adolf-Martin. Gerda va muri prematur de cancer, în 1946, după ce a adus pe lume şapte copii. În privinţa lui Adolf-Martin, acesta va avea o existenţă cel puţin aparte: va ajunge preot catolic, apoi va părăsi ordinul pentru a se căsători cu o fostă călugăriţă şi va deveni profesor de teologie.

Cu timpul, Martin Bormann continuă să avanseze în aparatul nazist. Între 1928 şi 1930, este membru SA, apoi, după eliminarea lor, se alătură SS. Este ales deputat în Reichstag în 1933, anul ascensiunii lui Hitler la putere. Din iulie 1933 până în 1941, este şeful de cabinet al lui Rudolf Höss şi îşi urmează ascensiunea, ajungând numărul doi în ierarhia regimului.

Pe 10 mai 1941, în împrejurări care n-au fost niciodată elucidate, Rudolf Höss fuge în Anglia pentru a încerca să încheie o pace separată. Martin Bormann, care nu era la curent cu planurile lui Höss, nu este afectat de eveniment, dimpotrivă, Hitler luându-l în serviciul lui ca şef de cabinet. După ce a fost adjunctul numărului doi, iată-l acum adjunctul şefului Reichului.

În acest post-cheie îşi dă întreaga măsură. Informaţiile cele mai confidenţiale îi trec prin mâini, iar el le notează cu grijă în arhivele sale, în care se adună repede mii de pagini. Cu toate că are gradul de general SS, detestă să se arate în public. Rămâne în umbra biroului său, clasând dosare.

La început, ceilalţi şefi nazişti nu-l scutesc de calificative jignitoare, îl consideră un ţăran prost-crescut şi analfabet. Dar, pentru a avea acces la Fiihrer, trebuie să treacă de el... Curând,

se bat pentru favorurile lui. Cu vremea, puterea lui Martin Bormann creşte şi mai mult. Înfrângerile se succed, caracterul lui Hitler devine tot mai irascibil, vede peste tot comploturi, se teme de toată lumea. De toată lumea în afară de fidelul lui adjunct. Se vorbeşte că i-ar lega un secret: uciderea Angelei Raubal, o nepoată a lui Hitler, care ar fi avut o legătură cu dictatorul şi a fost asasinată în condiţii misterioase. Bormann ar fi reuşit să ascundă modul în care s-a acţionat.

Dar ar fi inutil să invocăm această poveste veche în înţelegerea motivului ascendentului pe care Bormann îl avea asupra lui Hitler. A ştiut să se facă de neînlocuit. Este omiprezent alături de el, în special noaptea, iar şeful Reichului suferă din ce în ce mai mult de insomnii. Îl încurajează în delirul grandorii, devine un fel de dublură, de alter ego al lui. Ordonă să se construiască pentru el un cuib de vulturi la Berchtesgaden, ca să-i întreţină megalomania. Încetul cu încetul, Hitler ajunge să se bazeze în totalitate pe secretarul său, care sfârşeşte prin a-l manipula. Îi înlătură pe cei care nu-i plac. Într-un cuvânt, cu o simplă remarcă decide promovarea sau disgraţierea oricui doreşte. În ceea ce-l priveşte, Führerul nu încetează să repete despre el:

– Este colegul meu de partid cel mai credincios.

În cele din urmă, dată fiind starea de degradare fizică şi mentală a lui Hitler, Martin Bormann este cel care, practic, exercită singur puterea. Pentru dictator, care ascultă orbeşte tot ce-i spune el, sfârşeşte prin a fi un fel de profet. Hitler declară, în 1945, cu puţin înainte de prăbuşire:

– Pentru a câştiga acest război, am nevoie de Bormann!

Dar Martin Bormann nu este un simplu membru al aparatului de stat, interesat de putere şi de influenţă. El împărtăşeşte pe deplin ideologia nazistă, mai ales în problemele rasiale, şi a jucat, cu titlu personal, un rol important în măsurile de eliminare a evreilor. Semnează, în octombrie 1942, un decret care stabileşte ca „eliminarea evreilor din Germania Mare să nu se facă prin emigrare, ci prin folosirea forţei nemiloase în lagăre". Şi pe slavi îi consideră, de asemenea, nişte suboameni. O notă din august 1942, redactată de el,

spune: „Slavii trebuie să muncească pentru noi. Dacă nu mai avem nevoie de ei, pot să moară. Fertilitatea slavă nu este de dorit." Şi tot el se află la originea programului de eutanasiere a bolnavilor mintal.

În afară de asta, Bormann este un cinic şi un epicurian. De-a lungul întregii sale cariere, are nenumărate aventuri cu diverse femei. De asemenea, se declară în mod oficial partizanul poligamiei şi are serios în vedere legalizarea acesteia după război. Ca urmare a enormelor pierderi suferite în rândul populaţiei masculine, va trebui, apreciază el, pentru a repopula Germania, ca supravieţuitorilor să li se permită să aibă mai multe soţii. Şi se dă exemplu pe sine, care întreţine relaţii cu două femei: soţia lui, Gerda, şi o actriţă la modă, Manja Behrens.

În fine, tot el răspunde de fondurile de dotare a industriei germane, fonduri create prin cotizaţii mai mult sau mai puţin voluntare ale patronilor din Partidul Nazist. În această calitate, îi trec prin mână sume colosale. Şi această circumstanţă s-ar putea să aibă o importanţă decisivă atunci când se va pune problema să fugă.

Deci, ce s-a petrecut în momentul prăbuşirii Germaniei naziste? Martin Bormann şi-a găsit sfârşitul în această împrejurare sau a reuşit să fugă? Problema va fi dezbătută ani de zile. Iată, în orice caz, ce se poate spune după analizarea diverselor mărturii adunate.

Un fapt deloc surprinzător: în momentul căderii Berlinului, Bormann se află în buncărul lui Hitler, situat sub Cancelarie, împreună cu cei din urmă adepţi fideli ai dictatorului. Şi ultimele momente continuă să confirme rolul lui important pe lângă Führer. El semnează testamentul politic al acestuia şi este martor la căsătoria cu Eva Braun, aşa cum Hitler fusese martor la cununia lui.

A doua zi, în data de 30 aprilie 1945, Hitler decide să se sinucidă împreună cu proaspăta lui soţie, exemplul fiindu-i urmat de Goebbels şi familia sa. Dar Martin Bormann nu alege această cale. Epicurianul a decis să trăiască. Are deja, fără îndoială, de ceva vreme, un plan de fugă bine pus la punct.

De altfel, nu este singurul care vrea să-şi încerce norocul. Şase ocupanţi ai buncărului decid să i se alăture: Fritsche, un propagandist de la radio, Naumann, un secretar de stat, Axmann, şeful organizaţiei de tineret, Kempka, şoferul lui Hitler, Stumpfegger, medicul lui personal. Martin Bormann, care a revenit la uniforma de general SS, preia conducerea micului grup.

Ca măsură de precauţie, decid să iasă noaptea. Dar îşi dau imediat seama că nu le va fi uşor. Cât timp au stat închişi sub pământ, sovieticii au înaintat. Sunt peste tot în Berlin, unde luptele continuă cu încrâncenare.

Bormann şi ai săi se îndreaptă mai întâi spre gara de pe Friedrich Strasse, apoi înaintează până la podul Wiedendammer, care traversează râul Spree şi unde încă staţionează câteva blindate germane, tancurile Tiger. Dar de cealaltă parte, nişte tancuri ruseşti formează un baraj. Bormann, în uniforma lui de general, este recunoscut de efectivele blindatelor germane, cărora le dă ordin să se angajeze pe pod. Primul Tiger se pune în mişcare. Bormann şi ai săi merg în spatele lui. Deodată se produce o deflagraţie enormă. Tancul explodează, atins de un proiectil inamic.

Fugarii se refugiază într-o groapă de obuz. Se întorc la gară, îşi smulg însemnele şi aleg să treacă râul Spree pe un pod de cale ferată. Ajunşi la gara din Lehrter, ocupată deja de Armata Roşie, întâlnesc nişte soldaţi ruşi care abia dacă îi bagă în seamă. Grupul se desparte.

Bormann şi doctorul Stumpfegger îi părăsesc pe ceilalţi ca să-şi încerce norocul. Se îndreaptă spre Invaliden Strasse, de unde se aud numeroase tiruri de arme automate. Ceilalţi o iau şi ei în aceeaşi direcţie. Arthur Axmann a afirmat mai târziu că au dat pe drum de cadavrele lui Bormann şi Stumpfegger. A mai precizat că acestea nu prezentau nici o urmă de rană. S-a tras concluzia că cei doi bărbaţi, care aveau asupra lor capsule cu cianură, s-au sinucis.

Ceilalţi membri ai acestui mic grup nu au fost la fel de categorici. Totuşi, se poate crede că Bormann a murit în acea noapte, la Berlin. Evident, cu condiţia ca aceste mărturii venite

de la apropiaţi ai lui Hitler să nu fie minciuni care să-i permită celui interesat să scape.

Mai târziu, cele două cadavre au dispărut, pentru că, după un timp, exact în acel loc, s-au dat lupte foarte violente. Când încep lucrările de degajare, locul este un adevărat câmp de ruine.

Acestea sunt împrejurările, cel puţin confuze, ale dispariţiei lui Martin Bormann. A murit sau trăieşte? Misterul persistă, dar un lucru este sigur: Aliaţii sunt convinşi de a doua ipoteză şi-l caută insistent. O primă mărturie le parvine la sfârşitul lui 1945. Un bărbat care tocmai a fost arestat vorbeşte. Declară că l-a însoţit pe Bormann din Bavaria până în Austria, în apropierea frontierei italiene. Acolo, Bormann ar fi fost preluat de o organizaţie a Vaticanului, îmbrăcat într-o sutană de iezuit şi dotat cu un paşaport de la Crucea Roşie, ar fi fost îmbarcat la Genova, cu destinaţia America de Sud. Povestea este credibilă, chiar dacă nu există dovezi.

Puţin mai târziu, o altă mărturie, la fel de credibilă, dar la fel de lipsită de probe, are în vedere o evadare în împrejurări asemănătoare. Martin Bormann s-ar fi îmbarcat la Genova cu ajutorul organizaţiei secrete Odessa, însărcinată să-i treacă pe nazişti în America de Sud. Deci, în această direcţie se îndreaptă cercetările.

Acestea nu scot la iveală nimic clar, dar, după luni de zile, arhivele secrete ale Reichului, care se găsesc peste tot în Germania, duc la descoperirea unui plan de evadare pe scară largă a şefilor nazişti, al cărui organizator nu este nimeni altul decât Martin Bormann. În timp ce-l încuraja pe Hitler în himerele lui, întreţinându-i iluzia victoriei finale împotriva întregii lumi, pricepuse de multă vreme că partida era pierdută şi dăduse toate dispoziţiile pentru a-şi asigura evadarea, atât pentru el, cât şi pentru apropiaţii lui.

Ştiind foarte bine că banul asigură energia războiului, adunase o comoară fabuloasă, provenind din capitalurile industriale, faimoasele fonduri pentru dotarea industriei germane, a căror responsabilitate îi revenea exclusiv, precum şi din aurul

victimelor închise în lagărele morţii. Dar asta nu este totul. La începutul lui 1944 descoperise la Banca de Stat existenţa unui cont pe numele de Max Heiliger, pseudonim sub care era păstrat, în casete, tot ce se jefuise de la evreii din ţările ocupate: bani lichizi, lingouri, bijuterii şi opere de artă.

Bormann îl convinsese pe Führer că acest cont trebuia atribuit serviciului economic al Partidului Nazist, pe care îl conducea unul dintre devotaţii lui, Erich von Hummel. Acesta asigurase evacuarea fondului în timpul unei operaţiuni numite „Ţara de Foc". Camioane întregi au transportat containere clasificate ca „afaceri secrete de stat" până la Cadix, unde au fost transferate pe submarine, spre America de Sud. Astfel că zeci de tone de aur şi mii de diamante şi alte pietre preţioase au traversat Atlanticul.

Destinaţia lor era, în principal, Argentina. Un oarecare Rudolf Freude coordona aici operaţiunea „Ţara de Foc". Juca pe lângă autorităţi rolul de ambasador oficial al Reichului, inclusiv după căderea acestuia. A fost ajutat în această operaţiune de prietenia lui veche cu Eva Peron, soţia generalului Peron, ales la preşedinţia republicii în februarie 1946.

Cuplul Peron era de acord să ofere azil politic conducătorilor naziştti, în schimbul unui preţ exorbitant. Cum Argentina a declarat război Reichului chiar înainte de prăbuşire, Peron se proclamă „administrator al bunurilor confiscate de la inamici", ceea ce-i permite să acapareze aceste bogăţii sub o aparentă legalitate. Sumele fabuloase au ajuns astfel în posesia cuplului, în special a Evei, oficial protectoarea săracilor.

Dar Bormann, personal, a profitat de această filieră? Dacă mecanismele de evadare ale naziştilor sunt relativ cunoscute – membri ai Bisericii Catolice în Europa şi reţele peroniste în Argentina –, în ceea ce-l priveşte pe Bormann, misterul rămâne deplin. Şi cu cât trece timpul, această incertitudine lasă loc unor dezvăluiri care de care mai senzaţionale. În 1956, o germană, care l-a cunoscut îndeaproape în timpul războiului, susţine că l-a văzut într-un autobuz în São Paolo. Ceva mai târziu, în Chile, un ziarist italian obţine mărturisirile unei femei care declară că a trăit cu el timp de trei ani.

În martie 1960, un comando israelian îl capturează pe Eichmann la Buenos Aires. Una dintre primele griji ale israelienilor este să-l interogheze în legătură cu Bormann. Răspunsul fostului responsabil cu deportarea evreilor este lipsit de ambiguitate:

– Da, trăieşte, dar nu ştiu unde e.

Ca urmare a acestei declaraţii, Mossadul, serviciul de informaţii externe al Israelului, decide continuarea urmăririi cu şi mai multă asiduitate. În 1961, Simon Wiesenthal, faimosul vânător de nazişti, omul care l-a localizat pe Eichmann şi a ajutat la capturarea lui, afirmă că Bormann trăieşte în Argentina, aproape de frontiera chiliană, şi declară, în timpul unei conferinţe de presă:

– Martin Bormann este în viaţă. Intră şi iese nestingherit din America de Sud. Multe elemente întăresc convingerea că a intrat în Argentina cu complicitatea cuplului Peron, contra sumei de opt sute de milioane de dolari. A luat diferite identităţi. Un timp chiar s-a numit „fratele Augustin", în perioada când s-a refugiat într-o mănăstire de redemptorişti.

Presa din lumea întreagă se interesează de această afacere. Bormann ajunge un subiect „la modă". Lasă impresia că este văzut peste tot. Autorităţile germane oferă o sută de mii de mărci pentru o informaţie care să ajute la capturarea lui. În afară de agenţii secreţi israeliţi şi germani, zeci de ziarişti străbat America de Sud în căutarea lui. Dar cu toată această mobilizare de forţe pe un întreg continent, vânătoarea nu duce la nimic.

Acesta este momentul în care apare o altă ipoteză, uimitoare, radical diferită şi dezvoltată, între alţii, de generalul Reinhard Gehlen, fost şef al serviciilor de informaţii al RFG: nu există urme ale lui Bormann în Argentina şi în împrejurimi pentru că aceasta este o pistă falsă, întreţinută cu grijă de complicii de care acesta dispune. Bormann a devenit spion rus şi şi-a găsit refugiu în URSS!

În aparenţă, ipoteza pare absurdă având în vedere că vorbim despre acelaşi om care îi considera inferiori pe slavi şi preconiza eliminarea lor, dar susţinătorii acestei versiuni

reamintesc o poveste foarte stranie. S-a stabilit că, în timpul războiului, sovieticii dispuneau de un agent introdus chiar în anturajul Führerului, iar oamenii amiralului Canaris, șeful serviciilor de informații ale Reichului, crezuseră chiar că l-au demascat în persoana lui Bormann. Comunicarea cu Moscova se făcea prin intermediul unui post de radio clandestin, descoperit de tehnicienii contraspionajului, iar cel care îl folosea era chiar Bormann.

Canaris, care, ca mulți demnitari ai regimului, îl detesta pe Bormann, l-a denunțat cât a putut de repede lui Hitler. Dar acesta a reacționat foarte ciudat, răspunzându-i sec amiralului că era la curent cu existența acestui post: Bormann se folosea de el ca să trimită știri false la Moscova.

Dintr-odată, ipoteza câștigă enorm în credibilitate! Bormann, agent dublu în serviciul Germaniei, era totuși considerat de ruși spion în serviciul lor. În aceste condiții, fuga lui nu mai constituie practic o problemă. Nu mai este nevoie de o călătorie lungă și plină de neprevăzut până în America, deghizat în călugăr: când iese din buncăr, nu trebuie decât să se ducă la primii soldați care îi ies în cale. Și, odată stabilită identitatea lui, ar beneficia de protecția celor care îl credeau de-al lor. Ipoteza nu este lipsită de ingeniozitate, dar are, ca și altele, defectul de a nu fi susținută de nici cea mai mică dovadă.

Afacerea Bormann se va termina cu un semn de întrebare? Nu. În 1965, un ziarist de la revista Stern face o anchetă – încă una! – legată de dispariția lui. Și dă peste un bărbat, un poștaș, care susține că a îngropat două cadavre, la începutul lunii mai 1945, în apropierea stației de metrou Lehrter Banhof, adică nu foarte departe de locul unde fugarii din buncăr ar fi văzut cadavrele lui Bormann și al doctorului Stumpfegger.

Ziaristul alertează autoritățile. Dar acestea nu-i dau atenție: nu se pune problema să se facă săpături în centrul orașului. Totuși, câțiva ani mai târziu, în 1972, în apropierea stației Lehrter Banhof se fac lucrări de reamenajare a drumurilor și autoritățile își aduc aminte de informația furnizată de Stern. Muncitorilor li se cere să fie atenți. Și pe bună dreptate, căci două schelete nu întârzie să fie scoase la lumină.

S-a scurs mai mult de un sfert de secol de la evenimente. Deşi scheletele sunt întregi, nu sunt bine conservate, dar permit totuşi anumite expertize medico-legale. Legiştii sunt interesaţi mai ales de dentiţie. Fişa dentară a lui Bormann fusese păstrată de medicul stomatolog al principalilor şefi nazişti. Şi maxilarul unuia dintre cei doi morţi îi seamănă uimitor, chiar dacă lipsesc câţiva dinţi. Pe de altă parte, pe clavicula scheletului se descoperă o fractură veche. Or, copiii lui Martin Bormann aduc la cunoştinţă faptul că tatăl lor îşi rupsese clavicula în timpul unui accident de călărie, în 1939.

Experţii nu se opresc aici: compară forma craniului cu fotografii ale lui Bormann. Şi, încă o dată, trag concluzia că ar putea fi vorba de rămăşiţele pământeşti ale înaltului demnitar nazist. Bucăţele minuscule de sticlă i se găsesc între dinţi, precum şi între dinţii celuilalt schelet. Asta duce cu gândul la o otrăvire cu capsule de cianură şi ar confirma mărturia lui Arthur Axmann, care susţine că cei doi bărbaţi nu aveau nici o urmă de rană şi că cea mai plauzibilă ar fi varianta sinuciderii.

Pe baza tuturor acestor elemente, procurorul din Frankfurt decide, în decembrie 1972, să pună capăt cercetărilor în legătură cu Martin Bormann, şi propune încredinţarea osemintelor familiei sale, cu scopul de a fi înhumate. Totuşi, precizează că scheletul nu trebuie incinerat. Nu are îndoieli în privinţa identităţii sale, dar, cu o intuiţie care se va dovedi decisivă, consideră că este mai bine să fie păstrate „pentru situaţia în care tehnici necunoscute în prezent ar permite efectuarea unor analize mai complete".

Scheletul nu este totuşi înhumat. Copiii lui Bormann refuză. Nu au, nici ei, nici cea mai mică îndoială asupra autenticităţii rămăşiţelor, dar nu vor ca mormântul tatălui lor să devină loc de pelerinaj pentru simpatizanţii celui de-Al Treilea Reich. În aceste condiţii, osemintele sunt aşezate într-o cutie şi încredinţate poliţiei judiciare din Wiesbaden.

Dar povestea nu se termină aici. Această decizie oficială a justiţiei nu-i împiedică pe partizanii altei versiuni, cea a fugii lui Bormann, să susţină că nazistul este încă în viaţă. Zvonul continuă, deci, să circule mulţi ani.

În 1993, un ziarist german, Gerd Heidemann, afirmă că i-a telefonat în mod regulat lui Bormann, refugiat în Uruguay. Dar se constată repede că informaţia este cel puţin fantezistă: Heidemann este acelaşi care a inventat carnetele false ale lui Hitler. Un an mai târziu, un fost agent sovietic scrie că Bormann a fost colaboratorul lui şi că a murit în URSS. Două femei susţin că au avut copii cu el, după sosirea lui în America de Sud etc.

Toate aceste zvonuri ajung până la urmă insuportabile pentru copiii lui Bormann. Informaţi de progresul geneticii, doi dintre băieţi cer o expertiză. Nu este simplu. Cadavrul se află într-o stare foarte proastă de conservare. Trebuie să se recurgă la o analiză a ADN-ului mitocondrial, aceeaşi tehnică folosită şi pentru identificarea familiei ţarului Rusiei sau a lui Ludovic al XVII-lea, despre care am vorbit deja în această lucrare.

În 1997, cutia conţinând presupusele oseminte ale lui Bormann este predată Institutului de Genetică din München, iar cei şapte copii acceptă să dea eşantioane din celulele lor. Concluzia este făcută publică în 1998. Autorităţile judiciare germane anunţă oficial că scheletul găsit lângă Lehrter Banhof îi aparţine, în mod incontestabil, lui Martin Bormann. Puţin mai târziu, osemintele sunt incinerate, iar cenuşa, împrăştiată într-un loc ţinut secret de familie, pentru ca, încă o dată, să împiedice orice cult al conducătorului nazist.

Astfel ia sfârşit misterul Bormann. În cele din urmă, după arestarea lui Adolf Eichmann şi a lui Klaus Barbie şi pedepsirea lor în justiţie, un singur mare vinovat de crime împotriva umanităţii, Josef Mengele, medicul sadic de la Auschwitz, a beneficiat de impunitate şi şi-a sfârşit zilele în exil. Bineînţeles, şi asta este încă prea mult.

Tutankhamon

Răzbunarea mumiei

Un cort în mijlocul unui peisaj nisipos. Pâlcuri de palmieri au răsărit ici şi colo şi câteva case se arată la orizont, locuinţe din chirpici care se disting cu greu în acel decor. Fiind sfârşit de octombrie, nu este o căldură sufocantă. Suntem exact în data de 27 octombrie 1922, în împrejurimile Luxorului, la marginea satului Deir el-Medineh.

Locul este săpat de ani întregi de egiptologul francez Bernard Bruyère. În acea zi, acesta îl primeşte în cortul lui pe colegul Howard Carter, care a cerut să-l vadă. Înalt şi subţire, de vreo cincizeci de ani, cu o mustaţă mică, pare aproape o caricatură a britanicului clasic. Francezul îl primeşte cu căldură.

– Iată-l pe dragul de Howard! Ce vânt bun te aduce? Noutăţi despre Tutankhamon al tău?

Tutankhamon, faraon pe atunci practic necunoscut, chiar şi în rândul egiptologilor, este, de fapt, obsesia lui Howard Carter. Se fac cinci ani de când mută tone de nisip pentru a-i găsi mormântul. În zadar. N-a descoperit nici cel mai mic indiciu. Neagă din cap, abătut.

– Dimpotrivă, e vânt rău. Lordul Carnarvon pune capăt colaborării noastre!

– Mecena?

– Da. Îmi taie finanţarea din lipsă de rezultate. Nu-mi mai acordă decât o campanie de săpături. Ţine cont că-l înţeleg. În locul lui, poate că şi eu aş fi făcut la fel.

Bernard Bruyère încearcă să-şi încurajeze colegul şi prietenul.

– Nu e totul pierdut, mai rămâne o campanie. Carter aprobă.

– Exact. Am venit să-ţi cer părerea. Nu am prea mult timp. Trebuie să-mi asigur toate şansele de partea mea. În locul meu, în ce direcţie te-ai îndrepta?

– Rămâne un singur loc unde n-ai săpat: la picioarele mormântului lui Ramses al VI-lea.

– Serviciul de Antichităţi Egiptene mi-a interzis, din cauza turiştilor. Nu vrea să-i deranjez.

– Totuşi, dacă rămâne un mormânt neexplorat, fără îndoială că acolo se găseşte.

– Aşa zic şi eu.

– Atunci, ignoră Serviciul de Antichităţi. Începe săpăturile.

Howard Carter se ridică şi îi mulţumeşte colegului său. Bineînţeles, asta-i rămâne de făcut! Oricum, în câteva luni va trebui să se întoarcă în Anglia din lipsă de fonduri. Însă şi riscul de a fi expulzat de autorităţile egiptene este la fel de mare.

Îl convoacă imediat pe şeful de şantier, Ahmed Girigar, pentru a-i da instrucţiuni, şi lucrările încep în locuri unde turiştii sunt, într-adevăr, numeroşi. Dar, spre marea uşurare a tuturor, egiptenii nu au nici o reacţie.

Pe 1 noiembrie, muncitorii degajează locuinţe datând din vremea lui Ramses al VI-lea, construite deasupra sitului cercetat. În data de 3, se ajunge la nivelul dorit, iar explorarea poate începe cu adevărat. Târnăcoape şi săpăligi intră în acţiune, dar oamenii se opresc aproape imediat: au dat de ceva dur şi nu îndrăznesc să meargă mai departe, de teamă să nu distrugă un vestigiu valoros.

A doua zi, Howard Carter se apucă personal de săpat. Este vorba despre prima treaptă a unei scări. Muncitorii se pun pe treabă şi degajează nerăbdători întreaga scară. În faţa ultimei trepte, descoperă o uşă zidită, purtând sigiliul care ornează necropolele regale. În înţelegerea dintre Howard Carter şi lordul Carnarvon, o clauză stipulează că trebuie să fie amândoi prezenţi în cazul unei descoperiri importante. Fără îndoială că este vorba despre un alt mormânt, care a fost deja vizitat de jefuitori, şi nu se va găsi nimic interesant înăuntru. Dar dacă este vorba despre mormântul lui Tutankhamon?

Problema este că lordul Carnarvon se află în Anglia şi nu poate ajunge în Egipt decât în termen de cincisprezece zile. Atunci începe pentru Howard Carter cea mai lungă aşteptare din viaţa lui, căci, până la sosirea finanţatorului său, Serviciul

de Antichităţi poate veni în orice clipă pentru a-l soma să plece definitiv.

În timpul acelor zile îngrozitor de greu de suportat, zile de inactivitate forţată, Howard Carter se gândeşte la succesiunea de întâmplări care l-au condus până acolo. Nu are profilul unui arheolog clasic. Cu toate că este născut la Londra, în 1874, şi-a petrecut toată copilăria în orăşelul Swaffham, în inima Norfolkului. Provine dintr-un mediu modest şi, spre marea nemulţumire a părinţilor săi, care îl presează să-şi aleagă o meserie serioasă, vrea să se facă pictor. Imediat după absolvire, pleacă la ţară să-şi instaleze şevaletul. Paradoxal, asta îi va decide reuşita.

Percy Newberry, profesor de egiptologie la Universitatea din Cairo, şi-a luat câteva zile de odihnă în împrejurimi. Este în căutarea unui desenator care să-i transcrie textele hieroglifice. Dă peste tânărul care tocmai se pregătea să-şi termine pânza şi este frapat de ingeniozitatea lui grafică. Îl abordează fără multe menajamente:

– Ce-aţi zice să reproduceţi nişte texte egiptene?

– Să le desenez, adică?

– Doar atât, şi îmi păreţi foarte talentat.

Howard Carter acceptă şi îl urmează la Londra, unde deprinde primele noţiuni ale meseriei, la British Museum. Când Percy Newberry îi propune să-l însoţească în Egipt, nu ezită nici o clipă. Odată ajuns acolo, este atât de fermecat, încât decide să nu mai părăsească ţara şi să se consacre egiptologiei.

Este, deci, un autodidact. Dacă vrea să meargă mai departe, trebuie să ia totul de la zero. Din fericire, la Cairo este luat în grijă de marele egiptolog englez Flinders Petrie. Studiază cu pasiune istoria Egiptului antic şi descoperă un faraon obscur, despre care nu se ştie practic nimic, doar că a murit într-o zi de ianuarie 1352 î.Hr., la vârsta de optsprezece ani: Tutankhamon, ginerele lui Amenofis al IV-lea, cel care instituise cultul lui Aton, restabilise cultul tradiţional al lui Amon Ra şi din acest motiv şi-a luat numele de Tutankhamon. A murit curând după aceea, fiind înlocuit de Horemheb.

Ceea ce-l fascinează pe tânăr la Tutankhamon este că, spre deosebire de alţi suverani, nu i-a fost descoperit niciodată mormântul. Howard Carter face atunci jurământul solemn de a-l găsi. Ne aflăm în 1892. Carter are douăzeci şi opt de ani şi va trebui să aştepte treizeci de ani ca să-şi îndeplinească promisiunea. Între timp, continuă să se instruiască. Învaţă mai multe limbi şi curând ajunge să vorbească fluent câteva dialecte arabe. Atât de bine încât este numit inspector-şef al Egiptului de Jos şi Mijlociu de către francezul Gaston Maspero, directorul Serviciului de Antichităţi.

Se stabileşte nu departe de Valea Regilor şi îşi consacră tot timpul documentării legate de dinastia a XVIII-a şi de Tutankhamon. Dar în 1907 este obligat să părăsească Serviciul de Antichităţi, după o altercaţie violentă cu nişte turişti. Lordul Cromer, înaltul comisar britanic care exercita puterea supremă în Egipt, este cel care ia această decizie, spre disperarea lui Maspero, pentru care Carter era cel mai strălucit colaborator.

Fără resurse şi fără ocupaţie, refuză totuşi să se întoarcă în Anglia, trăind modest din picturile pe care le vinde turiştilor şi din expertizele făcute pentru negustori. Atunci îi va surâde norocul pentru a doua oară, odată cu sosirea în Egipt a lordului Carnarvon.

Născut în 1866 la castelul familiei din Highclere, George Edward Stanhope Molyneux Herbert, al cincilea conte de Carnarvon, este un mare umanist, îmbinând o strălucită inteligenţă cu o cultură rafinată. Îşi petrece tinereţea cutreierând lumea. În 1898, un accident de maşină îi provoacă o rană gravă la un plămân. Pentru perioada de convalescenţă, medicii îi recomandă să se ducă într-o ţară caldă. Alege Egiptul şi, la fel ca Howard Carter, devine pasionat de acele locuri.

Află că, investind bani, este posibil să obţii concesionarea unui şantier şi vede în asta modul ideal de a-şi cheltui averea. Numai că are nevoie de un arheolog profesionist. Se duce la Serviciul de Antichităţi, îi cere sfatul lui Gaston Maspero, iar acesta nu stă pe gânduri:

– Cel mai bun dintre toţi este Howard Carter, numai că a fost suspendat de înaltul comisar.

– Asta s-ar putea aranja. Am relaţii.

Cei doi bărbaţi se întâlnesc. Sunt total diferiţi, dar între ei se naşte imediat o prietenie indestructibilă. Când Howard Carter îi spune lordului Carnarvon despre proiectul lui de a descoperi mormântul lui Tutankhamon, aristocratul se entuziasmează la fel de tare ca el.

Numai că, între timp, situaţia s-a schimbat... În Valea Regilor au fost înmormântaţi cu mare pompă toţi faraonii care au domnit între 1600 şi 1100 î.Hr. Şi Tutankhamon nu poate fi decât acolo. Dar Valea Regilor a fost atribuită recent în concesiune miliardarului american Théodore Davis, singurul care are acum dreptul să facă săpături. Acesta nu este deloc interesat de istoria Egiptului antic. A venit doar ca să găsească o comoară şi să devină celebru. Descoperă vreo zece morminte, toate deja vizitate cândva de tâlhari. Carter şi Carnarvon se tem că, în cele din urmă, va da şi peste mormântul lui Tutankhamon. Dar în 1914, miliardarul, descurajat, renunţă şi se întoarce în America.

Imediat, lordul Carnarvon cumpără concesiunea. Din nefericire, din cauza războiului care izbucneşte în acelaşi timp, Howard Carter nu se poate apuca de lucrare, trebuind să aştepte până în 1917, când, în cele din urmă, primeşte autorizaţia. Îl alege cu cea mai mare grijă pe şeful echipei, Ahmed Girigar, originar din Valea Regilor, care cunoaşte perfect zona şi toate legendele locale şi recrutează cu cea mai mare atenţie muncitorii.

Există, deci, toate atuurile în vederea reuşitei. Totuşi, timp de cinci ani, nu se întâmplă nimic. Howard Carter îi înfruntă pe jefuitorii care îl sâcâie, înfruntă curiozitatea uneori exasperantă a turiştilor şi tracasările lui Pierre Lacau, care i-a luat locul lui Gaston Maspero în fruntea Serviciului de Antichităţi şi care, spre deosebire de predecesorul lui, îi este ostil.

În aşteptarea lordului Carnarvon, Howard Carter a acoperit treptele cu nisip pentru ca nimeni să nu poată observa ce a descoperit. Mecena ajunge pe 21 noiembrie la Luxor. În dimineaţa de 22 se prezintă în capul scării pe care muncitorii tocmai au degajat-o. În faţa ultimei trepte se deschide o uşă

zidită, purtând sigiliul necropolelor regale. Se grăbesc să dea jos pietrele. În spatele lor apare adevărata ușă. Și aceasta este tot din piatră și poartă înscris un cartuș care se repetă de mai multe ori. Howard Carter se apropie ca să-l citească și înlemnește. Carnarvon îl întreabă îngrijorat:

– Ei bine, ce ai citit? Ce vrea să spună?

Howard Carter își ia un răgaz înainte de a răspunde. În cele din urmă, reușește să spună cu un glas sugrumat:

– Am citit „Tutankhamon"!

Dar nu poate merge mai departe: un regulament instituit de Pierre Lacau cerea ca un reprezentant al Serviciului de Antichități să fie prezent la deschidere. Lacau este anunțat de urgență, cu speranța că nu va reacționa ostil aflând că săpăturile se fac în sectorul pe care îl interzisese și că nu va opri totul.

Începe o nouă așteptare, și mai febrilă decât precedenta, în fața acestei uși care anunță scopul urmărit de atâția și atâția ani, dar care va fi poate imposibil de trecut. Toată ziua care urmează, Howard Carter observă un cavaler al deșertului care îi cercetează din depărtare, rămânând însă nemișcat lângă cămila lui, cu fața acoperită de o eșarfă albă și îmbrăcat într-un burnuz lung. Carter îi cere șefului de șantier Ahmed Girigar să se ducă să-l întrebe ce vrea. Acesta se execută. Apoi se întoarce și rostește cu glas tremurând:

– A spus așa: „Acești oameni vor găsi aur, dar își vor găsi și moartea." În cele din urmă, Pierre Lacau nu se formalizează că i-au fost încălcate dispozițiile și, dimpotrivă, îl trimite imediat la fața locului pe unul dintre reprezentanții săi, Rex Engelbach. În prezența lui, în dimineața zilei de 25, muncitorii doboară ușa. În spatele ei se află o galerie în pantă ușoară, cu o înălțime de circa doi metri, blocată de un morman de pietre. Pe jos se adună cioburi de vase de ceramică, vase pictate și cupe de alabastru de mici dimensiuni, totul fiind cât se poate de banal. Numele de Tutankhamon nu este specificat nicăieri. Muncitorii înaintează până la căderea nopții. Rex Engelbach ia notițe și, considerând afacerea lipsită de interes, se retrage a doua zi dimineață.

A greşit. A pierdut exact descoperirea secolului! 26 noiembrie 1922 este ziua cea mare. Chiar dacă s-a ferit să i-o spună trimisului lui Lacau, Howard Carter n-avea nici o îndoială că era vorba chiar despre mormântul lui Tutankhamon: banalitatea vestibulului avea rolul de a-i descuraja pe hoţi.

Muncitorii reiau lucrul cu încrâncenare. Lordul Carnarvon suferă de dureri insuportabile din cauza accidentului său, dar nu ţine cont de nimic şi insistă să ia parte la lucrări. Până la urmă, în spatele grămezii de pietre apare o a doua uşă, şi aceasta tot din piatră. Săpătorii fac o deschizătură de înălţimea unui om. Howard Carter cere un timp de gândire: oare nu este periculos aerul acesta care nu s-a mai împrospătat de treizeci şi patru de secole? Singurul mijloc de a afla este să introducă o lumânare şi să spere că nu se stinge. Trece braţul prin gaură, întinde lumânarea în faţă şi aceasta rămâne aprinsă!

Atunci bagă capul prin spărtură. Lordul Carnarvon, care se află chiar în spatele lui, îl întreabă:

– Ce vezi?

Urmarea, Howard Carter a descris-o din memorie. „Pe măsură ce ochii mi se obişnuiau cu întunericul, detaliile încăperii se iveau încet din ceaţă: animale ciudate, statui din aur, aur scânteietor peste tot! Preţ de o clipă, care probabil că le-a părut tovarăşilor mei o eternitate, am rămas mut, lovit de uimire. Şi când lordul Carnarvon, care nu s-a mai putut stăpâni multă vreme, m-a întrebat dacă văd ceva, tot ce am reuşit să rostesc a fost: «Văd minunăţii!» Nici măcar în vis nu-mi imaginasem aşa ceva!"

Da, minunăţii, şi chiar mai mult decât atât! Se află în prezenţa celei mai mari comori arheologice descoperite vreodată. O îngrămădire fabuloasă de statui, vase, mici obiecte decorative, toate din aur, dar şi bijuterii, mobilier, ambarcaţiuni, şi chiar jucării şi hrană! În afară de valoarea inestimabilă a acestor bogăţii, locul este o sursă de informaţii fără precedent despre civilizaţia egipteană.

Un singur lucru îl surprinde pe Carter: nici cea mai mică urmă de sarcofag, nici de mumie. Dar, departe de a-l contraria, această constatare îl umple de bucurie. Înseamnă că mai există

și alte camere! De asemenea, se disting două amorse de trecere, pe peretele nordic și pe cel estic, acest ultim amplasament fiind străjuit de două statui. Existau toate motivele să creadă că mormântul lui Tutankhamon se găsește în spatele lor.

Dar, până atunci, trebuie golită sala de obiectele prețioase pe care le conține. Sunt cel puțin șase sute cincizeci. Datorită importanței descoperirii, guvernul egiptean a preluat conducerea operațiunilor, care vor fi de durată, atât din cauza problemelor administrative, cât și din cauza fragilității obiectelor, precum și a măsurilor de securitate indispensabile. Cu atât mai mult cu cât, ceva mai târziu, Howard Carter deschide cea de-a doua trecere, cea de pe peretele nordic. Dă peste o nouă sală, pe care o va numi „anexa" și al cărei conținut este la fel de fabulos: scaune din aur, vase de alabastru, paturi aurite, obiecte rituale, totul într-o dezordine absolută. O mie de obiecte, printre care jocuri folosite de faraon în copilărie!

Dar nici urmă de Tutankhamon. De data asta, nu mai încape nici o îndoială: mumia se găsește în a treia și ultima sală, în spatele peretelui estic, păzit de două statui, singurele care nu sunt din aur, reprezentând războinici înarmați, în mărime naturală. Totuși, pentru moment nu se pune problema să se intre. Guvernul se opune. Încăperea nu va fi deschisă decât atunci când celelalte camere vor fi golite și, în ritmul în care se face evacuarea, va dura luni de zile.

Din cauza problemelor lui de sănătate, lordul Carnarvon nu este întotdeauna prezent pe șantier. Face drumuri dus-întors la Cairo pentru a se trata, dar activitatea febrilă care domnește în cele două încăperi deja explorate are un martor permanent: un canar. Este mascota echipei. Carter l-a ales datorită culorii sale, de bun augur pentru descoperirea unei comori. În fiecare dimineață, este instalat în fața ușii de la intrare, la baza treptelor, în colivia lui aurită, iar cântecul lui vesel îi întâmpină pe cei care intră sau ies.

Treptat, cele două săli ale comorii se golesc. Vine luna februarie a anului 1923 și, în fine, se va deschide camera funerară propriu-zisă. Cu câteva zile înainte, se produce însă un

eveniment neaşteptat: o cobră se strecoară în colivia canarului, îl omoară şi îl devorează.

Muncitorii sunt îngroziţi. Această reptilă ucigaşă este semnul faraonilor. Ridicată în poziţie de atac, ea figurează pe măştile de ceremonie şi semnifică puterea faraonilor de a-şi lovi duşmanii. Animalul faraonului tocmai a ucis mascota echipei, cu câteva zile înainte de pătrunderea în mormânt! Este un semn teribil, şi Ahmed Girigar, tulburat, îl anunţă pe Howard Carter că oamenii, care se tem pentru viaţa lor, nu vor să mai rămână.

– Astea sunt prostii! Este un animal care a omorât alt animal, atâta tot.

– Toţi cred că e un blestem al mumiei, promiţând moartea celui care o va profana.

Dar egiptologul are o gândire raţională, care nu se lasă afectată de aceste superstiţii.

– N-au decât să plece! Găseşte alţii. Vom intra când celelalte încăperi vor fi goale. Aşa s-a decis şi aşa rămâne!

17 februarie este ziua cea mare. Toţi muncitorii sunt înlocuiţi. Ahmed Girigar a acceptat să rămână, dar îngrijorarea lui este evidentă. Lopeţile şi târnăcoapele atacă peretele estic, şi cele două statui ale soldaţilor, care îl apără, se alătură restului de obiecte, în clădirile special amenajate din Cairo. După nici o oră, apare o nouă uşă de piatră. Este decorată cu o inscripţie hieroglifică. Girigar îl întreabă pe Carter ce înseamnă.

– Este voba despre mormântul lui Tutankhamon.

Şeful de şantier se pune pe treabă. Carter se întoarce spre lordul Carnarvon şi îi şopteşte:

– L-am minţit. Scrie: „Moartea va atinge cu aripa ei pe cel care va tulbura odihna veşnică a faraonului."

Apoi, preocupat să-şi liniştească prietenul, adaugă:

– Nu e nimic de mirare în asta. Întotdeauna există astfel de inscripţii pe uşile mormintelor, ca să-i alunge pe jefuitori.

La capătul câtorva ore se deschide, după trei luni de la prima sală, camera funerară. Howard Carter intră primul, urmat de lordul Carnarvon şi de ceilalţi. Tutankhamon, pe care echipa de arheologi l-a căutat timp de treizeci de ani în tot Egiptul,

este acolo! O statuie a zeului Anubis poartă pe soclu inscripţia: „Eu sunt cel care împiedică nisipul să acopere camera secretă. Veghez asupra defunctului."

Aceasta se reflectă, în lumina proiectoarelor, pe peretele din faţă, în întregime acoperit cu aur. Ceilalţi sunt decoraţi cu minunate fresce. Podeaua este acoperită de coşuri cu mâncare destinată faraonului pentru odihna veşnică. Puţin mai departe se ridică sarcofagul, aşa cum a fost instalat acum mai bine de trei mii de ani, într-o zi de ianuarie 1352 î.Hr. Sunt trei sicrie, aflate unul într-altul, ultimul fiind din aur masiv. Masca mortuară, în întregime îmbrăcată în aur, este ornată cu pietre semipreţioase. Amănunt emoţionant şi neaşteptat, se descoperă şi un mic sicriu care conţine trupul copilului născut mort, pe care l-a avut cu tânăra lui soţie.

Egiptologul şi mecena se aruncă unul în braţele celuilalt. Au reuşit!

Da, au reuşit. Dar acest succes fără precedent şi care, de altfel, nu se va mai repeta niciodată, face înconjurul lumii dintr-un alt motiv.

La jumătatea lui martie 1923, la abia o lună de la descoperire, lordul Carnarvon, rămas pe şantier, este cuprins subit de un acces foarte puternic de febră. Medicii invocă o muşcătură de ţânţar, ceea ce este surprinzător pentru că, în acest sezon, practic nu există ţânţari. Oricum ar fi, starea lui se agravează şi este dus de urgenţă la Cairo. Cu toate îngrijirile, sănătatea lui nu încetează să se deterioreze. Moare în data de 5 aprilie, cu puţin înainte de ora două dimineaţa. După cum susţine infirmiera lui, ultimele sale cuvinte au fost:

– S-a terminat. Am auzit chemarea şi mă pregătesc.

În aceeaşi clipă, la ora unu şi cincizeci şi cinci de minute, se produc două fenomene, la fel de stranii amândouă: o pană de curent scufundă oraşul Cairo în întuneric, iar, în Anglia, în castelul de la Highclere, câinele lordului Carnarvon începe să urle, şi apoi moare brusc.

Moartea comanditarului expediţiei, survenită la atât de puţină vreme după deschiderea mormântului, provoacă o impresie puternică în rândul opiniei publice. Cel care invocă

primul blestemul mumiei este Conan Doyle, creatorul lui Sherlock Holmes, aflat atunci în culmea gloriei. Acesta face o legătură între moartea lordului Carnarvon, cea a canarului ucis de cobră şi avertismentul înscris pe uşa camerei funerare: „Moartea îl va atinge cu aripa ei pe cel care va tulbura odihna veşnică a faraonului". Trage concluzia că nu este decât începutul. Blestemul va continua.

Şi nu se înşală. O misterioasă tragedie se declanşează. La şase luni după moartea lordului Carnarvon, fratele lui vitreg, colonelul Aubrey Herbert, moare şi el, urmat la scurt timp de infirmiera care l-a îngrijit pe lordul Carnarvon, apoi de secretarul lui Carter, Richard Bathell, iar trei luni mai târziu, de tatăl egiptologului.

Pentru presa din lumea întreagă, este vorba, cu siguranţă, despre un blestem. *Le Figaro* scrie: „Evenimentele au dat dreptate prezicerilor felahilor. Astfel se împlinesc ameninţările preoţilor egipteni la adresa profanatorilor de mumii." Dar psihoza atinge cea mai mare amploare în Anglia. Sute de oameni trimit la British Museum obiectele egiptene pe care le deţin, ca să scape de ele. Mai mulţi oameni politici cer deschiderea unei anchete legate de mumiile expuse în muzee, ca să se afle dacă nu sunt periculoase.

Lista neagră se lungeşte. Ca un buletin necrologic regulat, ziarele anunţă victimele, una după alta: profesorul Lafleur, prieten intim al lui Carter, savantul Arthur Mace, doctorul White. Cazul lui este cu totul singular: colaborator foarte apropiat al lui Howard Carter, a fost unul dintre primii care a pătruns în camera mortuară. Ieşind, a simţit că i se face rău, şi de atunci n-a încetat să sufere de depresie. Cu toate eforturile medicilor şi ale familiei, a sfârşit prin a se spânzura. În scrisoarea de adio, a lăsat scris: „Am murit din cauza unui blestem care m-a obligat să dispar".

Situaţia continuă. Înainte de a duce mumia lui Tutankhamon la Muzeul din Cairo, un savant pe nume Archibald Douglas Reed primeşte ordin să-i facă o radiografie, pentru a descoperi eventualele corpuri străine din interiorul rămăşiţelor trupeşti. Reed se apucă de treabă. A doua zi,

se îmbolnăveşte. Acest bărbat cu o constituţie robustă se prăpădeşte în numai câteva zile.

Timpul trece şi, de la an la an, numărul victimelor creşte: doctorii Breastead şi Harkness, profesorii Vinlock, Gardiner, Foucart, Gould, Astor, Bruyère (care îl sfătuise pe Carter să sape în acel loc) şi mulţi alţii. Toţi au fost amestecaţi într-un fel sau altul în descoperirea mormântului lui Tutankhamon. În total, şaptesprezece morţi misterioase.

Presa şi participanţii la colocviile ştiinţifice avansează diverse explicaţii. Unii vorbesc, pur şi simplu, despre o imprecaţie aruncată de preoţii egipteni şi de care victimele ar fi fost lovite în mod supranatural, ceea ce explică faptul că persoane care nu au intrat în mormânt, cum sunt infirmiera şi fratele vitreg al lordului Carnarvon sau tatăl lui Howard Carter, au fost totuşi ajunse de blestem.

Dar majoritatea refuză să creadă într-o cauză iraţională şi consideră că preoţii au pus în camera mortuară o capcană invizibilă şi mortală. Ipotezele cele mai variate se înmulţesc. Se vorbeşte mai întâi de venin de cobră, dar varianta trebuie înlăturată căci acesta ucide în mod fulgerător, iar decesele se întind pe mai mulţi ani. Atunci, cei care au îmbălsămat corpurile ar fi uns fâşiile de pânză cu o otravă greu de observat? Sau aerul viciat i-ar fi otrăvit pe cei care intrau? Şi de ce nu s-ar dezvolta viruşii patogeni în corpul mumiei? Dar s-a dovedit că astfel de viruşi nu supravieţuiesc în carne moartă.

Totuşi, în 1962, medicii egipteni s-au convins. Funcţionarii Serviciului de Antichităţi, care vin în contact cu mumiile copte, ale căror cadavre au particularitatea de a păstra viscerele, sunt loviţi de o afecţiune. Or, şi-au dat seama ceva mai târziu că era vorba despre virusul gripei, transmis de un angajat nu foarte atent la regulile de igienă.

După explozia bombei de la Hiroshima, s-a presupus, de asemenea, că egiptenii antici, a căror ştiinţă nu este încă bine cunoscută, descoperiseră radioactivitatea. Substanţe radioactive ar fi fost introduse în camera mortuară şi i-ar fi otrăvit mai lent sau mai rapid pe cei care intraseră acolo. Totuşi,

controalele făcute cu contoare Geiger s-au dovedit negative, desființând din start această eventualitate.

Mulți au revenit atunci la ideea unui blestem, o asemenea concentrare de morți stranii neputând fi rezultatul unei simple coincidențe.

Trebuie să lămurim situația. Ce se poate spune astăzi, odată cu distanța necesară și cu progresele oferite de știință? În primul rând, trebuie înlăturată ipoteza unui blestem, a unei forțe magice care ar fi lovit victimele. Într-un demers logic corect pare imposibil să respingi o explicație irațională, care, prin definiție, nu poate fi nici demonstrată, nici infirmată, dar există totuși un argument inatacabil: Howard Carter.

Dacă preoții egipteni și-ar fi însărcinat zeii să-i pedepsească pe vinovați, prima victimă ar fi trebuit să fie, de fapt, egiptologul. El este cel care a condus această acțiune, el a fost cel mai tenace, cel mai încrâncenat, ignorând toate avertismentele, toate interdicțiile și, în fine, tot el a intrat primul în camera funerară.

Or, nu numai că acesta nu a fost afectat nici de cel mai mic rău, dar și-a continuat activitatea de arheolog în deplină sănătate! Întors în Anglia după ce și-a încheiat strălucita carieră, s-a stins din viață pe 2 februarie 1939, la șaisprezece ani după descoperire. N-a încetat să-și arate enervarea față de poveștile ziariștilor și să-și proclame neîncrederea în orice fel de superstiție. Și-a exprimat într-o zi, ca pe o sfidare, această profesiune de credință:

– Nu, nu există nici un blestem al faraonilor. Legenda este o formă degenerată a poveștilor cu fantome!

În afară de el, alte persoane, direct sau indirect legate de descoperirea mormântului, nu au fost afectate în nici un fel. Pierre Lacau, directorul Serviciului de Antichități, moare în 1963; Douglas Derry, care a comis sacrilegiul de a scoate fâșiile de pe mumie, s-a stins la optzeci și șase de ani; și Gaston Maspero a murit la o vârstă înaintată, precum și arheologul Callender, care a petrecut zile întregi în camera funerară.

În privința inscripției „Moartea îl va atinge cu aripa ei pe cel care va tulbura odihna veșnică a faraonului", ea este în

întregime inventată! Inițiativa îi revine lui Richard Adamson, responsabil cu paza sitului arheologic. De comun acord cu lordul Carnarvon și cu Howard Carter, el a răspândit această informație pentru a-i ține la distanță pe jefuitori.

Atunci să fie vorba despre o simplă coincidență căreia împrejurările i-au dat o importanță excepțională? Așa s-a crezut multă vreme, până când descoperirile științifice au scos la iveală adevărul.

În anii 1970-1980 s-a găsit soluția problemei. În timpul restaurării mumiei lui Ramses al II-lea, în 1976, la Paris, s-a constatat prezența a numeroase ciuperci. Or, după descrierea făcută de Carter, mormântul lui Tutankhamon era suficient de umed pentru ca acestea să se dezvolte.

În 1985, ciupercile de pe mumia lui Ramses sunt identificate. Este vorba despre specia Aspergillus flavus, un fel de spori care se nasc din descompunerea materiilor vegetale sau organice. În condiții normale, inhalarea lor nu este periculoasă, dar într-un loc închis, cum este un mormânt, concentrația ridicată devine sursă de contaminare. Cu atât mai mult cu cât în anii 1920, în Egipt, condițiile de igienă erau îndoielnice.

Boala arheologilor este, după părerea medicilor, „o pneumonie imunoalergică, provocată de inhalarea unor particule de origine animală sau vegetală". Ciupercile puteau proveni de la cadavru, dar mult mai probabil este că proveneau de la hrana depusă în încăperi. Afecțiunea se caracterizează printr-o pneumonie acută care, în acea perioadă, nu putea fi tratată. Este exact patologia prezentată de cinci dintre persoanele care au intrat în mormânt. Subiecții sănătoși, ca Howard Carter, au ieșit fără să manifeste vreo problemă, dar cei care sufereau deja de afecțiuni pulmonare nu au avut decât șanse mici de supraviețuire. Era în special cazul lordului Carnarvon, rănit la un plămân în timpul accidentului de mașină.

În acest caz, da, în definitiv, se poate vorbi despre o răzbunare a mumiei! Dar aceasta nu s-a datorat lui Anubis, Isis, Osiris sau Horus. O ființă microscopică, o biată ciupercă, veghea, în felul ei, asupra defunctului!

François Ravaillac

La inima încoronată străpunsă de săgeată

Vremea este blândă în această după-amiază de vineri, 14 mai 1610. Henric al IV-lea părăseşte Luvrul şi se îndreaptă spre Arsenal, unde se află prim-ministrul său, Sully, uşor suferind. Henric al IV-lea nu are escortă, ca să nu atragă atenţia. Este foarte popular, venirea lui stârneşte întotdeauna entuziasmul mulţimilor, iar monarhul are poftă de puţină linişte.

Pe o aşa vreme frumoasă, jaluzelele din piele sunt ridicate, şi trăsura este deschisă. Henric al IV-lea se află pe bancheta din spate, între domnul de Montbazon şi ducele d'Épernon, fost favorit al regelui Henric al III-lea, fost membru al Ligii Catolice, devenit consilierul lui. Ducele d'Épernon i-a întins lui Henric al IV-lea o scrisoare pe care monarhul tocmai se pregăteşte s-o citească în momentul în care trăsura ajunge pe Rue de la Ferronnerie.

Deşi este una dintre arterele principale ale Parisului, care îl traversează de la est la vest, în mod excepţional, în această zi este blocată. Trăsura nu poate înainta din pricina unei căruţe cu fân şi a unei căruţe cu vin, care s-au ciocnit în faţa unui han în dreptul căruia scrie pe o plăcuţă: „La inima încoronată străpunsă de săgeată". Este ambuteiaj, „încurcătură", cum se spunea pe atunci.

Dar un bărbat urmăreşte trăsura încă de la Luvru. Se numeşte Ravaillac şi are o idee fixă: să-l ucidă pe rege. Ambuteiajul îl ajută să-l ajungă din urmă. Se urcă pe o bornă şi îl loveşte pe Henric al IV-lea cu o lovitură de cuţit. Suveranul strigă:

– Sunt rănit!

Şi, în acelaşi timp, ridică braţul. Un gest fatal, căci astfel îşi descoperă inima, şi Ravaillac loveşte din nou, secţionându-i aorta. Henric al IV-lea moare pe loc. Ducele d'Épernon îl acoperă cu o mantie şi strigă fără să se adreseze cuiva anume:

– Nu s-a întâmplat nimic, regele este doar rănit!

Criminalul a rămas pe loc, năucit, cu braţele atârnându-i pe lângă corp şi cuţitul însângerat în mână. Este un vlăjgan deşirat, cu barba neagră, spicată cu reflexe roşcate, şi cu părul vâlvoi. Mai mulţi trecători pun mâna pe el. Trebuie evitat cu orice preţ să fie sfâşiat de mulţime. Din fericire, soldaţii de gardă intervin şi ei. Épernon li se adresează:

– Nu-l omorâţi! Aveţi grijă să fie în siguranţă. Duceţi-l la Hotel de Retz.

Omul se lasă prins fără să opună rezistenţă. Şi, în timp ce gărzile îl cară apărându-l cum pot de furia populară, ducele d'Épernon cere ca trăsura să întoarcă pentru a reveni la Luvru.

Primul lucru care trebuie făcut este s-o prevină pe regina Maria de Medici. Suferind de o migrenă, aceasta stă întinsă pe o sofa, în micul ei cabinet, în compania doamnei de Montpensier. Discută liniştite, când, deodată, se stârneşte o imensă agitaţie. Regina intră în panică. Se gândeşte că s-a întâmplat ceva cu băiatul ei. Iese ţipând:

– Fiul meu!

Intră în camera regelui şi dă peste căpitanul gărzilor, domnul de Praslin, care îi spune:

– Doamnă, suntem pierduţi!

Atunci zăreşte corpul lui Henric al IV-lea întins pe pat. Este deja învineţit. Doamna de Montpensier, cu ajutorul unei cameriste, îl duce în camera lui. Ducele d'Épernon o urmează, la fel şi domnul de Bassompierre, cancelarul, care povesteşte: „I-am sărutat mâna. Avea inima plină de durere. Nimic nu putea s-o consoleze, nici s-o aline."

Spre ora optsprezece, vestea îi este dată fiului său, Louis, în vârstă de numai opt ani, care va domni sub numele de Ludovic al XIII-lea. Durerea este uriaşă. Medicul lui, Héroard, povesteşte că a plâns şi a strigat:

– Ah, dacă aş fi fost acolo, de sabia mea ar fi pierit!

Pentru ca tabloul să fie complet, există o altă versiune, care este, fără îndoială, cea adevărată, în legătură cu modul în care Maria de Medici s-a comportat la moartea lui Henric al IV-lea. Aceasta ar fi aflat vestea de la favoritul ei, Concini, care ar fi anunţat-o laconic prin uşă: *„E ammazzato!"*, adică: „A fost ucis." Atunci, regina ar fi ieşit şi şi-ar fi văzut soţul, a cărui faţă era ca de ceară.

Saint-Simon scrie: „Nimeni nu ignoră cu ce prezenţă de spirit, cu ce detaşare, cu ce necuviinţă, regina şi cei care îi stăpâneau mintea (Concini şi grupul de italieni care o înconjurau) au primit o veste atât de tristă, care ar fi trebuit să-i surprindă şi să-i copleşească".

Nu este pentru prima oară când se atentează la viaţa lui Henric al IV-lea. Au existat deja şaptesprezece tentative de ucidere a suveranului. Mult, într-adevăr, dar de înţeles în acei ani tulburi care urmează războaielor religioase. Cine este însă cel care a reuşit să comită iremediabilul?

François Ravaillac s-a născut la Touvres, lângă Angoulême, în 1578 sau 1579. Când comite fapta, are puţin peste treizeci de ani. Tatăl lui era avocat solicitant, un fel de avocat adjunct, în oraşul Angoulême. François începe prin a fi valet al unui consilier din Parlament, înainte de a urma meseria tatălui său.

Totuşi, nu aceasta era vocaţia lui. Îşi doreşte să se călugărească. Încearcă să fie admis la *feuillants*, călugări benedictini de tendinţă ultracatolică. Dar le ţine discursuri exaltate şi le mărturiseşte că a avut viziuni, ceea ce face să fie îndepărtat. Din aceleaşi motive este apoi alungat şi din rândul iezuiţilor.

Rămâne, deci, în Angoulême unde devine, fără să vrea, un personaj de notorietate. Trebuie spus că Ravaillac nu are un fizic obişnuit. Este înalt şi puternic, cu braţe şi palme enorme. Faţa lui suptă, cu priviri arzătoare, stârneşte teama, părul foarte bogat şi barba neagră îi dau un aer satanic. Degeaba are un comportament cât se poate de normal, asta nu contează, căci pare, în ochii tuturor, întruparea unui diavol.

Viaţa este grea în aceste vremuri tulburate de războaie religioase. Ca să-şi acopere nevoile, François Ravaillac devine

institutor, păstrându-şi în acelaşi timp şi meseria de avocat solicitant. Dar înfăţişarea sa continuă să-i aducă deservicii. Îi este greu să-şi găsească elevi, iar atunci când se comite o crimă în apropierea casei sale, este, evident, acuzat. Rămâne în închisoare timp de un an, înainte de a fi declarat nevinovat. Dar şederea în închisoare îl ruinează şi, odată ieşit, este obligat să revină între gratii din pricina datoriilor.

Departe de a fi cuprins de amărăciune, profită de această nouă perioadă petrecută în celulele regelui pentru a studia teologia. Continuă să aibă viziuni şi scrie poeme mistice. Fără îndoială că în acest moment îi vine ideea să-l omoare pe rege. Nu simte decât ură pentru acest fost protestant convertit, care a instaurat o politică de toleranţă prin Edictul de la Nantes. Numai că ideea unei crime îi răneşte conştiinţa profund religioasă. Începe să-l obsedeze o întrebare: în ce măsură un creştin are dreptul să ucidă un rege duşman al papei? Citeşte tot ce se poate găsi pe această temă.

La ieşirea din închisoare, în 1608, Ravaillac preferă să nu mai rămână la Angoulême, loc de tristă amintire. Pleacă la Paris, tot ca avocant solicitant. În timpul liber vizitează bisericile, hoinăreşte, îi ascultă pe unii şi pe alţii. În capitală, efervescenţa politică şi religioasă este mult mai mare decât în provincie, şi multe dintre lucrurile auzite ici şi colo îl fac să revină la planul lui. I se reproşează lui Henric al IV-lea politica lui externă. Tocmai a luat poziţie în favoarea Olandei protestante, în conflictul care o opune Spaniei catolice. Catolicii intransigenţi sunt scandalizaţi.

Mai mult, există afacerea Charenton. Edictul de la Nantes le interzice protestanţilor să-şi celebreze cultul la mai puţin de cinci leghe (douăzeci de kilometri) de Paris. Henric al IV-lea, după ce a „trişat" puţin, acordându-le un templu la Ablon, situat la numai patru leghe, autorizează deschiderea unui al doilea templu la Charenton, chiar la porţile Parisului. Faţă de critici, regele tratează lucrurile cu uşurinţă, declarând că, „prin decret regal, Charenton se află acum situat la cinci leghe de Paris". Dar unii predicatori se dezlănţuie din amvon împotriva lui.

De data asta, Ravaillac a decis: îl va omorî pe necredincios! Îi urmăreşte deplasările prin oraş. Într-o zi, când trece pe Rue de la Ferronnerie, prin faţa Cimitirului Inocenţilor, aproape în acelaşi loc unde îl va asasina mai târziu pe monarh, reuşeşte să ajungă până la el şi îi adresează cuvântul.

– În numele Domnului şi al Preasfintei Fecioare, trebuie să vă vorbesc! Dar gărzile îl împing înapoi, trebuie să se dea din drum. Nu voia să-l omoare pe rege (nu era înarmat), ci să-l întrebe dacă intenţiona să declare război papei şi dacă hughenoţii urmau să-i masacreze pe catolici la Crăciunul următor. Dacă suveranul ar fi răspuns afirmativ, n-ar mai fi avut nici un scrupul ca să-l omoare. În lipsa unui răspuns, rămâne dezorientat. Va găsi un preot şi îi va adresa întrebarea.

– Un om care are intenţia de a-l omorî pe rege ar trebui să se spovedească?

Preotul îi răspunde în mod evaziv, lăsându-l singur cu planurile şi ezitările lui...

În apropierea sărbătorilor pascale din 1610, Ravaillac se întoarce la Angoulême, pentru a se împărtăşi în parohia lui. Simte o forţă supranaturală care îl dă înapoi de fiecare dată când se apropie de altar. Interpretează acest fapt ca pe un ordin de a-l omorî pe rege pentru a putea intra din nou în comuniune cu Biserica. De asemenea, îi face o vizită mamei sale, care îl găseşte agitat, deşi el nu-i mărturiseşte intenţiile criminale.

Se întoarce la Paris în aprilie 1610. Fură un cuţit dintr-un han şi se îndreaptă spre Luvru, dar cuprins iarăşi de îndoieli, face cale-ntoarsă spre Angoulême. Totuşi, la intrarea în Étamps, are o viziune a Calvarului, care îi aminteşte de misiunea sa. Se întoarce în capitală şi, în data de 14 mai, spre ora patru după-amiaza, în faţa hanului „La inima încoronată străpunsă de săgeată", se caţără pe o bornă, în drumul trăsurii regale.

Imediat după arestare, François Ravaillac este cercetat. Nu se găseşte nimic interesant în buzunarele lui, doar o mică monedă şi un relicvariu în formă de inimă. Prima vizită pe care o primeşte la Hotel de Retz, unde rămâne închis, este cea

a părintelui Cotton, confesorul lui Henric al IV-lea. În mod curios, singura grijă a călugărului este ca el să nu aducă în discuţie personaje importante.

– Prietene, îi spune el, ai grijă să nu superi lumea bună. La care Ravaillac răspunde râzând:

– În privinţa asta, o să fiţi mândru de mine!

Apoi se apucă să ţină un discurs, în termeni exaltaţi, despre misiunea lui divină. Are ochii rătăciţi, este străbătut de frisoane. Ducele d'Épernon vine să-l vadă şi, temându-se poate şi el să nu compromită oameni importanţi, cere să fie reţinut la domiciliul său.

Procesul începe la Conciergerie, pe 17 mai. Cazul îi este încredinţat lui Achille de Harlay, prim-preşedinte al Parlamentului din Paris. Judecata durează zece zile. Faptele sunt clare în ceea ce priveşte crima, investigaţiile se vor îndrepta mai ales spre eventualele complicităţi. Preşedintele Harlay, unul dintre credincioşii tovarăşi ai lui Henric al IV-lea, nu are temeri legate de oameni sus-puşi. Dimpotrivă, dacă există complici, vrea să le ştie numele.

Mai întâi, îi pune lui Ravaillac întrebări legate de fapta sa. Colosul cu barbă neagră, care nu mai este la fel de agitat ca după comiterea crimei, răspunde calm:

– Am fost împins de predicile pe care le-am auzit, care spuneau că regele trebuia să fie ucis.

– Ce predici? Ţinute de cine?

– În biserici. De preoţi.

– Ce preoţi? Care sunt numele lor?

– Sunt oameni de bine. Nu le cunosc numele.

– Cine e şeful tău?

– Nu am.

– Cine sunt complicii?

– Nu am aşa ceva. Am acţionat singur.

Lucrurile se desfăşoară în acest fel ore întregi. Achille de Harlay se încăpăţânează. Recurge chiar la metode extreme.

– Dacă nu recunoşti, îţi arestez tatăl şi mama şi pun să fie ucişi sub ochii tăi.

Dar uriaşul acela cu aer diavolesc ştie, când vrea, să dea dovadă de un sânge rece incredibil. Ridică din umeri.

– N-o s-o faceţi. Nu este permis nici de legile lumeşti, nici de cele divine.

Într-adevăr, preşedintele Harlay n-ar fi folosit niciodată astfel de metode, fiind un umanist, un partizan al toleranţei, la fel ca defunctul rege. Totuşi, refuză să se arate învins. Ceva îi spune că Ravaillac face parte dintr-un complot sau că, cel puţin, a fost manipulat. Cu siguranţă, deţine anumite informaţii.

Îşi imaginează atunci altă metodă. Văzându-l însufleţit de o asemenea fervoare religioasă, îl aduce pe preotul la care s-a spovedit după arestare. Acesta acceptă să colaboreze. Se adresează prizonierului, cu glas tunător:

– Fiule, trebuie să vorbeşti! Dacă nu dezvălui numele complicilor, îţi asiguri condamnarea veşnică.

Dar, încă o dată, Ravaillac nu renunţă la calmul său.

– N-am fost dirijat sau ajutat de nimeni, nici din Franţa, nici din altă parte.

S-au făcut şaptesprezece procese-verbale ale interogatoriilor fără ca inculpatul să revină asupra declaraţiilor. Nu rămâne decât metoda finală: tortura. Dar nimic nu-i poate veni de hac acuzatului. Continuă să nege. Nici tortura ghetelor[1] care îi zdrobesc picioarele şi îl lasă aproape mort nu-i smulge vreo mărturisire.

Spre sfârşit, pronunţă doar câteva cuvinte, cu glas stins:

– Am acţionat spre cinstirea lui Dumnezeu.

Călăii se văd nevoiţi să renunţe. În dimineaţa de 27 mai, François Ravaillac este chemat în faţa tribunalului. În genunchi, ascultă decizia Curţii care îl condamnă la moarte şi precizează condiţiile execuţiei. I se cere pentru ultima dată să-şi denunţe complicii, dar el răspunde că nu are. Este din nou supus torturii ghetelor. Continuă să nege, dar le cere

[1] În franceză, *le supplice des brodequins*, mod de tortură în care picioarele victimei erau plasate între două scânduri care, la rândul lor, erau legate între ele cu mai multe corzi bine strânse. Între aceste corzi se fixau mai multe pene de lemn care erau lovite cu un ciocan. Cu fiecare lovitură, oasele victimei *se sfărâmau* (n. tr.).

iertare lui Ludovic al XIII-lea, reginei-mamă, Maria de Medici, şi judecătorilor.

Ultimul act poate avea loc. La ora 15, în această zi de joi, 27 mai 1610, Ravaillac urcă în căruţa de gunoi care urmează să-l ducă la Notre-Dame, unde trebuie să-şi recunoască greşelile. Imediat cum este scos din incintă, mulţimea năvăleşte să-l sfâşie, pentru că suveranul era foarte popular, iar moartea lui, un adevărat doliu naţional. Ravaillac este dezlegat cu mare grijă de gărzi şi dus în faţa catedralei unde îngenunchează, în cămaşă, cu o lumânare în mână. De aici este condus în Place de Grève.

Mulţimea este atât de numeroasă şi de ostilă, încât durează mai mult de o oră ca să străbată distanţa scurtă. Acum se poate înţelege cu adevărat în ce măsură a tulburat Franţa acest asasinat. Ţara, care iese dintr-o perioadă de trei sferturi de secol de războaie religioase, nu visează decât la linişte şi pace. Îi este infinit recunoscătoare lui Henric al IV-lea că a făcut să înceteze coşmarul, instaurând toleranţa, iar asasinarea lui, care reprezintă, cât se poate de evident, gestul unui fanatic religios, provoacă teroare. În zilele precedente, s-a putut asista la scene spontane de fraternizare între catolici şi protestanţi. În duminica ce a urmat crimei, catolicii s-au dus să-i escorteze pe hughenoţii care se îndreptau spre slujba de la Charenton...

Înconjurat de strigăte de ură, condamnatul este întins şi legat pe un rug. Călăul arde în sulf topit mâna care a ţinut cuţitul. Apoi îi sfâşie carnea cu fiare înroşite în foc şi toarnă peste răni un amestec fierbinte de ceară, sulf şi plumb topite. Într-un singur moment se aude geamătul victimei. În schimb, fiecare nouă rană stârneşte uralele mulţimii.

Dându-şi seama cât de nepopular a fost gestul lui, Ravaillac are în acel moment, pentru prima oară, remuşcări. Le declară judecătorilor, care se află alături de el, sperând într-o mărturisire de ultim moment:

– Dacă aş fi crezut că o să văd poporul atât de iubitor faţă de regele său, n-aş fi dat niciodată lovitura pe care am dat-o şi mă căiesc din toată inima. Dar mă convinsesem că voi face un sacrificiu pe placul mulţimii şi că aceasta îmi va fi

recunoscătoare. Dimpotrivă, acum văd că oferă caii cu care să fiu sfâşiat.

Într-adevăr, cum unul dintre caii care trebuia să-l sfâşie avea un aer cam plăpând, un spectator l-a oferit pe al său în schimb. Ravaillac întreabă dacă lumea poate cânta *Salve Regina* pentru el. Grefierul acceptă. Preoţii care îl înconjoară încep să cânte, dar mulţimea acoperă imnul sfânt cu urletele ei, strigând sus şi tare, aşa cum relatează cronicile, că „nu trebuiau să se roage pentru un asemenea ticălos paricid, blestemat ca un Iuda".

Momentul sfâşierii a venit. Ravaillac cere iertarea de la confesor, unul dintre cei mai eminenţi doctori de la Sorbona. Acesta se apropie de el, dar dă din cap dezaprobator.

– Nu pot s-o fac dacă nu-i numeşti pe complici.

– Am spus deja că n-am avut.

– În aceste condiţii, nu-ţi pot acorda iertarea.

Dar condamnatul insistă. În mod cu totul ieşit din comun, îşi păstrează luciditatea şi încă poate susţine o conversaţie după tratamentele oribile la care a fost supus.

– Acordaţi-mi atunci iertarea, doar pentru cazul în care nu am avut, într-adevăr, complici.

Savantul clatină din cap.

– Aşa ţi-aş putea da binecuvântarea, dar, dacă ai avut complici, vei merge drept în infern!

– Accept şi o primesc în aceste condiţii. Acestea sunt ultimele lui cuvinte.

Este desprins de pe rug şi legat de cei patru cai care trebuie să-l sfâşie. Din cauza incredibilei robusteţi a condamnatului, supliciul durează o jumătate de oră. Când articulaţiile cedează, mulţimea smulge mîinile şi picioarele, pentru a le tăia în bucăţi şi a le arde.

Acestea au fost ultimele clipe ale lui Ravaillac. Ipoteza unui complot trebuie abandonată a priori. A negat cu cea mai mare fermitate, chiar şi sub tortură, că ar fi avut complici, şi, ceea ce este neîndoielnic mai important din punctul de vedere al personalităţii sale, perspectiva de a fi lipsit de binecuvântarea unui preot nu i-a smuls nici cea mai mică mărturisire. Totuşi, dacă ideea unui complot, în sensul strict al cuvântului – adunări

secrete ale conspiratorilor, un şef care să dea o misiune unor asasini plătiţi –, poate fi într-adevăr înlăturată, este foarte posibil, aşa cum s-a întâmplat în multe asasinate politice comise de dezechilibraţi mintal, ca Ravaillac să fi fost manipulat fără ştirea lui.

Aceasta era, în orice caz, părerea contemporanilor. De la început, lumea a crezut în complot, şi asta din motive care ţin mai mult de iraţional decât de orice altceva. În orele care au urmat asasinatului, s-ar fi produs tot felul de evenimente supranaturale, pe care Richelieu le-a notat până în cel mai mic amănunt în *Memoriile sale*.

De exemplu, în data de 14 mai, într-o mănăstire capucină din Paris, una dintre surori, auzind clopotele bătând, strigă că acestea vestesc moartea regelui. O tânără păstoriţă din Patay, care îşi păzea oile, a auzit o voce care îi spunea că regele avea să fie ucis etc. Pentru popor, aceste manifestări sunt, fără îndoială, dovada unui complot, în care va continua să creadă.

Mult mai serioasă este povestea magistratului din Pithiviers, care devine cunoscută în întreaga Franţă şi despre care se discută cu pasiune în toate căminele, săptămâni întregi după asasinat.

Vineri, 14 mai, la începutul după-amiezii, magistratul din Pithiviers asistă în oraş la o partidă de bile. Unul dintre jucători dă o lovitură minunată şi toată lumea aplaudă. Magistratul îl felicită şi el pe jucător şi adaugă, cu aerul unei persoane care ştie despre ce vorbeşte:

– Dar se va da astăzi o lovitură mult mai bună!

Asistenţii se privesc fără să priceapă, şi partida se reia. Ceva mai târziu, magistratul întreabă cât e ceasul şi, cum i se răspunde că este ora şaisprezece, declară cu voce tare:

– De-acum nu mai poate întârzia. Dacă nu s-o fi întâmplat deja până acum.

O nouă nedumerire, dar când vestea despre moartea regelui se răspândeşte, la începutul serii, mai multe persoane aleargă să-l denunţe pe magistrat autorităţilor. Acesta este arestat şi condus la un ofiţer de poliţie, care îi dă însă drumul.

Dar a doua zi, alţi acuzatori îşi fac apariţia. Aceştia susţin că magistratul ar fi spus, la ora şaisprezece fix:

– Regele va fi omorât.

Magistratul este din nou arestat şi condus la Paris pentru a fi interogat de preşedintele Harlay. Dar, câteva ore mai târziu, este găsit în celula lui de la Chatelet, spânzurat de o grindă, cu nişte şireturi.

Cazul magistratului din Pithiviers nu va fi niciodată elucidat şi va rămâne unul dintre misterele cele mai tulburătoare ale acestei istorii. Din alte motive şi în medii mult mai sus-puse din societate, se vorbeşte tot despre complot, fiind desemnaţi iezuiţii, nu ca executanţi direcţi ai asasinatului, ci ca responsabili morali.

Aceştia au fost expulzaţi în 1594 şi, cu toate că Henric al IV-lea i-a lăsat să se întoarcă în 1604 şi le-a redat privilegiile, au continuat să-l denunţe ca „Antihrist". Din acest motiv, în ziua de duminică, 23 mai, mai mulţi preoţi din Paris i-au acuzat din amvon că au provocat moartea regelui prin teoriile lor despre puterea suverană a papei şi legitimitatea regicidului. Era vizată în mod special o carte, cea a iezuitului spaniol Mariana, despre rege şi autoritatea regală.

Pe 17 mai, ziua executării lui Ravaillac, Parlamentul din Paris întreabă Sorbona care este poziţia ei în legătură cu subiectul. În data de 4 iunie, Sorbona îşi confirmă decizia luată cu două sute de ani în urmă, pe 13 decembrie 1413, decizie prin care condamna formal legitimitatea regicidului. La 8 iunie, Parlamentul din Paris ordonă ca lucrarea lui Mariana să fie arsă de mâna unui călău.

Dar nu toată lumea împărtăşeşte acest punct de vedere, şi mai ales regina Maria de Medici care, între timp, a primit regenţa până la majoratul fiului ei, Ludovic al XIII-lea, şi care se arată foarte binevoitoare faţă de iezuiţi. Le acordă chiar dreptul de a ţine un curs public de teologie la colegiul Clermont, situat vizavi de Sorbona.

Atitudinea reginei-mamă contribuie la apariţia şi la accentuarea neîncrederii în privinţa ei, căci, încă de la început,

s-a considerat că a fost foarte serios implicată în toată această poveste.

Este puţin spus că nu se înţelegea cu soţul ei. Italiancă fiind, s-a simţit întotdeauna în exil la curtea Franţei, înconjurându-se de compatrioţi, printre care Concino Concini şi soţia lui, Leonora Galigai, pe care i-a copleşit cu bani şi favoruri. În ceea ce-l priveşte, Henric al IV-lea îşi neglija cu totul soţia în favoarea amantelor.

Această neînţelegere conjugală era dublată de o neînţelegere politică. Ca toţi italienii, Maria de Medici era profund catolică şi foarte ataşată de papă. Când regele a decis să se situeze de partea Olandei împotriva Spaniei, Medici şi anturajul ei au fost bănuiţi că ar fi creat o grupare italo-spaniolă ultracatolică, pentru a face să eşueze politica regală. În 1609, Sully a notat în carnetele personale, găsite mai târziu, că regina şi Concini negociază cu Spania şi au ajuns la concluzia că, pentru a le reuşi planurile, era nevoie ca regele să fie asasinat.

Astfel, dată fiind vârsta foarte fragedă a delfinului, Maria de Medici ar deveni regentă pentru multă vreme. În acest caz, ar putea duce, alături de anturajul ei italian, o cu totul altă politică, favorabilă Spaniei, ostilă Olandei şi prinţilor protestanţi. Or, este exact ceea ce s-a întâmplat după moartea lui Henric al IV-lea, pe care regina a primit-o fără surprindere şi fără emoţie.

Oare a fost informată de ceea ce se petrecea şi nu a reacţionat în nici un fel sau a luat parte activă la complot? Întrebarea a fost adresată făţiş de contemporani, imediat după moartea regelui. Dosarul a cunoscut un nou avânt odată cu afacerea Jacqueline d'Escoman, care îl pune sub semnul întrebării pe un alt apropiat al regelui, ducele d'Épernon.

Ducele d'Épernon, să ne amintim, se găsea alături de Henric al IV-lea în trăsură. El este cel care a cerut ca asasinul să fie escortat la Hotel de Retz, apoi l-a ţinut închis acasă la el până când acesta a fost transferat la Conciergerie. De asemenea, Épernon a luat parte la Liga Catolică, fiind un catolic extremist, de cealaltă parte a baricadei faţă de Henric al IV-lea.

Acesta îl luase alături de el în calitate de consilier personal, ca semn al reconcilierii naţionale, dar, neîndoielnic, şi pentru a-l supraveghea, pentru că nu avea încredere în el. Or, curând se află un fapt extrem de important: ducele d'Épernon îl cunoştea pe Ravaillac!

Îl cunoştea pentru că era guvernator de Angoulême. Când a aflat de nenorocirile acestui om închis pe nedrept din cauza aspectului său sinistru, apoi întemniţat din nou pentru datorii, l-a chemat la el şi, din milă, l-a trimis la Paris pentru a-şi face meseria într-un proces pe care Épernon îl avea în capitală. I-a cerut uneia dintre relaţiile sale, Jacqueline d'Escoman, doamnă de companie a marchizei Henriette d'Entragues, o fostă amantă a lui Henric al IV-lea, să-l găzduiască. Ea l-a întreţinut şi hrănit două luni de zile. La Paris, Ravaillac s-a ocupat de procesul ducelui d'Épernon, precum şi de o măruntă afacere pe care i-a încredinţat-o Jacqueline d'Escoman. Atunci s-ar fi dus la Napoli, tot la cererea ducelui, într-o misiune misterioasă.

Se întoarce la Paris în 1609. Nu mai stă la Jacqueline d'Escoman, dar o vede des şi i se confesează. La începutul lui 1610, îi mărturiseşte din senin intenţia sa de a-l omorî pe rege, precum şi îndoielile care îl frământă. Bineînţeles, Jacqueline d'Escoman aleargă într-un suflet la Luvru. Cere o întrevedere cu regina, ca să-i spună că viaţa regelui se află în pericol. Maria de Medici trimite răspuns că-i va acorda audienţă peste trei zile. Or, când Jacqueline vine în ziua stabilită, află că regina a părăsit Parisul.

Doamna d'Escoman încearcă atunci să discute cu părintele Cotton, iezuit şi confesor al regelui. Neştiind cum să dea de el, se duce la sediul iezuiţilor, din Rue Saint-Antoine, Paris. Stareţul îi promite într-o doară să-l alerteze pe confesor. În faţa pasivităţii lui, se enervează şi ameninţă că se duce la Fontainebleau, unde părintele Cotton se află împreună cu întreaga curte. Reacţiile nu se lasă aşteptate. A doua zi, ea este arestată. Din închisoare, continuă să încerce s-o întâlnească pe Maria de Medici, luând contact cu farmacistul ei, dar nici acest demers nu are mai mult succes.

Jacqueline d'Escoman este condamnată pentru că-şi părăsise copilul. Într-adevăr, îşi neglijase fiica la o vârstă fragedă, pentru a se instala la Paris, fără ca asta să presupună însă din partea ei un abandon deliberat. La începutul anului 1611, când îşi ispăşeşte pedeapsa (şi regele este mort de multă vreme), cere să-i vorbească reginei Margot, prima soţie a lui Henric al IV-lea.

Este primită în audienţă pe 15 ianuarie şi îi povesteşte acesteia pe larg tot ceea ce ştie. Magareta de Valois îi cere să se întoarcă în următoarea zi. Dar, între timp, îi anunţă pe Maria de Medici şi pe ducele d'Épernon. Acesta din urmă stă ascuns după o draperie, împreună cu soldaţii. Încă o dată, Jacqueline d'Escoman povesteşte totul. Când termină, Épernon năvăleşte în cameră şi cere să fie arestată. Este condusă la Conciergerie şi interogată. Cu această ocazie le povesteşte pentru prima oară judecătorilor tot ce ştie despre relaţiile ducelui d'Épernon cu Ravaillac. În afară de asta, o aduce în discuţie pe Henriette d'Entragues, acuzând-o că l-a asasinat pe magistratul din Pithiviers în celula lui.

Preşedintele Achille de Harlay, care a fost însărcinat cu dosarul, o convoacă pe Henriette d'Entragues şi o audiază timp de cinci ore, în data de 30 ianuarie. A doua zi, Maria de Medici trimite un mesager la preşedinte, ca să-i ceară amănunte despre interogatoriu. Acesta îi răspunde trimisului:

– Spuneţi-i reginei că Dumnezeu mi-a dat să trăiesc în acest secol pentru a afla lucruri stranii, pe care n-aş fi crezut că le voi auzi vreodată în viaţa mea.

Atunci, ducele d'Épernon se revoltă şi, la rândul lui, îi face o vizită. Îi cere preşedintelui Harlay să-i spună, în numele vechii lor prietenii, acuzaţiile care ar putea, eventual, plana asupra lui. Magistratul îi replică distant:

– Nu am nimic să vă spun. Sunt judecătorul dumneavoastră.

Toată luna februarie se scurge în interogatorii. Jacqueline d'Escoman îl acuză făţiş pe Épernon şi vorbeşte mai ales de misterioasa misiune de la Napoli. Dar, pe 5 mai, Parlamentul din Paris decide să amâne cazul, „dată fiind calitatea persoanelor asupra cărora planează acuzaţiile". În 29 martie,

preşedintele Harlay este pensionat şi înlocuit cu preşedintele de Verdun.

Patru luni mai târziu, se emite o decizie de arestare (nu se ştie pentru ce capete de acuzare) pe numele lui Jacqueline d'Escoman. Cu toate presiunile făcute de Épernon, care voia să i se aplice pedeapsa capitală, este condamnată la închisoare pe viaţă. Mai târziu va fi graţiată şi lăsată să se retragă la mănăstirea Filles-Repenties, unde va muri într-o celulă zidită.

Asta este tot ce se poate spune despre afacerea Escoman. Ar fi fost interesant să se ştie mai mult, să se cunoască, în special, conţinutul interogatoriilor preşedintelui de Harlay, rămase secrete. Care erau acele „lucruri stranii" pe care n-ar fi crezut că le „va auzi vreodată în viaţa lui"? Din nefericire, este imposibil de ştiut. În 1618, dosarul a dispărut într-un incendiu, care a devastat o parte din Palatul de Justiţie. Ducele d'Épernon a fost acuzat de producerea incendiului...

Spre deosebire de alte mari enigme ale istoriei, moartea lui Henric al IV-lea îşi păstrează şi astăzi neatins misterul. În aparenţă, nimic complicat: este vorba despre gestul izolat al unui fanatic religios şi dezechilibrat mintal pe deasupra. Dar faptul surprinzător că ducele d'Épernon îl cunoştea pe ucigaş (ceea ce se ferise să spună cuiva) evident că schimbă datele problemei. Rolul lui, precum şi cel al Mariei de Medici, apare, de atunci, ca extrem de tulbure, fără să mai vorbim de rolul iezuiţilor, al părintelui Cotton, în special, a cărui primă grijă a fost să-i ceară lui Ravaillac să nu aducă în discuţie nume importante.

Pare mai mult decât probabil că ducele şi regina erau, şi unul, şi celălalt, la curent cu ameninţările de asasinat şi că nu au făcut nimic să-l împiedice; ar fi fost, deci, cel puţin complici pentru că nu au spus ce ştiau. Să fi fost mai mult de atât? Au facilitat ei oare actul criminal? Au dat ordin să se acţioneze? Puterea extraordinară de care a dat dovadă Ravaillac de-a lungul interogatoriului, incredibila lui rezistenţă la durere arată că era capabil să nu le divulge numele nici chiar sub cele mai grele ameninţări, sub cele mai crunte torturi. În acest caz, asasinarea lui Henric al IV-lea ar fi fost o crimă perfectă.

Émile Zola

Şemineul ucigaş

În viaţa lui Émile Zola, totul este limpede. Totul este luminos, chiar strălucit, am putea spune, referindu-ne atât la talentul lui de scriitor, cât şi la acţiunile lui politice. Totul, în afară de moartea lui. Cel mai surprinzător este că, multă vreme, incidentul n-a stârnit nici o întrebare reală! Avem de-a face, dacă ne este permis să spunem aşa, cu un mister cu explozie întârziată.

Zola este exact modelul de succes al fiului unui emigrant. Tatăl lui, Francesco, un italian născut la Veneţia în 1795, era un om cu o minte strălucită şi originală. Doctor în matematică, autor al unui *Tratat despre nivelare*, îşi începe cariera de inginer, dar ocupaţia austriacă îl alungă din ţara lui, în 1830. Emigrează în Franţa şi, după o scurtă perioadă în Legiunea Străină, unde obţine gradul de ofiţer, se stabileşte, în 1833, la Marsilia. Deschide un cabinet de inginer civil în Canebière şi începe să se gândească serios la săparea unui canal pentru a aduce apa la Aix.

Înainte de realizarea acestui proiect grandios, se însoară, în martie 1830, cu Emilie Aubert, fiica unui sticlar, pe care a întâlnit-o într-una dintre călătoriile de afaceri la Paris. Unicul lor fiu, Émile, se naşte un an mai târziu, pe 2 aprilie 1840. În cele din urmă, Francesco Zola se instalează la Aix cu familia şi duce la bun sfârşit construcţia canalului. Lucrarea este o reuşită, fiind botezată cu numele lui, pe care îl poartă şi astăzi. Dar Francesco Zola moare brusc de pneumonie, în 1847. Pierderea este atât spirituală, cât şi materială. Îşi plasase toţi banii în cadrul societăţii care construise canalul. Administratorul acesteia face în aşa fel încât s-o falimenteze

și o cumpără apoi la un preț mic. Văduva lui, sărăcită, ajunge aproape în mizerie.

Tânărul Émile pare să nu sufere însă de pe urma acestor răsturnări de situație. Face studii bune, atât în litere, cât și în matematică. Îl cunoaște pe Paul Cézanne, a cărui prietenie îl va însoți toată viața. Împreună fac lungi plimbări în regiunea Aix. Émile admiră crochiurile făcute de Paul, fascinat de această natură sălbatică și frumoasă, dar el este atras mai degrabă de peisajele urbane.

Pleacă la Paris în 1858, renunțând la studii, după un eșec la bacalaureat, și începe să scrie în cea mai neagră mizerie. Este epoca în care baronul Haussmann transformă orașul cu lucrările lui. Émile Zola hoinărește pe șantiere și se interesează de tulburările sociale pe care acestea le declanșează. Este deja decis să trăiască din scris, dar nu știe încă ce gen literar să abordeze.

O legătură amoroasă îi arată calea. Are o scurtă și intensă aventură cu Berthe, o prostituată. Împreună cu ea, frecventează oamenii simpli, din popor, și decide să facă din ei eroii romanelor sale. În acea perioadă când literatura era orientată spre romantism, el se înscrie în școala dură a realismului.

La majorat, cere – căci legea îi dă dreptul – naționalitatea franceză și se lansează în jurnalism. A înțeles importanța capitală a presei într-o societate și nu va înceta niciodată să scrie în ziare... Prima lui lucrare, publicată în 1865, *Confesiunea lui Claude*, poveste autobiografică scrisă după legătura cu Berthe, îi atrage deja fulgerele criticii conservatoare, pentru „realismul hidos". În aceeași perioadă o întâlnește pe Alexandrine Meley, orfană de mamă, spălătoreasă. Este dragoste la prima vedere, și cei doi nu se mai despart.

În compania Alexandrinei, Zola îi frecventează pe toți pictorii nonconformiști, ca Cézanne, Pissarro, Sisley, Bazillle, Renoir sau Manet, care îi face cel mai celebru portret al lui. În vreme ce pânzele lor nu stârnesc decât batjocură din partea publicului și critici acerbe ale „salonarzilor", pictorii obișnuiți ai saloanelor oficiale, Zola este primul și va rămâne

multă vreme singurul care îi consideră cei mai mari artişti ai timpului lor.

Dar legăturile artistice nu-l deturnează de la activitatea de scriitor. Primul lui roman, *Thérèse Raquin*, apărut în 1867, îi aduce din nou tunete din partea criticii burgheze. *Le Figaro* denunţă „această şcoală de romancieri care înlocuiesc carnea cu osuarul şi fac apel la cele mai chirurgicale monstruozităţi". Şi conchide: „Este o literatură putredă". Un refren pe care şcoala lui, care ia numele de naturalism, nu a încetat să-l audă.

Dar lui Zola puţin îi pasă. Dimpotrivă, îi place confruntarea, este un luptător. În 1869 pune la punct ciclul *Rougon-Macquart*, care va povesti „istoria naturală şi socială a unei familii sub Al Doilea Imperiu". Lacroix, editorul său, acceptă să-i cumpere dinainte zece volume, câte două în fiecare an, plătite cu trei mii de franci fiecare. Luni întregi, Émile se documentează în legătură cu personajele şi avatarurile lor din acest ciclu care, în cele din urmă, va cuprinde douăzeci de volume.

Odată asigurată situaţia materială, îşi legalizează legătura cu Alexandrine Meley, care dura deja de cinci ani. Cei doi se căsătoresc în 1870. Această perioadă atât de fericită pentru el coincide cu dramele care însângerează Franţa: războiul din 1870 şi Comuna din Paris. Aceasta din urmă îi câştigă simpatia, chiar dacă nu participă efectiv la ea. Căci Zola nu face decât să scrie; cărţile se succed în ritm susţinut.

Succesul vine cu *Gervaise*, în 1877, şi îi asigură în acelaşi timp celebritatea şi bogăţia. Cumpără proprietatea din Medan, unde se vor aduna scriitorii din grupul lui naturalist, printre care Maupassant. Odată cu *Germinal* (1885) atinge o nouă etapă a angajamentului său. Acest „strigăt de dreptate" conceput pentru ca „cititorul burghez să simtă un frison de groază" îl aşază definitiv printre autorii progresişti şi înregistrează un ecou durabil în conştiinţa muncitorească. Îşi atrage împotriva lui, mai mult ca niciodată, criticile conservatorilor şi scriitorilor burghezi.

În 1888 se îndrăgosteşte de Jeanne Rozerot, o lenjereasă de douăzeci şi unu de ani. Zola, care suferă din cauza sterilităţii

Alexandrinei, va avea de aici înainte două cămine. O instalează pe Jeanne în Rue Saint-Lazare, în timp ce el locuieşte cu Alexandrine într-o reşedinţă particulară, la 21 bis Rue de Bruxelles. Cu Jeanne va avea doi copii, Denise şi Jacques. În ciuda neînţelegerilor grave cu Alexandrine, neînţelegeri care vor rezulta din această legătură extraconjugală, cei doi nu se vor despărţi. Şi asta nu-l va împiedica să-şi continue opera în acelaşi ritm. În acel moment intervine afacerea Dreyfus.

Căpitanul Dreyfus este arestat pe 15 octombrie 1894, condamnat la deportare pe viaţă pentru înaltă trădare, degradat public în curtea Şcolii Militare şi trimis în Insula Diavolului, în Guyana, într-o închisoare cu condiţii de detenţie inumane. Émile Zola intră imediat în tabăra susţinătorilor lui. Încă de la început, a înţeles că omul nu are nici o vină şi că n-a fost condamnat decât pentru că este evreu. Publică în *Le Figaro* un articol intitulat „Pentru evrei", în care îşi expune motivele angajării lui. Dar nu este destul. Georges Clemenceau, unul dintre cele mai implicate personalităţi care-l sprijină pe căpitan, îi cere să-şi pună talentul şi notorietatea în slujba acelei cauze. El acceptă.

Conştient că scrie „cea mai frumoasă pagină a vieţii lui", Émile Zola consimte să-şi sacrifice pe altarul adevărului liniştea, fericirea şi poate chiar viaţa. Articolul „Acuz" (*J'accuse*) apare în *L'Aurore*, în data de 13 ianuarie 1898, scriitorul relatând aici toate manevrele şi invitând să fie dat în judecată. Ceea ce armata, după anumite ezitări, se decide să facă.

Procesul se desfăşoară din 7 până în 23 februarie 1898, într-un climat de o violenţă nemaiauzită. Zola îşi riscă viaţa în fiecare clipă, ducându-se la tribunal. Primeşte acasă un morman de scrisori injurioase, ameninţări cu moartea, colete pline cu excremente, dar şi scrisori de susţinere din întreaga lume. Mallarmé, care va muri câteva săptămâni mai târziu, îi scrie: „Venerez acest curaj şi admir faptul că, dintr-o glorioasă muncă a scrisului, care ar fi fost de ajuns sau ar fi ostenit pe oricine, un om a putut să iasă iarăşi, nou, întreg, atât de eroic".

Este pronunţată sentinţa. Lui Émile Zola i se retrage Legiunea de Onoare şi este condamnat la un an de închisoare, la o amendă de trei mii de franci şi alţi trei mii de franci cheltuieli de judecată. Se exilează în Anglia, căutat fiind atât de poliţie, cât şi de detractorii lui Dreyfus. Dar eforturile lui de a face să triumfe adevărul nu întârzie să dea roade. În 1899, sentinţa împotriva lui Dreyfus este anulată, şi Zola se întoarce în Franţa.

Faptul că Zola a avut dreptate şi că nevinovăţia lui Dreyfus iese la lumină nu dezamorsează totuşi climatul de ură împotriva lui, ba, dimpotrivă, la întoarcerea în Rue de Bruxelles, găseşte mai multe scrisori anonime ca niciodată. El le numeşte „broaşte râioase" şi se străduieşte să le citească fără nici o emoţie. Totuşi, este greu de imaginat o asemenea dezlănţuire de ură. Iată doar câteva exemple: „Unde este Charlotte Corday care va scăpa Franţa de pestilenţiala ta prezenţă? Pe capul tău s-a pus un preţ." Sau: „Porc mizerabil vândut evreilor, ies de la o întrunire unde s-a decis distrugerea ta. Te previn că nu trec şase luni şi un al doilea Caserio te va pedepsi, iar Franţa va scăpa de un personaj infam. Din partea comitetului, semnează: Aubert."

Liga antisemită, condusă de un oarecare Jules Guérin, se manifestă cu strigăte ca: „Moarte lui Zola! Zola spânzurat!" Pentru presa de dreapta, el este „omul jidanilor", prietenul Germaniei, „*Herr Zola*", „Zola escrocul", „Zola canalia". Nici o insultă nu este prea dură pentru „porcul de Zola", „fiul imigrantului", „Macaronarul". În familiile burgheze foarte conformiste, oala de noapte este numită „zola". Cotidianul catolic *La Croix* îi consacră un articol intitulat, în spiritul milei creştine, „Stârpiţi-l". În data de 2 august 1901, o bombă este pusă în faţa locuinţei sale.

Acesta este climatul în care trăieşte marele scriitor de la sfârşitul afacerii Dreyfus. Pe 25 septembrie 1902, Zola, care se află de ceva timp la proprietatea lui din Médan, decide, odată cu răcirea vremii, să se întoarcă la Paris. Duminică, 28 septembrie, el şi soţia lui sosesc la reşedinţa particulară din Rue

de Bruxelles. Jules, servitorul, a aprins un foc de brichete de cărbuni în cameră, dar şemineul nu trage. Zola îi atrage atenţia Alexandrinei, care îi răspunde:

– E normal, norii sunt jos, e mohorât. În orice caz, o să chem coşarul.

Cei doi soţi cinează singuri şi bine dispuşi. Servitorul se ocupă de foc şi, văzând că brichetele se înroşesc în fine, se retrage. Cuplul Zola se culcă puţin mai târziu, în patul mare, stil Renaissance, urcat pe o treaptă.

Spre ora trei dimineaţa, doamna Zola se trezeşte. Nu se simte bine. Se grăbeşte spre baie, şi este cuprinsă de vărsături. Rămâne acolo mai bine de trei sferturi de oră, ceea ce cu siguranţă îi salvează viaţa. Se întoarce apoi să se culce. Drumurile pe care le face îl trezesc pe soţul ei. Nici el nu se simte prea bine.

– Dacă am suna servitorii? spune Alexandrine.

– Nu, răspunde Zola, să nu-i deranjăm. Am mâncat ceva stricat. Mâine o să ne simţim mai bine.

Totuşi, puţin mai târziu, Zola se scoală clătinându-se, face câţiva paşi spre fereastră şi încearcă s-o deschidă. Nevasta lui îi strigă:

– Émile, culcă-te la loc, o să răceşti.

Şi aude un zgomot surd de cădere. Vrea să se ridice, dar nu reuşeşte, încearcă să sune şi îşi pierde conştienţa. Émile Zola rămâne pe jos, în vaporii de oxid de carbon care, mai grei decât aerul, stagnează aproape de sol. A doua zi, coşarul pe care îl chemase doamna Zola soseşte spre ora opt, iar portarul îl pune la treburi mărunte aşteptând ca familia Zola să se trezească. O oră mai târziu, stăpânii tot nu s-au trezit. Servitorii se îngrijorează şi bat la uşă. În zadar. Este încuiată cu cheia. Cheamă un lăcătuş care descuie.

Pe pat, Alexandrine Zola agonizează, iar Émile zace pe jos, cu capul sprijinit de treapta de lemn. I se aruncă apă rece pe faţă, dar degeaba. Corpul este cald încă, dar oglinda care i se pune în dreptul gurii nu se abureşte. Medicul de familie, doctorul Marc Bermann, care a fost chemat în mare grabă, trimite după oxigen. Respiraţia artificială nu dă nici

un rezultat. Medicul comisariatului soseşte şi el, dar curând trebuie să renunţe la orice speranţă. Câinele soţilor Zola, care şi-a petrecut noaptea în cameră, este şi el mort.

Un poliţist se îndreaptă spre şemineu şi constată că este plin de moloz. Fără îndoială, de vină este oxidul de carbon. Asta decide comisarul Cornette în raportul lui pentru prefectul de poliţie, în aşteptarea anchetei. Alexandrine Zola este transportată de urgenţă într-un sanatoriu din Neuilly, unde îşi recapătă conştienţa abia spre miezul zilei. Se restabileşte repede şi nu va rămâne cu nici o sechelă. Pentru început, i se ascunde moartea soţului ei. Îi va supravieţui douăzeci şi trei de ani.

Analiza sângelui dovedeşte o intoxicaţie cu oxid de carbon, la fel şi autopsia lui Émile Zola, care are loc în data de 30 septembrie. În mod ciudat, această tragedie aminteşte de eroul lui din *Doctorul Pascal*, o lectură emoţionantă: „Brusc, simţind că se sufocă, doctorul Pascal se trezi, sări din pat. Voia să se ridice, să meargă. O nevoie imperioasă de aer îl împingea înainte. Căzu. Încercă să respire. Întinse în zadar buzele spre aerul care îi lipsea, deschizând pe jumătate o gură neputincioasă, ca ciocul unui pui de pasăre."

Moartea marelui scriitor ţine prima pagină a tuturor publicaţiilor, dar nu dezamorsează ura adversarilor săi. *La Libre Parole*, un ziar antisemit al lui Édouard Drumont, titrează: „Un fapt divers naturalist: Emil Zola, asfixiat."

În cartierele şic, în zilele următoare, toţi se felicită, se cântă cântece satirice:

„Zola, pornograful,
Faimosul romancier
Tocmai a murit sufocat
Cu acid carbonic.

Ciudată fu Aurora
Din acea dimineaţă.
Mai tremurăm şi-acum.
Să-l jelim pe sărmanul Zola!"

În Rue de Bruxelles, prietenii, distruşi, defilează prin faţa trupului neînsufleţit. Bruneau scrie: „Chiar şi ridurile care

îi încreţeau de obicei fruntea largă, de gânditor, i s-au şters. Părea că a ajuns în cetatea păcii frăţeşti pe care o întrezărise din timpul vieţii."

Printre vizitatori se află, bineînţeles, Alfred Dreyfus. Soseşte când este adusă şi Alexandrine Zola. Iată ce scrie: „Am fost extrem de emoţionat văzând acest drag şi nobil prieten, doborât de un accident stupid".

Dreyfus se va afla însă şi la originea unui incident. Când se întoarce de la spital, doamna Zola îi cere să nu participe la funeralii. El scrie în memoriile sale: „În data de 2 octombrie am văzut-o pe doamna Zola, care scăpase cu viaţă. Mi-a cerut ceva ce m-a îndurerat. Îmi făcusem o datorie din a asista la funeraliile soţului ei. Se temea însă ca prezenţa mea să nu provoace manifestări ostile. I-am răspuns că nu mă temeam de nimic, că nu-mi păsa de insulte, dar ea a insistat." Dreyfus cere atunci în compensaţie onoarea de a-l veghea pe defunct. Va sfârşi prin a se duce totuşi la înmormântare, fără să se întâmple nimic neplăcut.

Funeraliile au loc duminică, 5 octombrie 1902. O companie a Regimentului 28 dă onorurile la ieşirea cortegiului. Pe măsură ce acesta înaintează, mulţimea se adună. Cimitirul Montmartre este înţesat de lume. Chaumié, ministrul Instrucţiei Publice şi Abel Hermant, Preşedintele Societăţii Oamenilor de Litere, urcă la tribună pentru discursuri. Prudenţi, se mulţumesc să laude calităţile scriitorului, evitând cu grijă o actualitate prea arzătoare. Anatole France, care vorbeşte ultimul, nu are această ipocrizie şi îndrăzneşte să evoce afacerea Dreyfus. El este cel care îi aduce celui dispărut cel mai frumos omagiu, în fraze rămase celebre: „Zola nu a scos la lumină numai o greşeală judiciară, el a denunţat conjuraţia tuturor forţelor unite ale violenţei şi opresiunii. Cuvântul său curajos a trezit Franţa. Îl putem invidia, căci a creat un moment al conştiinţei universale."

Abia îşi termină cuvântarea că apare o delegaţie a minerilor, care aduce flori roşii şi scandează:

– Germinal! Germinal!

Şase ani mai târziu, pe 4 iunie 1908, cenuşa lui Émile Zola va fi transferată la Panteon. Un fanatic trage asupra lui Dreyfus şi îl răneşte la picior.

Dar ce s-a întâmplat în Rue de Bruxelles? Cu siguranţă, oxidul de carbon este cauza morţii lui Zola, dar să fie vorba despre un accident sau despre o crimă? Şemineul a funcţionat prost sau cineva l-a înfundat? Se deschide o anchetă împotriva lui X. Doi arhitecţi, Pierre Brunel şi Georges Debrie, sunt desemnaţi de guvern. Judecătorul Bourouillou le recomandă să păstreze legătura cu alţi doi experţi: Charles Girard, director al laboratorului municipal, şi Jules Ogier, şeful laboratorului de toxicologie.

Pe 8 octombrie, cei doi arhitecţi şi cei doi şefi de laborator se duc la faţa locului. Focul este aprins de servitorul lui Zola, cu acelaşi combustibil şi în aceleaşi condiţii ca în data de 28 septembrie, cu o legătură de vreascuri şi cu brichete provenind din rezerva casei. Experienţa este repetată pe 11 octombrie.

În timpul acestor două reconstituiri, chimiştii de la prefectură introduc trei cobai şi trei păsări în dormitor. A doua zi, cobaii sunt vii, două păsări sunt moarte. Analiza sângelui lor nu depistează oxid de carbon. Camera conţine prima dată 1/10 000 şi a doua oară 1/3 000 oxid de carbon. Dozele nu sunt considerate ca fiind mortale.

Trei zile mai târziu, arhitecţii cer să se demonteze tubulatura şemineului. După ce face un cot, aceasta urcă de-a lungul peretelui învecinat cu alt imobil; cotul este parţial înfundat. O breşă de şapte centimetri lăţime existentă în dop permite o combustie încetinită. Pe 18 octombrie, din curăţarea hornului rezultă o cantitate de funingine „absolut anormală în raport cu ultima curăţare".

Experţii arhitecţi conchid: „Expertiza noastră n-a constatat nici vina proprietarului, nici vina firmei de întreţinere a coşurilor şi a stabilit că emisia de gaz toxic s-a datorat înfundării hornului din cauza frecvenţei de curăţare, obligaţie care revenea în exclusivitate locatarilor". Afirmaţia este totuşi

inexactă, familia Zola punând să se efectueze o curăţare în termenul prescris, în octombrie 1901, cu mai puţin de un an înainte. Alte concluzii ale experţilor vor vorbi despre o prăbuşire accidentală de moloz, din cauza lucrărilor de la imobilul vecin. Oricum ar fi, la sfârşitul acestei anchete fugitive şi sumare, justiţia declară cazul închis. Este vorba despre un accident, un accident tragic, nimic altceva. Guvernul ţine cu orice preţ să claseze dosarul cât mai repede.

Prietenii lui Émile Zola doresc ca situaţia să rămână neschimbată. În primul rând, ei nu cred în varianta crimei. Dreyfus însuşi a vorbit despre un „accident stupid".

Numai după cincizeci de ani, în octombrie 1953, un scriitor, Jean Bedel, publică în ziarul *Liberation* un articol care readuce problema în discuţie... Punctul de plecare este scrisoarea unui cititor, domnul Hacquin, din Tessy-sur-Vire.

Acesta explică felul în care a cunoscut, la Sarcelle, înainte de Primul Război Mondial, un patron al unei firme de curăţat coşuri, al cărui nume nu-l dezvăluie. Spre 1927, a simţit nevoia să i se confeseze lui Hacquin, cu care întreţinea relaţii amicale. „Hacquin, vreau să-ţi spun cum a murit Zola. Am încredere în tine şi, de altfel, totul s-a prescris. Noi suntem cei care au înfundat şemineul din apartamentul lui. Şi iată cum: într-o casă învecinată se făceau lucrări de reparaţii la acoperiş şi la şemineuri. Am profitat de acel du-te-vino continuu în imobil pentru a găsi şemineul lui Émile Zola şi a-l înfunda. L-am desfundat a doua zi dimineaţa, foarte devreme. Am trecut neobservaţi. În rest, ştii cum a fost."

În articolul lui, Jean Bedel susţine că a întreprins verificări cât se poate de serioase şi, într-adevăr, a găsit urme ale unor lucrări de reparaţii în casa învecinată. Dar a făcut mai mult decât atât! A descoperit identitatea omului în chestiune. Acesta se numeşte Henri Buronfosse, şi personalitatea lui corespunde din toate punctele de vedere cu cea a presupusului criminal.

Născut în 1874, patron al firmei de coşerie din arondismentul al IV-lea din Paris, Henri Buronfosse era unul dintre şefii Ligii Patrioţilor, mişcarea naţionalistă şi antisemită

fondată de Paul Déroulède. Lucru ciudat: şi-a adăugat numele de Émile la câteva luni după moartea lui Zola, fără să se ştie dacă avea remuşcări sau, din contră, era mândru de fapta lui. A murit la scurtă vreme după mărturisiri, în 1928.

După părerea lui Jean Bedel – exprimată în concluzia articolului său –, este, fără îndoială, vorba mai degrabă despre gestul izolat al unui fanatic decât despre un complot organizat. De asemenea, patronul firmei de coşerie nu avusese în mod obligatoriu intenţia de a-l ucide pe Zola. Poate nu era vorba, în mintea lui, decât să-i facă o farsă celui pe care îl detesta.

Aceste fapte mai mult decât tulburătoare se adaugă declaraţiilor comisarului Cornette, conducătorul anchetei. Înainte de a muri, i-a mărturisit unuia dintre apropiaţi: „Da, Zola a murit în condiţii foarte suspecte. Eu cred că, dacă s-ar fi cercetat mai mult, s-ar fi descoperit că nu a fost chiar un accident. Dar în acel moment Franţa ieşea şifonată din afacerea Dreyfus. Autoritatea nu dorea un alt motiv de tulburări."

De fapt, ancheta a fost marcată de grave neglijenţe şi de concluzii pripite, tocmai pentru a certifica ipoteza accidentului. Cea mai gravă dintre acestea a fost ignorarea rezultatului celor două reconstituiri. Nu s-au obţinut decât niveluri infime de oxid de carbon, mult sub doza mortală. Or, Émile Zola şi soţia sa au fost intoxicaţi chiar cu acest gaz, analizele de sânge care li s-au făcut eliminând orice dubiu asupra acestui subiect. Logic, concluzia putea fi una singură: şemineul fusese înfundat şi desfundat apoi de o mână criminală.

Asta este ipoteza susţinută de istorici în prezent. Universitarul Henri Mitterand, recunoscut în lumea întreagă ca o autoritate incontestabilă în privinţa lui Zola, după ce multă vreme a fost sceptic, s-a alăturat şi el respectivei teorii. Aceasta este concluzia la care Mitterand ajunge în monumentala biografie a lui Émile Zola, în trei volume, şi lui îi lăsăm ultimul cuvânt: „Mărturisirea lui Henri Buronfosse, revelaţia lui Pierre Hacquin, sprijină cu o forţă fantastică ipoteza crimei, care face din Zola unul dintre numeroşii martiri ai Dreptăţii şi ai Justiţiei".

Marguerite Steinheil

Misterul fundăturii Ronsin

Este data de 31 mai 1908, duminica Rusaliilor, când se descoperă, ca să preluăm cuvintele ziariştilor, „o îngrozitoare dramă, o crimă stupefiantă, înconjurată de un mister de nepătruns".

La numărul 6 bis, fundătura Ronsin, în arondismentul al XV-lea, se înalţă o reşedinţă particulară cu un etaj, aparţinând pictorului Adolphe Steinheil... Nepotul lui Meissonnier, pictor celebru pentru scenele sale de luptă, Steinheil este el însuşi un artist recunoscut, care expune des la Salon. Pânza lui reprezentându-l pe Félix Faure decorând nişte soldaţi în timpul manevrelor din Alpi i-a adus Legiunea de Onoare. Cu o zi înainte, sâmbătă, în data de 30, soţii Steinheil au primit vizita doamnei Japy, mama doamnei Steinheil, care era bolnavă. Fiica şi bucătăreasa lor lipseau, rămânând doar un servitor de douăzeci de ani, Rémy Couillard, găzduit în pod.

La ora şase dimineaţa, Rémy Couillard coboară la treabă şi găseşte cele trei camere deschise. Într-una dintre ele, doamna Japy este întinsă moartă pe pat, cu o sfoară subţire în jurul gâtului şi o bucată de vată în gură. În a doua, Adolphe Steinheil zace fără viaţă, în cămaşă şi cu o sfoară de gât. În cea de-a treia, Marguerite Steinheil, soţia lui, este încă în viaţă şi legată de pat, cu mâinile şi picioarele duse la spate şi legate de stinghii.

Valetul o eliberează şi anunţă poliţia. Agenţii sunt conduşi de şeful Siguranţei, Hamard. Marguerite Steinheil îi spune următoarea poveste:

„Era aproape de miezul nopţii. Adormisem, când m-am trezit dintr-odată apucată de mâini. În jurul patului meu stăteau trei bărbaţi bruneţi şi cu barbă şi o femeie roşcată. Bărbaţii erau îmbrăcaţi în levite de rabini şi purtau pălării

cu boruri largi. Toţi trei aveau pistoale. Luându-mă drept fiica mea, femeia m-a întrebat pe un ton dur:

– Tatăl tău a vândut tablourile. Unde sunt banii?

Eram prea speriată ca să răspund. Atunci, femeia a început să strige:

– Fără figuri, târfă, sau eşti moartă!

Ochii ei verzi aruncau scântei. M-au legat, mi-au tras câţiva pumni în faţă şi în stomac şi mi-au smuls inelele. Luându-mă în continuare drept fiica mea, mi-au spus:

– Nu omorâm copii.

Şi m-au lăsat acolo mai mult moartă decât vie..."

Confuzia bandiţilor provenea din faptul că Marguerite Steinheil dormea în camera fiicei, mama sa ocupând în acea noapte camera ei. În urma verificărilor, se constată că a dispărut o sumă de şase mii de franci, precum şi câteva bijuterii. După investigaţii făcute în pripă, domnul Hamard le mărturiseşte ziariştilor care se îngrămădesc să-i pună întrebări că, după părerea lui, „este vorba despre o crimă dezgustătoare".

Şi dacă ziariştii sunt atât de numeroşi în fundătura Ronsin, acest fapt nu se datorează atât dublului asasinat misterios, cât personalităţii eroinei principale, şi poate, totodată, principala suspectă: Marguerite Steinheil.

În vârstă de aproape patruzeci de ani – este născută la 16 aprilie 1869, la Beaucourt, în Territoire de Belfort –, aparţine unei familii înstărite, tatăl ei, Édouard Japy, fiind industriaş. Uzinele Japy au o producţie foarte diversificată, între altele în ceasornicărie şi ustensile menajere. Firma se va dezvolta considerabil odată cu Primul Război Mondial, datorită fabricării de gamele pentru soldaţi, şi va deveni mai târziu principala marcă franceză de maşini de scris.

În copilărie, Marguerite primeşte educaţia specifică tinerelor fete de familie bună. Studiază pianul şi vioara. Îşi face debutul în societate în 1886, participând la baluri la cercurile militare. Se îndrăgosteşte de un tânăr locotenent, dar cum acesta este sărac, tatăl ei pune capăt idilei. O expediază pe Marguerite în celălalt capăt al Franţei, la Bayonne, unde

îl întâlneşte pe Adolphe Steinheil, care restaurează vitraliile catedralei. Pictorul are cu douăzeci de ani mai mult decât ea şi o barbă deja încărunţită. Cu siguranţă, Marguerite nu se îndrăgosteşte de el, dar cum acesta locuieşte la Paris şi frecventează mediile artistice, este destul ca să se decidă. Părinţii nu sunt încântaţi, pictorul nefiind cu mult mai bogat decât locotenentul, dar îl consideră, totuşi, o partidă acceptabilă. Îşi dau consimţământul, şi căsătoria are loc pe 9 iulie 1890, la biserica protestantă din Beaucourt.

Cuplul se instalează în capitală, şi viaţa pe care o duce corespunde speranţelor lui Marguerite. Salonul din fundătura Ronsin primeşte o bună parte dintre artiştii parizieni: Gounod, Massenet, Coppée, Zola, Loti, Bartholdi. Chiar dacă familia Steinheil are o fiică, Marthe, căsnicia lor este departe de a fi o reuşită. Din iniţiativa lui Marguerite, îşi fac camere separate. Ea îşi ia câţiva amanţi şi acesta este momentul când totul începe să se clatine.

În 1897, cuplul Steinheil, care se află la Chamonix, este prezentat preşedintelui Republicii, Félix Faure, în deplasare oficială în Haute-Savoie. Acesta din urmă se arată foarte amabil şi îi dă pictorului o comandă de stat: *Înmânarea decoraţiilor de către preşedintele Republicii supravieţuitorilor de la Reduta arsă*. Lucrarea este plătită în avans cu treizeci de mii de franci, un sprijin nesperat pentru finanţele oarecum zdruncinate ale familiei.

În vârstă de cincizeci şi şase de ani, preşedintele a rămas un bărbat frumos şi este un mare admirator al frumuseţii feminine. Marguerite îşi dă repede seama că Faure este mai puţin interesat de talentul soţului şi mai mult de farmecele ei.

Întors la Paris, Félix Faure se duce de mai multe ori în fundătura Ronsin, sub pretextul de a asista la progresul lucrării. Marguerite devine amanta lui.

Legătura lor durează. Preşedintele pare foarte înamorat. Întâlnirile celor doi au loc în Salonul Albastru de la Elysée, aparţinând apartamentelor de lucru prezidenţiale, unde Marguerite Steinheil ajunge printr-o uşiţă care dă spre Avenue de Marigny. Adolphe nu-şi dă seama de nimic sau închide

ochii. Cu atât mai mult cu cât banii ajung din belşug în casa lor, şi el se vede decorat cu Legiunea de Onoare.

În data de 16 februarie 1889, Félix Faure îi telefonează doamnei Steinheil şi îi cere să treacă să-l vadă la sfârşitul după-amiezii. În timpul zilei, preşedintele a avut mai multe neplăceri, dar pentru nimic în lume nu vrea să anuleze întâlnirea. Dimpotrivă, pentru a fi la înălţime, îi cere gardianului să-i servească un pahar cu un afrodiziac pe bază de chinină, apoi dispare în Salonul Albastru.

Câteva minute mai târziu, servitorii aud sunetul insistent al soneriei. Aleargă: preşedintele este lungit pe un divan, palid la faţă, gata să se sufoce. Marguerite Steinheil îşi aranjează hainele. Sunt chemaţi în grabă un preot şi un medic, acesta din urmă punând diagnosticul de criză cardiacă fatală, cauzată de „un surmenaj profesional, alimentar sau de alt fel". În privinţa abatelui Herzog, parohul de la Madeleine, acesta întreabă dacă preşedintele şi-a păstrat conştienţa şi-l aude pe soldatul de planton răspunzând:

– O, nu, domnule paroh, a ieşit pe uşa de serviciu!

Moartea lui Félix Faure n-a provocat în sine nici o emoţie. Om politic insignifiant până la alegerea lui la preşedinţia Republicii, şi ales exact din acest motiv, s-a remarcat doar prin opoziţia lui la revizuirea procesului Dreyfus. (Lui îi este adresată scrisoarea deschisă a lui Émile Zola, intitulată „Acuz".) Aflând de moartea lui, Clemenceau afirmă: „Félix Faure s-a întors în neant. Trebuie să se simtă bine."

Dar împrejurările dispariţiei sale pasionează întreaga Franţă. Începe să circule imediat zvonul că preşedintele a murit într-o companie galantă. Dar cu cine? Cine să fie misterioasa „cunoştinţă" ale cărei farmece l-au făcut să sucombe? Toţi ziariştii îi iau urma şi află curând că numele ei începe cu S. Se duc cu gândul la Cécile Sorel, dar descoperă, în cele din urmă, că este vorba despre nevasta pictorului salonard Adolphe Steinheil.

Devenită celebră, ea profită de situaţie ca să-şi ia amanţi bogaţi. Cum de la moartea preşedintelui comenzile de stat au încetat, ea este cea care ţine casa. Se întâlneşte cu aceşti domni

galanți în fundătura Ronsin sau, mai des, într-o casă pe care cuplul o are la Meudon.

Iată ce știe lumea despre Marguerite Steinheil când izbucnește vestea dublului asasinat. Din punct de vedere fizic, ea este mai degrabă fermecătoare decât frumoasă în sensul clasic. O brunetă durdulie, întocmai pe gustul epocii, Marguerite este, înainte de toate, extrem de feminină. Un ziarist o descrie astfel: „Se ține extraordinar și pare cu zece ani mai tânără. Bine proporționată, cu fața ușor ovală, cu buzele cărnoase, cu un bust generos, cu tenul mat, are niște ochi mari, indescriptibili, extrem de vii, cărora le dă, după cum dorește, o expresie tristă, rugătoare, speriată, mirată sau energică. Timbrul vocii ei este de o blândețe infinită. Are un fel de a-și însoți explicațiile cu mișcări de brațe sau de mâini, foarte lente sau foarte studiate, care dau întregii ei personalități un farmec absolut special."

Așadar, ce s-a întâmplat în fundătura Ronsin în noaptea de 30 spre 31 mai 1908? Nu putem spune decât că situația este departe de a fi clară. Ciudățeniile, incoerențele sunt nenumărate. De ce au omorât hoții două persoane și au cruțat-o pe a treia? Și de ce le-au sugrumat în loc să folosească pistoale? De ce paznicul fundăturii, care și-a făcut rondul la miezul nopții, la ora două și la ora patru dimineața, n-a observat nimic? Cum au intrat bandiții dacă ușa și ferestrele erau închise și nu s-au găsit semne de efracție? Și cum au făcut să nu lase nici o urmă pe podea, pe uși, pe pereți, pe mobile și pe obiecte?

Și mai ales povestea Margueritei Steinheil pare absolut incredibilă. Femeia-bandit cu părul roșu și ochii verzi, bărbile negre ale bărbaților, levitele și pălăriile mari: toată scena pare desprinsă dintr-un roman. Chiar și cochetăria de a spune că asasinii au luat-o drept fiica ei. Cum să nu simți în asta o minciună tipic feminină?

Totuși, poliția nu are nimic de obiectat. Nu pune sub semnul îndoielii declarațiile Margueritei Steinheil și se menține teza unei crime al cărei mobil este jaful. În fața întrebărilor presei, șeful Siguranței, Hamard, susținut de judecătorul de caz, Leydet, are răspuns la tot sau la aproape tot. Doamna

Steinheil are treizeci şi nouă de ani, dar pare de douăzeci şi doi, deci putea fi luată drept fiica sa de şaptesprezece ani. Agresorii n-au lăsat nici o urmă? Asta dovedeşte că era vorba despre infractori cu state vechi!

Şi anchetatorii continuă să meargă cu încăpăţânare pe pista indicată de frumoasa Marguerite. Audiază trei sute de femei roşcate şi o mie de bărbaţi bruneţi cu barbă, fac anchetă la fabricanţii de levite pentru rabini. Toate aceste investigaţii durează mai multe săptămâni şi nu duc la nici un rezultat. Multă vreme, publicul este pasionat de acest fapt divers. Se organizează excursii în familie la fundătura Ronsin, se construiesc diferite ipoteze, toată lumea se erijează în Sherlock Holmes, ale cărui aventuri făceau furori pe atunci. Dacă Marguerite Steinheil şi-a ucis soţul şi mama, de ce nu l-ar fi omorât tot ea şi pe Félix Faure?

Dar apoi, cum timpul trecea fără ca ancheta să aducă vreun rezultat concret, misterul din fundătura Ronsin se şterge din memoria publicului.

La jumătatea lui noiembrie 1908, afacerea, rămasă, după părerea presei, „un mister de nepătruns", izbucneşte din nou brusc. Iniţiativa îi aparţine chiar doamnei Steinheil, care îi convoacă pe ziarişti şi îi primeşte acoperită de văluri lungi de doliu. Foarte miraţi, aceştia speră la câteva dezvăluiri. Nu vor fi decepţionaţi. Doamna Steinheil declară:

– Îl cunosc pe vinovat, este Rémy Couillard, valetul meu! L-am bănuit de la început.

– Şi totuşi l-aţi păstrat?

– Da, pentru a-l supraveghea mai bine. Ieri, în timp ce era plecat la cumpărături, am urcat în camera lui cu bucătăreasa şi i-am găsit în portofel scrisorile fiicei mele către logodnicul ei şi o perlă care fusese incrustată într-una dintre bijuteriile furate.

Îşi reiterează acuzaţiile în faţa judecătorului de caz Leydet, şi Rémy Couillard este arestat. Fotografii îl surprind din toate poziţiile, în timp ce băiatul strigă din răsputeri:

– Sunt nevinovat!

Brusc, afacerea din fundătura Ronsin revine în prim-plan. Președintele Faillères se pregătește să-l primească cu mare pompă pe regele Gustav al V-lea al Suediei, dar nimănui nu-i pasă. Toate gândurile se îndreaptă spre declarațiile Margueritei Steinheil și spre consecințele lor. Perla este analizată de un expert, care declară:

– Cel care a scos-o din montură este un profesionist.

Valetul recunoaște că expedia scrisorile domnișoarei Steinheil către logodnicul ei, dar spune că habar nu are de perlă. În privința doamnei Steinheil, căreia toate publicațiile vor să-i ia interviuri, aceasta afirmă că soțul ei a fost omorât „ca să împiedice căsătoria fiicei sale". Presată să dea explicații în legătură cu această formulare enigmatică, răspunde că nu poate spune mai mult.

În data de 24 noiembrie, lovitură de teatru. Un bijutier declară la poliție că, la câteva zile după crimă, doamna Steinheil i-a încredințat un inel, dându-i sarcina să demonteze perla. Marguerite Steinheil, care se află chiar în sediul poliției pentru o depoziție, este interogată și leșină. Anchetatorii nu insistă și îi permit să se întoarcă acasă.

Dar în fundătura Ronsin o așteaptă doi ziariști de la *Matin* și *L'Echo de Paris*. Mai tenaci și mai curioși decât polițiștii, pun din ce în ce mai multe întrebări și, până la urmă, Marguerite își pierde cumpătul și izbucnește:

– Da, eu sunt cea care a pus perla în portofelul valetului meu.

– Dumneavoastră ați pus-o? N-a fost furată?

– Nu.

– Și nici celelalte bijuterii?

– Nici. Nimic n-a fost furat.

– De ce ați făcut această înscenare?

– Pentru că îl cunosc pe asasin. N-am îndrăznit să vorbesc pentru că mi-a fost frică. Asasinul este fiul bucătăresei mele, Alexandre Wolff. A venit în noaptea aceea, a vrut să mă posede. M-am zbătut, am țipat. Soțul meu și mama au venit, el i-a omorât.

– Era singur?

– Da.

– Atunci, bărboşii în levite şi femeia roşcată nu există?

– Nu, era o invenţie de-a mea.

Rémy Couillard este imediat eliberat, şi poliţia, care urmează docil toate declaraţiile frumoasei Marguerite, îl arestează pe Alexandre Wolff. În data de 26 noiembrie, văduva Steinheil ajunge la Siguranţă, urmată de o mulţime de ziarişti, pentru o confruntare. Wolff a furnizat un alibi: în seara aceea era în familie, împreună cu părinţii şi nişte veri. În prezenţa acuzatoarei sale, care afirmă că a vrut s-o violeze, fiul bucătăresei nu se lasă intimidat şi îi strigă:

– Mă laşi rece! Nu de fete frumoase duc eu lipsă. Eşti o mincinoasă! Confruntarea continuă un timp, până când anchetatorii însărcinaţi să verifice alibiul intră în biroul judecătorului şi îl confirmă. Alexandre Wolff este scos din cauză. Brusc, magistratul explodează. I se adresează fără menajamente Margueritei.

– Gata, ajunge! Consider că, prin minciunile şi tergiversările dumneavoastră, aţi indus în eroare justiţia. Vă acuz de complicitate la crimă cu premeditare!

Iar blânda şi delicata doamnă Steinheil este condusă pe loc la Saint-Lazare, închisoarea pentru femei.

Evenimentul face senzaţie! Restul actualităţii naţionale şi internaţionale ajunge la rangul de anecdodă. Francezii îşi smulg unii altora din mână ediţiile speciale ale ziarelor, burduşite cu informaţii mai mult sau mai puţin fanteziste. Chiar şi străinătatea se interesează de această afacere, care ţine prima pagină a cotidienelor din Londra şi Berlin.

A doua zi, judecătorul Leydet, care a condus ancheta cu atâta indolenţă, este destituit. De curând s-a aflat că era un obişnuit al familiei Steinheil, poate chiar un fost amant al Margueritei. Un nou judecător, domnul André, este numit în locul lui. Acesta dă asigurări că nu se va lăsa prins de farmecele inculpatei!

Ziarele se întrec în amănunte despre viaţa privată a familiei Steinheil. Martorul cel mai valoros se dovedeşte a fi bucătăreasa, Mariette Wolff, aflată în serviciul cuplului

de şaisprezece ani. Aceasta îşi adoră într-atât stăpâna, „aşa de mică şi de frumoasă", încât o iartă că i-a acuzat fiul. După părerea credincioasei servitoare, Adolphe Steinheil era un bărbat blând, liniştit, care picta toată ziua şi rareori vindea câte o pânză. Relatarea continuă în coloanele ziarului *Matin*: „Doamna cheltuia mult. Până la moartea lui Félix Faure, totul mergea bine. După aceea a fost nevoită să aibă mai mulţi amanţi ca să acopere nevoile familiei, toaletele ei şi recepţiile. Îi primea în casa de la Meudon. Mă duceam s-o servesc. Vara, când familia se aduna acolo, doamna anunţa uneori: «O aştept pe mătuşa Lily». Şi fiica ei, Marthe, soţul ei şi invitaţii plecau, convinşi că această mătuşă ursuză nu voia să vadă pe nimeni."

Bineînţeles, ziariştii îi pun bucătăresei întrebări despre talentele de amantă ale stăpânei sale. Şi răspunsul este pe măsura aşteptărilor: „Îi înnebunea pe bărbaţi fără ca ea să-şi piardă vreodată capul. Ştia cum să o facă şi nu primea pe oricine, numai bogaţi care plăteau. Credeţi-mă, căutaţi printre cei sus-puşi!"

În timpul acesta, interesanta doamnă Steinheil se plictiseşte în închisoarea pentru femei de la Saint-Lazare. „Eleganta, distinsa pariziană este la Saint-Lago", în celula 12, între două deţinute de drept comun. Mănâncă puţin, bea ceai făcut de mâna ei, nu discută decât cu preotul protestant şi cu avocatul ei. Timpul trece. Îi este refuzată cererea de eliberare provizorie şi soseşte şi anul 1909. De ziua ei, un admirator care n-a uitat-o îi trimite un inel „în semn de pios omagiu, ştiţi dumneavoastră de la cine."

Şase luni mai târziu, pe 18 iunie 1909, cazul este declarat închis. Camera de acuzare o trimite pe Marguerite Steinheil la Tribunalul de Sena, ca autor principal în dublul asasinat din fundătura Ronsin. Experţii au considerat că avea puterea s-o facă. În privinţa mobilului, şi-ar fi omorât soţul pentru că unul dintre amanţii ei extrem de bogaţi, Georges Borderel, ar fi acceptat s-o ia de nevastă; iar moartea mamei îi aducea o moştenire de nouăzeci de mii de franci.

Procesul Steinheil începe miercuri, 3 noiembrie 1909. Încă din seara precedentă, cerşetorii se aşază la coadă în faţa

Palatului de Justiţie ca să-şi vândă locul în aur. Dar fericiţii aleşi sunt puţini. Preşedintele de Valles a redus publicul la minimum, refuzându-l până şi pe pastorul de care acuzata cerea să fie asistată. La deschiderea uşilor, avocaţii şi ziariştii se grăbesc în incinta care le este rezervată, în timp ce publicul admis stă în picioare, în pretoriu. Un fotograf şi-a ascuns aparatul după un melon pe care l-a găurit pentru a surprinde imagini interzise în mod normal.

La douăsprezece şi cinci minute, audierea este deschisă. Marguerite Japy, văduva Steinheil, îşi face intrarea, acoperită de văluri negre. Este scundă şi foarte palidă. Are pometii înalţi ai femeilor din Est, trăsături destul de greoaie, dar nişte ochi frumoşi, cenuşii, „care ştiu să arunce priviri tandre, în aşa fel încât asta să pară ceva firesc, un păr bogat, castaniu, şi o vioiciune a expresiei pe care fotografia n-o poate surprinde".

Aprodul citeşte actul de acuzare. În lipsa urmelor de efracţie, ipoteza spărgătorilor este exclusă. Marguerite Steinheil ar fi înfăptuit crima singură sau cu nişte complici, apoi s-ar fi legat de pat. Povestea cu cei doi bărbaţi şi femeia roşcată ar fi o invenţie, la fel ca furtul bijuteriilor, această ultimă acuzaţie fiind singura pe care a recunoscut-o.

Preşedintele de Valles îşi începe interogatoriul, şi un frison străbate asistenţa: cel mai mare farmec al acuzatei stă fără îndoială în vocea ei, „adorabilă, mângâietoare şi pură". Învăţătoarea ei spunea despre ea: „Este captivantă, seducătoare, dar mincinoasă". O judecată extraordinar de exactă.

Magistratul o întreabă despre povestea cu roşcata cu ochi verzi şi bărboşii bruneţi în levite. După ce a recunoscut deja că era vorba despre o invenţie, atunci când îl acuza pe fiul bucătăresei, Marguerite Steinheil a revenit la primele ei declaraţii. Susţine că aceasta este varianta adevărată şi nu va mai renunţa la ea. Se exprimă pe un ton patetic.

– Jur că am văzut trei bărbaţi şi o femeie roşcată. Era hidoasă, ah, hidoasă. Pe capul fiicei mele, jur, i-am văzut!

– S-a găsit o scenă identică aceleia pe care o descrieţi într-un roman de Louis Ulbach, care se află în biblioteca dumneavoastră, îi dă calm replica preşedintele.

Ea strânge furioasă din pumni.

– Cartea asta n-a fost deschisă. E ca nouă, domnule președinte. Asta dovedește că n-am citit-o!

Apoi îi reproșează magistratului că se îndoiește că la treizeci și nouă de ani poate trece drept fiica ei de șaptesprezece.

– Haideți, suspină ea, puțină galanterie, vă rog!

Mai stăpână pe ea decât părea, are bunul-simț de a nu nega nimic la capitolul delicat al amanților. Are chiar eleganța de a-și apăra soțul. Când președintele de Valles îi spune: „Adolphe Steinheil era un om șters, un ratat", ea i-o întoarce cu o voce răsunătoare:

– Nu! Era, pur și simplu, un om cinstit. Nu a bănuit niciodată nimic. N-a înțeles niciodată penibila situație conjugală. Nu-mi cunoștea viața. L-am mințit fără încetare și nu sunt mândră de asta! Numai eu sunt vinovată. Nu-i întinați amintirea, iar pe mine iertați-mă!

Apoi leșină, și ședința se suspendă. La reluare, aceeași manevră. Președintele se lovește, după expresia unui ziarist, de „un zid de feminitate". Dintr-o întrebare ea alege un cuvânt, îl schimbă și face o întreagă digresiune, în care orice logică este imposibilă. Se contrazice fără jenă, neagă evidența și, când se vede strânsă cu ușa, izbucnește în lacrimi, lacrimi adevărate, care îl dezarmează pe interlocutor. Când președintele de Valles încearcă să-i ceară mai multă organizare și metodă, primește următorul răspuns:

– Mă apăr cum pot, cu inimă și indignare! N-am să mă supun nici unei ordini, nici unei metode!

Artă la cel mai înalt nivel. După spusele unui alt ziarist, pe care toată presa le preia, la rândul ei: „Marguerite Steinheil este Sarah Berhardt a tribunalelor!"

După acest interogatoriu, absolut inutil, s-a ajuns la depoziții. Prima este cea a lui Rémy Couillard, care își satisface serviciul militar și apare la bară în uniformă de dragoni. Povestește cum a găsit casa a doua zi după crimă, cum i-a desfăcut legăturile stăpânei sale, care nu erau strânse deloc, ceea ce nu spusese niciodată până atunci. Marguerite Steinheil ține să intervină:

– Bietul meu Couillard, îmi pare foarte rău pentru ce ţi-am făcut şi îţi cer iertare.

El îi răspunde, cu un aer îngăduitor:

– N-aveţi de ce să vă cereţi iertare, nu vă acuz de absolut nimic.

Ceea ce nu-l împiedică să-i ceară cinci mii de franci despăgubiri şi dobânzile aferente, prin intermediul avocatului său.

Sunt audiaţi apoi medicii, experţii şi poliţiştii. Bertillon n-a găsit nici o amprentă, în afară de cele ale membrilor familiei. Doctorul Balthazar afirmă că Marguerite Steinheil este destul de puternică pentru a fi putut comite crima. Soţul a fost omorât fără luptă, mama ei, „asfixiată prin sufocare şi prin strangulare, fără să se poată preciza ce manevră a avut loc prima". Practicianul admite chiar că, în cazul doamnei Japy, există posibilitatea unei morţi accidentale.

La a şaptea audiere din proces, Mariette Wolff, bucătăreasa, îşi confirmă depoziţiile, trecând totuşi sub tăcere amănuntele pe care le-a oferit presei. După părerea acestei credincioase servitoare, Marguerite Steinheil este cea mai bună dintre femei şi îşi iubea mama la fel de mult pe cât îşi iubeşte fiica. Bineînţeles, avea amanţi, dar „domnul nu câştiga mai nimic".

Doi dintre amanţi au avut curajul să vină să depună mărturie. Sunt emoţionanţi, aproape tulburători, şi vorbesc despre sentimentele pe care ştia să le inspire frumoasa Marguerite. Primul, Balincourt, este încă un bărbat tânăr. Povesteşte cum a cunoscut-o în metrou. Ea l-a lăsat să-i vadă glezna, apoi a leşinat. El a condus-o la cel mai apropiat spital şi aşa a început legătura lor.

Al doilea nu este nimeni altul decât Georges Borderel, cel pentru care procurorul susţine că acuzata şi-ar fi ucis soţul ca să-l ia de bărbat. Şi este adevărat că el şi-ar reface bucuros viaţa alături de ea. Numai că, la rândul lui, este căsătorit şi nu vrea să-şi supere copiii. Georges Borderel povesteşte cum i-a telefonat în dimineaţa de 30 mai şi afirmă, înflăcărat:

– Avea o voce atât de tânără, atât de proaspătă, încât nu este posibil ca seara să fi comis crima de care este acuzată!

În data de 11 noiembrie, cuvântul îi revine procurorului. În rechizitoriul său, avocatul general, Trouard-Riolle, abandonează acuzaţia de crimă în privinţa doamnei Japy, a cărei moarte poate fi naturală, dar menţine afirmaţia cum că Marguerite ar fi principalul artizan al morţii soţului ei.

– Avem un vinovat, afirmă el, dar nu pe toţi. Un lucru este sigur, doamna Steinheil este cel puţin complice.

– Complicea cui? Vă provoc să-l numiţi! îl întrerupe Marguerite Steinheil în picioare, în banca ei.

Procurorul nu numeşte pe nimeni, şi incidentul se încheie aici.

Sâmbătă, 13 noiembrie, are loc epilogul acestui proces care îşi va ţine toate promisiunile, de la un capăt la altul. Maestrul Antony Aubin susţine cu măiestrie cauza apărării. Marguerite Steinheil, „o femeie tandră şi impresionabilă", n-avea nici un mobil pentru a comite cele două crime. Era în relaţii bune cu mama ei, avea nevoie de bani, dar nu ceruse niciodată moştenirea în avans. Nu-şi iubea soţul, dar acesta n-o deranja cu nimic.

– Nu s-a trezit niciodată faţă în faţă cu amanţii nevestei sale decât ca să le facă portretul. Nimic nu lasă de presupus că ea ar fi vrut să se recăsătorească şi, chiar dacă aşa ar fi fost, putea să divorţeze.

Şi avocatul conchide:

– Această crimă nu a fost comisă nici de doamna Steinheil singură, nici de alţii, ci de alţii fără ea.

La ora douăzeci şi două şi douăzeci şi cinci de minute avocatul îşi încheie pledoaria, iar juriul se retrage pentru deliberări. Marguerite este condusă afară din sală, la capătul puterilor. Începe o nesfârşită aşteptare.

În fine, la unu şi cinci, juraţii se întorc. Trebuie să răspundă la două întrebări: „Văduva Steinheil este vinovată de uciderea premeditată a mamei sale? Se face ea vinovată de uciderea cu premeditare a soţului ei?" Preşedintele juriului se ridică şi declară:

– În sufletul şi în conştiinţa mea, răspunsul este „nu" la ambele întrebări.

Se aplaudă, se strigă, se bate din picioare. Toată sala izbucneşte. Preşedintele dă ordin să intre acuzata. Palidă, schiţând totuşi un surâs, aceasta apare, susţinută de doi gardieni. Aude verdictul şi cade leşinată pe bancă.

De la începutul serii, febra a cuprins capitala. În antractele spectacolelor, apoi la ieşire, toţi aleargă în zadar după noutăţi. La ora două dimineaţa, lampadarele s-au stins, dar terasele cafenelelor au rămas luminate. În ciuda frigului, sunt înţesate de lume. Un sfert de oră mai târziu, câteva persoane într-un automobil, venind dinspre Palat strigă: „Achitată!" În acelaşi moment, vânzători de ziare anunţă: „*L'Intransigeant*, ultima ediţie: Marguerite Steinheil, achitată!" Se spune că, pentru a acoperi ambele variante, directorul a tipărit patru mii de exemplare care anunţau achitarea şi tot atâtea care anunţau condamnarea.

În privinţa Margueritei Steinheil, ea petrece noaptea la Hotel Terminus, salvată de un fotograf de presă, care o apără de curiozitatea confraţilor lui. În următoarele zile se odihneşte într-un sanatoriu din suburbiile pariziene, înconjurată de curioşi. Apoi pleacă la Londra, urmată de o cohortă de ziarişti. Nu va mai fi văzută niciodată în Franţa.

Ca multe femei uşoare, şi-a încheiat existenţa în modul cel mai demn şi mai onorabil cu putinţă. După achitare s-a stabilit la Londra, sub numele de doamna de Sérignac. În 1912 şi-a scris memoriile, în care, din nefericire, nu povesteşte nimic interesant. Pe 26 iunie 1917 se măritä cu Robert Brooke Campbell Scarlett, al şaselea baron Abinger, pe atunci ofiţer în Marina Regală. Cu alte cuvinte, devine soţia unui pair al Coroanei.

Soţul ei moare zece ani mai târziu, ea rămânând din nou văduvă, în împrejurări, de data asta, întru totul naturale. I-a supravieţuit douăzeci şi şapte de ani în castelul lui din Lancashire, şi s-a stins liniştită, în iulie 1954, la vârsta de optzeci şi cinci de ani, într-un azil din Hove. În acea zi s-a sperat să se descopere printre hârtiile ei personale câteva confesiuni referitoare la crimă. Dar nu s-a găsit nici un rând

despre cazul din fundătura Ronsin. Se pare că acesta trebuia să rămână pentru totdeauna un mister.

Totuşi, reluând faptele, ne putem apropia foarte mult de adevăr.

În miezul incertitudinilor care înconjoară drama, două elemente pot fi considerate ca şi rezolvate. În primul rând, doamna Japy n-a fost asasinată, a murit fie sufocată accidental de placa dentară, fie de frică, asistând la uciderea ginerelui ei. În al doilea rând, Marguerite Steinheil îl cunoştea pe ucigaş sau pe ucigaşi, dar ea singură nu a făcut nimic.

Una dintre intervenţiile din proces care ne poate furniza pista corectă este cea a doamnei Steinheil care îi strigă procurorului: „Complicea cui? Vă provoc să-l numiţi!" În aparenţă, asta însemna că procurorul nu ştia numele complicelui. Dar putea să însemne şi că îl cunoştea şi nu avea dreptul să-l rostească, la fel ca şeful Siguranţei, Hamard, sau poliţia şi autorităţile.

În data de 31 mai 1908, s-a întâmplat ceva neprevăzut în fundătura Ronsin, ceva ce a provocat drama. Lucrurile trebuie imaginate în felul următor. Un amant vine s-o vadă pe Marguerite Steinheil pe neaşteptate. Fără îndoială, ea avea de gând să-şi trimită soţul şi fiica la Meudon, dar sosirea mamei sale bolnave i-a schimbat planurile.

Dintr-un motiv oarecare, Adolph Steinheil îşi face apariţia. Fără îndoială nu din gelozie, căci aşa ceva nu-i stă în fire. Poate a crezut că este un hoţ şi a venit să vadă ce se petrece. Dar la fel de surprins este şi necunoscutul, care îl înfruntă. Îşi domină repede adversarul şi îl omoară pe pictor fără să vrea. Doamna Japy, trezită de zgomot, vine, vede ce se petrece şi moare de spaimă.

Amantul necunoscut anunţă atunci poliţia care soseşte în grabă şi înscenează în loc de un homicid involuntar şi o moarte naturală un dublu asasinat prin strangulare. În acest timp, Marguerite Steinheil ascunde bijuteriile pentru a face plauzibilă varianta crimei având ca mobil jaful şi se leagă sau se lasă legată de patul fiicei sale.

Bineînțeles, un asemenea scenariu nu este posibil decât dacă necunoscutul era un personaj important, atât de important încât identitatea lui nu trebuia dezvăluită sub nici un motiv. O asemenea ipoteză nu este deloc neverosimilă. În afară de președintele Republicii, doamna Steinheil avea și alți amanți iluștri. „Căutați printre cei sus-puși", spusese bucătăreasa Mariette Wolff, care știa cu siguranță mult mai mult decât a spus.

Rămâne de găsit numele ucigașului involuntar. După diferite verificări, se pare că suspectul cel mai probabil ar fi nimeni altul decât nepotul țarului, marele duce Nicolai Nicolaievici, care se afla atunci la Paris. Un adevărat uriaș, acesta fusese deja implicat în mai multe atentate anarhiste, ceea ce ar explica reacția lui violentă și din nefericire fatală, atunci când s-a crezut agresat și în pericol de moarte. Fără să citeze vreun nume, poliția a confirmat, mai târziu, în mod voalat, această versiune.

Charles-Geneviève d'Éon

Doamna cavaler

Cavalerul d'Éon a fost bărbat sau femeie? Dacă povestea lui ne pasionează într-atât, acest lucru se întâmplă, bineînţeles, din pricina misterului care o înconjoară, dar nu numai, ci şi pentru că, într-un anumit fel, întrebările legate de identitatea sexuală ne privesc pe toţi. Până şi bărbaţii cei mai masculini au în ei ceva feminin, până şi cele mai frumoase femei păstrează caracteristici masculine.

Figura ambiguă a cavalerului d'Éon, materializată în acea gravură care îl reprezintă pe jumătate în rochie, pe jumătate în haine bărbăteşti, vehiculează o întreagă cohortă de tentaţii nemărturisite, de dorinţe refulate: homosexualitate, hermafroditism, schimbare de sex. Cine n-a visat, măcar o dată în viaţă, să aibă sexul opus ca să poată şti ce simte celălalt? Să fi reuşit cavalerul să trăiască această experienţă fascinantă? Dincolo de existenţa lui cu totul neobişnuită, cavalerul d'Éon ne face să ne gândim la noi înşine. Ne punem această întrebare în aparenţă absurdă, dar, de fapt, generatoare de tulburări, chiar de angoase: dar eu, eu ce sunt, bărbat sau femeie?

Tot ce se poate spune este că, încă de la începutul existenţei sale, sexul cavalerului va sta sub semnul incertitudinii. Se naşte în data de 5 octombrie 1728 la Tonnerre, în Burgundia, la graniţa cu Champagne. Fiu al lui Louis d'Éon de Beaumont, avocat la Curtea Supremă, consilier al regelui, proprietar, printre altele, al unor podgorii renumite, şi al lui Françoise de Charanton, fiica unui comisar general al armatei, aparţine micii nobilimi, familia lui fiind deosebit de prosperă. În aparenţă, i se pregăteşte o viaţă bine organizată, dar când tatăl se pregăteşte să-l boteze, în biserica Notre-Dame din

Tonnerre, îl declară cu prenumele de Charles, Geneviève, Louise, Auguste, Andrée, Thimothée.

În mod extrem de ciudat, cavalerul d'Éon poartă trei nume de bărbat şi trei de femeie! Să fie vorba despre o întâmplare care îi prefaţează existenţa? Sau mai degrabă despre o recunoaştere? Părinţii lui neputând stabili cărui sex îi aparţine, s-ar fi resemnat să-i dea atât prenume feminine, cât şi masculine. În orice caz, primele două îi vor rămâne, şi toată viaţa va fi numit Charles-Geneviève, uimitor prenume compus, poate chiar unic în istoria omenirii.

În timpul primilor ani, persistă aceeaşi întrebare. Charles-Geneviève îşi petrece copilăria la Hotel d'Uzès, luxoasa reşedinţă familială din Tonnerre, şi, până la vârsta de opt ani, mama lui îl pune să poarte rochiile surorii lui mai mari. Sigur, obiceiul de a-i îmbrăca pe băieţi în haine de fetiţă era destul de frecvent la acea vreme în rândurile nobilimii, dar ţinând cont de ambiguitatea prenumelor, avem totuşi dreptul să ne punem anumite întrebări.

Oricum ar fi, un lucru este sigur: băiatul figurează, cel puţin în acte, ca având sex masculin, se dovedeşte deosebit de înzestrat intelectual, chiar strălucit. Charles-Geneviève este un elev apreciat atât de profesorii lui, cât şi de colegi. După ce trece cu brio de primele clase, părăseşte Tonnerre ca să plece la Paris, se înscrie la Colegiul Mazarin şi obţine, în 1794, diploma în drept civil şi în drept canonic. Din cauza vârstei fragede, se vede nevoit să ceară o dispensă.

În afară de calităţile intelectuale, personalitatea lui, chiar dacă ieşită din comun, este pe placul tuturor celor care îl întâlnesc. Cu toate că este scund, cu obraji imberbi şi vocea sa are un timbru feminin, îi plac exerciţiile fizice şi este considerat unul dintre cei mai buni spadasini din regat. Printre altele, se dovedeşte un cavaler foarte priceput. Pe scurt, un tânăr împlinit, în afară de chestiunile amoroase, căci nu i se cunoaşte încă nici o aventură. Unul dintre camarazi îl descrie ca pe „un blond frumos, cu o figură plăcută, mic de înălţime, dar viguros şi plin de elan, care, în ciuda înfăţişării lui de domnişoară, este întotdeauna primul la distracţie, băutură sau bătaie".

Decis s-o ia pe urmele tatălui său, Charles-Geneviève se înscrie ca avocat la Parlamentul din Paris şi publică, la douăzeci şi unu de ani, lucrarea *Consideraţiuni istorice şi politice* care îl face cunoscut mult dincolo de mediile juridice. Reputaţia sa în formare ajunge până la rege. Ludovic al XV-lea îl numeşte cenzor regal pentru istorie şi literatură. Iată-l acum ajuns la curte, ceea ce îi va decide cariera.

În 1755 are loc evenimentul decisiv. Din voinţa cardinalului de Bernis, ministrul Afacerilor Externe, Franţa decide să reînnoiască legăturile de prietenie cu Rusia. Procesul este delicat, pentru că cele două ţări se află în cele mai proaste relaţii. Marchizul de La Chétardie, ambasadorul Franţei la Sankt-Petersburg, riscă să fie condus la graniţă în cel mai scurt timp. Noua ţarină, Elisabeta Petrovna, fiica lui Petru cel Mare, care tocmai a uzurpat tronul nepotului ei Ivan al IV-lea, în vârstă de un an, urmează, de fapt, orbeşte sfaturile consilierului ei Bestujev-Riumin, antifrancez înrăit.

Căile diplomatice obişnuite se dovedesc ineficiente, cardinalul de Bernis se orientează spre Louis-François de Bourbon, prinţ de Conti, responsabil cu serviciile secrete ale regatului. Îi cere ca un emisar discret să intre în contact cu ţarina. Conti trimite un agent, dar acesta este repede descoperit şi încarcerat. După el, mulţi alţii au aceeaşi soartă. De data asta, punţile sunt tăiate. În plus, nici o ştire nu ajunge din Rusia în Franţa. Se pare că politica de apropiere dintre cele două ţări trebuie abandonată.

Acesta este momentul când are loc o nouă întâlnire între Bernis şi Conti şi, în acea zi, ministrul Afacerilor Externe avansează o idee:

– Ţarina este femeie. De ce nu i-am trimite tot o femeie? Ar avea mai multe şanse să treacă neobservată şi să pătrundă în anturajul ei.

Prinţul de Conti nu este de aceeaşi părere.

– Nu am femei printre agenţii mei. Iar sentimentul meu este că în astfel de misiuni nu poţi avea încredere în femei.

– Şi dacă i s-ar cere unui bărbat să se travestească?

– Ar fi imediat descoperit.

– Nu obligatoriu... Mă gândesc la acel tânăr avocat pe care regele l-a numit cenzor în domeniul literelor, Charles-Geneviève d'Éon.

– Este adevărat că are aspectul dorit şi întregul discernământ necesar pentru acest gen de muncă.

– Atunci, propuneţi-i...

Puţin mai târziu, cavalerul d'Éon se află în faţa prinţului de Conti, fără a se arăta deloc impresionat de prezenţa acelui înalt personaj despre care se spune că ar fi la curent cu tot ce se petrece în regat şi chiar în întreaga Europă. Dar prinţul este tot numai un zâmbet.

– Cavalere, am să vă fac o propunere: ce-aţi zice să faceţi parte din serviciile secrete ale regelui?

Charles-Geneviève, plictisit de funcţiile birocratice care îi revin, se arată încântat şi răspunde cu entuziasm.

– Accept dinainte orice misiune!

Dar urmarea discursului îl deconcertează puţin.

– E adevărat că sunteţi imberb?

– Sigur, Monseniore, natura mi-a făcut acest dar.

– Atunci, n-ar fi nici o problemă să vă deghizaţi în femeie?

– Primii opt ani din viaţă i-am petrecut îmbrăcat în fată.

– În acest caz, vă propun o călătorie în Rusia.

Şi aşa ajunge Charles-Geneviève agent secret. Are douăzeci şi şapte de ani, este plin de ambiţie şi decis să facă totul pentru a reuşi. Îşi pune la punct de minune transformarea şi, în luna iulie 1755, deghizat într-o tânără fermecătoare, ia drumul Sankt-Petersburgului, sub numele de domnişoara Lia de Beaumont.

El, sau mai degrabă ea, pleacă în compania unui alt agent, cavalerul Douglass, acesta din urmă îmbrăcat perfect normal. O iau pe drumuri diferite, dar imediat ce ajunge la Sankt-Petersburg, Douglass este arestat şi trimis înapoi, în timp ce Lia de Beaumont ajunge fără dificultate până la curte.

Norocul îi surâde. Se întâmplă ca ţarina Elisabeta, care adoră cărţile franţuzeşti, să fie în căutarea cuiva care să-i citească. Această domnişoară, care vine singură în Rusia,

într-o călătorie de plăcere – lucru atât de rar – îi atrage imediat atenţia. Lia de Beaumont este vioaie, fermecătoare, plină de spirit, cunoaşte mii de lucruri despre curtea Franţei, pe care o frecventa înainte de plecare: în scurtă vreme o cucereşte pe împărătească şi devine cititoarea ei personală!

Cartea de căpătâi a domnişoarei Beaumont este *Spiritul legilor* a lui Montesquieu, din care a adus cu ea un exemplar, pe care îl deschide din când în când ca să mediteze asupra câte unui pasaj. În realitate, volumul conţine în legătură o scrisoare a lui Ludovic al XV-lea către ţarină... Când este suficient de sigură că se află în cei mai buni termeni cu aceasta din urmă, i-o dă, recunoscând în acelaşi timp misiunea pe care o are.

Momentul este crucial. Va porunci Elisabeta să fie aruncată în închisoare? Nu, ţarina este surprinsă, dar nu supărată. Citeşte scrisoarea şi încheie:

– Lia, doresc foarte mult să-ţi încredinţez răspunsul meu către regele Franţei, dar va trebui să-mi promiţi că ai să te întorci.

Lia de Beaumont îi promite şi se întoarce la Versailles, la sfârşitul lui 1755. Misiunea este un succes strălucit: ţarina acceptă un tratat cu Franţa. Alianţa dorită de cardinalul de Bernis se va putea realiza. Brusc, cavalerul d'Éon devine obiectul curiozităţii generale. A revenit la hainele bărbăteşti, dar lumea se întreabă dacă nu cumva este travestit. Rolul de cititoare înseamnă să trăiască în apropierea imediată a suveranei: cum de ţarina nu şi-a dat seama de nimic?

Oamenii îl observă cu mai multă atenţie pe Charles-Geneviève, remarcându-i cu uimire obrajii foarte fini, şi pe sub haine, formele atrăgătoare.

Se întâmplă ca în acel moment să se afle la curte un mare cunoscător în materie de femei, un aventurier italian care colecţionează aventuri amoroase, nimeni altul decât Giovanni Giacomo Casanova, şi el este luat drept arbitru. Verdictul lui este foarte limpede. În aceşti termeni se va exprima mai târziu, în Memoriile sale: „În pofida spiritului funcţionăresc şi a manierelor bărbăteşti, n-am avut nevoie decât de un sfert de oră ca să-mi dau seama că este femeie, pentru că vocea aceea

era prea adevărată pentru a fi o voce de castrat, iar formele, prea rotunjite pentru a fi cele ale unui bărbat."

Oricum, cert este că de la persoana în cauză nu se poate afla nimic. Charles-Geneviève păstrează o tăcere plină de mister, evitând cu grijă să se compromită. Evident, cel mai bun mijloc de a descoperi adevărul ar fi să se pună la cale o aventură cu el şi au existat atât bărbaţi, cât şi femei care s-au ocupat de asta, fără cel mai mic succes. Charles-Geneviève respinge dur bărbaţii, mult mai blând femeile, dar fără să cedeze defel. Este un semn? Nu obligatoriu.

Prinţul Conti îi încredinţează şi alte misiuni agentului său, care s-a descurcat atât de strălucit în prima. În anul următor, Anglia declară război Franţei. Cavalerul d'Éon, alias Lia de Beaumont, este trimis în Rusia ca s-o convingă pe ţarină să rupă legăturile cu britanicii. Aceasta, încântată să-şi regăsească iubita cititoare, consimte fără dificultate, spre furia dezlănţuită a lui Bestujev-Riumin, care protestează atât de tare, încât este trimis în Siberia. Elisabeta vrea s-o ia pe Lia de Beaumont în serviciul ei, dar în zadar. La întoarcere şi ca răsplată pentru succesele sale, Charles-Geneviève primeşte brevetul de locotenent de dragoni.

Îmbrăcat când în bărbat, când în femeie, duce la bun sfârşit alte misiuni delicate, în întreaga Europă, şi nu conteneşte să intrige spiritele. Numit căpitan, decide să plece la război pentru a-şi onora galoanele şi dă dovadă de un asemenea curaj în luptă, încât obţine crucea Sfântul Ludovic, cea mai înaltă decoraţie din regat. Faptele lui de vitejie fac opinia publică să încline în favoarea identităţii masculine. Niciodată, crede lumea, o femeie n-ar fi fost în stare de asemenea acte măreţe. Adevărat? Nu am uitat-o oare prea repede pe Ioana d'Arc?

Anul 1762 marchează o turnură în cariera lui Charles-Geneviève. Elisabeta a Rusiei moare, iar războiul cu Anglia ia sfârşit. Cavalerul este trimis la Londra ca secretar de ambasadă, şi aici îşi va petrece de-acum înainte cea mai luminoasă perioadă din viaţă.

Brusc, îşi schimbă comportamentul. În vreme ce până atunci se îmbrăca în bărbat şi nu purta haine de femeie decât

în timpul misiunilor, acum apărea la curtea Angliei când ca femeie, când ca bărbat, fără să-i fie dat vreun ordin într-un sens sau altul. Când este îmbrăcat în femeie, vorbește despre el la feminin, când este îmbrăcat în bărbat, vorbește la masculin.

Devine marea atracție a Londrei, obținând, în mod evident, cea mai vie plăcere din curiozitatea pe care o stârnește. Interesul crește și mai mult când, alungată din Rusia de Ecaterina a II-a, care îi urmează la tron Elisabetei, prințesa Askoff debarcă la Londra. Prințesa povestește cui vrea s-o asculte că l-a văzut pe Charles-Geneviève dezbrăcat în apartamentele țarinei și că era o domnișoară.

Zvonuri care de care mai nebunești încep să circule pe tema cavalerului d'Éon. Este bărbat sau femeie? La Londra nu se mai vorbește despre nimic altceva. Englezii, care adoră să facă pariuri, mizează sume fabuloase. Astfel, numai în anul 1771, sumele ating trei sute de mii de lire sterline.

Chiar dacă, prin atitudinea enigmatică, este preocupat să întrețină și să amplifice misterul, cavalerul își continuă munca. Se naște o coaliție, pe de o parte între Franța și Suedia, și pe de alta între Prusia și Rusia. D'Éon obține neutralitatea Angliei, element indispensabil în conflictul care va izbucni. Suntem în 1774, și acesta va fi ultimul lui succes, pentru că Ludovic al XV-lea moare de variolă, în data de 10 mai, iar situația se va schimba radical.

Noul rege al Franței, Ludovic al XVI-lea, este un bărbat pios, foarte preocupat de moralitate, care nu apreciază comportamentul lui scandalos. Trimite la fața locului un alt agent, un strălucit gentilom, și el un aventurier la vremea lui, Pierre Caron, care semnează primele scrieri cu numele de Beaumarchais. Acesta din urmă are misiunea de a recupera corespondența pe care cavalerul a întreținut-o cu Ludovic al XV-lea, cu toate secretele pe care le poate conține, și de a ajunge la o înțelegere cu d'Éon prin care să pună capăt scandalurilor.

Întâlnirea dintre cavalerul d'Éon și Beaumarchais este unul dintre cele mai uimitoare episoade ale acestei povești. Scriitorul îl recunoaște ca fiind femeie și, așa cum a făcut și Casanova, a cărui reputație de seducător abia dacă o depășește

pe a lui, își formează imediat o părere. Notează: „Cavalerul bea, fumează și înjură ca un spadasin neamț, dar este o femeie, și încă ce femeie!" De asemenea, scrie în jurnalul lui, ceva mai târziu: „Toată lumea spune că fata asta este nebună după mine". De fapt, pare evident că el s-a îndrăgostit de ea, dar că, în pofida tuturor avansurilor, a fost respins fără milă.

Oricum ar fi, discuțiile și tratativele între cei doi agenți ai regelui continuă multă vreme, și, în urma lor, Charles-Geneviève acceptă să se lase examinat de un colegiu de medici care își va da verdictul. Practicienii se adună ceva mai târziu și declară clar și răspicat că d'Éon este femeie!

Vestea face senzație în întreaga Londră, îndeosebi pentru că pune capăt oficial pariurilor. În zilele care urmează, sume imense trec dintr-o mână într-alta, făcând averea unora și provocând ruina altora. În ceea ce-l privește pe cavaler, soarta îi este pecetluită. Pe 4 noiembrie 1775 acceptă să se îmbrace și să se comporte definitiv ca femeie; în schimb, guvernul îi va da o pensie. Totuși, cere și obține autorizația de a purta crucea Sfântul Ludovic.

Doamna d'Éon – pentru că așa trebuie să-i spunem de-acum înainte – se întoarce în Franța pe 13 august 1777. Ceva mai târziu face o ultimă tentativă de a-și recăpăta identitatea masculină, pentru că noua ei condiție atrage după sine consecințe dezastruoase: trebuie să renunțe definitiv nu numai la cariera militară, dar și la cea diplomatică și politică, la care femeile nu au acces.

Charles-Geneviève se duce la Versailles și îi cere o audiență lui Ludovic al XVI-lea, în uniformă de căpitan de dragoni, sperând că serviciile lui în slujba statului îl vor readuce în grațiile suveranului. Dar regele, care nu-l place, refuză, pur și simplu, să-l primească. A decis că era o femeie cavaler și așa avea să rămână! Puțin mai târziu face să-i parvină următoarea decizie: „Din partea regelui i se ordonă lui Charles, Geneviève, Louise, Auguste, Andrée, Timothée, cavaler d'Éon, să renunțe la uniforma de dragoni pe care a continuat s-o poarte și să revină la veșmintele femeiești, ferindu-se să apară în regat cu altă îmbrăcăminte decât cea potrivită femeilor".

Ne aflăm în 21 noiembrie 1777... Charles-Geneviève continuă să meargă la curte ca femeie şi publică, sub numele de doamna cavaler d'Éon, pamflete feministe prefigurând mişcările revoluţionare care aveau să vină: *Apel către contemporanii mei*, *Scrisoare către femei*. În schimb, îşi atrage dezaprobarea oamenilor şi devine suspect în ochii autorităţilor.

Astfel, în 1785 decide să părăsească ţara. Pleacă în Anglia, care a devenit a doua ei patrie. Optează definitiv pentru statutul de femeie şi cere anturajului s-o considere ca atare. Mama ei, care, într-o scrisoare din 5 ianuarie 1774, i se adresa cu formula „Dragul meu fiu", o numeşte apoi, într-o scrisoare din 1 februarie 1785: „Draga mea fiică".

La Londra, Charles-Geneviève, doamna cavaler d'Éon, continuă să trăiască în mizerie din pensia de la guvern. Îşi mai rotunjeşte veniturile, îmbrăcată în haine de femeie, în turniruri de scrimă. Câştigă astfel un duel public, pe 9 aprilie 1787, la Londra, împotriva lui Joseph de Boulogne, cavaler de Saint-Georges, în faţa întregii elite a ţării. Apoi, lumea îşi pierde interesul. Continuă să se dueleze în spectacole din ce în ce mai puţin senzaţionale. Îşi expune viaţa pentru câteva monede.

Intervine Revoluţia, care-i stârneşte entuziasmul. Idei care îi aparţin de multă vreme triumfă în Franţa. Îşi schimbă numele în Déon şi se gândeşte să se întoarcă pentru a participa la evenimente. Scrie Adunării Naţionale ca să-i propună să creeze şi să conducă o unitate de amazoane. Oferta îi este acceptată şi i se acordă paşaport. Dar, fie din cauza executării regelui, pe care o dezaprobă, fie din cauza datoriilor mari care o împiedică să părăsească teritoriul britanic, se răzgândeşte.

Începe din nou să lâncezească, într-o Anglie care de-acum a uitat cu totul de existenţa ei... În timpul unui duel cu magistratul de Launay, în 1796, floreta adversarului se rupe în momentul când o atinge, şi doamna D'Éon rămâne între viaţă şi moarte timp de patru luni.

Când îşi recapătă sănătatea, jură să nu se mai bată. Este ruinată, îşi vinde biblioteca şi toate bijuteriile. Trăieşte mizerabil alături de o femeie de aceeaşi vârstă cu ea, doamna

Cole, care a luat-o în casa ei, din milă. În 1804, este închisă timp de cinci luni pentru datorii, apoi salvată de un sărman preot catolic care îi dă jumătate de guinee de aur. Regina Angliei, impresionată de soarta ei tristă, îi acordă atunci o mică rentă viageră.

Charles-Geneviève d'Éon se stinge din viaţă la Londra, pe 21 mai 1810. Era o bătrână doamnă de optzeci şi doi de ani, o vârstă foarte înaintată pentru acele vremuri. Şi-a petrecut treizeci şi trei de ani din viaţă îmbrăcată în bărbat, şi patruzeci şi nouă, în femeie.

A venit momentul să lămurim lucrurile... Să revenim la acea gravură evocată la început, care îl reprezintă pe Charles-Geneviève pe jumătate în rochie, pe jumătate în straie bărbăteşti, ţinând un evantai în mâna dreaptă şi sprijinindu-şi mâna stângă pe garda sabiei. Cine este personajul? Un bărbat, o femeie sau nici una, nici alta, o fiinţă la limita dintre cele două sexe? Înainte de a încerca să dăm un răspuns, trebuie să recapitulăm argumentele în favoarea diferitelor teze.

Foarte posibil să fi fost femeie. Este starea civilă pe care o are la moarte şi ceea ce au declarat în 1774 singurii medici care au examinat-o în timpul vieţii. De asemenea, este şi părerea celor doi mari cunoscători în privinţa sexului frumos Casanova şi Beaumarchais, fără să mai vorbim despre prinţesa Askoff, care afirmă că a văzut o domnişoară în dezabié. Această variantă corespunde, în orice caz, fizicului său: toţi martorii vorbesc despre o voce feminină, de forme rotunjite, de o piele moale şi catifelată, fără cea mai mică pilozitate.

Pe de altă parte, putea fi şi bărbat. Sexul declarat la naştere, cu toată ambiguitatea prenumelor, este cel al unui băiat, care este botezat în octombrie 1728, la biserica Notre-Dame din Tonnerre. Dacă era fată, de ce părinţii n-ar fi declarat-o ca atare?

Un alt argument se referă la caracterul său, pentru că, dacă aspectul este de femeie, comportamentul, nu. Cavalerul face o strălucită carieră militară, este scandalagiu, bătăios, autoritar, băutor, jucător. Doar viaţa lui amoroasă ridică semne de întrebare. Nu i se cunoaşte nici o aventură. Dar, în orice caz,

nu era un homosexual căruia să-i placă să se travestească. Nu era deloc atras de bărbaţi, nici atunci când purta haine de femeie. A respins toate avansurile lor, începând cu cele ale lui Beaumarchais.

Atunci, să fi fost vorba despre un hermafrodit, un androgin? Asta ar explica comportamentul tatălui său la naşterea copilului, când i s-au dat trei prenume masculine şi trei feminine. De asemenea, *este* şi părerea multor contemporani, în special a lui Voltaire, care îl numea un „animal amfibie". În fine, la asta trimite cu gândul şi lipsa vieţii sexuale.

Tot aici intră şi reflecţiile care se pot face în momentul morţii lui Charles-Geneviève când, două zile mai târziu, împotriva tuturor aşteptărilor, apare piesa cea mai importantă din întreg dosarul. Nu se ştie din iniţiativa cui, cadavrul lui este disecat de un chirurg, şi rezultatul este stupefiant: bătrâna doamnă de optzeci şi doi de ani era bărbat!

Domnul Copeland examinează cadavrul în tovărăşia mai multor martori demni de încredere şi îşi redactează astfel raportul: „Certific prin prezenta că am examinat şi disecat cadavrul cavalerului d'Éon, în prezenţa domnului Adair, a domnului Wilson, a părintelui Elysée şi că am găsit organele bărbăteşti de reproducere perfect formate, sub toate raporturile. William Street, 23 mai 1810. Semnat: Thomas Copeland, chirurg."

Bineînţeles, autopsia nu face decât să adâncească misterul, contrazicând în mod formal examenul medical din 1774. Dacă se înlătură ipoteza absurdă a unei schimbări de sex între cele două episoade, este evident că medicii au minţit ori prima, ori a doua oară. Dar când?

Problema trebuie rezolvată şi cu siguranţă o putem face. La ultima analiză, toate elementele concordă în sensul identităţii masculine a cavalerului d'Éon. Cu certitudine, nu era un bărbat în sensul deplin al termenului, avea organe masculine, fiind în acelaşi timp neputincios şi lipsit de apetit sexual. Totuşi, era bărbat. De fapt, întreaga ambiguitate a creat-o însuşi cavalerul.

În 1775, fizicul lui foarte deosebit îl desemnează pentru o misiune pe lângă ţarină, misiune de care se achită de

minune. La întoarcere, devine obiectul curiozității generale, iar succesul acesta îl îmbată, și, de atunci, va face totul ca să întrețină misterul în jurul persoanei sale. Este o natură egocentrică, narcisică, exhibiționistă și, cu cât trece timpul, cu atât mai mult va miza pe întruparea acestei ființe excepționale, jumătate bărbat, jumătate femeie.

Pentru că, la naștere, a fost declarat băiat, și, mai mult ca sigur, enigma prenumelor a fost inventată chiar de el. A primit ca al doilea prenume pe cel al nașei sale, Geneviève d'Éon, măritată Mouton, ceea ce era o practică puțin curentă, dar permisă la acea vreme. Dar acesta era singurul lui prenume feminin. Pentru celelalte două, Louise și Andrée, era destul să se adauge un „e" la sfârșit ca să devină prenume feminine, ceea ce cavalerul făcea cu regularitate când semna. Registrul de la Notre-Dame din Tonnerre nu a fost păstrat, dar avem toate motivele să credem că în el figura numele „Charles, Geneviève, Louis, Auguste, André, Timothée". La fel, adevăratul lui prenume era, simplu, Charles.

El singur a ținut să-și spună toată viața Charles-Geneviève, apelativ care suna ca un simbol, ca o emblemă a misterului său.

În aceste condiții, expertiza din 1774, făcută la cererea autorităților franceze, este cea mincinoasă. Medicii care l-au examinat pe cavaler au mințit la comandă. Rămâne de aflat din ce motiv.

Mai întâi, cavalerul a suferit cu siguranță foarte mult, deoarece condiția de femeie îl îndepărta de la orice formă de viață publică. Ludovic al XVI-lea, care voia să pună capăt extravaganțelor cavalerului, nu putea găsi o metodă mai bună de a-l ține la distanță. Dar poate că a avut și alt motiv, care este, în definitiv, ultimul mister în legătură cu cavalerul d'Éon.

În arhivele regatului se găsește următoarea mențiune stranie: „Cavalerul d'Éon primește permisiunea de a se întoarce în Franța, numai cu condiția de a purta întotdeauna straie femeiești, condiție care are scopul de a asigura liniștea unei auguste persoane..." Se știe că pe drumul spre Sankt-Petersburg o cunoaște pe Sophie-Charlotte de Mecklembourg, care se

pregăteşte să se mărite cu moştenitorul coroanei britanice. O dragoste platonică se naşte între ei şi persistă.

Această legătură se păstrează şi după ce Sophie-Charlotte devine soţia lui George al III-lea al Angliei, iar cavalerul este trimis la Londra. Continuă să se vadă şi, într-o zi, regele îi surprinde, se pare, în camera reginei. Dar fără gânduri ascunse: Charles-Geneviève este incapabil de orice gest, însă situaţia se anunţă critică şi Sophie-Charlotte nu iese din încurcătură decât prezentându-l pe cavaler drept femeie.

Ceea ce ar explica faptul că niciodată, mai târziu, cavalerul nu şi-a revendicat condiţia de bărbat, nici după Revoluţie, când nimic nu-l mai împiedica s-o facă. George al III-lea continua să fie rege, Sophie-Charlotte tot regină, şi să vorbească ar fi însemnat s-o compromită. Sophie-Charlotte îi va acorda o mică rentă viageră doamnei Déon, care îşi încheie viaţa alături de o altă bătrână doamnă, într-o casă tristă din Londra.

Agnès Sorel

Doamna de la Beauté

Suntem în anul 1443. Carol al VII-lea ocupă tronul Franței, Ioana d'Arc a fost arsă pe rug cu doisprezece ani în urmă și Războiul de O Sută de Ani a depășit de curând un secol. Dar perioada de nenorociri pare să fi trecut. Englezii merg din înfrângere în înfrângere; mai dețin doar Calais, Normandia și Aquitania. A fost semnat un tratat, și țara trăiește în pace.

Regele Carol al VII-lea are patruzeci de ani, este timid, trist și veșnic anxios. Cum ar putea fi altfel după teribilele încercări la care a fost supus când era delfin? Cu un tată nebun, renegat de mama lui ca fiu adulterin, hăituit de englezi și de burgunzi, fără să aibă cu ce să-și plătească măcar o pereche de pantofi.

Din punct de vedere fizic, nu este deloc avantajat. Ca să te convingi, este de ajuns să vezi tabloul pe care i l-a făcut Jean Fouquet: un aer posomorât, ochi mici, cu o privire neliniștită, un nas lung care îi domină buzele groase, un maxilar pătrățos. Are brațele slăbănoage, picioarele în x, o ținută stângace, un mers lipsit de grație. Conștient de lipsa lui de farmec, se cantonează în exercițiile militare. Își petrece o mare parte din timp în aer liber și curtea lui este redusă la minimum: câteva camere sunt suficiente ca să-l găzduiască în castelele în care se mută fără încetare.

Este un soț bun. Cu nevasta lui, Maria de Anjou, a avut doisprezece copii, dintre care cel mare, Louis, va domni într-o bună zi sub numele de Ludovic al XI-lea. Maria este o tovarășă credincioasă și a împărțit cu el nefericirile începuturilor. Chiar dacă între ei există o puternică legătură, nu poate fi vorba despre pasiune. Maria este o femeie realmente urâtă, cu „chipul ei care-i înspăimântă pe englezi". Nu-i place să se arate în public și se ocupă în primul rând de educația copiilor.

Pe 19 martie 1443, regele Carol al VII-lea îi primeşte la Toulouse pe cumnatul său, René d'Anjou, şi pe soţia acestuia, Isabela de Lorraine, foşti suverani ai Siciliei, care tocmai îşi pierduseră regatul italian. Ceea nu-i împiedică să se simtă bine în vizită la curtea Franţei. De data asta, Carol al VII-lea este şi el bine dispus şi, contrar obiceiului său, dansează mult. Zăreşte atunci o tânără cu un chip feciorelnic şi un decolteu tulburător. Se întoarce spre şambelanul lui:

– Cine este? N-am mai văzut-o până acum.

– Este Agnès Sorel, sire, pupila reginei Siciliei.

Născută la Fromenteau, în Touraine, tânăra are acum douăzeci de ani. În ciuda lipsei particulei nobiliare din numele său, are sânge albastru. Tatăl ei, Jean Sorel, este senior de Coudem, însurat cu Catherine de Maignelais. Agnès are tenul luminos, părul de un blond tulburător, sâni perfecţi şi o graţie irezistibilă.

Carol este fascinat, dar incapabil să se opună timidităţii lui maladive. Nu îndrăzneşte să facă primul pas şi rămâne ţintuit, cu braţele legănându-se pe lângă corp, în contemplare. Agnès, care i-a remarcat tulburarea, se decide să meargă în întâmpinarea lui. N-are nimic din aerul unei libertine, ci numai sentimentul de a se supune destinului ei.

– Sire, îmi oferiţi un dans?

Regele îi întinde mâna... El care, spre deosebire de aproape toţi suveranii, n-a avut niciodată o aventură, bărbatul neatrăgător care n-a iubit niciodată cu adevărat descoperă un sentiment necunoscut. Atracţia carnală, pe care n-a simţit-o niciodată pentru sărmana Maria de Anjou, îl răscoleşte. Încearcă în acest moment cea mai mare emoţie din viaţa lui.

Între Carol şi Agnès se înfiripă o legătură căreia numai moartea va reuşi să-i pună capăt. De la Toulouse, îi însoţesc la Poitou pe foştii suverani ai Siciliei, René de Anjou şi Isabela de Lorraine. Pentru cei doi amanţi este un fel de voiaj de nuntă. Apoi, Isabela de Lorraine se întoarce la Anjou în compania soţului său. Agnès Sorel, una dintre doamnele ei de companie, este obligată s-o urmeze.

Carol al VII-lea este disperat. Nu îndrăzneşte să sfideze opinia publică luându-şi amanta cu el. Îşi ia, aşadar, adio de la Agnès, promiţându-i că o va revedea foarte curând. Se întoarce la Tours alături de curteni. Nevasta lui este însărcinată cu cel de-al treisprezecelea copil al lor. A asistat la prima infidelitate a soţului ei şi a fost profund întristată, dar s-a resemnat: s-ar fi putut întâmpla mult mai devreme şi mult mai des. Important este ca regele să se întoarcă la ea. O va uita cât de curând pe fata aceea cu douăzeci de ani mai tânără decât el.

Se înşală. Iubirea îi dă lui Carol al VII-lea o îndrăzneală pe care n-a avut-o nici unul dintre predecesorii lui. După numai câteva zile, îi face o vizită reginei.

– Trebuie să plec la Saumur.

Saumur este locul unde se află Isabela de Lorraine şi însoţitoarele ei, printre care şi Agnès Sorel. O expresie de uimire şi de îndurerare răsare pe chipul atât de puţin plăcut al reginei.

– Doar n-o să-mi aduceţi acest afront acum, când copilul nostru trebuie să se nască?

– O să mă întorc înainte de naşterea lui...

Dar Carol nu-şi ţine promisiunea. Rămâne la Saumur mai multe luni, iar soţia lui naşte singură la Tours. În acest timp, suveranul deapănă firul iubirii perfecte cu Agnès şi decide să oficializeze legătura lor oferindu-i conacul de la Beauté-sur-Marne, o adevărată bijuterie arhitectonică, „cel mai frumos şi mai bine aşezat locşor din Île-de-France"! Construit de Carol al V-lea lângă pădurea din Vincennes, domină cu turnul lui pătrat, de trei etaje, meandrele Marnei. Carol al V-lea a murit acolo şi, puţin mai târziu, acelaşi loc a adăpostit idila dintre Isabela de Bavaria şi Louis d'Orlèans.

Isabela de Bavaria, mama lui Carol al VII-lea, şi Louis d'Orlèans, unchiul lui, sau poate chiar tatăl lui! În orice caz, asta a pretins Isabela ca să-l dezmoştenească şi să ofere regatul englezilor. Se poate imagina ce înseamnă acest loc pentru el. Poate că acolo a fost conceput! Carol al VII-lea părăseşte Saumurul împreună cu Agnès pentru a se duce la Beauté, unde iubirea lor îşi reia cursul.

Pentru el, este cea mai mare revanşă în faţă existenţei. Şterge astfel toate suferinţele provocate de excesele mamei sale şi de dubiile legate de naşterea lui. Castelul este primul loc unde se află singur cu cea pe care o iubeşte. De-acum înainte va fi una cu iubirea lui, fantomele trecutului sunt exorcizate.

În plus, există problema numelui: Agnès Sorel devine castelana de la Beauté! Contemporanii au numit-o „domnişoara de la Beauté", istoria a consacrat-o ca „doamna de la Beauté".

Apoi, Carol o face castelană de Loches şi contesă de Penthièvre. În afară de domeniul Beauté, îi dăruieşte senioriile de la Roquecezière, în Rouergue, de la Issoudun, în Berry, de la Bois-Trousseau, lângă Vernon. Şi abandonează adesea curtea pentru a se retrage singur într-unul dintre castelele care îi plac în mod deosebit: Montils, Mehun, Loches, Razzily.

Pasiunea îl face pe Carol să ia hotărârea decisivă. O instalează oficial pe Agnès Sorel la curte, ca amanta lui, stârnind astfel un scandal cumplit. Acest lucru nu se mai întâmplase niciodată înainte, regele fiind un personaj sfânt, care trebuia să dea un exemplu de moralitate, cel puţin în aparenţă.

Dar Carol nu-şi face griji. Este complet schimbat: fredonează adesea tot felul de cântece, începe chiar să scrie versuri. Organizează turniruri, în care se bate purtând culorile frumoasei lui. A întinerit cu cincisprezece ani, fericirea îl face aproape frumos. „La masă, în pat, în Consiliu", Agnès nu se mai desparte de el. Îşi asumă fără să tremure rolul inedit de favorită şi ţine piept dezaprobării generale care o înconjoară. Pentru majoritatea membrilor curţii, ea este păcătoasa care îl duce la pierzanie pe cel mai creştin dintre regi. În acest sens, ea inaugurează noile vremuri, marchează sfârşitul Evului Mediu, este prima figură emblematică a Renaşterii franceze...

Departe de a fi numai o prezenţă decorativă, doamna de la Beauté joacă şi un rol politic. Întocmai ca Ioana d'Arc, este în favoarea războiului. Consideră că sarcina prioritară este alungarea englezilor din ţară. De asemenea, vrea să dezvolte artele şi literele, să facă Franţa să strălucească la fel ca vecina ei Italia, cu o incomparabilă splendoare. În acest scop,

va favoriza doi oameni, pe care îi va sprijini cu toată influenţa pe care o are.

Pierre de Brézé, seneşal de Angers şi de Poitou, are treizeci şi trei de ani. Bărbat pe cât de frumos, pe atât de inteligent, el este întru totul pentru reluarea ostilităţilor. Doamna de la Beauté îl ia sub aripa ei protectoare şi îi asigură rapid întâietatea pe lângă rege, care, cu toată pasiunea lui în iubire, nu şi-a schimbat în întregime caracterul, fiind stăpânit de aceeaşi lipsă de curaj şi de aceeaşi indecizie bolnăvicioase. Brézé începe, cu răbdare, să-l convingă să reia războiul.

Al doilea protejat al lui Agnès, Jacques Coeur, născut la Bourges în 1400, este un contemporan al lui Carol al VII-lea. De origine modestă – tatăl lui era pielar, furnizor al curţii lui Jean de Berry –, reuşeşte să facă avere. Din 1436 este trezorierul regelui, adică, în schimbul unei remuneraţii fixe, trebuie să se ocupe de cheltuielile curţii.

Începând să importe în Franţa moravurile şi obiceiurile italiene, Jacques Coeur se loveşte de opoziţia Bisericii, de tradiţii şi de spiritul indecis al regelui. Dar susţinerea pe care i-o dă Agnès Sorel se dovedeşte hotărâtoare şi, curând, suveranul începe să facă nişte cheltuieli nebuneşti, cheltuieli care, bineînţeles, o au ca principală beneficiară pe Agnès.

Pentru ea, Carol al VII-lea aduce din Flandra şi din Bizanţ cele mai frumoase bijuterii, cele mai frumoase paruri. Ea va lansa o nouă modă, care o pune în valoare şi o ajută să le eclipseze pe celelalte femei. Rochiile nu sunt numai decoltate, dar şi mulate şi legate cu şiret sub piept, trenele lor ajungând până la opt metri. Coafurile se schimbă şi ele, devenind mai înalte. Jean Fouquet îi face portretul, cu sânii dezgoliţi, şi o reprezintă, tot cu bustul gol, ca pe Fecioara Maria. Se poate imagina scandalul provocat cu această ocazie.

Luxul se transformă în extravaganţă. La petrecerile date în cinstea căsătoriei Margaretei de Anjou cu Henric al VI-lea al Angliei, Agnès Sorel apare, după un turnir, purtând o armură din argint, bătută în întregime în pietre preţioase. Carol al VII-lea o acoperă de bijuterii, printre care primul diamant tăiat

cunoscut în istorie! Şi, părăsindu-şi soţia şi curtea, se stabileşte alături de ea, timp de opt luni, în micul castel de la Razilly.

Doamna de la Beauté îi dăruieşte regelui trei fiice, care vor fi recunoscute şi vor purta numele de Valois. O insultă pe Isabela de Lorraine părăsind-o pentru a intra în slujba reginei şi, fiind în mod constant privilegiată în raport cu suverana, are, conform cronicarilor vremii, „cea mai bună tapiserie, cea mai bună lenjerie, cea mai bună veselă, cea mai bună bucătărie, într-un cuvânt tot ce e mai bun!"

Dar, acaparând în felul acesta primul loc, Agnès Sorel îşi face şi cei mai aprigi duşmani. Biserica nu încetează s-o blameze. Un cleric scrie: „Zi şi noapte, nu o interesează decât vanitatea, pentru a-i perverti pe oameni şi a le da femeilor ipocrite un exemplu de pierdere a onoarei şi modestiei bunelor moravuri". Predicatorii şi episcopul Parisului în persoană tună din amvon împotriva acestor „veşminte nepotrivite prin care se văd sfârcurile, sânii şi alte lucruri neplăcute lui Dumnezeu".

În privinţa poporului, acesta nu va înceta să se dovedească un adversar la fel de hotărât ca şi Biserica, dispreţuind-o pe cea care „a luat locul bunei regine". Oricât de multe donaţii caritabile făcea, nu se alegea, în schimb, decât cu ostilitate. Îşi face intrarea în Paris, sub pretextul unui pelerinaj la Sainte-Geneviève, într-o ţinută ca de zână, cu „un brâu de catifea roşie închis în faţă cu catarame de aur, cu un văl ca azurul, plutind ca o aripă până la pământ, cu o parură de diamante, un colier din aur şi smaralde". Dar este primită cu cea mai mare răceală. Departe de a stârni admiraţia, ţinuta aceea princiară agită spiritele. Un burghez din Paris notează în jurnalul lui: „Pentru că parizienii nu i-au făcut primirea pe care marele ei orgoliu o cerea, a spus la plecare că aceştia nu erau decât nişte mizerabili, că dacă ar fi ştiut că îi vor acorda atât de puţin respect, nu ar fi pus niciodată piciorul acolo. Astfel a plecat frumoasa Agnès, întorcându-se la păcatul ei. Vai, ce jale când conducătorul regatului dă un exemplu atât de rău poporului său!"

Cel de-al treilea duşman, fără îndoială cel mai de temut şi în orice caz cel mai violent, este delfinul Louis, moştenitorul tronului. Are, la fel ca Agnès, puţin peste douăzeci de ani

şi o detestă, nesuportând să-şi vadă mama umilită în fiecare zi. Raporturile cu tatăl său, care n-au fost niciodată cordiale, devin acum, în mod vădit, marcate de ură. Louis se gândeşte chiar la o lovitură de stat pentru a-l detrona.

Nu ezită să se folosească de toate mijloacele posibile pentru a stârni furia tatălui său. O curtează pe Agnès ca să-i trezească gelozia şi răspândeşte zvonul că aceasta îi acordă favoruri în secret lui Brézé, dar stratagema eşuează. Trece, deci, la atacuri directe împotriva favoritei. O atacă verbal, apoi fizic. Într-o zi o urmăreşte cu sabia în mână, şi aceasta nu scapă de el decât refugiindu-se sub patul regelui. Pentru suveran, este deja prea mult. Carol al VII-lea îşi exilează fiul în Dauphiné, provincie care aparţine de drept moştenitorilor coroanei. Louis părăseşte curtea la 1 ianuarie 1447, promiţând sus şi tare:

– O să mă răzbun pe toţi cei care m-au alungat din casa mea!

Ajuns în Dauphiné, se apucă să organizeze un adevărat stat, pe care îl guvernează ca un suveran. Una dintre primele lui măsuri este aceea de a instaura dreptul de vamă faţă de regatul Franţei. Decis să nu se mai întoarcă niciodată cât trăieşte tatăl său, critică violent legătura lui scandaloasă cu Agnès. Continuă să se informeze în privinţa situaţiei de la curte şi nu încetează să ţească intrigi în jurul regelui. Şi-a păstrat prieteni, de care se foloseşte cu abilitate. Din când în când, Carol al VII-lea găseşte în camera lui bilete anonime care denunţă diverse comploturi. Delfinul cunoaşte caracterul neîncrezător şi ezitant al tatălui său şi speră să-l arunce din nou în vechea lui stare de melancolie.

Totuşi, eforturile lui Brézé dau roade. După ce multă vreme a tergiversat lucrurile, conform obiceiului, Carol al VII-lea optează în favoarea războiului. Acesta reîncepe în 1449. Operaţiunile pornesc din Normandia. Urmează imediat o serie de succese. Provincia nu întârzie să fie practic recucerită şi, în data de 10 noiembrie 1449, Carol al VII-lea îşi face intrarea solemnă în Rouen. De acum, operaţiunile continuă pentru cucerirea ultimelor bastioane ale rezistenţei engleze.

Regele a lăsat-o acasă pe doamna de la Beauté, însărcinată din nou, considerând că starea ei nu-i permitea să-l însoţească

în timpul unei campanii militare în sezonul rece. În timp ce armata regală face manevre în Normandia, Agnès se plictisește la Loches. Brusc, nemaiputând rezista, în ciuda frigului și a scandalului pe care știe că îl va provoca din nou, pleacă pentru a i se alătura regelui. Ajunge la abația Jumièges, unde se găsește suveranul, pe 5 ianuarie 1450. Carol al VII-lea este stupefiat, dar radiază de fericire. Pentru a-și justifica venirea, Agnès a inventat un pretext:

– Sire, am venit să vă previn în legătură cu un complot!

Carol nu o ia nici o clipă în serios. Izbucnește în râs, și ea îi ține isonul. Se iau în brațe și petrec mai multe săptămâni minunate. Ea naște prematur un copil, care nu va trăi decât o lună. Este al patrulea copil al ei, încă o fată. Dar și zilele ei sunt numărate. Se reface cu greu după naștere, și frigul îi face și mai rău. Medicul reginei, maestrul Robert Poitevin, considerat cel mai bun din regat, este însărcinat s-o îngrijească.

Pe 9 februarie 1450, Agnès Sorel este cuprinsă de o „criză de diaree" și în câteva ore ajunge într-o stare disperată. Înțelege imediat situația și dă dovadă de cea mai mare stăpânire de caracter. Își lasă dispozițiile testamentare, alegându-i ca executori pe Jacques Coeur și Robert Poitevin, își încredințează fiicele verișoarei sale și are grijă de plata servitorilor. Face o generoasă donație pentru Loches și cere să fie celebrată o mesă aniversară, în fiecare an, în biserica ei. După ce și-a exprimat toate dorințele, închide ochii și cade pe pernă. Când toți o cred moartă, ea se ridică și spune cu voce pierdută:

– Nimic nu e mai mizerabil decât fragilitatea noastră!

Au fost ultimele ei cuvinte. Carol al VII-lea nu-și va reveni niciodată. Părăsește Jumièges după ce a pus să se ridice un monument, care ulterior a dispărut. Poruncește ca viscerele favoritei lui să fie înmormântate în biserica parohială, și corpul să fie repatriat la Loches. Statuia de pe mormânt o înfățișează cu mâinile pe piept, îmbrăcată într-una dintre rochiile de zână. Doi îngeri susțin perna de la căpătâi, în timp ce doi miei, simbol al blândeții, îi dorm la picioare.

Moartea favoritei este urmată la scurt timp de căderea în dizgrație a marelui trezorier. Pe 31 iulie 1451, Jacques Coeur

este arestat, fiind învinovăţit că s-ar fi îmbogăţit pe căi necinstite, dar mai ales că ar fi comandat asasinarea lui Agnès Sorel. Pentru că brusca ei dispariţie i-a făcut pe toţi să creadă, începând cu regele, că a fost otrăvită.

Supus întrebărilor, Jacques Coeur recunoaşte manevrele frauduloase în plan financiar, dar neagă cu îndârjire otrăvirea. Pe 29 mai 1453 este condamnat la moarte şi la o amendă de cinci sute cincizeci de mii de livre, dar nu se reţine împotriva lui acuzaţia de otrăvire. În anul următor evadează, îşi găseşte refugiu pe lângă papă şi moare în 1456, în insula grecească Chios, luptând cu turcii. Va fi reabilitat de Ludovic al XI-lea, care va reda o parte dintre bunurile lui familiei.

În ceea ce-l priveşte pe Carol al VII-lea, acesta se stinge din viaţă cinci ani mai târziu, în data de 21 iulie 1461, după ce a recuperat de la englezi toate teritoriile franceze, în afară de Calais, dar fără a fi reuşit să se împace cu fiul său.

Acesta este epilogul unei domnii, până la urmă victorioasă, dar care a început într-un mod atât de dramatic. Atunci când o evocă, printre atâtea evenimente de prim-plan, cum este epopeea Ioanei d'Arc, istoricii nu manifestă practic nici un interes pentru moartea lui Agnès Sorel. Sigur, contemporanii au vorbit de otrăvire, dar aşa se întâmpla cu toate decesele brutale pentru care nu se găsea o explicaţie plauzibilă. Părerea generală este că a murit de o dizenterie contractată pe drum sau de febră puerperală, ca urmare a naşterii.

Trebuie să vorbim acum despre lovitura de teatru pe care o va rezerva destinul postum al doamnei de la Beauté. Nedorind să păstreze rămăşiţele trupeşti ale unei personalităţi atât de scandaloase, canonicii de la biserica Saint-Ours din Loches cer, după moartea lui Carol al VII-lea, autorizaţia de a le muta. Ludovic al XI-lea nu acceptă decât cu condiţia să înapoieze toate donaţiile pe care le-au primit de la Agnès Sorel, dar, bineînţeles, aceştia refuză. În 1777, Ludovic al XVI-lea ridică interdicţia. Mormântul este mutat, sicriul este deschis, şi înăuntru se găseşte un cadavru în foarte bună stare de conservare, cu părul blond pieptănat în codiţe!

În timpul Revoluției, răsculații profanează mormântul, crezând că este al unei sfinte, apoi pun resturile într-o urnă, pe care o așază într-un perete al abației. În 21 prairial an III, un soldat deschide urna și, crezând și el că este vorba despre moaștele unei sfinte, ia părul și dinții pentru a le vinde ca relicve. În 1801, urna este din nou găsită și depusă în mormântul restaurat, în reședința regală devenită subprefectura din Loches. Dar să fie vorba chiar despre Agnès Sorel?

În iulie 2004, consiliul general din Indre-et-Loire decide să ducă urna înapoi la biserica Saint-Ours din Loches și solicită o echipă de specialiști care să identifice rămășițele. Analiza îi este încredințată lui Philippe Charlier, paleontolog la CHU din Lille. Urna conține oase, care nu reprezintă decât zece la sută dintr-un schelet, dar provin din toate părțile corpului. S-au mai găsit și resturile pământești ale unui copil de șapte luni, născut prematur și mort cu câteva zile înaintea femeii.

Celelalte elemente corespund și ele informațiilor despre doamna de la Beauté. Părul care s-a păstrat indică faptul că era blondă, craniul, aproape intact, corespunde tabloului făcut de Jean Fouquet, a născut de patru ori și avea mai puțin de treizeci de ani. Aceste două elemente se obțin din analiza cimentului dentar, unul dintre constituenții rădăcinii, care capătă o verigă pe an, la fel ca scoarța copacilor, cu un contur mai lat în caz de gestație.

Iar descoperirea a fost făcută analizând un fir de păr de la axilă. Acesta conținea mercur într-o cantitate inversă: de circa zece mii de ori mai mult decât doza normală! Regele și contemporanii lui aveau dreptate: Agnès Sorel a fost otrăvită cu mercur, aceasta este cauza morții, mai ales a „crizei de diaree" care a cuprins-o subit.

Deci, accident sau crimă? *A priori*, ne putem gândi la un accident. Atinsă de ascaridioză, Agnès Sorel avea în intestine limbrici și era tratată cu ferigă și mercur, folosite și în timpul sarcinilor dificile. Dar o asemenea greșeală de dozaj este de neconceput: acest tratament era stăpânit încă din Antichitate, și doza uriașă face imposibilă orice confuzie în tratament. Este, cât se poate de clar, vorba despre o crimă. Asasinul

a profitat probabil de situaţie pentru a-i administra o cantitate masivă de mercur.

Rămâne de aflat cine a fost acesta. Mâna care a administrat otrava este, aparent, cea a medicului. Maestrul Poitevin avea cele mai bune posibilităţi de a o face şi, după moarte, a susţinut sus şi tare că o otrăvire era imposibilă, ceea ce a contribuit masiv la suspectarea lui. Dar este evident că nu a acţionat din proprie iniţiativă, otrăvirea i-a fost comandată de altcineva, poate că a fost chiar plătit.

Acuzat oficial, Jacques Coeur trebuie totuşi scos din discuţie. Nu numai că a negat cu ultimele puteri, dar nu avea nici un interes în dispariţia favoritei. Erau aliaţi în politică, ea îl susţinuse constant, şi marele trezorier nu ar fi cunoscut poate dizgraţia dacă ea ar fi rămas în viaţă.

Regina Maria de Anjou este o suspectă mult mai credibilă. Robert Poitevin era medicul ei personal şi ar fi putut foarte bine să acţioneze din ordinul suveranei. Ne putem mira cum de Carol al VII-lea i-a încredinţat soarta favoritei lui. Sătulă să fie în permanenţă umilită, suverana ar fi sfârşit prin a-şi elimina tânăra rivală.

Dar chiar dacă avea un mobil, un asemenea act nu se potrivea caracterului ei, blând şi milos. Nu avea profilul unei criminale. Până la urmă, principalul suspect este cel care a părăsit curtea jurând că se va răzbuna pe cei care l-au alungat şi care continua, din munţii din Dauphiné, s-o urmărească pe amanta regelui: viitorul Ludovic al XI-lea. O detesta, n-a făcut niciodată un mister din asta şi încercase deja s-o omoare cu sabia. În acelaşi timp, chiar dacă a fost îndepărtat, avea oamenii lui la curte şi nu a încetat niciodată să comploteze după ce a plecat. În privinţa caracterului său, tot ce se poate spune este că nu avea nimic în comun cu cel al mamei lui şi că nu s-ar fi dat înapoi de la un asasinat!

Ludovic al XI-lea a fost un mare rege. Nu merita portretul sinistru care i s-a făcut uneori, dar temperamentul lui invidios, răzbunător, violent este de necontestat, iar doamna de la Beauté a fost, fără îndoială, prima lui victimă.

Monstrul din Loch Ness

Obiect plutitor neidentificat

Cu aparatul de fotografiat în mână, colonelul Robert Wilson se apropie de apele verzui ale lacului. Este ora patru după-amiaza, în ziua de 21 martie a anului 1934, dar lumina începe deja să scadă. Chiar şi în prima zi de primăvară, în Scoţia se întunecă devreme!

La cincizeci şi cinci de ani, cu mica lui mustaţă grizonantă, cu statura înaltă şi ţinuta rigidă, colonelul Robert Wilson are fizicul caricatural al britanicului care, în plus, mai este şi fost colonel în armata Indiilor.

Şi-a trăit aventurile într-un alt climat. În întreaga junglă luxuriantă şi sufocantă din India nu exista nimeni mai bun decât el la vânătoarea de tigri. Câţi au căzut oare sub gloanţele lui, despre care se spunea că au o precizie absolută? Nu mai ştie nici el, a trecut multă vreme de atunci, şi-a abandonat trofeele altora, nemaiavând nimic de dovedit. Se află acolo pentru a face un serviciu unui prieten, dar acum regretă. Bodogăne în timp ce se aşază pe un promontoriu stâncos, blestemându-l printre dinţi pe Marmaduke Wetherell, fostul lui camarad din liceu.

L-a întâlnit din întâmplare, în timpul vacanţei în Scoţia. Marmaduke avea de făcut un reportaj pentru *Daily Mail*. Era vorba despre fotografierea misterioasei creaturi care ar trăi în acel lac. I-a cerut amicului său să participe la această operaţiune fotografică. Robert Wilson i-a replicat:

– De ce eu? Nu sunt ziarist.

– Pentru că eşti cel mai bun vânător de tigri din imperiu. Sunt sigur că tu o să-i dai de urmă.

Şi adaugă:

– Eşti în vacanţă. N-are cum să-ţi facă rău o excursie. O să vezi, Loch Ness este un loc extraordinar!

Au plecat împreună şi, când au ajuns aproape de mal, au decis să se despartă. Acum că a rămas singur, colonelul Wilson este departe de a găsi locul atât de formidabil pe cât se anunţa. Împrejurimile sunt triste şi dezolante: pământuri ostile, acoperite de ferigi, şi nici ţipenie cât vezi cu ochii. La picioarele lui, apele tulburi sunt aproape negre, de parcă cineva ar fi turnat cerneală. Ştie de ce. Din cauza particulelor de turbă aflate în suspensie, sub apă, vizibilitatea este foarte scăzută. Pentru că, pe drum, Marmaduke i-a povestit tot ce ştia despre acest Loch Ness, un loc îndelung discutat de ceva vreme, din cauza unor fenomene stranii.

Lacul Ness (*loch* înseamnă „lac" în scoţiană) este situat în nordul ţării, la o sută cincizeci de kilometri de Glasgow, nu departe de Inverness, în Highlands, ţinut sălbatic, înţesat de mistere, de legende şi de fantome. Este o întindere vastă, de treizeci şi cinci de kilometri lungime şi doi kilometri lăţime, cea mai mare suprafaţă de apă dulce din Marea Britanie, şi colonelul, acum că-l are în faţa ochilor, parcă ar vrea să adauge că şi cea mai sinistră.

Nu numai întinderea lui este impresionantă, ci şi adâncimea. Poate atinge două sute treizeci de metri, chiar mai mult, pentru că nu a fost sondat în întregime. Din cauza acestei mase lichide, Ness nu îngheaţă niciodată. Temperatura lui de 5°C iarna până la 12°C vara dovedeşte o stabilitate termică excepţională.

Cu zece mii de ani în urmă, când gheţarii acopereau Scoţia, Loch Ness comunica cu marea. La topirea gheţarilor, în timpul încălzirii planetare, solul s-a ridicat cu şaisprezece metri sub efectul dispariţiei greutăţii, şi lacul a fost izolat de mare. Acum comunică cu aceasta prin intermediul râului Ness.

Pentru fostul vânător de tigri, începe o lungă aşteptare. Luminozitatea scade rapid. Curând va fi prea târziu. Dar, în acea clipă, colonelul scoate o exclamaţie:

– Doamne Sfinte!

Un animal cu gâtul lung, care nu seamănă cu nimic cunoscut, sau cu nimic cunoscut în acele vremuri, tocmai se iveşte din apele tulburi ale lacului. Are o culoare cenuşie şi, atât cât se poate vedea, o piele moale, fără solzi. Dar dimensiunile lui sunt extraordinare: o masă uriaşă, mai mare decât a tuturor elefanţilor pe care colonelul i-a văzut în viaţa lui. Numai monştrii preistorici care figurează în gravuri pot fi comparaţi cu el.

Animalul înaintează unduindu-se încet, aproape cu naturaleţe. Colonelul Wilson este atât de încremenit de uimire, încât a uitat să facă fotografia. În cele din urmă, îşi revine şi apasă pe declanşator. Era momentul, căci la fel de brusc cum a apărut, animalul se scufundă şi dispare în adâncuri.

A doua zi, Marmaduke Wetherell se prezintă în faţa redactorului-şef de la *Daily Mail*. Îi întinde triumfător o fotografie.

– Vi-l aduc pe Nessie!

„Nessie" este porecla curentă dată fiarei care hălăduieşte în apele lacului. Pe clişeu se distinge un animal cu un gât lung şi cu un cap mic, semănând puţin cu cel al unui struţ, dar fără cioc, care se scufundă în apă. Este vizibilă şi partea de sus a corpului. Redactorul-şef amuţeşte de uimire. Ziaristul continuă:

– Şi nu eu am făcut fotografia, ci colonelul Robert Wilson, faimosul vânător de tigri!

Redactorul-şef îi strânge călduros mâna.

– Este grandios! Unic! Va fi reportajul secolului.

Da, reportajul secolului. Sub titlul „Prima fotografie a lui Nessie", *Daily Mail* lansează o adevărată bombă mediatică. În urma publicării, ceea ce nu era decât o curiozitate locală, o legendă în care se credea mai mult sau mai puţin în regiune, va face înconjurul lumii. Loch Ness va deveni locul cel mai celebru din Scoţia şi una dintre marile enigme ale timpurilor noastre.

Totuşi a trecut multă vreme de când se vorbeşte despre monstrul din Loch Ness, pentru că primele menţiuni datează din preistorie. De fapt, nu departe de locul cu pricina s-au găsit o serie de pietre gravate, datând de mai multe mii de ani şi care reprezintă tot felul de animale cunoscute, în afară de unul,

care are un cioc lung sau un bot oval şi aripioare înotătoare în loc de labe. N-a putut fi dată nici o explicaţie mulţumitoare pentru această stranie reprezentare.

Prima mărturie istorică a apărut în secolul al VI-lea. În 565, Sfântul Colomban ar fi îngropat sub mal un om muşcat de Niseag, numele celt al lui Nessie. Plimbându-se pe malul lacului, Colomban îi cere unuia dintre călugării săi să plece înot în căutarea unei bărci desprinse de ţărm, când monstrul ţâşneşte din valuri şi se prăbuşeşte peste el. Colomban înfruntă fiara şi îi porunceşte să se retragă. Aceasta dispare imediat. Este totuşi prea târziu, iar călugărul moare din pricina rănilor. Povestea ţine, fără îndoială, de domeniul legendei, dar este tulburător ca apariţia unui monstru marin să fie localizată exact în Loch Ness. De aici până la a vedea transcrierea unui episod care s-a produs realmente nu mai este decât un pas.

Dacă până în secolul al XVI-lea găsim doar câteva menţiuni despre Nessie, începând din secolul al XIX-lea, mărturiile încep să devină mai exacte. În 1871, o expediţie de vânătoare organizată de nişte aristocraţi traversează Highlands. În zori, un grup de cavaleri zăreşte fiara ieşind din valuri. Unul dintre ei va spune:

– Este cel mai mare lucru pe care l-am văzut în viaţa mea.

Şi precizează:

– Avea un cap de cal şi o coadă gigantică.

În 1895, patru persoane observă „un monstru mare, oribil, în Loch Ness". Apariţiile continuă: între 1900 şi începutul Primului Război Mondial, un cioplitor în piatră, un grup de şcolari şi un pădurar în slujba ducelui de Portland îl zăresc înotând în apă. Alte mărturii sunt menţionate în 1922, 1927 şi 1930. Câteva articole apar atunci în ziarele din Glasgow. Dar anul 1933 este cel care va schimba totul.

Atunci, autorităţile decid construirea unui drum între Inverness şi Forth William, urmând malul nordic al lacului. Locuitorii din împrejurimi, care cred toţi cu tărie în existenţa lui Nessie, protestează. Zgomotul terasamentelor, vibraţiile maşinilor, exploziile minelor riscă să tulbure animalul, în refugiul lui, situat la câteva sute de metri sub apă.

„O să iasă la suprafaţă şi o să devasteze totul!“

Altfel spus, drumul va aduce în acele locuri nenumăraţi automobilişti, câtă vreme până atunci nu se putea ajunge acolo decât pe jos sau călare, şi, astfel, mărturiile vor începe să curgă.

Pe 2 mai 1933, întorcându-se la Londra după o călătorie de plăcere în Scoţia, domnul şi doamna Spicer văd o creatură uriaşă ieşind dintre ferigile înalte care mărgineau drumul. Conform mărturiei lor, „avea un gât unduitor, puţin mai gros decât o trompă de elefant, cu un cap minuscul, un trup masiv şi patru labe sau înotătoare. Ţinând în bot ceea ce părea a fi un animal tânăr, a traversat drumul legănându-se, a pătruns în lăstărişul de pe mal şi a dispărut cu un zgomot de plescăit în lac“. Doamna Spicer, „foarte şocată de acest spectacol respingător“, adaugă:

– Semăna cu un melc uriaş pe care era cocoţat un gât lung.

În luna august a aceluiaşi an, avem o nouă mărturie, cea a doamnei MacLennan, o localnică din Glasgow. Aceasta l-a văzut ieşind din apă pe când trecea prin apropiere cu maşina.

– Avea patru labe scurte, groase, dar erau totuşi labe, cu un fel de copită, ca de porc, dar mult mai mare. Nu părea să aibă urechi. A ridicat labele din faţă, apoi a alunecat de pe faleza pe care era căţărat. Îşi ţinea labele posterioare pe pământ, la fel ca o focă.

Câteva săptămâni mai târziu, un agent de la Automobil-Club a zărit în acelaşi loc un „şarpe de mare“. Îl descrie ca pe „o făptură cu un anumit număr de inele ridicându-se deasupra apei. Avea“, adaugă el, „un cap mic şi un gât foarte subţire şi graţios“.

Ceva mai târziu, un locuitor din împrejurimi, pe nume Hugh Gray, face prima fotografie a lui Nessi. Din nefericire, nu este foarte clară şi cei mai mulţi se arată neîncrezători, considerând că este vorba despre un simplu trunchi de copac sau un stâlp. Se precizează că fenomenul poate fi urmarea construcţiei drumului, muncitorii de pe şantier lăsând probabil să cadă în lac o bucată mare de lemn.

Cam aşa stau lucrurile când, pentru prima oară, un cotidian naţional, *Daily Mail*, se interesează de subiect şi îi cere ziaristului său Marmaduke Wetherell să elucideze problema.

Ca urmare, mărturiile se reiau în forţă. Ar fi imposibil să le citãm pe toate. Iat-o, de exemplu, pe cea a lui Marjorie Moir, din Inverness: „Lungimea lui mi-a părut a fi cam de treizeci de picioare (nouă metri). Avea trei protuberanţe, cea din mijloc fiind cea mai mare, iar cea dinspre gât, cea mai mică. Gâtul era subţire, capul, mic şi fără detalii vizibile. Animalul se scufunda, ca şi cum s-ar fi hrănit, dar poate că nu o făcea decât ca să se distreze."

Mărturiile par destul de numeroase şi concordă suficient de mult pentru ca savanţii să-şi facă auzite vocile. În 1934, Rupert Gould avansează ipoteza conform căreia un animal preistoric ar fi fost prins în capcană în timpul topirii gheţarilor. După descrieri, ar putea fi vorba despre un mozazaur, o reptilă marină agresivă, măsurând doisprezece metri lungime. Bineînţeles, oricine ştie că reptilele mari au dispărut brusc la sfârşitul erei secundare, dar asta nu se referă decât la speciile terestre. Este foarte posibil ca anumite specimene acvatice să fi putut supravieţui, protejate de mediul lor.

Ipoteza este întâmpinată cu scepticism în mediile ştiinţifice, dar, câţiva ani mai târziu, în 1938, descoperirea în Oceanul Indian a unei specii fosile marine, coelacanthus, veche de trei sute cincizeci de milioane de ani, îi aduce brusc o nouă credibilitate. Din acel moment, Nessie intră în domeniul probabilităţilor serioase, studiate cu mijloace ştiinţifice.

După o paranteză cauzată de cel de-al Doilea Război Mondial, studiile sunt reluate. În 1951, Lachlan Stuart, un muncitor forestier, care locuieşte nu departe de Loch Ness, vede un vârtej din care ies trei cocoaşe. Aleargă să-şi ia aparatul şi face o fotografie, cea mai clară, alături de cea a colonelului Wilson. Se bucură de acelaşi renume mondial ca şi acesta din urmă.

Anii 1960 cunosc o mare recrudescenţă a apariţiilor. În data de 23 aprilie 1960, Tim Dinsdale filmează pentru prima oară creatura. Se poate distinge o siluetă care pare a fi spinarea

unui animal, plutind câţiva metri, înainte de a se scufunda. Filmul este analizat de specialiştii de la Royal Air Force şi nu se descoperă nici o mistificare.

Nu există trucaje nici în filmul din 13 iunie 1967, făcut de Richard Raynor, în care o siluetă înoată la suprafaţa lacului. Se organizează atunci expediţii submarine, care surprind vibraţii interesante. Câţiva ani mai târziu, o primă fotografie submarină dezvăluie o înotătoare.

În 1972 şi 1975, fotografiile lui Robert Rines, de la Academia de Ştiinţe Aplicate din Boston, arată o creatură voluminoasă, dotată cu un cap minuscul. Sunt comparate cu reverberaţiile evidenţiate de sonare. Se stabileşte că viteza de deplasare este de douăzeci de kilometri pe oră, ceea ce nu poate fi decât viteza unui animal. Între 1976 şi 1979, Roy Mackal înregistrează cu ajutorul hidrofoanelor ţipete submarine.

Toate aceste observaţii şi mărturii sunt apreciate de partizanii lui Nessie ca dovada existenţei unui „OPN", „obiect plutitor neidentificat", al cărui aspect probabil poate fi rezumat astfel: un animal de mai mulţi metri lungime, cântărind câteva tone, cu un cap mic, un gât lung, un corp masiv, cu două sau trei protuberanţe; membrele lui sunt fie patru înotătoare, dintre care cele două din spate formează un fel de coadă, fie patru labe şi o coadă; uneori este raportată prezenţa părului, precum şi a unor mustăţi; animalul avansează în apă unduindu-se; a fost văzut pe pământ deplasându-se pe înotătoare, dar şi înaintând pe labe.

În 1965, savantul belgian Bernard Heuvelmans, specializat în studiul animalelor dispărute, a descris monstrul ca pe o otarie uriaşă, cu gât lung, şi l-a botezat *Magalotaria longicollis*. Este numele ştiinţific adoptat în rândul partizanilor lui. În fine, se poate adăuga faptul că a fost înscris oficial pe lista britanică a faunei protejate.

Acestea sunt argumentele care pot fi avansate în favoarea existenţei monstrului din Loch Ness. Din nefericire, acest serial zoologic nu rezistă multă vreme unui studiu critic temeinic. Pe de o parte, existenţa lui Nessie pune probleme teoretice

insurmontabile şi, pe de altă parte, contrar aparenţelor, nici o semnalare a prezenţei sale nu este serioasă.

De fapt, cum ar putea să se hrănească acest animal – sau mai degrabă animale, căci trebuie să fie mai multe ca să se reproducă?

Din pricina saturaţiei turbei în apă, plantele sunt extrem de rare în Loch Ness. Producerea de materie vie este foarte redusă. Zoologii au calculat că Loch Ness nu permitea hrănirea unui animal care să aibă mai mult de trei sute de kilograme. Se observă diferenţa enormă faţă de nevoile unui animal de dimensiunile presupusului monstru. Căci vorbim despre cel puţin zece exemplare, pentru a asigura diversitatea genetică necesară, fiecare cântărind câteva tone.

Şi cărei specii i-ar putea aparţine aceşti monştri? Prima ipoteză emisă face din Nessie o reptilă de tip dinozaur, dar este pur şi simplu imposibil, pentru că reptilele au nevoie de căldură. Scufundat într-o apă care nu are mai mult de 12°C, ar muri în câteva ore. Pe de altă parte, reptilele depun ouă la marginea ţărmului şi acest lucru nu a fost niciodată observat.

Varianta unui mamifer este mai credibilă. Ar fi vorba, în acest caz, despre un fel de otarie gigantică. Aceasta este, de altfel, versiunea pe care au adoptat-o majoritatea partizanilor lui Nessie. Dar şi aici ne lovim de o imposibilitate: mamiferele de tipul otariei vin să se reproducă pe pământ, unde îşi şi cresc puii. Nimic din toate acestea nu s-a observat. În fine, aceste animale, indiferent ce ar fi, nu sunt veşnice, trebuie să moară într-o zi şi să-şi lase scheletul pe fundul apei. Or, fundul lacului a fost atent dragat şi nu s-au găsit nici cele mai neînsemnate rămăşiţe.

Dar trebuie să admitem că s-au înregistrat totuşi toate aceste semnalări. Nu se poate să le respingem pur şi simplu, să ne facem că nu există. Dar examinându-le cu grijă, primul lucru care trebuie spus este că, orice s-ar putea crede, aceste mărturii sunt departe de a fi numeroase.

Indiferent dacă este vorba despre o reptilă sau un mamifer, Nessie este descris de toţi martorii ca fiind un animal terestru trăind în mediu acvatic, şi nu un peşte. Este înzestrat cu

plămâni şi trebuie să iasă la suprafaţă în mod regulat pentru a respira. Dacă se admite că este capabil de apnee timp de o oră, ceea ce constituie un timp considerabil, are nevoie să se scufunde de douăzeci şi patru de ori pe zi, adică de două sute patruzeci de ori pentru zece indivizi, numărul minim strict pentru reproducerea speciei. Asta presupune 87 660 apariţii anuale. Or, în ciuda numărului de persoane care locuiesc în împrejurimi, în ciuda unei armate de turişti dotaţi cu camere de filmat şi aparate foto, în ciuda camerelor instalate acum în mod permanent pe maluri, nu se înregistrează decât câteva apariţii pe an.

Acestea fiind datele, ele trebuie totuşi explicate. De ce a fost văzut un monstru în Loch Ness, şi nu în altă parte? Şi în privinţa asta, răspunsul poate fi dat fără mare dificultate.

Trebuie să vorbim, în primul rând, despre mediul înconjurător. Loch Ness este un loc care stârneşte teamă, malurile lui au un aspect puţin atrăgător, apa lui neagră pare să ascundă mistere îngrozitoare, şi acest loc sinistru este propice tuturor dezlănţuirilor imaginaţiei, mai ales dacă i se adaugă legendele care circulă în regiune, cum este cea despre Sfântul Colomban. În afară de asta, ceaţa se ridică foarte rar, chiar în plină zi, şi creează forme care pot fi luate drept cele ale unui monstru.

Cu siguranţă că acesta este motivul primelor mărturii, care, pe urmă, au creat un efect de autosugestie. Miile de turişti care vin, uneori de foarte departe, pentru a-l vedea pe Nessie sunt atât de nerăbdători şi de dornici, încât uneori sfârşesc chiar prin a-l vedea. Un studiu foarte interesant a fost făcut pe această temă de către o universitate scoţiană. De pe malul Loch Nessului, persoane care văd o bârnă spun că au văzut un animal. De pe malul altui lac, văzând aceeaşi bârnă, spun că au văzut o simplă bucată de lemn. Acest fenomen de autosugestie trebuie adăugat, fără îndoială, purelor halucinaţii, pentru că împrejurimile ciudate îi predispun pe unii la un echilibru instabil.

Partizanii monstrului din Loch Ness vor aduce, totuşi, o ultimă obiecţie. Există mai multe fotografii. Este vorba

despre un fapt, nu despre niște halucinații. Să fie acestea falsuri, trucaje?

Cu siguranță nu toate, dar asta nu înseamnă că sunt și concludente. Sunt foarte întunecate, din cauza condițiilor climatice proaste, și prezintă ceva ce poate fi un trunchi de copac, o mișcare bruscă a apei sau chiar un fuior de ceață. Același instantaneu luat în altă parte decât la Loch Ness n-ar stârni o asemenea curiozitate.

Dar, printre fotografii, există cel puțin una care este o mistificare. Este vorba despre cea mai celebră dintre ele, cea care se află la originea renumelui mondial al monstrului din Loch Ness și pe care *Daily Mail* a publicat-o în 1934.

Căci toată povestea pe care am evocat-o la început, aventura colonelului Wilson, marele vânător de tigri, este total inventată. Asta a povestit Marmaduke Wheterell aducând instantaneul la ziar și asta a crezut toată lumea până nu demult. În realitate, Robert Wilson n-a pus niciodată piciorul la Loch Ness, iar pretinsul monstru care apare în fotografie nu este decât un montaj grosolan.

Christian Spurling, mort în toamna lui 1993, a recunoscut totul pe patul de moarte. Christian Spurling era cumnatul lui Marmaduke Wheterell și se afla la curent cu toată povestea. Wheterell, însărcinat de ziar cu realizarea unui reportaj despre monstrul din Loch Ness, nu credea în existența acestuia și era sigur că nu va ajunge la nici un rezultat. Atunci, a fabricat un model la scară mică al unui dinozaur din pastă de lemn, atașat unui submarin de jucărie, de paisprezece degete, și l-a fotografiat. Pentru a da subiectului mai multă credibilitate, i-a cerut colonelului Wilson, un cunoscut de-al lui, să-și asume paternitatea clișeului. Din amuzament, acesta a acceptat. Ca urmare, păcăleala a luat asemenea proporții, încât amândoi au preferat să tacă.

Dar, cu mai mulți ani înainte de această mărturisire, cauza fusese deja tranșată de știință. În 1987, expediția „Deepscan" a greblat Loch Ness cu ajutorul unei flotile de vase echipate cu sonare. Erau o sută patruzeci și patru, dispuse într-o rețea de doisprezece pe doisprezece. Puteau sonda masa lichidă

până la treizeci şi trei de metri adâncime. În caz de rezonanţă, camerele trebuiau să se declanşeze. Vasele erau chiar dotate cu harpoane inofensive, care trebuiau să aducă un eşantion din pielea lui Nessie.

Or, această expediţie n-a înregistrat decât două sau trei ecouri neidentificate, ceea ce este perfect normal (trunchiuri de copaci, obiecte scufundate), dovedind în mod indiscutabil că lacul nu ascundea nici o populaţie necunoscută. Cu toată supravegherea continuă, timp de şapte săptămâni, sistemul de alarmă nu s-a declanşat niciodată. Cel mai mare animal descoperit a fost un peşte lung de un metru.

Acesta este adevărul ştiinţific şi, pe scurt, adevărul gol-goluţ. Dar asta nu-i descurajează pe curioşi, şi Nessie are încă multe zile frumoase înainte. Logic vorbind, este imposibil de dovedit inexistenţa unei realităţi oarecare şi, în faţa tuturor argumentelor, a tuturor evidenţelor, se va putea întotdeauna riposta că nu s-a căutat îndeajuns de bine.

Şi apoi sunt atâtea interese în joc! Monstrul din Loch Ness constituie o mană cerească pentru locuitorii din zonă, care au tot interesul să perpetueze misterul. Turismul scoţian a înregistrat echivalentul a treizeci de milioane de euro în 1997 şi, de atunci, suma aceasta n-a scăzut deloc. Se găsesc întotdeauna amatori să facă un tur într-un submarin în lac, pentru o sută de dolari ora, şi să nu vadă absolut nimic, în mijlocul unei ape negre de turbă. Se găsesc mereu ziare în lipsă de subiecte şi autori în goană după senzaţional, pentru a relansa periodic afacerea. Un agent de asigurări britanic propune chiar turiştilor un contract care să acopere un atac din partea monstrului. Suma promisă este de un milion de lire, adică 1,46 milioane de euro, în caz de întâlnire cu monstrul, chiar fără ca persoana în cauză să fie afectată.

Deci, dacă vă îndeamnă inima, mergeţi să vă plimbaţi pe malurile neospitaliere ale Loch Nessului, pentru a încerca un mic frison sau, pur şi simplu, pentru a visa. Monstrul din Loch Ness nu este decât o iluzie, dar poate că tocmai asta face toţi banii.

Sébastien Peytel

Balzac conduce ancheta

Nu este, cu siguranţă, una dintre cele mai mari enigme ale vremurilor noastre, una dintre cele care au inspirat filme şi romane sau au stârnit controverse ştiinţifice şi istorice, dar este un mister care a făcut să curgă multă cerneală la vremea respectivă. Subiectul a stârnit o vie emoţie în mediile literare, mai ales prin prisma personalităţii protagonistului ei. Am văzut artişti şi scriitori mobilizându-se în favoarea acuzatului. L-am văzut chiar pe Balzac ducându-se la locul faptei pentru a reface ancheta de la A la Z.

Din ce motiv ar fi putut cel care îşi consacra fiecare clipă din viaţă scrisului să abandoneze totul pentru a se erija în detectiv de ocazie? Răspunsul se regăseşte în întâmplările neaşteptate şi răsturnările de situaţie ale uimitoarei afaceri Peytel.

Sébastien Peytel, născut în 1808, aparţine unei vechi familii burgunde. Adolescent fiind, pleacă la Paris pentru a face studii de Drept şi frecventează mediile literare. Este frumos, inteligent, sociabil, cu un discurs strălucit şi un aer romantic. Leagă prietenii cu personalităţi celebre, cum sunt Balzac, Lamartine, desenatorul Garvani sau ziaristul Émile de Girardin.

Spirit caustic, este liberal şi critic la adresa autorităţii. Ia parte activă la revoluţia din 1830, iar ascensiunea la tron a lui Ludovic-Filip, în locul republicii pe care o visa, îl înfurie. El este primul căruia îi vine ideea ireverenţioasă de a compara capul suveranului cu o pară, într-un pamflet răsunător apărut în 1832: *Psihologia perei*. Imaginea prinde imediat la public şi îl va însoţi pe Ludovic-Filip de-a lungul întregii sale domnii, contribuind la ridiculizarea şi destabilizarea lui.

De ce acest polemist cu un viitor strălucit abandonează, într-o zi, Parisul şi prietenii? De ce acest nonconformist

alege să devină un burghez de provincie? Cert este că, de pe o zi pe alta, părăseşte mediile literare şi intelectuale ca să se stabilească în calitate de notar în Burgundia natală, încercând în zadar să cumpere un birou notarial la Mâcon, pentru a se orienta, în cele din urmă, spre cel din Belley.

Se căsătoreşte. Singurul motiv pe care îl are pentru a o lua de nevastă pe Félicie Alcazar par să fie banii. Altfel, de ar fi ales-o pe această creolă de douăzeci de ani, fiica unui colonel englez? Nu este frumoasă, se dovedeşte lipsită de spirit şi capricioasă, este atât de mioapă încât se scuză când se loveşte de un felinar, dar are o dotă de cincizeci de mii de franci.

Căsătoria are loc în mai 1838. Semn că iluştrii lui prieteni nu l-au uitat, martor la cununie îi este nimeni altul decât Lamartine. Dar încă de la început, legătura ia o întorsătură grotescă. Atunci când Sébastien Peytel vrea să se retragă cu Félicie la sfârşitul petrecerii, aceasta izbucneşte în lacrimi şi îşi cheamă mama. Până la urmă se calmează, şi lucrurile se mai aranjează puţin, dar cuplul pe care îl formează este cel puţin straniu.

Ea nu-l iubeşte. Este terorizată de ideea de a-şi îndeplini datoria conjugală şi îl imploră să o închidă într-o mănăstire. Apoi rămâne însărcinată. Dar atitudinea lui devine şi mai ciudată. Îi dictează scrisori în care ea îşi recunoaşte greşelile cele mai monstruoase, dar în termeni destul de vagi pentru a nu se şti despre ce greşeli este vorba. În fine, şi mai ales, scrie în locul ei şi o pune să semneze un testament în care îl face legatar universal în cazul în care ea ar muri înainte de a naşte!

La puţin timp se produce drama... Pe 31 octombrie 1838, Sébastien Peytel şi Félicie, însărcinată în cinci luni, se întorc la Belley după o călătorie de afaceri la Mâcon. Au cu ei şapte mii cinci sute de franci, în opt saci. Soţii călătoresc într-o cabrioletă; servitorul lor, Louis Rey, îi urmează într-o căruţă deschisă.

Vremea este mizerabilă, plouă şi bate vântul. În data de 1 noiembrie, spre ora unu dimineaţa, în apropierea podului din Andert, trecând peste Furant, torent care curge departe

de Belley, Sébastien Peytel bate, înnebunit, la poarta soților Thermet, o familie de fierari, și le spune, îngrozit:

– Veniți repede, nevasta mea e rănită, și servitorul, mort! Și adaugă:

– Am fost nevoit să-l omor.

Domnul Thermet și fiul lui cel mare se grăbesc la fața locului și descoperă un spectacol înfiorător. Félicie zace la marginea drumului, lângă cabrioletă. Nu este rănită, așa cum a spus soțul ei, ci moartă. Nu trebuie să fii doctor ca să-ți dai seama: a primit unul sau mai multe gloanțe chiar în cap. Peytel îi conduce apoi ceva mai departe, în direcția unui alt cadavru și mai oribil. Este vorba despre Louis Rey, servitorul: fața lui este zdrobită cu lovituri de ciocan.

Jandarmii din Belley sosesc în zori. Sébastien Peytel, care până atunci a rămas într-o stare de prostrație, relatează faptele. Totul s-a petrecut după ce au trecut podul din Andert. Ațipise în cabrioleta care mergea încet, când a fost trezit de o împușcătură și de vocea nevestei lui, care îi striga:

– Sébastien, ia pistoalele, m-a omorât!

Atunci a pus mâna pe unul dintre cele două pistoale pe care le avea în trăsură și a tras asupra unui individ care fugea în noapte. Apoi a luat un ciocan și a pornit în căutarea bărbatului. Era servitorul lui, Louis Rey; l-a prins și l-a omorât cu lovituri de ciocan.

Polițiștii nu cred nici o clipă versiunea lui și îl arestează imediat. Pentru că protestează, locotenentul de poliție îi răspunde, cât se poate de serios:

– Ați plecat trei, doi sunt morți, dumneavoastră nu sunteți rănit, vă arestez.

Și ancheta nu face decât să confirme acuzațiile care planează asupra lui. Medicii legiști stabilesc că Félicie a fost omorâtă cu două gloanțe trase din dreapta, de aproape. Or, după spusele lui, Sébastien Peytel se afla chiar în dreapta. Pe de altă parte, cum a făcut să-l prindă și să-l omoare cu lovituri de ciocan pe Louis Rey, care avea cu zece ani mai puțin decât el? În fine, există testamentul. Ca să moștenească averea soției, era absolut obligatoriu ca aceasta să moară înainte

să nască. Nu numai că asta ar presupune premeditarea, dar ar fi vorba despre o crimă odioasă, pentru că Peytel n-ar fi ezitat să-şi omoare şi pruncul nenăscut pentru a pune mâna pe bani. Sébastien Peytel este inculpat pentru crimă.

Procesul începe în data de 26 august 1839, în palatul de justiţie din Bourg-en-Bresse, instalat în fostul palat al ducilor de Savoia. Cadrul este impunător, dar incomod. Sala imensă este prost luminată, judecătorii se află într-un colţ atât de întunecat, încât abia pot fi văzuţi; în privinţa acuzatului, acesta stă aproape ascuns după o draperie imensă.

Sala este înţesată de lume, asistenţa, deosebit de ostilă. Un fapt surprinzător, pentru că, în oraşelele de provincie, în mod tradiţional, oamenii sunt de partea notabilităţilor. Dar Sébastien Peytel este un caz aparte. Este notar, bineînţeles, dar asta nu înseamnă mare lucru. Chiar dacă s-a născut în regiune, lumea îl consideră parizian, un prieten al acelor oameni la modă, precum Lamartine şi Balzac. Dar, mai ales, nimeni nu poate uita că el este cel care l-a comparat pe rege cu o pară! Aproape un sacrilegiu! În orice caz, o faptă de neiertat!

Pe de altă parte, atunci când s-a întors din capitală ca să se stabilească în ţinuturile natale, Sébastien Peytel n-a făcut nimic pentru a se integra, ba, dimpotrivă, a rămas distant, mândru şi s-a însurat cu o creolă, în loc să ia o tânără de la oraş. O dovadă intolerabilă de nonconformism pentru toată lumea, un adevărat afront.

Iată de ce notarul din Belley nu va trebui să se aştepte la nimic bun din partea concetăţenilor săi în timpul procesului. Dar toţi îi sunt recunoscători pentru un lucru: datorită lui şi relaţiilor sale, întreaga Franţă are ochii aţintiţi spre capitala departamentului Ain. Un eveniment fără precedent pentru acest orăşel unde niciodată nu se întâmplă nimic, şi lumea a venit din întregul departament şi chiar de mai departe pentru a asista la dezbateri.

Sébastien Peytel îşi face intrarea în boxă, însoţit de strigătele „La moarte!", care se ridică din rândurile asistenţei. Are o ţinută frumoasă, cu părul lui lung, negru, şi figura

transpusă, care aminteşte de cea a lui Musset. Pare că nu ştie unde se află şi îşi caută în public prietenii, dar cu toate că unii dintre ei au venit să-l susţină, nu-i vede şi se aşază, resemnat, lângă avocatul lui.

După citirea actului de acuzare, care nu interesează pe nimeni, pentru că faptele sunt arhicunoscute nu numai în Burgundia, ci în întreaga Franţă, preşedintele Durieu îl interoghează pe acuzat în legătură cu una dintre particularităţile acestui caz: scrisorile extravagante pe care i le dicta nevestei lui.

– Dumneavoatră le scriaţi înainte de a i le dicta. S-a găsit un model scris de mâna dumneavoastră.

– N-am făcut nici un model. Nevasta mea era o gurmandă. Din cauza asta scria acele scrisori.

– Deci le scria pentru că era gurmandă: „Mi-e silă de mine. Nu ştiu să-mi stăpânesc poftele josnice"?

– Cu siguranţă, nu există altă explicaţie.

Răspunsul face o impresie foarte proastă, dar situaţia se înrăutăţeşte şi mai mult când preşedintele trece la testament.

– Cum se face că, la douăzeci de ani şi după doi ani de căsătorie, nevasta dumneavoatră s-a gândit să-şi facă testamentul?

– Eu însumi am trecut prin mari încercări. Aveam un cal care de mai multe ori a fost cât pe ce să mă arunce în prăpastie. Aşa că, mi-am făcut testamentul, iar nevasta mea, văzând asta, a vrut să facă la fel.

Evident, preşedintele nu crede câtuşi de puţin povestea.

– Haideţi, doar nu vă aşteptaţi să credem aşa ceva! O nevastă tânără nu se gândeşte la astfel de lucruri. Mai bine spuneţi-mi cine i-a dat modelul de testament.

Şi Sébastien Peytel este obligat să răspundă:

– Eu.

Am ajuns la drama de pe podul din Andert. Când grefierul deschide cutia care conţine pistoalele, ciocanul, precum şi hainele lui Félicie şi ale lui Louis Ray, asistenţa este străbătură de un frison. Toate sunt mânjite de pete maronii. Sébastien Peytel îşi menţine versiunea: şi-a omorât servitorul care îi atacase ca să-i jefuiască.

– Cum aţi făcut să-l prindeţi şi să-l omorâţi cu lovituri de ciocan, câtă vreme era mai tânăr şi mai înalt ca dumneavoastră? se miră preşedintele.

Peytel nu poate decât să răspundă:

– Nici eu nu-mi explic, domnule preşedinte.

Venind vorba despre Félicie, ucisă cu două gloanţe în cap, amândouă mortale, experţii tocmai au demonstrat la bară că n-ar fi avut cum să spună: „Sébastien, ia pistoalele, m-a omorât!", aşa cum jura acuzatul.

Ceva mai târziu, în timpul audierii poliţiştilor, se produce singurul incident neaşteptat. Subofiţerul de cavalerie Chaillon, care se afla la faţa locului împreună cu alţi colegi, relatează un eveniment ciudat:

– Când am ajuns, notarul m-a luat de braţ şi mi-a spus: „Habar n-ai cât sunt de nenorocit. Nevasta mea îl iubea pe servitor. Da, îl iubea."

Sébastien Peytel se ridică în boxă şi strigă indignat:

– E imposibil să mă fi exprimat astfel! N-am avut nicicând o asemenea bănuială.

Poliţistul îşi menţine spusele. De altfel, ne întrebăm de ce ar fi inventat un asemenea amănunt. Preşedintele profită de asta ca să intervină.

– N-ar trebui să urmăm mai degrabă pista asta? V-aţi surprins nevasta cu servitorul?

– Niciodată! Absolut niciodată! Este revoltător! urlă Peytel, scos din minţi. Subiectul este închis, şi dezbaterile continuă fără alte surprize până la sfârşit. Cum era de aşteptat, rechizitoriul procurorului Perrot este de o duritate ieşită din comun.

– Niciodată o crimă n-a fost mai îndelung premeditată. Asasinatul era plănuit chiar din ziua căsătoriei. Condamnarea a fost stabilită în ziua scrierii testamentului. Iscălindu-l, tânăra soţie şi-a semnat sentinţa la moarte. Totul în această crimă este revoltător. Este vorba despre nevasta lui, despre copilul lui nenăscut, despre servitorul său pe care Sébastien Peytel l-a ucis, într-un triplu asasinat îndelung pregătit şi comis la adăpostul întunericului. Societatea cere să fie pedepsit în consecinţă!

Ca urmare, maestrul Margerand, avocatul apărării, rostește o lungă pledoarie, plină de sensibilitate, potrivită atmosferei romantice a vremurilor, și încearcă să convingă juraţii de nevinovăţia clientului său. Dar convingerea lor este formată de multă vreme. În data de 30 august 1839, după o scurtă deliberare de nici o oră, Sébastien Peytel este condamnat la moarte, în aclamaţiile publicului. O voce ţâșnește din sală:

– Trăiască juraţii!

Președintele Durieu poruncește arestarea celui care a intervenit, dar acesta a dispărut în mulţime.

Dacă locuitorii din Belley salută cu urale verdictul, nu același lucru se întâmplă în mediile literare pariziene. La anunţarea condamnării, se instalează consternarea. Prietenii știu că este imposibil, evenimentele nu s-au putut desfășura astfel. Doar îl cunosc pe Peytel, au fost împreună ani de zile, au schimbat gânduri cu el, confidenţe, și îl știu incapabil de o asemenea crimă. La nevoie ar fi fost capabil de crimă – cine nu este? – sub efectul furiei sau al unei emoţii puternice. Dar să comită un asasinat odios, premeditat îndelung și cu sânge rece, să ajungă până la a-și ucide pruncul nenăscut, numai pentru bani? Nu!

Cel mai vehement este Balzac. Scriitorul are exact patruzeci de ani. A ajuns pe culmile artei și ale puterii sale creatoare. Tocmai a terminat *César Birotteau* și se pregătește să conceapă planul de ansamblu al *Comediei umane*. Dar este gata să abandoneze totul pentru a apăra această cauză. În timpul unei serate care se ţine acasă la el, unde se discută aprins despre caz, strigă dintr-odată:

– Plec! Cine vine cu mine?

Numai desenatorul Gavarni se arată dispus și, a doua zi, cei doi bărbaţi pleacă spre departamentul Ain. La Bourg-en-Bresse, prima lor grijă este să-l viziteze pe Peytel în celula lui. Acesta este emoţionat văzând că prietenii de odinioară nu l-au uitat.

– Vă jur în faţa lui Dumnezeu că nu sunt vinovat! Salvaţi-mă, vă implor!

– Totul s-a întâmplat întocmai cum ai declarat la proces?

– Întocmai.

Balzac şi Gavarni continuă să discute îndelung cu el, apoi se apucă s ă refacă ancheta, supunându-se unei munci impresionante, pe care Balzac o rezumă în trei articole, publicate de ziarul *Le Siecle* din 27, 28 şi 29 septembrie. Articolele demonstrează că ancheta poliţiştilor, fără să fie propriu-zis mincinoasă, are grave lacune şi incertitudini. Şi, dacă nu aduc cu adevărat dovada nevinovăţiei lui Sébastien Peytel, ele ridică anumite probleme care nu au fost niciodată puse în discuţie la proces.

În timpul întrevederii cu prietenul lor, Balzac şi Gavarni s-au informat despre averea lui şi, mai târziu, au avut acces la actele contabile care se găseau la biroul lui. Au putut stabili astfel că presupusul mobil al crimei, banii, nu stătea în picioare. Peytel era, de fapt, mult mai bogat decât Félicie Alcazar, averea lui fiind mai mult decât dublă: o sută de mii de franci, iar a ei doar cincizeci. De ce, în aceste condiţii, a luat-o de nevastă? Peytel, căruia i-au pus întrebarea, a răspuns că din dragoste, dar faptul pare surprinzător. Adevăratul motiv era poate acela de a-i şoca pe localnicii din Belley căsătorindu-se cu o străină.

Balzac şi Garvani s-au dus şi la locul dramei, pe care l-au cercetat amănunţit şi, nemulţumiţi, au străbătut timp de mai multe zile toată regiunea. Au tras concluzii tulburătoare, pe care Balzac le-a expus pe larg în articolele lui.

Conform acuzării era vorba despre o crimă îndelung premeditată. Or, Sébastien Peytel, un bărbat inteligent, nu şi-ar fi asasinat niciodată nevasta în locul unde s-a petrecut tragedia. Balzac precizează: „În acel defileu există douăzeci de alte locuri unde Peytel şi-ar fi putut duce la bun sfârşit planurile, dacă voia. Mai ales un mic lac, în regiunea unde a avut loc călătoria, suficient de mare şi de adânc ca să-şi arunce nevasta, calul, servitorul şi trăsura. În acest caz nu mai trebuia decât să se arunce şi el în apă şi să strige: «Ajutor!» Poate că ar fi răcit, dar ar fi evitat, cu certitudine, eşafodul."

Pe de altă parte, bănuielile cad asupra servitorului. S-a stabilit că acesta cumpărase de la Mâcon, înainte de a pleca,

de la un armurier, gloanţe asemănătoare cu cele găsite în capul lui Félicie şi pe care le avea în bagaj; de asemenea, avea asupra lui un săculeţ cu praf de puşcă, rupt la un colţ, fără îndoială pentru a-l folosi la încărcarea unui pistol. Acuzaţia de furt lansată împotriva lui de Peytel capătă, datorită acestui fapt, greutate.

După mai multe săptămâni de eforturi aprige şi după ce şi-au publicat concluziile, cei doi bărbaţi se întorc la Paris. Dar, în pofida emoţionantei lor pledoarii, recursul la curtea de casaţie este respins pe 10 octombrie 1839. Sébastien Peytel refuză cu încăpăţânare să semneze recursul de graţiere, îi este prea frică de închisoare. Preferă să moară şi este nevoie de toată perseverenţa avocatului său pentru ca, în cele din urmă, să-l facă să consimtă.

Este disperat. Câteva zile mai târziu, aruncă în stradă un bilet, pe fereastra celulei. Pe plic este scris: „Trimiteţi acest bilet, fără să-l deschideţi, lui Gavarni, Rue Fontaine-Saint-Georges, Paris". Scrisoarea conţine următorul text: „Nefericitul îl roagă pe bunul său frate Gavarni să facă să-i parvină o cantitate suficientă de opium pentru a avea un efect ireversibil. Trebuie să-i trimită acest opium sau orice altă materie cu acelaşi efect, ascuns într-o Biblie."

Biletul este ridicat de un trecător, care îl trimite la poliţie, care îl trimite la Ministerul de Interne, care îl trimite regelui. Ludovic-Filip a citit articolele lui Balzac şi există partizani ai lui Sébastien Peytel până şi în anturajul lui, dar poate el uita că acesta din urmă l-a comparat cu o pară? Cu atât mai mult cu cât comparaţia şi-a atins scopul, şi opoziţia reia neîncetat tema.

Pe 21 octombrie 1839, Ludovic-Filip refuză graţierea. În data de 28, la prânz, Sébastien Peytel este condus spre locul de tortură, în Place du Marché din Bourg-en-Bresse, în faţa unei mulţimi impresionante. Moare cu demnitate, după ce şi-a proclamat pentru ultima oară nevinovăţia.

Ce ar trebuie să credem? Sébastien Peytel era realmente vinovat? Răspunsul este nuanţat. În definitiv, fără îndoială

că da, dar nu atât de vinovat pe cât a demonstrat ancheta şi pe cât au decis juraţii.

Găsim, în toate articolele lui Balzac, o frază ciudată: „Explicaţia pe care o dau eu este cea mai firească, celelalte fac parte dintr-un sistem în care, sub nici un pretext, nu vreau şi nu trebuie să intru". Pentru a înţelege fraza trebuie să ne întoarcem la depoziţia subofiţerului de la poliţia din Chaillon.

După spusele sale, Peytel ar fi afirmat că nevasta lui avea o legătură cu servitorul. Nu exista nici un motiv pentru care subofiţerul să fi inventat aşa ceva. De asemenea, acest fapt a fost stabilit mai târziu: exista o legătură între Félicie şi Louis Ray. Sébastien Peytel le-a vorbit de mai multe ori despre asta prietenilor, printre care şi Balzac. Dar i-a pus să jure că nu vor aminti de aşa ceva. Pentru el, nefericirea conjugală era o asemenea dezonoare, încât prefera moartea.

Se pot imagina două scenarii posibile. În prima versiune, vinovat este Louis Ray. Împreună cu amanta lui, a decis să-l ucidă pe Peytel şi să fugă cu banii. Se apropie de cabrioletă şi o răneşte mortal pe Félicie, din greşeală. Sébastien Peytel pleacă în urmărirea lui şi îl omoară cu lovituri de ciocan.

În a doua versiune, Peytel surprinde la locul dramei intimităţi între Félicie şi servitorul lui. O împuşcă de două ori pe Félicie şi îl doboară pe Louis Ray cu lovituri de ciocan. Lasă cadavrul soţiei în cabrioletă şi îl duce mai departe pe cel al servitorului, pentru a lăsa impresia că acesta a fugit.

În ambele cazuri, Sébastien Peytel a ucis, dar în primul caz este vorba de legitimă apărare, iar în al doilea de o crimă pasională, pentru care ar fi primit circumstanţe atenuante, mai ales în acea epocă. Iată aşadar, pe scurt, cum a decurs afacerea Peytel. Impresionanta intervenţie a lui Balzac, puterea prieteniei, fiind o pledoarie generoasă în favoarea unui om executat pe nedrept.

Ludovic al II-lea de Bavaria

Apusul regilor

În cadrul ansamblului german, Bavaria are o particularitate ciudată. Câtă vreme statele învecinate au fost, de-a lungul întregii lor istorii, administrate în mod riguros şi ordonat, conform imaginii proprii poporului german, ea a fost condusă cel mai adesea de suverani originali, chiar fantezişti.

Aceeaşi familie, familia de Wittelsbach, se află în fruntea ei din secolul al XII-lea. În 1180, Frederic Barbarossa, împăratul Germaniei, îl numeşte pe Otto de Wittelsbach primul duce de Bavaria. De atunci, decenii şi secole de-a rândul, descendenţii săi se succed, toţi sau aproape toţi dovedind înclinaţii artistice şi acelaşi dispreţ pentru realităţile materiale. Nürnberg devine astfel perla Germaniei. În timp ce alţi prinţi germani sunt interesaţi înainte de orice de faptele militare, ei se preocupă mai ales să-şi înfrumuseţeze regiunea, construind castele, amenajând oraşele. Dar familia Wittelsbach dă dovadă în primul rând de o îngrijorătoare instabilitate psihică. Istoricul Jacques Bainville scria: „Bavaria a fost întotdeauna guvernată de nevropaţi."

În 1806, Bavaria este ridicată la rangul de regat, prin voinţa lui Napoleon, care vrea un stat aliat Franţei pentru a contracara Prusia. Ducele domnitor, Max Joseph de Wittelsbach, devine regele Maximilian I şi îşi măritã fata cu Eugène de Beauharnais, ca să pecetluiască alianţa cu Franţa.

Maximilian I domneşte până în 1828; îi urmează fiul său, Ludovic I, care dovedeşte o înclinaţie şi mai mare spre exces. Ludovic I este un admirator pasionat al Antichităţii. Împodobeşte capitala cu imense monumente greco-romane, declarând: „Nu mă voi opri până când Münchenul nu va semăna leit cu Atena".

Așa se face că münchenezii, pe jumătate admirativi, pe jumătate ironici, văd înflorind în orașul lor câteva propilee, o gliptotecă, un obelisc, un arc de triumf, și, în același timp, Bavaria devine cel mai strălucit centru artistic al Germaniei.

Toate astea, evident, costă mult. Vistieria se golește repede, și Ludovic I este obligat să scotocească în caseta personală. Întreaga Europă își bate joc de zgârcenia lui exagerată. Poartă redingote uzate și își primește musafirii într-un halat de casă slinos, pe care nu-l va schimba timp de zece ani.

Are multe alte manifestări ciudate. Compune versuri mediocre, în care își povestește aventurile galante, și le declamă în public. Pentru că suveranul are gustul și cultul frumuseții feminine. A cerut să se înființeze în palatul său o galerie de portrete care reprezintă, din punctul lui de vedere, treizeci dintre cele mai remarcabile femei din istorie. Le așază una lângă alta pe arhiducesa Sofia, mama viitorului împărat al Austriei, pe o dansatoare de operă, pe o curtezană celebră, dar și pe nevasta unui negustor de păsări.

Are peste șaizeci de ani când izbucnește scandalul care-i marchează domnia. Îi este prezentată Lola Montès, o splendidă brunetă, care se dă drept spaniolă, dar în realitate este o aventurieră irlandeză, colecționară de amanți. Regele se îndrăgostește numaidecât cu pasiune de ea, până la a-și pierde uzul rațiunii, dacă nu cumva acesta era deja pierdut. O înnobilează și o acoperă de bogății, în vreme ce vistieria statului este goală. Nu numai că devine ridicol pentru cei din jur, dar pune în pericol însăși existența regatului. În cele din urmă, o revoltă îl obligă să se exileze, pe 21 martie 1848.

Fiul și succesorul lui, Maximilian al II-lea, este un suveran destul de șters, fiind preocupat mai ales să recâștige încrederea poporului. Dar în același timp este un Wittelsbach, și comportamentul lui rămâne surprinzător. Îl întreabă într-o zi pe un profesor de teologie dacă poate dovedi că stăpânii acestei lumi vor avea aceeași situație privilegiată și pe lumea cealaltă și, cum interlocutorul lui mărturisește că este incapabil să-i răspundă, îl alungă, acoperindu-l de injurii. Maximilian este căsătorit cu o Hohenzollern, cu care are doi fii, Ludovic și Otto.

Odată cu aceştia, temperamentul bizar al familiei Wittelsbach va lăsa locul nebuniei pure.

Ludovic al II-lea de Bavaria se naşte pe 25 august 1845, în castelul Nymphenburg din apropierea Münchenului. Din cea mai fragedă pruncie dovedeşte un caracter visător şi o sensibilitate maladivă. I se dă o educaţie militară, dar este o cauză pierdută: nu se interesează decât de arte şi dă dovadă de tendinţe depresive periculoase. Preceptorul său francez, Théodore de la Rosée, este martorul zilnic al acestor accese de depresie. „Trebuie, scrie el, luptat permanent împotriva melancoliei lui. Încerc să-l împiedic să persiste în senzaţiile neplăcute şi să facă în aşa fel încât să le resimtă cât mai puţin profund cu putinţă".

Pe lângă momentele de tristeţe, Ludovic are îngrozitoare accese de violenţă. În 1857, la doisprezece ani, se aruncă asupra fratelui său Otto, îl leagă din cap până la picioare şi, fără intervenţia lui la Rosée, l-ar fi sugrumat. Când acesta îl ceartă, îi răspunde:

– Am dreptul, pentru că este vasalul meu!

Ideea că este atotputernic îi creează un profund dezechilibru. Nu se simte constrâns de nici o regulă şi trăieşte într-un permanent haos. Ca o cale de evadare, Ludovic este interesat de tot felul de legende, în special din mitologia germanică, din care îl atrag miracolele, lipsa de măsură, latura obscură şi dramatică.

În ziua când împlineşte şaisprezece ani asistă la o reprezentaţie a operei *Lohengrin* de Richard Wagner, care va produce asupra lui un efect deosebit de puternic, marcându-l pentru totdeauna. La Rosée îl descrie în aceşti termeni: „Trupul prinţului a fost zguduit de un spasm atât de violent, încât mă temeam de o criză de epilepsie." Ludovic vrea imediat să-l cunoască pe compozitor şi să-l invite la curte, dar tatăl său se opune. Acesta din urmă moare prematur, în 1864. În ziua încoronării, Ludovic al II-lea de Bavaria este mândria supuşilor săi. Pare un tânăr zeu. Nu are decât nouăsprezece ani, este frumos, mândru, foarte înalt, cu o privire gânditoare şi pătimaşă deopotrivă. Este, totodată, inteligent şi serios;

dornic să-şi fericească poporul, i-ar fi plăcut să devină un suveran înţelept şi respectat, dar nu prea are cum: nu-l interesează decât arta.

Primul lui act în calitate de suveran este, bineînţeles, acela de a-l chema la el pe Richard Wagner şi, începând din acel moment, nimic altceva nu mai contează. Îl copleşeşte cu aur şi cu favoruri şi pretinde ca toată lumea de la curte să-l omagieze. Scrisorile pe care i le trimite sunt adevărate declaraţii de dragoste. La ieşirea de la o reprezentaţie a operei *Tristan* şi *Isolda* îi trimite acest bilet: „Sunt pe deplin cucerit. Ard de dorinţa să retrăiesc aceste delicii. Glorie creatorului lor! Îngenunchez în faţa lui. Vă implor să nu-l abandonaţi pe cel care nu vă are decât pe dumneavoastră şi pe Dumnezeu. Până la moarte şi după moarte. Credincios, al dumneavoastră, Ludovic." Se vor înregistra mai mult de şase sute de scrisori între cei doi bărbaţi.

Wagner profită fără scrupule de această pasiune devorantă. Caracterul omului nu este la înălţimea geniului său muzical. Condus de vanitate, se laudă, se complace în mod abuziv în favorurile monarhului. Comportamentul lui este atât de insuportabil, încât opinia publică se arată indignată. Împotriva muzicianului se declanşează mai multe revolte. Ludovic al II-lea este tentat să le reprime, dar cedează; în decembrie 1865 îl alungă pe Wagner. Însă asta nu-l va împiedica să se întâlnească în mod clandestin cu cel pe care-l numeşte „Unicul".

Nu l-a preocupat niciodată politica, totuşi este nevoit să se intereseze de ea, evenimentele i-o impun; în joc este poate chiar existenţa Bavariei. Pretutindeni se vorbeşte despre unificarea Germaniei. În jurul lor, două ţări vor s-o realizeze: Prusia şi Austria. Antiprusac vehement, Ludovic al II-lea se raliază Austriei. Războiul este declarat în 1866; coaliţia austro-bavareză este învinsă în acelaşi an de trupele prusace, în bătălia de la Sadova.

Această înfrângere marchează sfârşitul independenţei bavareze. Dar, odată depăşit momentul înfrângerii, Ludovic al II-lea încetează definitiv să se intereseze de problemele externe. Nu-i mai pasă decât de el. Or, el are o dilemă:

homosexualitatea. Toate înclinaţiile îl împing spre bărbaţi, dar concepţiile lui morale se opun. De unde lupta continuă care îl sfâşie. Marea lui iubire este, fără îndoială, Wagner, dar aceasta rămâne iluzorie, pentru că muzicianului nu-i plac decât femeile. Atunci se orientează spre tineri din anturajul lui, cu care are scurte legături, însoţite de un intens sentiment de culpabilitate.

La începutul lui 1867, problemele lui intime devin şi mai acute. Poporul îl presează să se însoare, curtea îi cere să aibă moştenitori. Asta face parte din îndatoririle unui suveran, or pe el numai ideea de a se apropia de o femeie îl îngrozeşte... Verişoara sa Elisabeta, căreia toată lumea îi spune Sissi, reuşeşte să-l convingă. Soţia împăratului Franz Joseph este pentru el o prietenă şi nimic altceva, singura prezenţă feminină pe care o acceptă, poate pentru că simte în ea aceeaşi tulburare profundă ca a lui. Sissi este o Wittelsbach, el ştie acest lucru, şi de asta o ascultă.

– Trebuie să te însori, Ludovic.

– Nu vreau! Prefer să mor!

– Nu ţi se va cere să trăieşti cu ea, ci doar să-i faci un copil. Dacă va fi băiat, te vor lăsa în pace. Totul va fi ca înainte.

Şi Elisabeta vorbeşte. Îi mărturiseşte cât de puţin i-a plăcut să se mărite cu Franz Joseph, un tânăr autoritar şi limitat, cu un spirit profund cazon. Îi povesteşte cum a uitat de viaţa de cuplu călătorind în cele patru colţuri ale Europei.

– N-ai decât să faci la fel. Cu atât mai mult cu cât cea la care m-am gândit pentru tine este cea mai potrivită alegere.

– Cine?

– Sophie, sora mea. Îmi seamănă. Văzând-o, o să te gândeşti la mine şi o să-ţi fie mai puţin frică.

Cu siguranţă, acesta a fost argumentul hotărâtor. Logodna lui Ludovic al II-lea de Bavaria cu verişoara sa Sophie de Wittelsbach este întâmpinată cu bucurie generală. Cei doi tineri pozează pentru pictori şi fotografi. Niciodată nu s-a mai văzut un asemenea cuplu regal. Ea este tot atât de blondă pe cât este el de brunet, de o frumuseţe tot atât de strălucitoare

pe cât de întunecată este a lui. Par făcuţi unul pentru celălalt, copiii lor vor fi minunaţi!

Numai că lui Ludovic îi este imposibil să funcţioneze împotriva naturii lui, chiar şi pentru o clipă, chiar şi cu ajutorul afectuoasei Sissi. Nu are nimic să-i reproşeze Sophiei, care este dulce şi veselă; fără îndoială dăscălită de sora ei, aceasta evită orice gest de tandreţe şi păstrează distanţa în toate împrejurările. Nu are ce să-i reproşeze în afară de faptul că este femeie, iar angoasele pe care le declanşează în el devin cu fiecare zi mai insuportabile.

Pe măsură ce data ceremoniei se apropie, sănătatea i se deteriorează. Curând, nu mai părăseşte patul. Medicii nu pricep nimic, constată doar un lucru: simptomele sunt din ce în ce mai îngrijorătoare. Nu există altă soluţie decât să anuleze căsătoria. Imediat, Ludovic se reface, ca prin miracol. Ceva mai târziu, scrie în jurnalul său intim: „Am scăpat de Sophie. Revin la viaţă după acest coşmar înfiorător."

A scăpat de Sophie, ceea ce înseamnă că a rămas din nou singur cu el însuşi şi cu problema lui: homosexualitatea. Pentru a lupta împotriva ei, se refugiază în misticism sau îşi caută liniştea în contemplarea naturii. Urmând sfatul pe care i l-a dat Sissi, începe să facă escapade, care au loc întotdeauna noaptea şi nu se termină decât la sosirea zorilor. Pentru a ajunge mai repede şi mai departe, cere să fie echipat cu primele baterii electrice, construite de industriaşul Siemens, un atelaj care să alunece pe drumurile înzăpezite din pădurile bavareze. Când vremea este prea proastă, bea şampanie până în zori, singur sau în compania unor tineri. Miniştrii lui se străduiesc în zadar să-i îndrepte atenţia spre problemele regatului...

Consimte, totuşi, să facă o călătorie oficială, dar mai mult pentru distracţie decât din considerente politice. În 1867 vizitează Franţa, ţara visurilor lui, fosta lui aliată, de care a trebuit să se despartă după victoria Prusiei. Napoleon al III-lea îl primeşte cu fast şi descoperă Versailles. Simte, scrie în jurnalul lui, „un şoc decisiv". Este pierdut în admiraţie pentru Ludovic al XIV-lea, care a conceput şi a dus la bun sfârşit

o asemenea minune. Şi-a descoperit vocaţia. Va merge pe urmele lui şi îşi va petrece restul vieţii construind şi el castele.

Şi nu pierde timpul. Imediat după întoarcerea în Bavaria, la începutul lui 1868, începe construcţia unui castel la Neuschwanstein. Este un proiect nebunesc şi somptuos în acelaşi timp. Pentru că nu construieşte edificiul după arhitectura vremii, ci cere să se ridice pe un vârf stâncos un nemaipomenit cuib de vulturi medieval inspirat de castelul canadian Pierrefonds. Neuschwanstein îl va inspira, la rândul lui, pe Walt Disney pentru castelul din *Frumoasa din pădurea adormită*.

Dar timpul petrecut cu vizitarea şantierului nu îi vindecă veşnicele angoase. Jurnalul lui intim devine din ce în ce mai întunecat, din ce în ce mai derutant. Asistăm la lupta disperată împotriva homosexualităţii şi la apariţia unei schizofrenii crescânde... În 1870, pentru a salva Bavaria, se resemnează să intre în război împotriva Franţei, alături de Prusia. După victoria din 1871 se resemnează, din aceleaşi motive, şi atribuie coroana imperială a Germaniei regelui Prusiei, Wilhelm I.

În acelaşi an începe construcţia castelului de la Linderhof, o replică a Micului Trianon. Începe o legătură cu un cavaler pe nume Richard Horning, un frumos efeb care i-a sucit minţile. Legătura va dura ani de zile. Afirmă în jurnalul lui că relaţia ar fi una platonică, dar nu este aşa. În 1874 vizitează Versailles şi Reims, ceea ce îi întăreşte pasiunea pentru regii Franţei. Din 1871, politica bavareză cunoaşte crize grave, dar lui nu-i pasă. Îşi petrece timpul făcând plimbări în natură şi ocupându-se de castelele lui.

Doarme ziua şi trăieşte noaptea, cerând să se dea reprezentaţii muzicale şi teatrale numai pentru el. Practic nu vede pe nimeni, cu excepţia favoriţilor lui. Lui Richard Horning îi urmează alţii, cum este actorul Joseph Kainz, pe care îl pune, nopţi la rând, să-i recite poeme şi piese de teatru. Nu este înconjurat nici de curteni, nici de familie, ci doar de o escortă şi un stat-major alcătuite strict din bărbaţi.

În 1875 reia legăturile cu Sissi, cu care s-a certat după ruperea logodnei cu sora acesteia, Sophie. În corespondenţa lor se alintă unul pe altul „porumbiţa" şi „vulturul". Se revăd

în Bavaria. Odată cu trecerea anilor, ea a ajuns aproape la fel de zbuciumată ca şi el. Numai ei se înţeleg şi se pot ajuta unul pe celălalt. Nu-şi fac iluzii în legătură cu răul de care suferă. Otto, fratele lui Ludovic, tocmai a fost internat, şi medicii l-au declarat incurabil. Ei ştiu că familia Wittelsbach nu este afectată de un blestem, ci de ceva mult mai grav, de ereditate.

Pentru a-şi îmblânzi soarta, pentru a se îmbăta, pentru a continua să trăiască, pur şi simplu, Ludovic de Bavaria construieşte neîncetat. În 1878 pune piatra de temelie a ultimului său castel, Herremchiemsee, pe malul unui mare lac. Niciodată nu a mers atât de departe cu lipsa lui de măsură. De data asta a făcut pasul decisiv, vrea realmente să-şi realizeze visul: acesta nu va fi, nici mai mult, nici mai puţin decât copia castelului Versailles!

Construcţia se va dovedi un adevărat sac fără fund, care va duce regatul în pragul falimentului. La moartea lui, Herremchiemsee nu va fi gata, şi Ludovic al II-lea nu va petrece acolo decât o noapte, în 1885... Între timp, dă semne din ce în ce mai vizibile de dezechilibru psihic. Persoanele din anturajul lui îl aud dialogând cu Ludovic al XIV-lea sau cu Maria Antoaneta. Le vorbeşte despre Versailles şi despre Trianon. Îşi petrece timpul mâncând şi bând. Tânărul şi frumosul suveran de la încoronare a devenit un bărbat greoi, cu dinţii roşi de carii.

În 1883, moartea lui Wagner îl lasă mai multe săptămâni într-o stare de prostraţie. Îi face funeralii grandioase, la care nu participă, pentru că a căpătat o teamă patologică de mulţimi. În timpul săptămânilor care au urmat, cere să fie reprezentate, în ordine cronologică, toate operele maestrului. Asistă la ele într-o stare de extaz. Emoţia este atât de puternică, încât anturajul se teme în fiecare clipă să nu-l vadă murind.

Începând din acest moment apare o nouă breşă în existenţa lui. Nu mai locuieşte la München, ci când la Linderhof, replica Micului Trianon, când la vechiul castel al tinereţii sale, Hohenschwangau. Nu-i mai primeşte pe miniştrii. Numai ţăranii şi muntenii din împrejurimi au dreptul să-l vadă şi să-i

vorbească. Pentru prima oară, atât în popor, cât şi la curte, se vorbeşte deschis despre nebunia lui.

Chiar dacă starea lui mintală este efectiv îngrijorătoare, dă totuşi dovadă de o luciditate uimitoare, chiar profetică. Îşi exprimă cele mai sumbre aprecieri la adresa politicii germane. Situaţia, afirmă el, nu poate decât să se agraveze. Franţa îşi va cere revanşa, ceea ce va atrage un nou conflict, în care întreaga Europă va risca să piară. Suveran care şi-a depăşit epoca, pierdut în visul lui grandios, fascinează o întreagă generaţie. Verlaine i-a consacrat un poem, în care îl numeşte „singurul rege adevărat al acestui secol".

Dar dacă artiştii îi înalţă osanale, ceilalţi înţeleg gravitatea situaţiei. Cheltuielile lui ameţitoare ruinează Bavaria. Miniştrii şi consilierii lui, pe care de multă vreme refuză să-i vadă, se întrunesc. Pentru a evita bancruta, nu există altă soluţie decât detronarea regelui, invocându-se nebunia. Nu se pune problema să fie înlocuit cu fratele lui, care este complet nebun. Regenţa trebuie încredinţată unchiului său, Luitpold. Aşa se face că mai mulţi psihiatri sunt convocaţi la palatul din München, unde regele nu mai locuieşte. Fără să-l examineze, medicii decid că este nebun. Ultimul act se poate derula.

9 iunie 1886. O comisie guvernamentală pleacă spre Hohenschwangau unde se află regele, cu misiunea de a-l convinge să primească îngrijiri medicale şi, dacă se opune, să fie luat cu forţa. Comisia este alcătuită din oficiali, medici şi infirmiere, fiind condusă de Bernhard von Gudden, neurolog şi psihiatru de renume, care îl urmăreşte pe rege de ani de zile. În el se pun toate speranţele. Se bucură de încrederea lui Ludovic al II-lea şi ar trebui să reuşească să-l convingă. Pentru că folosirea forţei rămâne aleatorie...

Când ajunge la Hohenschwangau, comisia are parte de o surpriză neplăcută: regele nu este acolo. Ţăranii, care au fost preveniţi, nu se ştie cum, l-au anunţat, şi acesta a reuşit să fugă. Cum Ludovic de Bavaria nu locuieşte decât în două locuri, Hohenschwangau şi Linderhof, micul grup se îndreaptă spre acest din urmă castel. Dar acolo, o nouă surpriză neplăcută: suveranul s-a închis înăuntru, apărat de garda lui şi de ţărani

înarmaţi. Trebuie duse tratative. Bernhard von Gudden reuşeşte, după multe strădanii, să fie lăsat să intre.

Medicul are şaizeci şi patru de ani şi părul alb, o figură distinsă şi binevoitoare. Este diferit de ceilalţi confraţi psihiatri prin blândeţea cu care îşi tratează bolnavii. Ludovic al II-lea este în stare de prostraţie, înconjurat de militari şi civili înarmaţi, toţi bărbaţi tineri. Totuşi, se poartă fără ostilitate cu musafirul. Acesta din urmă a dat întotdeauna dovadă de o mare omenie în ceea ce-l priveşte şi are asupra lui o putere liniştitoare.

– Ce doriţi de la mine? Miniştrii mei v-au trimis?

– Sunt aici din proprie iniţiativă, sire. Am venit să vă propun să vă oferiţi un moment de odihnă la castelul din Berg.

– Vreţi să mă închideţi ca pe fratele meu Otto?

– Nu, sire. Consider că libertatea este indispensabilă în orice tratament. Este cât se poate de exact. Doctorul van Gudden apără această concepţie revoluţionară pentru epoca lui, Ludovic al II-lea o ştie şi are nevoie de odihnă. Este chiar epuizat. Decide să aibă încredere în el. Le cere tinerilor înarmaţi să nu facă nici o mişcare şi îl urmează pe medic. După câteva ore intră în castelul din Berg, o locuinţă magnifică, ridicată pe malul lacului Starnberg.

Dar acolo înţelege imediat că von Gudden i-a trădat încrederea. Pentru că, deşi sănătatea mintală îi este afectată, judecata i-a rămas perfect lucidă. Ferestrele aveau gratii, uşile aveau vizoare şi, la prima masă, nu i s-a dat cuţit: asta însemna că este prizonier. Totuşi, contrar temerilor personalului medical, nu se înfurie. Pare că s-a împăcat cu situaţia; este abătut, dar nu revoltat.

Patru zile mai târziu, pe 13 iunie, în duminica de Rusalii, spre ora şase seara, Ludovic obţine permisiunea de a se plimba pe malul lacului, în compania doctorului von Gudden. Acesta refuză escorta care vrea să-l însoţească. Timpul este urât, plouă. Se plimbă singuri prin parc, până când nu mai sunt văzuţi.

După numai două ore, observând că cei doi nu se mai întorc, personalul începe în sfârşit să se îngrijoreze şi pleacă în căutarea lor. Sunt găsite mai întâi umbrela şi redingota suveranului, abandonate pe mal. Apoi, ceva mai departe, este

descoperită tragedia: trupurile regelui şi al doctorului plutesc în apa puţin adâncă. Se încearcă resuscitatea, dar nu mai este nimic de făcut: amândoi sunt morţi.

Corpul doctorului prezintă numeroase semne de violenţă: urme de strangulare şi zgârieturi pe faţă. Este motivul pentru care raportul oficial declară un acces de nebunie. Ludovic al II-lea şi-a omorât mai întâi doctorul, apoi s-a sinucis, înecându-se.

Acest scenariu tragic nu-i împiedică pe bavarezi să-l plângă pe dispărut. Cu toate ciudăţeniile lui, suveranul se arătase întotdeauna foarte apropiat de popor. O mulţime imensă defilează prin faţa trupului îmbălsămat, în cripta Sfântul Michael din München. După înhumare, pe lacul Starnberg, exact la locul morţii, s-a ridicat o cruce. Pelerinajele n-au încetat niciodată.

Deci, ce s-a întâmplat? Teza accidentului trebuie înlăturată din cauza rănilor pe care le avea Bernhard von Gudden. Între cei doi bărbaţi s-a dat o luptă, al cărei sfârşit nu lăsa loc de îndoială; medicul era în vârstă de şaizeci şi patru de ani, regele nu avea decât patruzeci şi era, în plus, un colos de 1,90 de metri şi nouăzeci de kilograme.

Dar să fie vorba chiar despre un act săvârşit într-un impuls de nebunie furioasă, Ludovic al II-lea aruncându-se brusc asupra medicului ca să-l omoare şi apoi să se înece de bună-voie? Ipoteza nu poate fi exclusă, dar, dacă ar fi vrut să-şi omoare tovarăşul de plimbare, ar fi putut s-o facă oriunde în altă parte. Faptul că înfruntarea a avut loc în apă ne duce cu gândul, dimpotrivă, la o tentativă de fugă pe lac. Or, Ludovic al II-lea era un înotător excelent.

S-a mers chiar mai departe. S-a afirmat că Elisabeta de Austria, aflând că vărul său a fost închis, a decis să-l ajute să evadeze, aşteptându-l pe celălalt mal al lacului, cu o caleaşcă. Doctorul von Gudden cunoştea intenţiile ei şi, conform principiilor lui liberale, renunţase la escorta care trebuia să-i urmeze.

Tot conform acestei teze, în ceea ce le priveşte pe autorităţile bavareze, acestea erau la curent şi au lăsat lucrurile

să meargă de la sine. Câţiva bărbaţi i-au urmat de departe pe rege şi pe medic. În locul convenit cu verişoara lui, Ludovic de Bavaria s-a debarasat de umbrelă şi de redingotă şi s-a aruncat în apă. Von Gudden încearcă să intervină: nu au acelaşi gabarit. Ucigaşii asistă la luptă, dar nu intervin decât după ce Ludovic al II-lea şi-a eliminat adversarul şi a început să înoate. Atunci, îl prind şi îl îneacă. De ce această crimă premeditată? Cu siguranţă pentru că suveranul era popular şi era mai sigur să dispară.

Ipoteza nu este absurdă, dar se loveşte de o imposibilitate care n-a fost cunoscută decât mult mai târziu. Fără să se ştie de ce, autopsia regelui a fost făcută publică abia în 1924. Ea este totuşi de o importanţă extremă. Suveranul nu avea apă în plămâni, n-a murit înecat, ci ca urmare a unei congestii, în contact cu apa rece a lacului, fără îndoială ca urmare a unei agitaţii extreme. Or, acest gen de moarte nu poate fi provocată, ci este accidentală.

În schimb, o variantă probabilă este tentativa de evadare. Pricepând că a fost trădat, Ludovic al II-lea decide să fugă. Ca să reuşească, nu trebuie să stârnească bănuieli. Rămâne, deci, perfect calm în primele zile ale internării şi, când îi cere doctorului să se plimbe cu el, acesta acceptă fără dificultate.

Nu pare că Sissi ar fi jucat vreun rol în această poveste. Nu i-ar fi fost deloc uşor să comunice cu Ludovic la Berg, unde acesta era atent supravegheat. În afară de asta, ar fi cu totul surprinzător ca ea, care era împărăteasa Austriei, cu toată afecţiunea pe care i-o purta vărului său, să se fi compromis într-un plan atât de nebunesc. Regele a luat decizia de unul singur şi, chiar dacă avea puţine şanse de reuşită, a preferat, fără îndoială, moartea captivităţii pe care voiau să i-o impună.

Tot ce am afirmat este probabil, dar nu foarte sigur. Dispariţia ultimului rege al Bavariei va rămâne pentru totdeauna înconjurată de mister. Şi fără îndoială că este mai bine aşa, fiind vorba despre cel care a declarat odată: „Vreau să fiu o enigmă pentru mine însumi şi pentru posteritate".

CE S-A ÎNTÂMPLAT PE INSULA SFÂNTA ELENA?

Suntem în 5 iulie 1815. A trecut aproape o lună de la bătălia de la Waterloo. După ce un timp a continuat să mai spere, Napoleon a capitulat. Se îmbarcă pe *Bellérophon* ca să traverseze Canalul Mânecii şi să ajungă la englezi. Aceştia îl înştiinţează că va fi închis pe Sfânta Elena, o insulă pierdută în sudul Atlanticului, la două mii de kilometri de Africa. Îl informează că, în afară de servitori, va putea fi însoţit de trei ofiţeri. Împăratul îi alege pe mareşalul Bertrand, pe generalii de Montholon şi Gourgaud şi obţine permisiunea şi pentru Las Cases, în calitate de secretar de cabinet. Doamnele Bertrand şi de Montholon vor putea veni împreună cu soţii lor. Napoleon va dispune de unsprezece servitori în fruntea cărora se va afla Marchand, prim-valet personal. În compania acestei mici suite părăseşte Europa, plecând într-o călătorie fără întoarcere, în data de 7 august 1815, la bordul vasului *Northumberland*, comandat de contraamiralul George Cockburn.

Înainte de a merge mai departe cu povestea, trebuie să lămurim felul în care împăratul i-a ales pe aceşti oameni atât de devotaţi, care îi vor împărtăşi soarta până la capăt. În special pe generalul Montholon, pentru că acesta nu se făcuse deloc remarcat până atunci, nici prin calităţile, nici prin funcţiile sale...

Născut în 1783, la începutul Imperiului, Charles Tristan de Montholon nu are nici douăzeci de ani, ceea ce înseamnă că nu a participat la nici unul dintre evenimentele precedente, şi nici după aceea nu va juca vreun rol deosebit. Aparţine unui mediu privilegiat. Înainte de Revoluţie, tatăl lui era un aristocrat, un colonel proprietar al regimentului pe care îl conducea,

care exercita funcţia de prim-vânător al contelui de Provence, viitorul Ludovic al XVIII-lea. Văduva lui se recăsătoreşte cu contele de Semonville, un apropiat al mediilor bonapartiste, şi Charles Tristan face carieră datorită protecţiei lui.

Deşi foarte tânăr, intră în statul-major al mareşalilor Augereau şi Berthier. Sora lui îl ajută să avanseze, măritându-se prima oară cu mareşalul Joubert, căruia Charles de Montholon îi devine aghiotant; după moartea lui Joubert, sora lui se va recăsători cu mareşalul MacDonald, iar fratele ei va deveni aghiotantul acestuia. Susţine că a suferit cinci răni în timpul campaniilor, dar nu există nici o dovadă în acest sens în dosarul lui care este păstrat la Ministerul de Război, din Vincennes.

La douăzeci şi şase de ani, Charles de Montholon devine colonel şi este numit şambelan. Tatăl vitreg îi transmite titlul de conte şi obţine pentru el postul de ministru plenipotenţiar pe lângă marele duce de Wurtzburg, unchiul împărătesei Maria-Luiza. Dar îşi compromite această frumoasă ascensiune pentru o chestiune de amor. I se aprind călcâiele după o tânără cu un trecut agitat, cu care se şi însoară. Este vorba despre Albine de Vassal, divorţată de două ori. Napoleon nu acceptă şi îi face cunoscută destituirea printr-o scrisoare: „Maiestatea Sa a considerat căsătoria pe care aţi făcut-o incompatibilă cu funcţiile înalte pe care a consimţit să vi le încredinţeze".

Ca urmare a acestei dizgraţieri, cuplul se plictiseşte la ţară. Din fericire pentru Montholon, Imperiul se prăbuşeşte curând, iar el schimbă imediat tabăra şi îşi oferă serviciile lui Ludovic al XVIII-lea, care îl numeşte comandant al departamentului Loara. Or, abia instalat în funcţie, i se trimit 5 970 de franci pentru a plăti soldaţii, dar Montholon îi păstrează pentru el. Regele, care nu este încă la curent cu furtul, îl face general de brigadă, dar situaţia este nesigură, şi contele riscă cele mai mari neplăceri în momentul când se va afla adevărul.

Astfel, în timpul celor O Sută de Zile, Montholon i se alătură imediat lui Napoleon. Susţine că a fost numit de acesta general de divizie, dar nicăieri nu se găseşte nici o dovadă a acestei numiri şi nici măcar nu participă la bătălia de la Waterloo. Îl urmează totuşi pe împărat în fuga lui, în tovărăşia soţiei sale,

Albine, mai întâi la Malmaison, apoi pe insula Aix. Între timp, Ludovic al XVIII-lea a fost informat despre furt, şi Montholon ştie că nu poate spera la nici o îngăduinţă dacă rămâne în Franţa. Are norocul de a se putea îmbarca pe *Bellérophon*, cu destinaţia Anglia.

Cum a putut Napoleon să aleagă un asemenea personaj? Pentru că a fost omul potrivit la locul potrivit! De altfel, împăratul ceruse să fie însoţit de generalii Savary şi Lallemand, şi ei prezenţi, dar refuzaţi de englezi, care îi considerau prea periculoşi. S-a orientat spre singurul care rămânea.

La aproximativ două luni după îmbarcare, Napoleon descoperă, alături de ceilalţi, destinaţia finală. Duminică, 15 octombrie 1815, Northumberland ajunge la Sfânta Elena. În castelul lui din Jamestown, singurul oraş de pe insulă, guvernatorul englez scrie, cu un laconism glacial, despre sosirea vasului „având-i la bord pe generalul Napoleon Bonaparte şi pe câţiva indivizi ca prizonieri de stat".

Pentru ei, prima impresie legată de insulă este îngrozitoare. Se aşteptau la un cadru tropical prietenos şi luxuriant, şi se află în faţa unei stânci dezolante şi goale, un zid roşu-maroniu, înalt de trei sute de metri, care se opreşte direct într-o mare bântuită de furtuni. Iar locul în care vor sta este şi mai rău! Platoul Longwood se află în centrul regiunii. Plouă aproape în fiecare zi. Pământul supraîncălzit transformă ploaia într-o ceaţă lipicioasă, iar vântul extrem de violent nu alungă ceaţa, ci doar o răspândeşte. Iar când ceaţa se ridică de pe platou, soarele rămâne ascuns sub nori plumburii.

Condiţiile de locuit sunt asemănătoare. Reşedinţa pe care le-au pregătit-o este, de fapt, „o îngrămădire de barăci construite ca să servească drept adăpost pentru animale". Împăratul dispune de patru camere strâmte, care în curând se umplu de hârtii şi cărţi, iar suita trebuie să se înghesuie într-o promiscuitate din zi în zi mai greu de suportat. La asta se adaugă măsurile excepţionale de supraveghere. Pe insulă se află cinci sute de ofiţeri, ceea ce corespunde unei armate de treizeci de mii de oameni, şi două mii cinci sute de soldaţi! Două vase de război se învârtesc neîncetat în jurul coastelor,

şi o reţea de semnale optice permite transmiterea celei mai neînsemnate noutăţi în legătură cu prizonierii...

Cu toate astea, trebuie să se organizeze să-şi ducă traiul cât mai bine posibil. Napoleon se străduieşte să reinstaureze pe Sfânta Elena uzanţele de la curte. Datorită etichetei, se simte încă împărat. În salon, valeţii servesc cafeaua în ceşti de porţelan de Sèvres. Se joacă reversi sau şah. Doamna de Montholon se aşază la pian şi cântă. Uneori, Napoleon declamă (prost) o tragedie. La ora zece se duce la culcare, spunând:

– A mai trecut o zi!

Cu timpul, ilustrul prizonier îşi tiranizează din ce în ce mai mult anturajul. Îl cheamă în miez de noapte pe unul dintre ofiţeri pentru a-i dicta un protest adresat lumii sau ca să dea o nouă explicaţie pentru înfrângerea de la Waterloo. Doamnelor Bertrand şi de Montholon le este greu să-şi împrospăteze ţinutele şi să-şi creeze o apariţie potrivită. Li se spune cu acreală: „Rochia dumneavoastră vine din China, de este atât de şifonată?" Sau: „Sunteţi prost coafată!"

Însoţitorii împăratului ajung repede să se invidieze, apoi să se deteste. Bărbaţii au certuri legate de întâietate, femeile se consideră reciproc nişte târfe. Doamna Bertrand preferă să rămână acasă decât să ia cina cu împăratul. Este de origine irlandeză şi i se pare mult mai plăcut să stea de vorbă cu amiralul Cockburn decât cu Napoleon.

Acesta din urmă încearcă totuşi să dezamorseze conflictele. În dimineaţa de luni, 1 ianuarie 1816, în zorii unui nou an de detenţie, le adresează un îndemn insistent:

– Nu sunteţi decât o mână de oameni la capătul lumii. Consolarea voastră este că măcar vă iubiţi.

Cauză pierdută! Ura creşte şi mai mult. Gourgaud îi invidiază peste măsură pe soţii Montholon. Pretinde că „Napoleon este cu ei numai lapte şi miere, iar cu el, numai fiere". El este un militar de carieră. A intrat primul în Kremlin şi a salvat viaţa împăratului în bătălia de la Brienne, omorând un cazac care se îndrepta spre el. Se înţelege că nu are decât dispreţ pentru arivistul Montholon. Nu încetează să repete:

– În armată nu m-aş fi supus niciodată domnului de Montholon!

N-o priveşte cu ochi buni nici pe doamna de Montholon. Albine, blonda cu ochi albaştri, îl curtează, după părerea lui, pe împărat. Descrierea pe care i-o face spune multe despre sentimentele lui:

– Îi face ochi dulci arătându-şi picioarele, ridicându-şi rochia. Încearcă să facă pe frumoasa şi nu e uşor. Îşi scoate şalul şi lasă să i se vadă pielea ridată.

Gourgaud este convins că „Montholona", cum îi spune el, îi face favoruri împăratului şi că, din interes, soţul ei închide ochii. Totuşi, Napoleon i-ar fi răspuns:

– Eh, femeile, dacă nu te gândeşti la asta, nici n-ai nevoie de ele!

Ceea nu-l împiedică pe Gourgaud să-şi satisfacă plăcerea răutăcioasă şi să-i spună lui Montholon că nevasta lui s-ar fi dus la împărat la ora şapte şi treizeci de minute şi că acesta ar fi găsit-o goală. Dar, cu timpul, zvonurile ajung să corespundă realităţii. Bărbat seducător, Napoleon a trecut, fără îndoială, la fapte. Pentru că, în ciuda celor afirmate de Gourgaud, Albine de Montholon este departe de a fi urâtă. Într-o bună zi, Napoleon îi spune ofiţerului:

– Dacă nu ai altceva, aici ar trebui să te bucuri şi de compania unui papagal.

Ceva mai târziu, se face mai bine înţeles.

– Ce-ar fi rău dacă m-aş culca cu ea?

– Presupun că Maiestatea Sa nu are un gust atât de josnic! replică Gourgaud furios.

Vrea să se bată cu Montholon. Duelul este evitat la mustaţă. Timpul trece într-o atmosferă care oscilează între pagini de istorie şi vodevil. În mijlocul acestor conflicte mediocre, Napoleon îi dictează secretarului Las Cases memoriile sale pentru posteritate. În 1818, Albine de Montholon aduce pe lume o fetiţă, fără să se ştie cu adevărat cine este tatăl. Temându-se pentru sănătatea nou-născutului în climatul nesănătos de pe Sfânta Elena şi din dorinţa de a-şi vedea ceilalţi doi copii, Montholon cere să se întoarcă în Franţa.

Promiţând cuplului o donaţie foarte mare în testament, Napoleon reuşeşte să-i mai ţină încă doi ani.

Dar, în data de 1 iulie 1820, doamna de Montholon şi fiica sa părăsesc Longwood pentru totdeauna. Soţul ei, fără îndoială după ce a obţinut promisiunea unui legat mai important, decide să rămână. Notează la plecarea lui Albine: „Împăratul plânge, poate pentru prima oară în viaţa lui". Pe 6 noiembrie 1820, acesta decide totuşi să-i redea libertatea. Îi permite să-şi întâlnească soţia:

– Din toate privaţiunile la care sunt supus, cea mai grea pentru mine este aceea de a fi separat de nevasta şi de fiul meu. Nu pot să pretind acelaşi lucru de la dumneavoastră.

Dar Montholon refuză. De fapt, situaţia este pe cale să se schimbe. Sănătatea împăratului se degradează brusc. De multă vreme suferă de stomac şi, de altfel, acesta este motivul pentru care îşi ţine mâna sub vestă, postură imortalizată de pictori. Dar starea lui se agravează din zi în zi, şi Montholon, realmente, nu-l mai poate părăsi.

Scrisorile lui vorbesc despre decăderea tragică a celui care a fost stăpânul lumii şi care nu mai este altceva decât un trup distrus de suferinţă. Montholon îi scrie nevestei sale, în data de 5 decembrie 1820: „Boala împăratului a luat o întorsătură urâtă. Afecţiunii cronice i s-a adăugat o epuizare fizică foarte accentuată. Slăbiciunea a ajuns atât de mare, încât nu-şi poate face nici măcar nevoile vitale fără să încerce o oboseală extremă şi să-şi piardă adesea conştienţa."

Curând, oboselii i se adaugă durerea. Napoleon le mărturiseşte celor din jur:

– Nu ştiu ce am la stomac. Parcă mi-ar fi înfipt cineva un cuţit.

În acest început de vară australă, iese încă dimineaţa în halat de casă şi se aşază liniştit în fotoliul pliant din grădină. Dar, în unele momente, suferinţa este prea mare, şi strigă:

– Ah, vai de mine!

Se simte din ce în ce mai ataşat de Montholon, care îi scrie lui Albine: „De când este la pământ, îmi petrec viaţa alături de el. Vrea să fiu mereu prezent, nu vrea să ia alt medicament

decât cel care i-l dau sau i-l recomand eu. Medicul lui nu mai ştie ce să facă. Nu mă acceptă decât pe mine."

Boala progresează rapid şi inexorabil... În data de 5 martie 1821, Montholon îi trimite o scrisoare nevestei sale. „Astăzi este un cadavru căruia un suflu de viaţă îi mai animă fizicul şi mintea. Insula asta blestemată îl va ucide!" Pe 16 martie nu se mai poate ridica. Tot conform scrisorilor lui Montholon: „Are tenul galben de-ţi face frică. Este în ultimul grad de slăbiciune, cufundat într-o tristeţe şi o stare de rău din care nimic nu-l poate scoate."

Curând vine şi sfârşitul calvarului. Napoleon moare pe 5 mai 1821. A doua zi, englezii îi fac autopsia. „Suprafaţa internă a stomacului, pe aproape toată întinderea lui, nu este decât o masă de formaţiuni canceroase, observabile mai ales în apropierea pilorului. Cu excepţia aderenţelor provocate de boala de stomac, nu se observă nici o alterare morbidă a ficatului."

Montholon îi scrie lui Albine: „Deschiderea corpului său a dovedit că a murit de aceeaşi boală ca tatăl lui, un ulcer canceros la stomac, aproape de pilor. E posibil ca ulcerul să fi apărut în urmă cu patru sau cinci ani."

Întors în Franţa, Charles Montholon devine un om foarte bogat. Împăratul i-a lăsat prin testament două milioane de franci-aur, „ca dovadă", a scris el, „a mulţumirii pentru îngrijirile filiale pe care mi le-a dat timp de şase ani şi pentru a despăgubi pierderile pe care i le-a prilejuit şederea lui aici". Mai mult, Albine s-a trezit că i s-a acordat o rentă de patruzeci şi opt de mii de franci, plus o sumă de o sută patruzeci de mii de franci.

Totalul este absolut fabulos, dacă ştim că venitul mediu anual al unei gospodării este în jur de o mie de franci. Cam atât ar câştiga un francez în epocă dacă ar munci mai multe mii de ani. La asta se adaugă sumele considerabile pe care Montholon le obţine din publicarea memoriilor sale. Va pierde însă totul în câţiva ani, ca urmare a unor speculaţii nefericite.

Înglodat în datorii, se refugiază la Londra şi îl întâlneşte acolo pe viitorul Napoleon al III-lea, aflat în exil. Complotează

pentru a-l ajuta să preia puterea. Debarcă în compania lui la Boulogne, dar este prins în acelaşi timp cu el şi condamnat la douăzeci de ani de închisoare. Viitorul împărat evadează, dar nu şi el. Ajuns la putere, Napoleon al III-lea se mulţumeşte să-l elibereze şi să-i acorde cincizeci de mii de franci, în aprilie 1852. Charles de Montholon va muri nu peste mult timp, în 1853, căzut în uitare.

Acestea sunt împrejurările morţii lui Napoleon, aşa cum le ştia lumea până la începutul anilor 1960. În 1961, lovitură de teatru: doi ziarişti canadieni, Ben Werder şi David Hapgood, publică un interviu cu dentistul suedez Sten Forshufvud, care susţine că poate demonstra faptul că Napoleon a fost otrăvit cu arsenic. Concluzia este rezultatul analizării unei şuviţe de păr a împăratului, prin procedeul foarte nou al bombardamentului nuclear.

Noutatea are efectul scontat şi îi urmează o dispută care şi astăzi îi preocupă pe istorici. Despre ce este vorba exact? Pentru a expune cel mai bine această teză, trebuie să revenim la conferinţa de presă ţinută în 1997 de Ben Werder, în care acesta şi-a prezentat toate argumentele. Şi trebuie să recunoaştem că sunt convingătoare.

Totul porneşte de la Marchand, prim-valet al împăratului, care a condus personalul de pe Sfânta Elena. El avusese un jurnal pe care le ceruse apropiaţilor să nu-l publice niciodată. Aceştia şi-au ţinut atât de bine cuvântul, încât au uitat de existenţa lui. Totuşi, când bunurile lui Marchand au fost vândute, în 1950, l-au descoperit, împreună cu o meşă din părul lui Napoleon, luată, conform jurnalului, a doua zi după moarte. Această meşă, tăiată la nivelul craniului, avea 7,5 centimetri lungime. Cum un fir de păr creşte cu 1,5 centimetri pe lună, părul găsit oferea date despre ultimele trei luni de viaţă ale împăratului.

Meşa care a fost analizată de dentistul suedez a scos la iveală urme de arsenic, dar în doze foarte variate, aşa cum dovedeşte şuviţa de păr. Rezultatele inegale indică faptul că Napoleon absorbea arsenic periodic. Acum, dacă se raportează

aceste niveluri de arsenic la poveştile martorilor, constatăm că simptomele de otrăvire coincid cu prezenţa unei cantităţi mari din acest compus chimic.

De exemplu, la data de 26 februarie 1821 se găseşte descrierea lui Antommarchi, medicul corsican al ilustrului prizonier: „Împăratul, care se simţea destul de bine în data de 21, are o cădere bruscă: tuse seacă, vărsături, arsuri puternice la stomac, agitaţie generală, anxietate însoţită de o sete puternică". Sunt exact simptomele otrăvirii cu arsenic. A doua zi, notează: „Împăratul se simte şi mai rău decât ieri. Tusea a devenit mai violentă, greţurile îngrozitoare nu au încetat până la ora şapte dimineaţa." Or, toate aceste simptome coincid cu nivelul maxim al arsenicului pe porţiunea corespunzătoare a firului de păr.

Totuşi, Napoleon n-a fost otrăvit cu arsenic, ci în două etape, după metoda otrăvitorilor din epocă. Arsenicul a fost folosit în aşa fel încât starea de sănătate să se altereze treptat, lăsând să se creadă într-o moarte naturală. Otrăvirea mortală s-a produs ca urmare a combinaţiei dintre antimoniu, acid prusic şi calomel. Antimoniul era inclus în emetic, medicament prescris de doctorul Antommarchi. Napoleon nu voia să-l ia, dar Marchand notează în jurnal: „Împăratul a acceptat până la urmă medicamentul, la insistenţele contelui de Montholon. A luat emeticul în două doze, administrate la ceva timp una după cealaltă. Crizele de vărsaturi care au urmat au fost mai violente."

Tratamentul este repetat în zilele care urmează. În zilele noastre, acest medicament nu mai este folosit din cauza toxicităţii antimoniului pe care îl conţine. Dar medicii de atunci credeau că, prin vomitat, bolnavul va elimina boala. Nimic mai puţin adevărat. Vărsăturile nu fac decât să slăbească organismul şi să grăbească sfârşitul.

Pe 22 aprilie i se dă o nouă băutură, pentru a-i potoli setea, orgeat, bogat în acid prusic. În orgeat nu se află esenţă de migdale amare, dar, în 25 aprilie, Luytens, ofiţer al lui Hudson Lowe, guvernatorul insulei, scrie: „Contele de Montholon cere să i se aducă migdale amare, pentru că aici nu găseşte".

În aceeaşi zi, Bertrand notează: „Hudson Lowe a trimis migdale amare într-o lădiţă".

Deci, Napoleon a ingurgitat exact cele două substanţe toxice de care era nevoie, ultimul act fiind doar o chestiune de timp. Cu câteva zile înainte de moarte, în data de 3 mai 1821, Antommarchi îi administrează, împotriva constipaţiei, zece granule de calomel dizolvate în apă îndulcită. Doza normală este de un sfert de granulă. Acest medicament folosit în cazuri extreme era recomandat de medicii englezi, spre deosebire de Antommarchi, care îl găsea prea dur. Dar, la insistenţele lui Montholon, în cele din urmă cade de acord cu colegii săi britanici. Cel care îi dă împăratului să bea calomelul este Marchand. Or, în combinaţie cu antimoniul din vomitiv şi cu acidul prusic din migdalele amare, clorura de mercur din calomel devine cianură de mercur mortală.

Rezultatul este fulgerător. Bertrand scrie: „După puţin timp, Napoleon a devenit inconştient. Era complet imobilizat de o paralizie totală. Nu putea nici măcar să înghită." Bolnavul moare două zile mai târziu, fără să-şi fi recăpătat pe deplin conştienţa.

Rămâne autopsia care n-a găsit arsenic, ci a stabilit prezenţa unui cancer. Acest fapt nu poate fi totuşi un argument împotriva tezei otrăvirii. De fapt, cu mijloacele de care se dispune în acea epocă, nici nu poate fi depistată prezenţa arsenicului. Pe de o parte, cianura de mercur roade peretele stomacal şi provoacă o umflătură a muşchiului piloric, cu toate caracteristicile unui cancer. De altfel, mai mulţi medici din epocă, printre care Larrey, chirurgul Marii Armate, şi-au exprimat dubiile în legătură cu calitatea acestei autopsii. Este şi cazul doctorului Gooch, celebrul practician englez, care i-a scris lui Hudson Lowe: „Calomelul este răspunzător de moartea lui Napoleon, şi nu cancerul".

Să adăugăm, în cele din urmă, că trupul lui Napoleon a fost exhumat, nouăsprezece ani mai târziu, pentru a fi repatriat în Franţa şi înmormântat în Domul Invalizilor. Era în perfectă stare, acesta fiind un efect al arsenicului, care se folosea în acea vreme la conservarea cadavrelor.

Deci, având în vedere că otrăvirea este demonstrată, nu mai rămâne decât să găsim vinovatul. Exista pe insulă un ucigaş, dar cine? Pentru a-l descoperi, trebuie să ne întoarcem la un eveniment care s-a petrecut cu doi ani înainte de moartea împăratului.

În data de 24 februarie, Cipriani, majordomul lui, se îmbolnăveşte, deşi întotdeauna fusese perfect sănătos, şi moare în numai două zile. Fusese cuprins de dureri de stomac violente, însoţite de frisoane reci, simptome clasice ale unei otrăviri cu arsenic. Corsicanul, aflat în serviciul familiei Bonaparte încă din copilărie, cu mult înainte de ascensiunea lui Napoleon, era privilegiat de acesta din urmă, ceea ce îi nemulţumea pe membrii anturajului împăratului, aflaţi pe insula Sfânta Elena. Montholon, în special, nu-şi ascundea aversiunea faţă de el: „Împăratul îl preferă pe Cipriani nouă tuturor. Are toate calităţile unui ministru al Poliţiei."

Dar Cipriani nu a fost omorât din antipatie, ci din motive mult mai serioase. În sarcinile lui intra şi servirea vinului lui Napoleon, care avea o sticlă personală. Dacă se dorea otrăvirea lui, aceasta era cea mai potrivită metodă, dar mai întâi trebuia suprimat Cipriani. Pornind de aici, dacă se ştie cine l-a înlocuit în postul lui, există toate şansele să descoperim asasinul. Or, nu un servitor, ci Montholon este cel care a cerut şi a obţinut să se ocupe de pivniţa de vinuri. Montholon, asasinul lui Napoleon? Este cât se poate de plauzibil. Dacă îi avem în vedere pe toţi cei care se găseau pe Sfânta Elena, suntem nevoiţi să recunoaştem că, moralmente, era singurul în stare s-o facă. Mai trebuie să găsim mobilul. Să fie de ordin politic sau moral?

Dacă reţinem teza politică, Montholon ar fi acţionat din ordinul Bourbonilor. Era un petrecăreţ înrăit. De ce ar fi acceptat să se exileze ani de zile pe insula Sfânta Elena? Pur şi simplu pentru că ar fi primit misiunea de a-l omorî pe Napoleon. Ar fi acceptat nu din motive ideologice, ci pentru bani. Şi în schimbul anulării pedepsei pentru furtul din departamentul Loara, care i-ar fi adus pedeapsa cu moartea.

Întorcându-se în Franţa, n-a mai fost deloc deranjat pe această temă.

Dar mobilul lui poate fi, la fel de bine, gelozia. Îşi adora soţia. Faptul că un asemenea arivist n-a ezitat să-şi distrugă cariera pentru a o lua de nevastă este o dovadă suficientă. Legătura dintre Napoleon şi Albine de Montholon nu poate fi tăgăduită, şi cu atât mai puţin nu ne putem îndoi că soţul ei era la curent. A închis ochii din interes, sperând că asta le-ar putea aduce beneficii amândurora, ceea ce s-a şi întâmplat.

Doar că era încă la fel de îndrăgostit de Albine, şi situaţia i-a devenit până la urmă de nesuportat, de unde gândul de a-i pune capăt omorându-şi rivalul. A început prin a-l asasina pe Cipriani, pentru a avea acces la funcţia de pivnicer, apoi a pus în practică otrăvirea. Asasinat politic sau crimă pasională, una dintre aceste variante ar putea constitui, în cele din urmă, adevărul despre moartea lui Napoleon.

Totuşi, teza otrăvirii trebuie respinsă. Şi asta din mai multe motive. În primul rând, Montholon nu era o persoană de încredere. Bourbonii nu puteau însărcina cu cea mai delicată şi ultraconfidenţială dintre misiuni, pe un om atât de slab, atât de versatil, care se alăturase împăratului în timpul celor O Sută de Zile. De asemenea, departe de a fi regalist, Montholon era bonapartist din convingere, aşa cum a dovedit-o mai târziu acţiunea lui pe lângă Napoleon al III-lea, care i-a adus condamnarea la douăzeci de ani de închisoare.

Rămâne ipoteza culpabilităţii lui Montholon, eventualitatea unei crime personale din gelozie, din răzbunare pentru că a fost batjocorit de împărat sau chiar pentru a grăbi sfârşitul prizonierului ca să se întoarcă mai repede la soţia lui în Franţa.

Varianta pare plauzibilă, dar se loveşte de o imposibilitate radicală: Napoleon n-a fost otrăvit, ci a murit de cancer. Un studiu ştiinţific apărut în februarie 2007, făcut de nişte patologi americani, elveţieni şi canadieni, care au examinat toate elementele istorice în lumina ultimelor descoperiri medicale, a decis în mod categoric existenţa unui cancer la stomac. Autorii au adăugat chiar că, dacă astfel de simptome

s-ar manifesta astăzi la un bolnav, şansele de supravieţuire ar fi minime.

Trebuie adăugat că tatăl lui Napoleon a murit de cancer la stomac şi că ereditatea este un factor important în acest gen de afecţiune. În ceea ce-l priveşte pe împărat, cancerul lui ar fi putut fi declanşat de un ulcer piloric. Alimentaţia soldatului în campanie, bogată în alimente sărate şi săracă în fructe şi legume proaspete, creşte riscul acestui gen de ulcer, care creează un teren propice cancerului.

Dacă ne întoarcem la observaţiile martorilor, simptomele dezvăluite sunt tot cele ale unui cancer, şi nu cele ale otrăvirii cu arsenic: colorarea în galben a pielii, observată de Montholon, dar mai ales slăbiciunea. Împăratul a pierdut zece kilograme în ultimele luni de viaţă. Este suficient să comparăm un desen care-l înfăţişează pe patul de moarte cu unul făcut când se odihneşte înainte de bătălia de la Austerlitz, pentru a constata pierderea în greutate. Thiers, la deschiderea sicriului, când acesta a ajuns în Franţa, în 1840, a remarcat „figura de o rară frumuseţe revenită la slăbiciunea din tinereţe". În privinţa conservării anormale a corpului, aceasta nu se datorează în mod obligatoriu arsenicului. Corpul lui Henric al IV-lea, al cărui sicriu a fost deschis de revoluţionari, era şi el deosebit de bine conservat. Şi, chiar dacă a fost asasinat, după câte se ştie, Ravaillac n-a folosit arsenic.

În fine, există şi autopsia, care este cât se poate de concludentă. Dacă în acea epocă nu se cunoştea mai nimic despre cancer, se puteau recunoaşte perfect manifestările lui în organism. Autopsia făcută de Antommarchi în prezenţa mai multor medici englezi a fost efectuată cu o grijă extremă, având în vedere identitatea subiectului, şi toţi au recunoscut un cancer de stomac.

Mai rămâne un fapt de necontestat: părul lui Napoleon conţinea arsenic. Dar nu se ştie care era nivelul normal de arsenic în epocă, mai ales pe insula Sfânta Elena. Arsenicul era prezent în numeroase produse din viaţa de zi cu zi: în staniul din care se făceau carafele, în pigmenţii pentru tapetele de hârtie, în primul rând cele de culoare verde-imperial, în care

erau îmbrăcaţi pereţii. La asta trebuie adăugat arsenicul degajat de arderea cărbunilor. În plus, numeroase medicamente, cum sunt cele folosite împotriva paraziţilor, conţineau arsenic, iar un lichior făcut pe bază de arsenic era prescris împotriva anorexiei, principalul simptom al cancerului de stomac.

Conform tezei dentistului suedez şi a ziariştilor canadieni, totuşi nu arsenicul a fost cauza morţii, ci amestecul de antimoniu, acid prusic şi calomel. Dar şi aici există o imposibilitate ştiinţifică. Siropul de orgeat pe bază de migdale amare conţine 0,3 grame de acid prusic la cinci litri, o doză infimă, prea slabă pentru a produce cianura de mercur. În schimb, cel mai probabil este că vomitivele administrate în mod repetat şi doza masivă de calomel au avut o acţiune distructivă asupra unui organism oricum condamnat.

Aşa că trebuie să ne întoarcem la ceea ce învaţă toţi elevii în Franţa: Napoleon a murit pe insula Sfânta Elena din cauze naturale. Este inutil să rescriem cărţile de istorie.

Marie Besnard

Buna doamnă din Loudun

Numai cei mai în vârstă au prins afacerea Marie Besnard, dar mulţi dintre cei tineri au auzit vorbindu-se despre ea. Va rămâne ca o ilustrare a tot ceea ce înseamnă bârfă, gelozie, climat sufocant, otrăvit – în sens figurat, dar şi propriu al cuvântului –, care domnesc într-un orăşel de provincie. Dacă s-ar fi întâmplat cu un secol mai devreme, Balzac ar fi putut scrie un roman pornind de la acest subiect. În zilele noastre a inspirat, la distanţă de douăzeci de ani, în 1986 şi 2006, două filme pentru televiziune remarcabile, avându-le în rolul principal pe Alice Sapritch, respectiv Muriel Robin.

Ştim fără îndoială că Marie Besnard îi va inspira încă multă vreme pe autorii de ficţiune, sau pe istorici şi sociologi, într-atât este de reprezentativ personajul ei. Dar avem de-a face cu un monstru sau cu o victimă? Iată faptele. Îi revine fiecăruia să judece.

Marie Davaillaud se naşte la Saint-Pierre-de-Maille, în apropiere de Loudun, pe 15 august 1896, într-o familie de agricultori modeşti. I-ar fi plăcut să înveţe, dar febra tifoidă o împiedică să-şi ia diploma şi este nevoită să rămână la ţară. Se îndrăgosteşte de un văr primar, Auguste Antigny, mai mare cu nouă ani decât ea. Acesta are o constituţie anemică, fiind de mai multe ori atins de tuberculoză. Într-un fel, are noroc, căci în 1914 este reformat şi astfel scapă de Primul Război Mondial.

Cei doi se căsătoresc în 1920, după încheierea conflictului. Marie va spune mai târziu că Auguste Antigny a fost „prima ei mare iubire". Se angajează amândoi ca portari într-un castel din apropiere de Loudun şi duc o viaţă fericită. Dar zilele frumoase nu ţin mult. Sănătatea lui Auguste, dintotdeauna fragilă, se deteriorează brusc. Moare de tuberculoză în iulie 1927.

Tânăra se trezește văduvă la treizeci de ani și nu se reface după această nenorocire. Refuză să rămână la castel. Verișoara ei, Pascaline Vérité, o primește la ea, la Loudun. Marie descoperă pentru prima oară viața din acest orășel. Nu este săracă, pentru că a moștenit cincisprezece mii de franci la moartea soțului, și, când apare un pretendent, se reface încet după doliu. Acesta are cu cinci ani mai mult decât ea, se numește Leon Besnard, este fabricant de sfoară și mare proprietar de pământ. Vine des să ia masa la Pascaline Vérité, care este vecina lui, și nu întârzie să-i ceară mâna lui Marie. Aceasta refuză, dar fără să-l descurajeze, doar pentru că doliul este prea recent.

Léon Besnard revine cu propunerea după șase luni și, de data asta, Marie acceptă. Familia lui Léon Besnard, cu care acesta este certat, nu participă la nuntă. Cuplul se instalează în casa lui Léon, la Loudun. Prima grijă a lui Marie este să scape de Pascaline Vérité, despre care este convinsă că are o legătură cu soțul ei; oricum, îi găsește prea apropiați unul de celălalt. O somează pe Pascaline să nu mai pună niciodată piciorul în casa ei, adăugând:

– Doamnă, când ai un amant, nu cauți să-l însori cu o rudă. Ați crezut despre mine că, fiind de la țară, sunt o pradă ușoară și m-aș lăsa păcălită. Dar nu e cazul!

Anii trec și trebuie să recunoaștem că lucrurile merg bine pentru cuplul Besnard. Comerțul cu sfoară al lui Léon este deosebit de prosper, pământul și în special viile dau din ce în ce mai mult randament. Cuplul deține și bunuri imobiliare, printre care hotelul „Calul bălan", situat chiar vizavi de ei, care este mereu plin de clienți.

Bineînțeles, există câteva amănunte dezagreabile. Alphonse Baraudon, administratorul hotelului, îi face avansuri doamnei Besnard, care îl respinge scurt și hotărât, fără să-i spună soțului ei. Hotelierul dezvoltă un puternic resentiment; cu Pascaline Vérité, pe care a dat-o afară, acum are doi dușmani. În afară de asta, soții Besnard sunt considerați niște bogătași, ceea ce într-un orășel de provincie trezește întotdeauna invidii. Câteva

scrisori anonime ajung până la ei. Nici Léon, nici Marie nu le dau atenţie. Nu face să-ţi pierzi vremea cu asemenea lucruri...

Intervine al Doilea Război Mondial, apoi înfrângerea din 1940, în cele din urmă Ocupaţia. Familia Besnard traversează această perioadă întunecată cu mai puţine dificultăţi decât alţii. Loudun găzduieşte un număr de refugiaţi, şi hotelul „Calul bălan" nu se goleşte niciodată. Pe de altă parte, în aceste vremuri de foamete, produsele agricole sunt foarte căutate. Totuşi, între 1938 şi 1941, în jurul familiei Besnard se produc o serie de decese. Şi iată lista, în ordine cronologică, pe care curând o va cunoaşte întreaga Franţă:

– Doamna Lecomte, mătuşa după mamă a lui Léon, moare la nouăzeci şi trei de ani;

– Toussaint Rivet, prieten al familiei Besnard, moare de tuberculoză;

– Pierre Davaillaud, tatăl lui Marie, moare în urma unui stop cardiac, la şaizeci şi opt de ani; Marie moşteneşte 58 800 franci;

– Louise Gouin, bunica maternă a lui Léon, moare la 99 de ani;

– Marcellin Besnard, tatăl lui Léon, moare la şaptezeci şi opt de ani;

– Marie-Louise Besnard, mama lui Léon, moare la şaptezeci şi unu de ani; Léon primeşte moştenire 227 734 franci;

– Louise Bodin, sora lui Léon, moare la patruzeci şi şapte de ani, găsită în casă spânzurată;

– Blanche Rivet, prietena cuplului, moare la şaizeci de ani; lasă familiei Besnard, care o găzduia, 84 000 de franci.

Aceste decese, urmate uneori de o moştenire, par să fi survenit din cauze naturale, excepţie făcând cea a surorii lui Léon Besnard. Dar şi aceasta poate fi explicată. Cauza sinuciderii este, după câte se pare, o depresie ca urmare a morţii succesive a părinţilor. Această hecatombă pare să nu fie o simplă coincidenţă. Dar, pe moment, nu atrage atenţia nimănui.

Între timp, viaţa merge mai departe. Familia Besnard se instalează în locuinţa părinţilor lui Léon şi lasă casa lor în grija a două verişoare bătrâne, Pauline şi Virginie Lalleron. Pe de altă

parte, aceasta este perioada în care Marie Besnard o întâlneşte pe Louise Pintou, care tocmai a fost numită poştăriţă în Loudun. Cele două femei se simpatizează, şi Marie îi face cunoştinţă lui Louise cu orăşelul.

Curând, între ele se înfiripă cea mai caldă prietenie. Devin de nedespărţit. Louise Pintou închiriază chiar o casă lângă soţii Besnard, la care vine aproape în fiecare zi în vizită. Ajută la bucătărie sau la gospodărie, uneori rămâne chiar peste noapte. Se ajunge atât de departe, încât Marie sfârşeşte prin a avea dubii. Şi dacă ar exista o legătură sau măcar anumite sentimente între soţul ei şi această femeie? În aparenţă, nimic nu se schimbă, dar ceva nu mai merge între cele două prietene.

Războiul se termină. Odată cu restabilirea păcii, în anturajul familiei Besnard se înregistrează încă două noi decese: Pauline şi Virginie Lalleron, cele două verişoare care locuiesc în casa cuplului, mor la o săptămână distanţă, în iulie 1945, la vârsta de optzeci şi opt, respectiv, optzeci şi trei de ani. În ambele cazuri, medicul pune diagnosticul de criză de uremie, o infecţie a sângelui cauzată de o proastă funcţionare a rinichilor şi al cărei tratament nu era cunoscut în acea epocă. Cele două domnişoare bătrâne lasă moştenire familiei Besnard câteva mii de franci.

În acelaşi moment intră în scenă un personaj care va juca un rol important în întreaga afacere. Exploatările agricole ale familiei Besnard merg la fel de bine ca întotdeauna şi, cum forţa de muncă este insuficientă, Léon cere autorităţilor ajutorul unui fost prizonier german. Acesta nu întârzie să-şi facă apariţia: Alfred Dietz, în vârstă de douăzeci şi patru de ani, supranumit de toată lumea Ady, este un băiat harnic, curajos şi muncitor, care se adaptează imediat.

Aşadar, o iniţiativă excelentă, din toate punctele de vedere. Cu o singură excepţie, pentru că mai există şi bârfele. Familiei Besnard i se reproşează că foloseşte un „nemţoi" şi tratează cu „colaboraţioniştii". În plus, prezenţa acestui băiat frumos la ei în casă stârneşte valuri. Oare n-o exista nimic între el şi Marie? Léon este încântat de prezenţa tânărului Ady, nu conteneşte cu laudele la adresa lui, dar, e un fapt bine cunoscut, încornoraţii

sunt ultimii care observă ceva. Din cauza bogăţiei, cuplul Besnard stârnea deja gelozia în Loudun, şi de acum înainte climatul care îi înconjoară devine şi mai apăsător. Şi în aceste împrejurări se va petrece episodul central al întregii afaceri.

Pe 1 octombrie 1947, Marie şi Léon Besnard se duc la Saint-Pierre-de-Maille, la fosta fermă a familiei Libourneaux, locul de naştere al lui Marie, unde se află fosta gospodărie a părinţilor ei. N-a mai fost întreţinută de multă vreme şi e nevoie de muncă. Cuplul este însoţit de Alphonse Baraudon, administratorul de la „Calul bălan", care are şi el o fermă prin împrejurimi. Familia Besnard rămâne acolo cincisprezece zile şi, în data de 16 noiembrie, decide să se întoarcă la Loudun. Pe când umflă cauciucurile, Léon este cuprins de ameţeli, apoi de vărsături. Se urcă totuşi la volan şi conduce până acasă.

Acolo, starea lui se agravează şi trebuie să rămână la pat. Este chemat medicul familiei, doctorul Gallois, care nu se îngrijorează peste măsură şi pune diagnosticul de criză de ficat. Dar în zilele care urmează, starea de rău se agravează. Medicul decide să-i facă analize. O prelevare de sânge dovedeşte un nivel al ureei de 1,41 grame, o doză considerabilă. Este o criză de uremie, care le-a fost deja fatală surorilor Lalleron şi împotriva căreia nu se poate face nimic, rinichiul artificial, care tocmai fusese inventat, nefiind încă folosit.

Medicul asistă neputincios la evoluţia bolii. Léon Besnard intră în comă şi moare pe 25 octombrie 1947, după o scurtă agonie. La cincizeci şi unu de ani, Marie Besnard este văduvă pentru a doua oară. Rămâne singură cu bătrâna ei mamă, care trăieşte alături de ea, şi cu Ady, fostul prizonier... La înmormântare a participă multă lume, este un mic eveniment în Loudun. Prietenii, cunoştinţele apropiate sau îndepărtate ale lui Marie se îngrămădesc în jurul ei. În aparenţă, simpatia este generală, dar doar în aparenţă.

Louise Pintou, poştăriţa, cea mai bună prietenă a lui Marie, bineînţeles, este prezentă la funeralii, aşa cum a fost tot timpul bolii lui Léon. În ziua Tuturor Sfinţilor, este invitată la masă la castelul Montpensier, la Vézières, nu departe de acolo. Castelul le aparţinea lui Auguste şi Joseph Massip, două personaje bine

cunoscute în regiune, doi originali rareori frecventați. Auguste Massip are, printre altele, mania de a scrie, pentru orice fleac, scrisori președintelui Republicii.

La masă, Louise Pintou este agitată. Gazdele ei observă și o întreabă ce se întâmplă. Poștărița ezită o clipă, dar, până la urmă, spune cu voce egală:

– Léon Besnard a fost asasinat! Năuciți, cei doi frați strigă:

– E imposibil! A fost o criză de uremie.

– Nu, a fost otrăvit.

– Dar cine ar fi făcut așa ceva?

– Marie. Ea este vinovata. Eram lângă Léon. El mi-a spus totul înainte de a muri.

Și Louise Pintou povestește scena. Se afla singură în camera muribundului, care era într-o stare foarte rea. I-a făcut semn că voia să-i vorbească. Ea s-a apropiat. El i-a spus cu o voce stinsă:

– Mi-a dat să beau ceva. Louise a făcut ochii mari.

– Prizonierul?

– Nu, Marie. Trebuia să mâncăm supă. Am văzut în farfurie un lichid, și Marie a turnat supă peste el. Am mâncat-o și, imediat după, am vomitat.

Aceasta este povestea Louisei Pintou, așa cum le-a spus-o fraților Massip, pe când se afla în castelul lor. Cei doi frați, care au sângele fierbinte, se mobilizează imediat. Auguste caută un dicționar medical. O întreabă pe poștăriță care erau simptomele lui Léon Besnard în timpul bolii. Aceasta le descrie cât poate mai bine. Auguste Massip își deschide enciclopedia la „uremie" și clatină din cap. Nu se potrivește deloc. Citește atunci la articolul „arsenic" și exclamă:

– Asta e! Trebuie alertate autoritățile.

A alerta autoritățile este marota lui Auguste Massip, el care îi scrie președintelui Republicii pentru toate fleacurile! În zilele care urmează, procurorul din Poitiers primește o scrisoare care prezintă acuzațiile. Castelanul se arată totuși prudent. Are toate rezervele față de afirmațiile care nu pot fi dovedite. Pe de altă parte, cere ca, în cazul în care s-ar face o anchetă, să nu fie citat nici numele lui, nici cel al Louisei Pintou.

Procurorul din Poitiers ia situaţia foarte în serios şi îi convoacă şi pe unii şi pe alţii, în cea mai mare discreţie. Nevrând să se certe cu Marie, Louise Pintou retractează.

– N-am spus niciodată aşa ceva, declară ea în faţa procurorului. Domnul Massip a înţeles greşit.

Procurorul cunoaşte reputaţia de original, ca să nu spunem de mitoman, a acestuia, şi, cum doctorul Gallois a confirmat criza de uremie, decide să claseze cazul.

Din nefericire, răul este deja comis. Cu toate precauţiile luate de magistrat, denunţul a ajuns la urechile locuitorilor din Loudun, şi zvonul ia amploare, având drept cartier general hotelul „Calul bălan" şi drept şef de orchestră pe Alphonse Baraudon, care nu i-a iertat niciodată doamnei Besnard afrontul pe care i l-a făcut. Se discută în şoaptă la un pahar, iar lumea îşi face cu ochiul şi zîmbeşte cu subînţeles.

– Bietul Léon n-a murit de uremie. E de la arsenic!

– Şi ştiţi cât moşteneşte de la el? Două milioane şi jumătate! Ah, o să petreacă vremuri frumoase cu micuţul ei neamţ!

– Nu sunt singuri în casă, mai e şi mama lui Marie.

– Nu pentru multă vreme, crede-mă! Nu mi-aş dori să fiu în locul ei. N-o să dureze mult, ascultă ce-ţi spun eu.

Nu toate bârfele sunt mincinoase. Marie Besnard a moştenit chiar două milioane şi jumătate de franci de la soţul ei, o adevărată avere în 1947. În privinţa lui Ady, cu toate că Marie ştie mai mult sau mai puţin ce se vorbeşte pe seama ei, refuză să-i ceară să plece. Dar Ady va pleca singur, hotărât să se întoarcă în Germania.

În stadiul în care se află lucrurile, nu vedem deloc cum ar putea evolua situaţia: acţiunea judiciară este abandonată chiar înainte de a fi început; fostul prizonier german, „micul nemţoi", cum îi spun cumetrele, nu se mai află acolo. Marie Besnard rămâne singură cu mama ei şi cu milioanele moştenite. Că lumea nu o place în Loudun e puţin spus, dar Marie sfidează opinia publică. Totuşi, multe evenimente stranii vor interveni şi pentru unii şi pentru alţii, iar sub impulsul lor, motorul se va pune în mişcare în mod inexorabil.

Primul eveniment are loc în data de 17 octombrie 1948. În acea zi se anunţă un incendiu la castelul Montpensier. Pompierii fac tot ce se poate, dar în câteva ore nu mai rămâne decât cenuşa. Fraţii Massip sunt înnebuniţi de furie şi o acuză făţiş pe Marie Besnard că a pus focul din cauza scrisorii de denunţ. Ancheta jandarmilor dovedeşte, dimpotrivă, că totul a fost provocat de copiii unui servitor care s-au jucat cu chibriturile. Dar asta nu schimbă nimic, Auguste şi Joseph nu vorbesc decât despre răzbunare.

Al doilea eveniment este moartea doamnei Davillaud, mama Mariei Besnard, în ianuarie 1949, la vârsta de optzeci şi şapte de ani. Un deces care în aparenţă nu are nimic ciudat, pentru că bătrâna doamnă moare în timpul unei epidemii de gripă care loveşte regiunea. Dar nu preziseseră cumetrele dispariţia ei pentru a-i lăsa cale liberă lui Ady? Şi, de fapt, acesta se întoarce câteva luni mai târziu, ca să-şi reia serviciul la una dintre fermele doamnei Besnard, care îl primeşte bucuroasă, şi bârfele încep din nou.

Al treilea eveniment este de departe cel mai bizar. Tot la începutul anului 1949, are loc la domiciliul Louisei Pintou o „spargere". Ea nu mai locuieşte în regiune, este la pensie şi trăieşte în Savoia, la fiica ei. Totuşi, se întoarce ca să constate pagubele. Un fapt în acelaşi timp ieşit din comun şi îngrijorător: nu s-a furat nimic, obiectele luate au fost apoi abandonate în grădină. Ca şi cum nu s-ar fi dorit altceva decât ca ea să se întoarcă.

Ancheta poliţiştilor nu ajunge la nici un rezultat. Asta nu-l împiedică pe Auguste Massip, care n-a renunţat la planurile lui de răzbunare, să trimită o nouă scrisoare procurorului din Poitiers, în care o denunţă pe Marie Besnard ca fiind autoarea efracţiei. Aşa cum va spune mai târziu:

– Când mă apuc de-o treabă, dacă trebuie să meargă, apoi merge!

De fapt, cu toate zvonurile care circulă în oraş, procurorul decide să afle mai multe. Pentru prima oară, se face o anchetă. Este încredinţată comisarului Nocquet, asistat de inspectorul Normand şi, din acea clipă, totul se va schimba.

Cei doi poliţişti, care de multă vreme se plictisesc la Limoges, strângând primele declaraţii, au sentimentul că se găsesc în faţa unui caz important, poate chiar afacerea secolului! Poate chiar cariera lor se joacă acum la Loudun şi nu vor să lase să le scape ocazia!

Mărturiile care ajung până la ei sunt numeroase, copleşitoare şi concordă. Auguste Massip este cel mai volubil. Le vorbeşte în amănunt despre toate decesele survenite în anturajul familiei Besnard din 1938, aproape toate urmate de o moştenire, ceea ce este în ochii lui, dacă nu o dovadă, cel puţin o serioasă bănuială în favoarea asasinatului.

Şi, ca urmare, toţi obişnuiţii „Calului bălan" i se alătură! Nu se mai pune problema să discute între ei, să rumege acuzaţiile în gol: acum au în faţă doi reprezentaţi ai ordinii, şi acuzaţiile lor pot duce la o arestare. Ca atare, declaraţiile se înmulţesc. O anume doamnă Rossignol afirmă că Marie Besnard i-a spus într-o zi:

– Otrăviţi-vă soţul cu arsenic, nu lasă urme! O domnişoară Berger îi ţine isonul:

– Am văzut-o cu neamţul. Se giugiuleau. Era seară, în întuneric, dar ei erau, nu mă înşel!

Trebuie spus că, de când s-a întors Ady, el este considerat de către localnicii din Loudun ca fiind mobilul crimei, mai mult decât moştenirea celor două milioane şi jumătate. Totuşi, mărturia capitală este cea a Louisei Pintou, care se găseşte tot la Loudun, pregătită să-şi restaureze casa pentru a o închiria ulterior. Dacă s-ar fi aflat acolo din pricina spargerii, poliţiştii nu ar fi avut decât nişte bârfe. Dar cu ea este altceva. Afirmă că victima i-a făcut mărturisiri pe patul de moarte.

– Mi-a spus că era un lichid pe fundul farfuriei şi că ea a turnat supa peste el.

– Şi-a acuzat nevasta în mod clar?

– În mod clar.

Câteva zile mai târziu, Louise Pintou, terminând lucrările la casa din Loudun, se întoarce în Savoia. Dar zarurile sunt aruncate. Ca urmare a mărturiei sale şi a raportului comisarului Nocquet, judecătorul Roger, din Poitiers, decide deschiderea

unei anchete legate de „moartea suspectă a lui Léon Besnard". Procedura prevede exhumarea acestuia şi audierea imediată a văduvei sale.

Marie asistă la sosirea poliţiştilor. Află în acelaşi timp că trebuie să-i urmeze pentru interogatoriu şi că soţul ei va fi exhumat. Pentru ea, lumea se prăbuşeşte. Până atunci, nu arăta decât dispreţ pentru toate bârfele, cărora nu le dădea nici o importanţă. Descoperă dintr-odată o realitate pe care n-o bănuia. Se trezeşte prinsă într-un calvar în care i se va juca soarta, poate chiar viaţa.

La poliţie, întrebările curg. Anchetatorii ei, convinşi de vinovăţia ei, n-o menajează.

– Ce era în supă?

– Supă, nimic altceva.

– Pentru cine era arsenicul găsit la dumneavoastră?

– Pentru gândacii de Colorado. Toţi agricultorii au.

– Ce legătură este între neamţ şi dumneavoastră?

– Nici una.

– Aveţi sentimente pentru el?

– E băiat bun. Am pentru el sentimentele unei mame...

Întrebările continuă să curgă. Orele trec fără să i se dea să bea sau să mănânce, dar, cu cât este mai presată, mai încolţită, mai agresată, cu atât Marie Besnard se apără mai bine. Această femeie micuţă şi lipsită de graţie, cu privirea de nepătruns în spatele ochelarilor, este în stare să ţină piept unui interogatoriu mai bine decât cei mai experimentaţi răufăcători. Poliţiştii se resemnează şi o eliberează. La plecare, le declară:

– Nu mi-e frică de dumneavoastră, domnilor. Am răbdare şi ştiu că se va face dreptate!

În lipsa stăpânei, poliţiştii îl hărţuiesc pe angajatul, poate chiar amantul ei. Tânărul Ady este chemat la rândul lui şi interogat cu şi mai puţine menajamente. Dar dă şi el dovadă de aceeaşi fermitate. Nu, nu este nimic între Marie Besnard şi el. Astea sunt minciuni. După câteva ore, îi dau drumul.

Dacă interogatoriul a fost pentru Marie Besnard o teribilă încercare, ce-o aşteaptă în data de 11 mai 1949 este şi mai rău. În acea zi are loc, la cimitirul din Loudun, exhumarea lui Léon,

la care este obligată să asiste. Medicii legişti Guillon şi Seta deschid sicriul şi examinează cadavrul, de la care prevalează conţinutul a zece borcane. Acestea vor fi încredinţate pentru expertiză doctorului Beroud, din Marsilia, o somitate în domeniu. Apoi, Marie trebuie să se întoarcă acasă sub privirile locuitorilor din Loudun, veniţi în număr mare ca să asiste la întreaga scenă.

Femeia aceasta luptătoare se străduieşte să facă faţă situaţiei. Dar comite o greşeală. Furioasă că a fost astfel calomniată de o parte dintre locuitorii oraşului, angajează un detectiv particular, pe domnul Loccident, ca să afle de unde provine denunţul. Acesta are proasta inspiraţie de a-i interoga pe localnici şi se dă drept poliţist, ceea ce îi aduce o condamnare la şase luni de închisoare pentru însuşirea frauduloasă a unei funcţii şi aruncă o bănuială în plus asupra celei care l-a angajat.

Câteva zile mai târziu se abate asupra ei o altă lovitură de trăsnet, rezultatul expertizei doctorului Beroud, care este pozitivă. S-au găsit nouăsprezece grame de arsenic în corpul lui Léon Besnard, o doză care poate fi mortală. Marie se află încă o dată în faţa poliţiştilor, unde este interogată şi mai aspru.

– De ce ţi-ai otrăvit soţul? Pentru moştenire sau pentru neamţ?

– Nu l-am otrăvit.

– Atunci de ce s-a găsit arsenic în corpul lui? Ei bine?

– Cu siguranţă este o greşeală. Nu s-ar putea cere o altă expertiză făcută de altcineva?

La fel ca prima dată, Marie Besnard nu cedează deloc în faţa poliţiştilor care sunt nevoiţi să-i dea drumul fără să obţină nici cea mai mică mărturisire. În privinţa cererii ei pentru o a doua expertiză, aceasta este categoric refuzată de judecătorul Roger, pe motiv că „nu se discută concluziile doctorului Beroud".

În timp ce primele articole încep să apară în presa locală, Marie îşi angajează avocaţi: pe maestrul du Cluzeau, din baroul de la Poitiers, pe maeştrii Hayot şi Jacqueline Favreau-Colombier din baroul de la Paris. Toţi trei sunt convinşi de nevinovăţia ei şi o vor susţine pe tot parcursul procesului.

În tot acest timp, Marie nu a fost încă inculpată, este tot în libertate şi multe persoane din Loudun consideră acest fapt inacceptabil, începând cu Auguste Massip. El depune o plângere împotriva lui X în legătură cu toate decesele survenite în anturajul familiei Besnard de zece ani. Judecătorul Roger ia decizia ceva mai târziu: ancheta se va extinde şi în legătură cu decesele. Decide exhumarea tuturor cadavrelor şi îl adaugă şi pe Auguste Antigny, primul soţ al Mariei, mort în 1927!

Niciodată înainte nu avusese loc o asemenea exhumare în masă. Brusc, ceea ce nu era decât un fapt divers local capătă o dimensiune naţională. Toate ziarele prezintă cazul cu titluri de-o şchioapă şi, cu o uimitoare unanimitate, iau poziţie împotriva suspectei. Un ziar vorbeşte despre „otrăvitoarea secolului", un altul o evocă pe „noua Brinvilliers[1]", un altul vorbeşte despre „femeia veninoasă".

Din 27 iulie în 30 august 1949, în cimitirul din Loudun şi în multe altele din regiune, în prezenţa a zeci de ziarişti, are loc un spectacol macabru. Prelevările sunt trimise doctorului Beroud, la Marsilia, şi rezultatele nu întârzie. Cu excepţia doamnei Gouin, bunica maternă a lui Léon, se găseşte arsenic în toate cadavrele! În cel al lui Auguste Antigny, mort de tuberculoză în ultima fază, în cel al Louisei Bodin, care s-a spânzurat, există chiar treizeci de grame, mult mai mult decât în cel al lui Léon Besnard!

Consecinţele sunt imediate. Marie Besnard este inculpată pentru crimă şi închisă. La cincizeci şi trei de ani, îşi începe viaţa de prizonieră. Continuă să-şi proclame nevinovăţia. Dar nu este uşor, cu atât mai mult cu cât comisarul Nocquet continuă să facă presiuni. Jură că îi va smulge mărturisirea!

Vine s-o caute în celula ei, cu un teanc de ziare pline de articole despre „cea mai mare otrăvitoare din analele judiciare". I le agită pe sub nas.

– Eşti vinovată. Toată Franţa o spune. Deci, ce mai aştepţi? Vorbeşte!

[1] Marchiza de Brinvilliers (1630-1676) a fost o celebră criminală în serie. A complotat cu iubitul ei şi şi-a otrăvit tatăl şi doi dintre fraţi (n.tr.)

Marie rezistă, dar aceste confruntări, adăugate regimului de încarcerare, acţionează negativ asupra moralului ei. Devine depresivă. Comisarul Nocquet decide atunci să recurgă la o altă metodă: „ciripitorii", adică prizonierii care acţionează în complicitate cu poliţia. În celula ei sunt introduse trei deţinute. Acestea reuşesc s-o convingă că nu va ajunge nicăieri cu avocaţii; singura ei şansă este să evadeze.

Una dintre prizoniere, Marylou, este transferată într-o altă celulă. Marie Besnard este obligată de-acum înainte să comunice cu ea prin mesaje scrise, ceea ce poate, eventual, aduce o probă tangibilă. Şi, într-adevăr, Marylou face să-i parvină comisarului, ceva mai târziu, un bilet scris de mâna lui Marie: „Sunt sunt vinovată." Este o recunoaştere? Nu. După cum vor dovedi avocaţii, este un fals grosolan. Al doilea „sunt" este trecut în locul cuvântului „nu", care a fost şters.

Marie Besnard este pusă la curent cu incidentul. Pricepe astfel că s-au jucat cu ea şi jură să nu se mai repete... În februarie 1850 este dusă la Paris pentru o expertiză psihiatrică. Medicii o declară responsabilă mintal, precizând că are „o inteligenţă normală, dar cu o gândire puţin evoluată, o imaginaţie săracă şi o lipsă de emotivitate şi de afectivitate".

Aceste concluzii, până la urmă destul de banale, sunt interpretate într-un mod acuzator de presa care îi este în continuare ostilă. Lipsa emotivităţii, mai ales, evocă pentru ziarişti o criminală de neînduplecat. Mai mult ca niciodată, Marie Besnard este văduva neagră, păianjenul ucigaş, care îşi prinde prada în pânza lui şi îi inoculează veninul.

Pornind de aici, am putea crede că situaţia judiciară va evolua rapid, dar, în mod inexplicabil, timp de doi ani nu se întâmplă nimic. Acuzata rămâne în închisoare, în timp ce avocaţii cer în zadar o contraexpertiză.

Abia în data de 20 februarie 1952 se deschide la Poitiers procesul lui Marie Besnard, „procesul secolului" după părerea generală, în orice caz, cel mai mare proces de otrăvire în Franţa de la afacerea Lafarge[1], în 1840.

[1] Marie-Fortunée Lafarge este condamnată, în 1840, la muncă silnică pe viaţă pentru că şi-a otrăvit soţul (n. tr.).

Acesta este momentul în care, prin intermediul articolelor şi al fotografiilor din reviste, se descoperă un element capital al afacerii: fizicul acuzatei. Cu părul acoperit de un voal negru, cu privirea ascunsă în spatele ochelarilor, Marie Besnard nu stârneşte nici un fel de simpatie. În special din cauza degetelor ca nişte gheare, seamănă cu vrăjitoarea din *Albă-ca-Zăpada*!

Ziarele, chiar şi cele mai serioase, profită din plin. *Le Figaro* scrie, în numărul din 21 februarie 1952: „Femeia asta avea nişte trăsături grosolane, un nas mare, ochi de bufniţă în spatele ochelarilor cu ramă ciudată, pielea flască şi lividă, buze groase, vineţii, sub care, când îi scăpa un rictus de furie, se vedeau strălucind nişte dinţi de lup". *Le Monde* adaugă a doua zi: „Aceeaşi figură de ieri, aceleaşi haine, aceeaşi atitudine înceată, aceleaşi gesturi meschine. Am putut s-o văd ceva mai de-aproape, să-i cercetez mai bine buzele groase, fruntea îngustă, tenul ca de ceară gălbuie, să descopăr în spatele ochelarilor ceva din privirea ei moartă, alunecoasă."

În aceste condiţii, ne imaginăm ce se poate vorbi în Loudun, unde se află zeci de ziarişti care sondează opinia publică. Între altele, în oraş circulă un cântecel, scris pe melodia *La Paimpolaise*:

Liniştitul orăşel Loudun
Celebru prin Urbain Grandier[1],
S-a trezit într-o bună dimineaţă.
Având o super-Brinvilliers,
O femeie asasin
Mai rea ca Voisin[2].

În acest cor unanim există totuşi o notă discordantă. Frédéric Pottecher, care urmăreşte procesul pentru un post de radio, declară pe calea undelor: „Este foarte posibil să aibă o figură de criminală. Mulţi oameni au figuri tulburătoare, dar asta nu face din ei nişte asasini. Opinia publică a declarat-o vinovată după înfăţişare, din cauza atitudinii politicoase,

[1] Urbain Grandier (1590–1643), preot francez ars pe rug pentru vrăjitorie, supranumit „diavolul din Loudun" (n.tr.).

[2] Catherine Deshayes, văduva Montvoisin, zisă „la Voisin" (1640–1680): practicantă a magiei negre, ea a fost amestecată în „Afacerea otrăvurilor", condamnată la moarte şi arsă pe rug în Place de Grève (n.tr).

a privirilor pline de ambiguitate, a vocii în falset şi a unor discursuri pe care le-a ţinut."

Totuşi, procesul începe în faţa unei săli pline unde se pot remarca mai multe celebrităţi: Paul Vialar şi Hervé Bazin, printre alţii. În mod ciudat, dezbaterile se deschid cu o altă afacere, fără legătură cu otrăvirile. Marie Besnard este acuzată că a pus mâna pe un mandat de 9 750 de franci, destinat uneia dintre mătuşile ei, imitându-i semnătura.

Ea neagă vehement, dar experţii grafologi, veniţi la bară, confirmă că este scrisul ei. Este, deci, condamnată la doi ani de închisoare cu suspendare şi douăsprezece mii de franci amendă, condamnare care, neîndoielnic, atârnă greu în mintea juraţilor. Marie Besnard a fost recunoscută ca falsificatoare, ceea ce rimează foarte bine cu otrăvitoare.

A doua zi se intră, în fine, în miezul problemei. Atmosfera devine dintr-odată tensionată. Miza este enormă, în sensul juridic la termenului: nici mai mult, nici mai puţin decât capul acuzatei. Să nu uităm că este pusă sub urmărire penală pentru douăsprezece asasinate, printre care cel al tatălui şi al mamei sale, ceea ce atrage circumstanţe agravante de paricid.

Dezbaterile ajung repede la problema exhumărilor şi a expertizelor toxicologice. Şi se ajunge la concluzia că situaţia este departe de a fi atât de clară pe cât se credea. Apărarea face o remarcabilă muncă de investigaţie, în special maestrul Gautrat, care, din acea clipă, se alătură trioului de la începutul procesului.

În timpul exhumărilor, zeci şi zeci de borcane conţinând resturi umane de-ale presupuselor victime au fost expediate doctorului Béroud la Marsilia. Or, borcanele au fost amestecate, unele n-au sosit, altele au sosit într-un moment neprevăzut. Pe scurt, o adevărată harababură!

Trebuie spus că, atunci când doctorul Béroud apare la bară, este aşteptat cu nerăbdare, în special de apărare, care este decisă să nu-l menajeze câtuşi de puţin.

– Domnule doctor, aţi spus foarte clar că puteţi distinge cu ochiul liber arsenicul dintr-o eprubetă? îl întreabă maestrul Gautrat.

– Exact.

Avocatul scoate atunci opt eprubete dinainte pregătite şi i le pune în faţă.

– Ei bine, ne puteţi spune care dintre ele conţine arsenic?

Expertul indică două dintre ele, şi maestrul Gautrat anunţă tribunalul:

– Nu a existat arsenic în nici una!

Apărătorii continuă interogatoriul despre schimbările, dispariţiile şi reapariţiile borcanelor, iar expertul este complet bulversat. Doctorul Béroud, cel ale cărui concluzii „nu se discută", conform judecătorului Roger, se retrage total discreditat. Cariera lui este distrusă.

În aceste condiţii, urmarea se impune de la sine. Apărarea cere numirea unor noi experţi şi amânarea procesului. Marie Besnard adaugă, din boxa ei, acest unic comentariu:

– Două perechi de ochi văd mai bine decât una singură.

Preşedintele este obligat să se supună acestei păreri. Procesul se amână. Cu toate că vinovăţia ei nu este stabilită, Marie rămâne în închisoare. De data asta este întemniţată în fortul din Hâ, un castel din Bordeaux transformat în închisoare, unde condiţiile de detenţie sunt mult mai blânde decât la Poitiers.

Va rămâne acolo încă doi ani înainte de a fi judecată, pentru că noile expertize se lasă aşteptate. Resturile umane fiind toate folosite de doctorul Béroud, trebuie efectuate noi exhumări. Şi s-a decis să se recurgă la cea mai nouă tehnică de detectare nucleară, ceea ce prelungeşte termenul.

Apare o polemică legată de proveniența arsenicului. Pentru prima oară, unii experţi emit ipoteza că otrava se găsea în pământul cimitirului din Loudun şi ar fi contaminat cadavrele. Solul este, de fapt, saturat de apă, şi aceasta poate concentra arsenicul de diferite proveniențe. Alţi experţi afirmă contrariul, şi dezbaterea trenează la nesfârşit până când, în fine, al doilea proces al lui Marie Besnard începe în data de 15 martie 1954.

Procesul a fost mutat, o măsură luată atunci când liniştea dezbaterilor riscă să fie tulburată. De data asta se ţine la

Bordeaux, unde atmosfera este mult mai calmă decât în capitala departamentului Vienne, atât de aproape de Loudun.

Dar nu numai asta s-a schimbat. Atitudinea presei nu mai este aceeaşi. Incertitudinile privitoare la expertize, manifestate la primul proces, au semănat îndoială. Şi acuzata nu mai face nici ea aceeaşi impresie. A îmbătrânit mult, încercările prin care a trecut sunt foarte vizibile. Pentru prima oară, comentatorilor le trece prin cap că, în loc să fie un monstru, Marie ar putea fi o victimă. *Le Figaro* îi face un portret foarte diferit de cel pe care i-l făcea cu doi ani înainte: „Este o bunicuţă tristă şi dezamăgită, cu tenul ca o scoarţă de copac, galben ca ceara, slăbită de regimul de detenţie şi marcată cu cruzime de vârstă."

Dezbaterile încep... Preşedintele Pourquery de Boisserin evocă subiectele pe care acum toată lumea le ştie pe dinafară: mesele de la Libourneaux, supa turnată peste un lichid care se găsea deja în farfurie, relaţiile dintre acuzată şi Ady. Marie neagă vehement toate acuzaţiile.

Moartea câinelui Castor constituie, în schimb, un episod inedit şi, de data asta, acuzata pare ceva mai stânjenită. Este vorba despre câinele mamei sale, aflat pe moarte când Marie Besnard l-a eutanasiat folosind arsenic.

– De ce aţi recurs la o metodă atât de crudă? se miră preşedintele.

– Nu aveam decât asta la dispoziţie, domnule preşedinte. Este singura dată când am folosit arsenic...

A doua zi, depoziţia experţilor psihiatrici va crea un mic eveniment. Doctorul Cellier îşi încheie depoziţia cu fraza următoare:

– Marie Besnard este normală. Atât de normală, încât este anormal de normală.

„Anormal de normală." Formula face senzaţie. Este preluată de toată presa şi va rămâne în analele judiciare. Totuşi, dacă ne gândim bine, nu spune nimic precis: ori eşti, ori nu eşti normal. De fapt, expresia inventată de doctorul Cellier este mai ales teribil de insinuantă. Lasă să se înţeleagă că, în spatele aparenţei de normalitate, se ascunde o realitate monstruoasă.

Prin audierea comisarului Nocquet se pătrunde mult mai serios în dezbateri. Acesta se prezintă la bară foarte sigur de el, dar atacurile avocaţilor îl fac să-şi piardă puţin din morgă. Îl acuză de a fi instigatorul misteriosului furt de la reşedinţa Louisei Pintou, pentru a o obliga pe aceasta să se întoarcă de la Grenoble ca să fie prezentă în Loudun pentru interogatoriu.

Poliţistul dezminte categoric, dar ipoteza, cu totul credibilă, seamănă neîncredere în rândurile asistenţei şi poate chiar în minţile juraţilor. Comisarul Nocquet se simte, în schimb, mult mai în largul lui când vine vorba despre afacerea cu ciripitorii din închisoarea din Poitiers. Cele trei deţinute care au fost de atunci eliberate, sunt citate la bară. Toate recunosc că li s-a promis eliberarea în schimbul unei dovezi a vinovăţiei acuzatei.

– Este fals! Astea sunt invenţii! strigă comisarul.

Din nefericire pentru el, fosta supraveghetoare-şefă, doamna Dupuis, citată şi ea de apărare, îl contrazice la bară.

– Am primit, spune ea, ordin să direcţionez spre biroul judecătorului toate hârtiile pe care deţinutele le puteau primi de la Marie Besnard.

Printre aceste hârtii se află şi celebrul mesaj: „Nu sunt vinovată", transformat în „Sunt vinovată". Maestrul Gautrat îl flutură prin faţa sălii de judecată.

– Cine a putut face acest fals, domnule comisar, dacă nu poliţiştii, adică unul dintre oamenii dumneavoastră sau – de ce nu – dumneavoastră personal?

Comisarul Nocquet părăseşte sala de judecată aproape discreditat. Îi urmează locuitorii din Loudun, care, părtinitori şi agresivi, mai degrabă o ajută pe acuzată, convinşi fiind că o distrug. Auguste Massip se arată atât de agitat şi de excesiv, încât este dat afară de preşedinte.

Alphonse Baraudon, administratorul de la „Calul bălan", rezumă în depoziţia lui toate bârfele din oraş şi încheie:

– Marie Besnard este prietena mea, dar este o criminală!

Bineînţeles, avocaţii nu se feresc să evoce avansurile făcute de Baraudon clientei lor, pe care aceasta le-a respins. Hotelierul se vede nevoit să recunoască. Este tulburat, şi depoziţia lui

capătă, pentru majoritatea celor din public, aspectul unei răzbunări meschine.

Mărturia care urmează are o cu totul altă importanţă. La bară apare martorul principal al acuzării, care se află la originea întregii afaceri, Louise Pintou, poştăriţa, „prietena" Mariei Besnard.

Aceasta îşi reiterează acuzaţiile: confidenţele făcute de Léon Besnard pe patul de moarte. Enunţă apoi alte crime de care o crede vinovată pe Marie. Totuşi, nu este atât de sigură pe cât s-ar putea crede. Apărarea îşi dă seama. Când termină, maestrul Gautrat o întreabă:

– La ora actuală mai aveţi vreo îndoială în legătură cu vinovăţia prietenei dumneavoastră?

Louise Pintou ezită un moment şi răspunde:

– Întotdeauna am avut.

Audierile care urmează sunt consacrate dezbaterilor experţilor şi, la fel ca în timpul procesului de la Poitiers, totul se concentrează în jurul lor.

Mai întâi trebuie precizat că rezultatele au coincis cu cele ale primei expertize: există arsenic în toate corpurile. Dar acesta este rezultatul unei otrăviri sau provine din pământul cimitirului? Întrebarea va ocupa mai multe zile de audieri.

Experţii acuzării susţin că arsenicul descoperit nu putea decât să fie ingerat de victime. Arsenicul care se depune din afară este uşor de eliminat, iar acesta a rezistat tuturor manevrelor de laborator.

Evident, contraexperţii apărării contrazic această teorie. Ei se străduiesc în primul rând să demonstreze că pământul cimitirului conţine arsenic. Or, din cauza unei foarte mari umidităţi, apa solului s-a infiltrat în sicrie. Îndeosebi trupul lui Léon Besnard se scălda în apă. Paznicul cimitirului este chemat la bară. Recunoaşte că avea o mică suprafaţă cultivată cu cartofi.

– Şi trataţi cartofii cu ceva? îl întreabă avocaţii.

– Da, cu un insecticid.

– Ce fel de insecticid?

– Pe bază de arsenic.

Mărturia impresionează puternic publicul. Toate acestea contrazic, aproape, declaraţiile acuzării despre arsenicul absorbit intern şi arsenicul adus din afară. Acesta se poate fixa şi el durabil în corp? Este întrebarea la care trebuie să se răspundă acum.

Atunci apare un ultim expert, domnul Truffert, inginer al serviciilor de igienă din Paris, care a efectuat experienţe importante pe această temă, fiind cel mai bun specialist în domeniu. Or, el afirmă, într-un limbaj ştiinţific, că părul păstrat în arsenic fixează substanţa în aşa fel încât aceasta nu poate fi eliminată. În consecinţă, când se constată prezenţa otrăvii în organism, nu se poate spune dacă este de origine internă sau externă.

Expozeul este tehnic şi termenii folosiţi depăşesc cel mai adesea nivelul de cunoştinţe al publicului, dar un lucru e clar: îndoielile se adună în favoarea apărării. Acuzarea este obligată să ia act de asta. Imediat ce depoziţia expertului se încheie, avocatul general declară:

– Nu sunt suficiente argumente pentru a stabili cu certitudine vinovăţia acuzatei.

Deci, urmează achitarea? Ei bine, nu, pentru că preşedintele Pourquery de Boisserin decide amânarea dezbaterilor. Va exista o a treia serie de expertize şi un al treilea proces al lui Marie Besnard! Rămâne de ştiut dacă aceasta trebuie să se întoarcă în închisoare şi să aştepte acolo încă o dată, timp de doi ani sau poate mai mult, să fie judecată. După deliberare, curtea ia decizia, pe care preşedintele o anunţă într-o linişte mormântală:

– În stadiul actual al informaţiilor, se pare că detenţia acuzatei nu mai este necesară pentru elucidarea adevărului. Dar eliberarea nu va deveni efectivă decât după depunerea unei cauţiuni de un milion două sute de mii de franci.

La cincizeci şi opt de ani şi după aproape patru ani şi jumătate de închisoare, Marie Besnard este în sfârşit liberă, chiar dacă cererea unei cauţiuni este considerată o măsură excesiv de severă. Mai multe persoane se oferă să plătească, printre care cântăreţul Charles Trenet, care a urmărit toate

dezbaterile şi îi oferă un milion de franci. Marie Besnard îi trimite o scrisoare de mulţumire călduroasă, dar, la sfatul avocaţilor, care cred că aspectul spectaculos al acestei oferte ar putea să-i dăuneze, refuză generoasa propunere. Ca urmare, cauţiunea va fi redusă la două sute de mii de franci şi va fi plătită de verii săi.

Gestul amabil dovedeşte schimbarea atitudinii opiniei publice în favoarea ei. Presa, care îi fusese atât de ostilă la început, este trup şi suflet pentru ea. Acum este supranumită „buna doamnă din Loudun" şi aşa îi va rămâne numele. Frédéric Pottecher, care a fost primul ei apărător, opunându-se părerii generale, o omagiază în aceşti termeni: „Au făcut tot ce au putut ca s-o influenţeze. I s-au pus în celulă turnători, ziarele locale au scris tot felul de enormităţi. Nimic n-a atins-o. A fost de neclintit, ca o stâncă."

Fermitatea evocată de cronicarul judiciar este dovedită de Marie Besnard din primele zile de libertate: se întoarce acasă, în locuinţa sa din faţa hotelului „Calul bălan", unde Alphonse Baraudon continuă să pună la cale tot felul de intrigi. Nu ezită să-şi înfrunte din priviri acuzatorii, pe stradă, la magazin, în piaţă.

Dar deşi se află în libertate, este departe de a fi scoasă din cauză pe plan judiciar. Rămâne sub acuzare pentru douăsprezece crime, printre care cele ale părinţilor săi, şi va începe a treia serie de expertize. Pentru a-i da toate şansele, justiţia îi cere lui Frédéric Joliot-Curie, cea mai înaltă autoritate în materie, să facă cercetarea legată de arsenic conform procedeului nuclear. Din nefericire, savantul va muri curând, fără să apuce să efectueze testările, şi va fi înlocuit de profesorul Savel.

Odată cu începerea experimentelor, se reia dezbaterea legată de arsenicul ingerat prin otrăvire sau provenit din pământul cimitirului. Apărarea cere să se facă la Loudun noi exhumări ale unor cadavre care nu au nici o legătură cu cazul, pentru a vedea dacă acestea conţin sau nu arsenic. Până la urmă, judecătorul acceptă, „cu condiţia să fie corpuri ale unor defuncţi care nu au lăsat în urmă familie sau prieteni, de care

nimeni nu-şi mai aminteşte şi ale căror morminte nu mai sunt îngrijite".

Au loc trei exhumări, în mijlocul unui furnicar de ziarişti, şi rezultatele sunt negative. Asta nu înseamnă totuşi nimic, căci cadavrele-martor care corespundeau condiţiilor impuse de judecător au fost scoase dintr-o altă parte a cimitirului, unde solul, în loc să fie suprasaturat de apă, este complet uscat.

Încă multă vreme – de fapt mai mulţi ani –, experienţele şi analizele de toate felurile se succed, şi numai în iulie 1960 este redactat un raport defintiv. Din motive necunoscute, va trebui să treacă mai mult de un an ca să aibă loc al treilea proces.

Procesul începe, ca şi precedentul, la Bordeaux. Aşa cum cere legea, Marie Besnard este obligată să se întoarcă în închisoare pe timpul dezbaterilor. Totuşi, din cauza vârstei – are şaizeci şi cinci de ani – şi a stării de sănătate, se acceptă şederea ei în spitalul Pellegrin, care ţine de închisoarea din fortul din Hâ.

Sala este la fel de înţesată de lume ca la primele două procese, jurnaliştii şi personalităţile se îngrămădesc. Prima audiere, prezidată de domnul Nussy-Saint-Saëns, începe cu un interminabil act de acuzare, cuprinzând lista celor douăsprezece crime care i se impută acuzatei. Marie Besnard ascultă, în aparenţă impasibilă, litania. Va spune mai târziu că a fost pentru ea o ocazie de a găsi puterea necesară pentru continuarea procesului.

– Ceea ce mi-a dat curajul să-mi stăpânesc lacrimile este poate auzul acestei noi înşiruiri, cuvânt cu cuvânt, a acuzaţiilor absurde ieşite din mâzga bârfelor organizate de poliţişti necinstiţi. Să aud pronunţându-se numele celor pe care i-am iubit atât şi care mă apărau de acolo, de sus, făcându-mă să mă gândesc la zilele fericite pe care le-am avut împreună.

De la început, preşedintele Nussy-Saint-Saëns se delimitează de primele procese, anunţând o ipoteză inedită. Nu Marie, ci Léon Besnard ar fi fost vinovat de primele otrăviri. Soţia lui s-ar fi convins şi l-ar fi otrăvit la rândul ei, de teamă să nu fie următoarea victimă, acţionând deci, ca să zicem aşa, în legitimă apărare.

Dar acuzata respinge hotărât această nouă versiune, care i-ar fi putut aranja o portiță de salvare.

– Niciodată nu mi-a fost frică de soțul meu, care era tot atât de bun cu mine, pe cât eram și eu cu el. N-o să mă faceți să-l vorbesc de rău pe Léon!

Dezbaterile continuă, așadar, cu interminabila confruntare a specialiștilor în legătură cu arsenicul. Experții acuzării sunt hărțuiți de apărare și, la fel ca doctorul Beroud, mulți dintre ei își pierd din reputație. Experții apărării susțin exact contrariul și, între cele două teze, publicul rămâne perplex.

Apărarea profită de această indecizie și, cum procurorul declară: „Prea mulți factori ne scapă", maestrul Gautrat nu scapă ocazia să-i dea replica:

– Ați uitat cumva că dumneavoastră reprezentați parchetul și că trebuie să aduceți dovezi?

La fel ca la primele două procese, dezbaterea științifică nu duce la nimic decisiv. Cu toate progresele științei, în special în domeniul nuclear, se rămâne la același stadiu ca în 1952 și 1954. Totuși, imediat cum ultimii savanți au părăsit bara, președintele Nussy-Saint-Saëns declară:

– Nu vor mai exista noi amânări.

Asta înseamnă că nu se va mai asista la alte exhumări, că nu va mai exista o a patra expertiză. Al treilea proces va fi, orice s-ar întâmpla, ultimul. Jurații schimbă priviri serioase. Înțeleg responsabilitatea care le revine: ei vor trebui să decidă soarta lui Marie Besnard!

După oamenii de știință, defilează la bară locuitorii din Loudun, care își expun convingerea despre vinovăția acuzatei. Nu lipsește decât Auguste Massip. După ce a fost acuzat de ultraj împotriva șefului statului, ca urmare a uneia dintre nenumăratele scrisori către președinte, a fugit în Tanger.

Alphonse Baraudon este prezent la datorie. Cu o siguranță de neclintit, adminstratorul hotelului „Calul bălan" povestește cum Marie l-a otrăvit pe soțul ei, din cauza legăturii pe care o avea cu tânărul neamț. Și când unul dintre avocați îl întreabă de unde știe asemenea lucruri, Baraudon răspunde fără să ezite:

– Pentru că toată lumea din Loudun vorbește despre asta!

Ca şi în celelalte procese, Louise Pintou, poştăriţa, încheie şirul depoziţiilor. La şaizeci şi patru de ani, şi-a păstrat toată combativitatea! Apărarea caută s-o destabilizeze insinuând că era amanta lui Léon Besnard, dar nu reuşeşte. De data asta, nu mai are nici o îndoială în legătură cu vinovăţia „prietenei" sale.

Ora deznodământului se apropie. Procurorul-general Robert pronunţă un rechizitoriu moderat, dat fiind faptul că se limitează să ceară „o sancţiune echitabilă". Termină cu aceste cuvinte:

– Mă bazez pe marea înţelepciune a juraţilor.

Cuvântul revine apoi apărării, care insistă din nou asupra slăbiciunilor, ca să nu spunem mai mult, anchetei şi procurorilor.

– Unde vă sunt dovezile, domnule procuror general? Aţi uitat să le povestiţi juraţilor adevăratul debut al afacerii Besnard. Le-aţi ascuns faptul că, timp de doi ani, acest dosar a fost un caz clasat, cu toate că în el se află denunţul doamnei Pintou, denunţ care, singur, nu era de-ajuns. Aţi omis să amintiţi cum două personaje, Massip şi Baraudon, au dezgropat afacerea încurajând bârfa publică.

La fel ca în celelalte rânduri, maestrul Gautrat vorbeşte ultimul. Revine la împrejurările în care s-a alăturat celorlalţi trei confraţi, care asigurau deja apărarea acuzatei.

– Când avocaţii mi-au cerut concursul, am solicitat timp de gândire. Am vrut s-o cunosc pe această femeie. M-am dus s-o văd în închisoarea din Poitiers. Am rămas alături de ea toată după-amiaza. Am interogat-o, i-am pus tot mai multe întrebări. N-a ezitat niciodată, n-a deviat niciodată, nici măcar de la cel mai mic amănunt. La sfârşitul zilei, convingerea mea era formată, decizia, luată: o puteam apăra pe Marie Besnard, fiindcă era nevinovată.

Şi încheie:

– Legaţi-vă numele, domnilor juraţi, de altceva decât de o eroare judiciară!

Conform uzanţelor, preşedintele Nussy-Sait-Saëns o întreabă pe acuzată dacă are de făcut o ultimă declaraţie. Marie Besnard se ridică. A trecut multă vreme de când n-a mai

purtat voalul negru. Acum are grijă să se îmbrace în culori mai deschise. Aerul de vrăjitoare şi de otrăvitoare este uitat de mult.

– Dacă mă aflu aici, spune ea, cu o voce emoţionată, dar foarte limpede, asta se întâmplă pentru că sunt nevinovată, altfel, remuşcările m-ar fi ucis. Refuz să cred că familia mea a fost otrăvită. Am fost întotdeauna susţinută de iubiţii mei soţi defuncţi şi de iubita mea mamă. Am încredere în dreptatea divină. Domnul ştie că n-am făcut nimic rău.

Juriul se retrage pentru deliberări. Suntem în data de 12 decembrie 1961. Este ora cincisprezece. Afacerea Marie Besnard, care a început în urmă cu paisprezece ani, într-o tristă zi de octombrie 1947, îşi va cunoaşte astăzi epilogul.

La ora optsprezece şi patruzeci şi cinci, juriul se întoarce şi îşi face cunoscute deciziile. Lista este lungă, pentru că trebuie să răspundă la toate acuzaţiile legate de fiecare dintre cei doisprezece otrăviţi. Şi, de fiecare dată, răspunsul este „nu". Marie Besnard cade în braţele apărătorilor: este achitată!

Seara, Frédéric Pottecher încheie cu aceste cuvinte seria intervenţiilor pe care le avea zilnic la un post de radio: „Multă vreme am crezut că era vinovată. Treptat, totuşi, am ajuns la convingerea că fusese victima bârfelor din Loudun. De asemenea, mi se pare că, atât poliţia, cât şi parchetul, din diverse motive au vrut «să-i pună pielea-n băţ». În fiecare an, cel puţin cinci sute de persoane sunt închise ca urmare a interogatoriilor, de poliţişti sau judecători care îi suspectează în lipsa probelor. Aproape întotdeauna, aceşti suspecţi incapabili să se apere, aceşti nevinovaţi sau aproape nevinovaţi aruncaţi în închisoare sunt eliberaţi după verificare sau confruntare. S-a întâmplat să treacă luni sau chiar ani întregi înainte de a fi scoşi din cauză. Justiţia, căreia nu-i place să-şi recunoască vina, se fereşte să amintească de greşelile ei. Dar noi ştim, experţii se înşală, magistraţii se înşală, poliţiştii se înşală, martorii se înşală. Din aceste incidente se nasc erorile judiciare."

De data asta, totul s-a sfârşit cu bine. Mai târziu nu se va mai întâmpla absolut nimic. Cea care mobilizase atenţia

opiniei publice ani întregi şi-a continuat viaţa într-o discreţie totală. S-a întors să trăiască acasă.

În 1962, la şase luni după achitare, a publicat o carte de amintiri, intitulată sobru *Memoriile mele*, în care relua întreaga poveste, fără să facă dezvăluiri deosebite. Ani întregi, ceva mai rar spre sfârşit, a primit ziarişti veniţi din toate colţurile lumii să-i pună întrebări. La sfârşitul întrevederii, încheia uneori, maliţios:

– Sper că nu v-am otrăvit!

Marie Besnard moare pe 15 februarie 1980, la Loudun, la vârsta de optzeci şi trei de ani, după ce a iertat-o public pe Louise Pintou. Şi-a donat corpul ştiinţei, ca să nu ajungă la cimitir.

La final, nu vom apăra nici una dintre ipoteze, aşa cum s-a întâmplat în celelalte cazuri prezentate în această lucrare. O decizie a justiţiei nu se discută, cu atât mai puţin un verdict de achitare.

Şi, oricum, decizia celui de-al doilea proces de la Bordeaux era singura care se impunea, nu numai în virtutea prezumţiei de nevinovăţie. În actul de acuzare, care se baza pe mărturii neserioase şi care rezultau dintr-o anchetă şi o instrumentare bazate doar pe atac, nu exista nimic serios. Iar expertizele, care, în definitiv, au făcut să încline balanţa justiţiei în favoarea acuzatei, nu erau nici ele credibile. Este suficient să citãm un singur exemplu: în corpul lui Louise Bodin, sora lui Léon, s-a găsit acelaşi nivel de arsenic ca în celelalte. Asta nu poate însemna decât două lucruri: fie analizele nu spuneau nimic, fie otrava provenea din solul în care era îngropat corpul. Trebuie spus şi repetat: Marie Besnard, victimă a invidiei, a bârfelor şi a răutăţilor dintr-un orăşel de provincie, Marie Besnard, care a fost considerată ani de zile de către presă o criminală, în ciuda prezumţiei de nevinovăţie, Marie Besnard, care a făcut patru ani, şapte luni şi douăzeci şi şapte de zile de închisoare, fără să ia o centimă din indemnizaţie, Marie Besnard este o victimă!

Mareşalul Ney

Împuşcatul de la Observator

Mareşalul Ney oferă, cu siguranţă, un exemplu de carieră militară de succes, poate pentru că, spre deosebire de mulţi alţii, pentru el, armata a fost încă de la început o adevărată vocaţie... Michel Ney se naşte pe 10 ianuarie 1769 (în acelaşi an cu Napoleon), la Sarrelouis, în Saar. Este fiul unui meşteşugar de butoaie, care nutreşte mari ambiţii pentru fiul său. După încheierea studiilor, îl trimite să-şi facă ucenicia la un avocat.

Dar Michel Ney nu îşi doreşte câtuşi de puţin să mucegăiască într-un cabinet, vrea doar să lupte şi nimic altceva. În 1787, la optsprezece ani, fuge şi se înrolează ca simplu soldat la husari, în regimentul colonelului general al armatei, la Metz. Se dovedeşte un soldat exemplar: curajos, rezistent şi disciplinat. Astfel încât, în numai doi ani, trece de toate gradele inferioare. La izbucnirea Revoluţiei, este subofiţer înainte de termen.

Îl urmează pe generalul Kleber în armata Rinului. Şeful îi remarcă imediat talentele şi nu întârzie să-l promoveze. Îl numeşte locotenent în 1792 şi căpitan în 1794. La fel de exigent cu el însuşi, precum şi cu oamenii lui, Ney cere mult de la aceştia şi obţine şi mai mult. Soldaţii lui, care îl apreciază, îl poreclesc „neobositul". În 1796 cucereşte Wurtzburg, împreună cu numai o sută de călăreţi, apoi forţează trecerea de la Rednitz şi cucereşte Forchheim, luând şaptezeci de piese de artilerie, precum şi o cantitate imensă de rezerve, fiind promovat general de brigadă pe câmpul de luptă.

În 1797 contribuie, în fruntea husarilor lui, la victoriile de la Neuwied şi Dierdorf. În 1798 cucereşte Mannheim prin viclenie, doar cu o sută cincizeci de oameni, şi este avansat, pentru aceste fapte de arme, la gradul de general de divizie. În septembrie 1799 comandă provizoriu armata Rinului. Puţin mai târziu, se căsătoreşte cu Aglaé Auguié, prietena

de la pension a lui Hortense de Beauharnais, ceea ce creează legături speciale între el şi Bonaparte.

Pe 3 decembrie 1800 câştigă, alături de Moreau, bătălia decisivă de la Hohenlinden. Puţin mai târziu, numit ministru plenipotenţiar pe lângă Republica Elveţiană, ştie să impună guvernul unitar dorit de prim-consul. În cele din urmă este numit mareşal, la 19 mai 1804.

Ceea ce mulţi consideră a fi o onoare supremă nu este pentru el decât un îndemn ca să se facă şi mai mult remarcat. Din acel moment devine cel mai strălucit soldat al Imperiului. În data de 14 octombrie 1805 câştigă singur bătălia de la Elchingen, care prefaţează cucerirea fortăreţei din Ulm, o săptămână mai târziu. Joacă un rol esenţial la Austerlitz şi la Jena. La Eylau, în data de 8 februarie 1807, câştigă bătălia graţie manevrelor sale strategice, respingând şaptezeci de mii de ruşi cu doar paisprezece mii de oameni.

Câteva luni mai târziu, acţiunea lui este la fel de decisivă în timpul bătăliei de la Friedland, care îi obligă pe ruşi să ceară armistiţiul. Pentru toate aceste fapte de arme, mareşalul Ney este numit duce de Elchingen, pe 6 iunie 1808. În acelaşi an suferă primele înfrângeri, în timpul războiului din Spania. Este chiar înlăturat de la comandă şi trebuie să se întoarcă la Paris. Trebuie spus că acest gen de conflict împotriva trupelor de gherilă nu i se potrivea, şi împăratul nu-i aduce nici un reproş.

Paradoxal, în timpul celei mai dezastruoase campanii a Imperiului, cea din Rusia, el înregistrează cele mai strălucite succese. În faza ofensivă joacă rolul decisiv în bătăliile de la Smolensk şi de la Moscova. În această ultimă confruntare este rănit la gât de un glonţ, ceea ce-i aduce titlul de prinţ de Moscova.

În timpul retragerii, îi revine cea mai delicată sarcină dintre toate, cea de a conduce ariergarda. În timpul bătăliei de la Krasnoie, se ciocneşte de enormele trupe ruseşti cu doar şase mii de oameni şi ajută armata franceză să scape. Napoleon îi acordă atunci un nume care îi va rămâne pentru posteritate, scriind:

– Aş da trei sute de milioane pentru a-l salva pe Bravul între bravi!

În timpul traversării Berezinei, înregistrează singurele victorii ale armatei, luând cinci mii de prizonieri cu numai şapte mii de oameni, şi continuă să apere retragerea, mereu în poziţia extremă a ariergardei.

Ca urmare, după ultimele înfrângeri, îl îndeamnă insistent pe Napoleon să abdice şi, în timpul Restauraţiei, este primul mareşal care se alătură Bourbonilor, ceea ce îi va aduce nenumărate onoruri. Este făcut pair al Franţei, comandant-şef al cavaleriei şi guvernator al celei de-a şasea regiuni militare. În timpul debarcării lui Napoleon în golful Juan, pe 1 martie 1815, îi promite lui Ludovic al XVIII-lea să-l „aducă într-o cuşcă de fier", dar, când îşi întâlneşte fostul suveran la Auxerre, se raliază lui.

Între cei doi bărbaţi, totul s-a decis într-o întrevedere cu uşile închise. Nu se ştie ce şi-au spus, dar cert este că, în pofida înţelegerii dintre ei, împăratul rămâne supărat pe el. Nu se mai revăd înainte de campania din Belgia. Mareşalul Ney ajunge la faţa locului pe 15 iunie. Nu reuşeşte, cu toate că efectivele sunt numeric superioare, să-i disloce pe britanici din Quatre-Bras. Acţiunea lui din bătălia de la Waterloo, în data de 18 iunie, este controversată. Împăratul, în memoriile lui, îl face răspunzător de înfrângere, la fel ca pe Grouchy.

În acest mod trist se încheie cariera lui militară, şi cariera lui, în general. În timpul celei de-A Doua Restauraţii, s-a decis ca toţi cei care s-au pus în serviciul lui Napoleon în timpul celor O Sută de Zile să fie consideraţi trădători; pe listă figurează un singur nume de mareşal, cel al lui Ney. Fouche, ministrul Poliţiei, îi dă paşapoarte pentru a fugi în Elveţia sau în Statele Unite, dar el refuză. Rămâne în Franţa, la o verişoară a soţiei sale, la castelul din Bessonis, aproape de Aurillac. Acolo este arestat şi condus la Paris sub escortă, pe 19 august.

Mareşalul Ney este închis la Conciergerie, aşteptând să fie judecat de un consiliu de război prezidat de mareşalul Jourdan. Va fi apărat de avocaţii Berryer şi Dupin. Dar, spre

surprinderea tuturor, refuză competența tribunalului, condus totuși de un fost camarad de arme, de la care putea spera o oarecare înțelegere. Dimpotrivă, în calitate de pair, cere să fie judecat de Camera Pairilor. Este dreptul lui, dar adunarea însumează toate personalitățile regaliste și nu se poate aștepta la nici o îngăduință.

Dezbaterile încep pe 6 decembrie și sunt prevăzute să țină o singură zi. Apărarea face tot ce se poate, dar nu are nici un ecou într-un mediu atât de ostil. Nu poate spera să câștige decât datorită argumentelor juridice. În timpul uneia dintre campaniile sale, mareșalul Ney obținuse cu titlu onorific naționalitatea prusacă. Avocatul Dupin declară, așadar:

– Ney nu poate fi judecat, pentru că este prusac, și naționalitatea lui îl apără.

Dar clientul lui îi zădărnicește eforturile. Se ridică și afirmă:

– Sunt francez și rămân francez!

Nu mai era nimic de spus. Seara, mareșalul Ney, declarat vinovat de înaltă trădare, este condamnat la moarte cu 128 de voturi, contra 17 în favoarea deportării. Între altele este radiat din Legiunea de Onoare. Verdictul este dat în absența lui. A doua zi, pe 7 decembrie 1865, la ora trei dimineața, secretarul-arhivar al Camerei Pairilor vine să-i citească sentința, în celula din palatul Luxembourg, unde este încarcerat. Îi propune asistența unui preot. Ney îi răspunde:

– Mă plictisești cu popii tăi!

Își petrece restul nopții cântând melancolic la flaut, în așteptarea execuției. La opt și douăzeci, o trăsură escortată de soldați vine să-l ia. Nu s-a îmbrăcat în mareșal, ci în civil. Puțin mai târziu, nevasta lui se va duce la Ludovic al XVIII-lea să ceară clemență. Dar, intenționat sau nu, a fost prost informată în legătură cu ora execuției. Când se prezintă la palat, soțul ei fusese deja împușcat. Contele d'Artois, fratele regelui și viitorul Carol al X-lea, o primește și o anunță laconic:

– Doamnă, cererea dumneavoastră nu mai are obiect.

După ce a fost scos din celulă, mareșalul Ney este condus nu pe câmpul de la Grenelle, unde au loc în mod tradițional execuțiile prin împușcare, ci foarte aproape de locul

încarcerării, la Observator, pentru că se tem de manifestaţii bonapartiste, chiar de o tentativă de a-l ajuta să evadeze.

Ajuns la capătul grădinii, în prelungirea celei de la Luxembourg, Ney coboară din vehicul. Un abate se apropie de el. Preferă să nu-l refuze. Îşi ridică pălăria şi îngenunchează, în timp ce călugărul îi dă o scurtă binecuvântare. Plutonul de execuţie se află la faţa locului. Ney se ridică şi spune cu glas puternic:

– Protestez faţă de nedreptatea judecăţii care m-a condamnat! Mă adresez Europei şi posterităţii.

Mareşalul îl întreabă pe comandantul plutonului de execuţie unde să stea. Acesta îi arată un perete din faţa lui. Îi cere apoi favoarea de a comanda plutonul. Ofiţerul acceptă. Ney se aşază în faţa soldaţilor. Strigă, arătându-le pieptul:

– Făceţi-vă datoria. Aici trebuie să loviţi. Nu rataţi. Vrea să înceapă un discurs:

– Onoarea mea.

Dar e mai mult decât poate suporta comandantul. Se întoarce spre oamenii lui şi le ordonă:

– Ochit. Foc!

Se aude o detunătură puternică. Mareşalul Ney cade cu faţa la pământ, cu toată greutatea, fără nici o tresărire, într-o baltă de sânge. Tobele bat, soldaţii strigă:

– Trăiască regele!

Contrar temerilor autorităţilor, n-a avut loc nici o adunare. De faţă sunt numai câţiva gură-cască. O femeie aflată în trecere face acest comentariu plictisit:

– Uite încă un mort. Nu suntem mai bogaţi!

Trupul neînsufleţit rămâne pe pământ cincisprezece minute, vegheat de preotul care se roagă în genunchi. Sosesc apoi soldaţii, purtând o brancardă. Corpul este dus la azilul de lângă Maternitate, unde rămâne două zile înainte de a fi pus în sicriu. Este înhumat apoi în cimitirul Père-Lachaise, sub o dală simplă, fără nume.

Aflând vestea, pe insula Sfânta Elena, Napoleon ar fi spus, în loc de cuvântare funebră:

– Nimeni nu era mai curajos ca el, dar era un nebun!

Această judecată aspră sancționează un sfârșit de carieră în timpul căreia, prin schimbări bruște, mareșalul îi va ridica împotriva sa atât pe unii, cât și pe ceilalți... Dar dezinteresul acesta în privința lui nu va dura. În 1831, Ludovic-Filip îl reabilitează pe mareșalul Ney și îl înscrie din nou pe lista Legiunii de Onoare. În 1848, guvernul provizoriu al celei de-A Doua Republici decide ridicarea unei statui chiar pe locul execuției mareșalului. Încredințată lui François Rude, este considerată una dintre capodoperele acestuia. A fost inaugurată în 1853 și mutată la mică distanță în timpul construirii liniei de transport ferat RER B.

Așa cum se poate constata, epopeea în același timp glorioasă și violentă care a fost existența mareșalului Ney nu lasă loc nici unui mister. Însă, la numai patru ani de la moartea lui și la celălalt capăt al lumii vor apărea întrebările.

În jurul anului 1819, în micul târg Cheraw, din Carolina de Sud, un lungan solid, cu părul roșu, rar, îl caută pe primar. Știe că s-a eliberat un post de institutor la școală și își oferă serviciile. Primarul îl cercetează circumspect: omul seamănă mai degrabă cu un vagabond decât cu un institutor.

– Ați mai predat până acum?

– Ici și colo. Puneți-mă la încercare. Dacă nu sunteți mulțumit, plec.

– De acord. Cum vă numiți?

– Ney. Peter Stuart Ney.

– Neobișnuit nume. E francez?

– Da, este francez.

Nu numai că Peter Stuart Ney îi dă deplină satisfacție, dar devine repede o personalitate în Cheraw. Este mult mai instruit decât un institutor, știe latina, greaca și chiar ebraica, și conversația lui este deosebit de interesantă. Dar atrage atenția mai ales prin misterul care-l înconjoară. Are în jur de cincizeci de ani, dar mai multe nu se pot spune despre individ. Nu există nici un mijloc de a afla unde și când s-a născut, nici ce a făcut în anii trecuți. Doar o dată, când era puțin băut

și când tatăl unuia dintre elevi l-a întrebat, a lăsat să-i scape o mărturisire:

– Înainte eram în armată... luptam alături de Napoleon. Interlocutorul lui îl presează cu întrebări, dar el tace cu încăpățânare și, regretând că a spus deja prea multe, a doua zi părăsește satul. De atunci, Peter Stuart Ney își face meseria pe unde apucă, mutându-se de fiecare dată când simte o curiozitate prea mare în ceea ce-l privește.

Căci zvonul s-a răspândit în toată regiunea: Peter Stuart este mareșalul Ney, care și-a găsit refugiul în Statele Unite, și faptul că despre acesta se știa că a murit împușcat adâncește și mai tare misterul. Cum susceptibilitatea institutorului este cunoscută, se feresc să-i pună întrebări, dar se observă atent toate amănuntele care se referă la prestigioasa lui origine.

A fost militar, în privința asta nu încape îndoială, și probabil chiar ofițer. Răspândește în jurul lui o autoritate deosebită, pe care știe să o impună chiar și celor mai duri. Le cere elevilor să stea în poziție de drepți când își spun lecțiile, încalecă extraordinar pe cal, este un scrimer de temut și adoră paradele militare pe care le privește totuși cu un ochi critic. În fine, îi place muzica și cântă la flaut. A priori, aceste două caracteristici nu au nimic cazon, dar s-a aflat că mareșalul Ney era meloman și că modul lui preferat de a-și petrece timpul liber era să cânte la flaut.

Toți remarcă pasiunea lui pentru Franța și, în special, pentru perioada napoleoniană. Într-o zi de vară din 1821, un elev aduce în clasă o gazetă, citește ceva și leșină. Ziarul anunța moartea împăratului pe Sfânta Elena. În aceeași seară, încearcă să se sinucidă. Câțiva ani mai târziu, când află de moartea lui Napoleon al II-lea, vădește o disperare îngrozitoare.

Altfel, întreține o corespondență susținută cu o persoană misterioasă și pleacă regulat în călătorii a căror destinație rămâne necunoscută. Cei care încearcă să afle mai multe nu obțin nimic, pentru că Ney își ia atâtea precauții, încât este imposibil să scoți ceva de la el. Cu timpul, totuși, devine mai vorbăreț. Ducându-se la tâmplarul satului și surprinzându-l în timp ce asamblează un sicriu, îi declară, cu un zâmbet:

– Şi pe mine au crezut că mă vor băga într-un sicriu!

Altă dată, când este întrebat despre prenumele mamei sale, răspunde:

– Catherine.

Ne informăm. Era numele mamei mareşalului. Nu vorbeşte niciodată franceza. Totuşi, când este întrebat dacă ştie această limbă, răspunde că da. O singură dată dă explicaţii legate de refuzul de a vorbi franceza, dând un răspuns aproape şoptit, din care se înţelege doar atât:

– Prea multe amintiri.

Pe măsură ce înaintează în vârstă, începe să bea din ce în ce mai mult şi-i mărturiseşte unuia dintre elevi:

– Sunt mareşalul Ney. Am supravieţuit miraculos execuţiei.

– Deci vă ascundeţi?

– Da. Sunt tot condamnat la moarte. Dacă m-aş întoarce, aş fi executat. Peter Stuart Ney locuieşte acum în orăşelul Brownsville, în Carolina de Nord.

Suntem în 1846, iar Ney este afectat de o boală gravă şi nu mai are mult de trăit. Atunci îi declară fără ocolişuri medicului său:

– Sunt mareşalul Ney al Franţei.

– Sunteţi chiar sigur de ce spuneţi?

– Sunt întreg la minte şi n-o să mor cu o minciună pe buze.

Peter Stuart Ney îşi dă apoi ultima suflare. Autorităţile municipale din Brownsville decid să-l înmormânteze cu o inscripţie care, fără să îl susţină neapărat, va lăsa să planeze îndoiala, prezentându-l ca pe o persoană ce a servit sub Napoleon şi conferindu-i vârsta pe care ar fi avut-o mareşalul Ney, dacă trăia. Aşa că, sub un steguleţ francez, se poate citi şi astăzi pe mormântul lui, în frumosul cimitir al oraşului, la umbra chiparoşilor şi a eucalipţilor:

„În memoria
lui Peter Stuart Ney
născut în Franţa
şi soldat al Revoluţiei franceze
sub Napoleon Bonaparte

care a părăsit această viaţă
în data de 15 noiembrie 1846
la vârsta de 77 de ani."

A venit momentul să recapitulăm argumentele care pot fi enunţate într-un sens sau în altul, în legătură cu această stranie poveste.

În favoarea autenticităţii, trebuie observat aspectul tulburător al numelui de Peter Stuart. De fapt, Pierre era prenumele tatălui mareşalului, iar mama lui susţinea că este descendentă a familiei Stuart, din Scoţia. Pe de altă parte, mai mulţi soldaţi din Marea Armată care au emigrat în Statele Unite au venit să-l vadă pe institutor şi au fost categorici: era vorba despre mareşalul care îi comandase. Nu au fost mulţi care au traversat Atlanticul, dar toţi au afirmat: Peter Stuart Ney nu era un şarlatan.

În acest caz, cum ar fi supravieţuit plutonului de execuţie? O carte dă răspunsul: *Memoriile unei contemporane* de Ida de Saint-Elme, apărută în 1828. Îndrăgostită de mareşalul Ney, l-ar fi sedus pe Wellington, cea mai influentă autoritate a Parisului la acea vreme şi nu i-ar fi fost prea greu să-l convingă să-l salveze pe mareşal, amândoi fiind francmasoni. S-ar fi decis o înscenare de către un conducător englez.

Ida de Saint-Elme ar fi asistat la execuţia falsă, deghizată în bărbat şi ascunsă într-o trăsură. Iată povestea pe care ne-o spune. Când au răsunat focurile de armă, mareşalul s-a lovit în piept, făcând să se spargă o pungă cu sânge. Şi s-a aruncat pe burtă la pământ. Soldaţii, rămaşi fideli ai vechii gărzi sub Napoleon I, au acceptat cu entuziasm să participe la simulacru. Au tras în sus sau într-o parte.

Cincisprezece minute mai târziu, au dus corpul pe o brancardă şi l-au depus în azilul de la Maternitate. Acolo, sora Thérèse, al cărei frate era soldat al mareşalului, umple un sicriu cu pietre sau cu un alt cadavru. Pe urmă, mareşalul Ney îşi ia adio de la nevasta lui şi se îmbarcă în secret, de la Bordeaux, pe vaporul spre Statele Unite.

Pe această temă notăm că, în 1874, un reporter de la *Dayton Journal* a publicat mărturia unui anume Pétrie, veteran francez de la Waterloo. Îmbarcându-se pentru Statele Unite la Bordeaux, l-ar fi văzut pe mareşalul Ney pe vas. La Charleston, l-ar fi urmărit de departe pe străzi şi l-ar fi văzut cumpărând un flaut. Din nefericire, n-a îndrăznit să se facă văzut de el şi să-l abordeze.

Mai rămâne un singur element de adăugat în favoarea lui Peter Stuart Ney. În 1903, cea de-A Treia Republică a decis să îi ofere mareşalului Ney un mormânt demn de acest nume, în cimitirul Père-Lachaise. Sicriul, care se găsea sub o dală anonimă, bifurcaţia 29, în unghiul făcut de aleea Acacias cu aleea Massena, a fost deschis mai târziu, iar groparul a jurat că era gol.

Dar, după cum se poate bănui, contraargumentele sunt de departe mai numeroase şi mai convingătoare. În primul rând, personalitatea lui Peter Stuart Ney nu coincide cu cea a mareşalului, şi asta din multe motive. Nu vorbea franceza, şi, în puţinele dăţi când a încercat s-o facă, s-a exprimat foarte incorect. În schimb, institutorul stăpânea perfect engleza, scriind chiar în această limbă poeme spre gloria împăratului. Nu era cazul mareşalului care, atunci când avea de citit un text în engleză, era nevoit să facă apel la un interpret. Valabil şi pentru latină, greacă şi ebraică, pe care Peter Stuart le preda, în timp ce lui Michel Ney, care nu avea studii clasice, i-ar fi fost greu s-o facă.

Şi lista poate continua: Peter Stuart Ney ţinea un jurnal în care făcea comentarii despre campaniile lui Napoleon; formulează, la un moment dat, un călduros elogiu Massenei, pe care mareşalul Ney o detesta, venindu-i greu chiar şi să-i pronunţe numele. Altă dată vorbeşte despre bătălia de la Borodino, pe care mareşalul Ney n-a vrut niciodată s-o numească altfel decât „bătălia de la Moscova", el care fusese făcut prinţ de Moscova. În confidenţele făcute sub efectul alcoolului, Peter Stuart a afirmat că a fost rănit la Waterloo, or nu este cazul mareşalului etc.

În fine, când declară pentru prima oară unuia dintre elevi că este mareşalul Ney, Peter Stuart adaugă că se ascunde şi că, dacă s-ar întoarce în Franţa, ar fi executat. Fals. Lui Ney i se aduceau chiar onoruri deosebite. În 1830, bancherul Jacques Laffitte, pe atunci preşedinte al Consiliului, şi-a dat fiica de nevastă fiului mareşalului. În aceeaşi perioadă, unii deputaţi au cerut să fie mutate la Panthéon rămăşiţele „Bravului între bravi".

Da, mareşalul Ney a fost într-adevăr împuşcat la marginea grădinii Observatorului, acolo unde se înalţă şi astăzi statuia lui. Toţi martorii sunt siguri de asta. După salvă, a căzut în faţă cu toată greutatea, fără să schiţeze nici un gest, ceea ce dovedeşte că era mort. Un om viu nu se poate zdrobi cu faţa de pământ, fără să facă un gest reflex ca să se oprească.

Nu se ştie cine era Peter Stuart Ney. Cu siguranţă nu un francez, fără îndoială un englez sau un scoţian care luptase în rândurile aliaţilor şi care fusese rănit la cap în timpul bătăliei de la Waterloo. Poate că această rană i-a tulburat mintea şi poate că alcoolul l-a determinat să se identifice treptat cu prinţul Moscovei. În orice caz, multă vreme, în Carolina de Nord şi de Sud, lumea a crezut povestea lui. Atât de mult încât la centenarul morţii lui, în 1946, locuitorii din Brownsville au ţinut o grandioasă ceremonie religioasă şi militară în cinstea mareşalului Ney al Franţei.

Comoara templierilor

Misterul din Gisors

Ne aflăm la începutul anilor 1960. Când Gérard de Sède, ziarist şi scriitor, decide să cumpere o reşedinţă de vacanţă la Gisors, în Eure, la şaptezeci şi cinci de kilometri de Paris, nimeni nu-şi poate imagina că această împrejurare va sta la originea unui mister despre care continuă şi astăzi să se vorbească!

Gisors, capitala unui canton cu ceva mai puţin de zece mii de locuitori, străbătut de apele râului Epte, este, în zilele noastre, o localitate veselă şi paşnică. Dar, în Evul Mediu, acest oraş era mult mai puţin liniştit, găsindu-se în centrul conflictului dintre Franţa şi Anglia.

La început, când Wilhelm Cuceritorul, duce de Normandia, cucereşte Marea Britanie, în 1066, de această parte a Canalului Mânecii toată lumea se bucură că un francez ocupă tronul britanic, dar, curând, bagă de seamă că regii Angliei sunt cei care au devenit stăpânii Normandiei.

La sfârşitul secolului al XI-lea, ei decid să construiască la extremitatea provinciei lor, pe continent, adică la Gisors, un măreţ castel fortificat, ca să ţină piept vecinilor francezi. Locul fiind lipsit de relief, donjonul este construit pe o colină artificială de dimensiuni considerabile, restul edificiului fiind înconjurat de ziduri fortificate impresionante. Pentru epoca respectivă este cea mai bună construcţie militară existentă.

Bineînţeles, regii Franţei nu pot tolera prezenţa acestei lucrări fortificate atât de aproape de capitala lor şi, de atunci, Gisors devine obiectul unei rivalităţi constante între cele două ţări. La mijlocul secolului al XII-lea, printr-un acord diplomatic, proprietatea castelului revine Franţei, şi regele Ludovic al VII-lea încredinţează templierilor paza castelului. Dar situaţia nu durează decât doi ani, din 1158 până în 1160, dată la care suveranii englezi intră din nou în posesia fortăreţei.

În 1195, profitând de faptul că Richard Inimă de Leu a fost luat prizonier la întoarcerea din cruciadă, Filip August pune mâna pe castelul care, de atunci, le rămâne definitiv francezilor. Pentru a-i ține piept și a apăra ceea ce le-a mai rămas din Normandia, englezii ridică puțin mai la vest, în Andelys, monumentala construcție fortificată Château-Gaillard. După acest moment, castelul Gisors nu mai apare menționat în analele istoriei decât ca închisoare a ultimului mare-maestru al templierilor, Jacques de Molay.

Gérard de Sède se grăbește să-l angajeze ca om bun la toate pe Roger Lhomoy, care a fost mult timp paznic al castelului, un bărbat cumsecade, dar cu o fire închisă. Pe seama lui circulă o poveste, dar locuitorii regiunii nu prea vor să vorbească despre asta. Tot ce se știe este că a fost în conflict cu primăria și că, din acest motiv, și-a pierdut postul de gardian. S-ar fi întâmplat prin anii 1940. Se mai spune că Roger Lhomoy ar avea un secret. Bineînțeles, ziaristul Gérard de Sède este imediat intrigat.

– Ce e cu povestea asta? Roger Lhomoy ridică din umeri.

– La ce bun? E o chestie veche. Și apoi, oricum nu m-ați crede, la fel ca ceilalți.

– După câte se spune, asta se întâmpla prin anii 1940. E o poveste de război?

– Nu, e o poveste cu o comoară.

Curiozitatea profesională a lui Gérard de Sède crește.

– Chiar nu vreți să-mi povestiți?

Omul devine gânditor. Este pentru prima oară că vorbește din nou cuiva despre asta, după ani de zile.

– În regiune s-a spus întotdeauna că a existat o comoară în castel. Se mai spunea și că era faimosul tezaur al templierilor. Am aflat despre asta încă din copilărie.

– Și? Ați găsit-o?

– Da.

Ajunși în acest punct al poveștii, trebuie să amintim în câteva cuvinte cine erau templierii, al căror nume este universal cunoscut, dar a căror istorie rămâne adesea ignorată.

După cucerirea Ierusalimului în timpul primei cruciade, în 1099, Oraşul Sfânt devine principalul loc de pelerinaj. Dar drumurile sunt departe de a fi sigure. Musulmanii, care nu acceptă prezenţa creştinilor, îi prind pe aceştia în ambuscade, fără să mai vorbim de prezenţa tâlharilor.

Un nobil francez, Hugues de Paynes, decide atunci că creeze, în 1119, un nou ordin cavaleresc, Sărmanii Cavaleri ai lui Hristos. Acest ordin este radical diferit de cele precedente, fiind format din călugări soldaţi. În acelaşi timp călugări şi cavaleri, membrii ordinului rostesc jurământul monastic: credinţă, supunere, sărăcie, castitate, dar, în loc să trăiască numai în rugăciune, vor purta arme şi îi vor apăra pe credincioşii care se îndreaptă spre mormântul lui Hristos.

Regele Ierusalimului, Baudouin al II-lea, le acordă dreptul de a se instala în Oraşul Sfânt, în interiorul unei construcţii din apropiere de ruinele Templului lui Solomon. De acolo provine numele care le-a rămas, de templieri.

Succesul lor este imediat. Aceşti cavaleri integri şi de temut, care poartă o mantie albă, împodobită cu o cruce mare, roşie, apără cu succes drumurile spre Ierusalim. Donaţiile curg din partea nobililor pelerini şi a suveranilor. Este perioada de glorie a templierilor.

Pierderea Palestinei, recucerită de Saladin, va schimba totul. Începând din 1291, templierii sunt obligaţi să se retragă în numeroasele lor castele şi comanderii, pe care le-au cumpărat în Europa. Pierzându-şi rolul originar, se îndreaptă către o altă activitate: banca.

Împrumută bani burghezilor, seniorilor şi chiar regilor. Adună în castelele lor bogăţii şi de la unii, şi de la alţii – castele care devin adevărate case de bani. Inventează chiar folosirea cecurilor: o persoană care voia să trimită o sumă de bani într-o ţară îndepărtată o depune într-o comanderie apropiată, şi templierii, printr-o simplă scrisoare, cer plata sumei respective de către comanderia din ţara vizată. Aşa se evită periculoasele transporturi de fonduri.

Bineînţeles, pentru toate aceste operaţiuni, membrii ordinului iau un procent, şi bogăţiile lor, foarte mari încă de la

început, nu încetează să crească. Templierii sfârşesc prin a deveni o uriaşă putere financiară, care nu depinde de nimeni, nici măcar de papă. Este mai mult decât poate suporta regele Franţei, Filip cel Frumos, care decide eliminarea lor.

În data de 13 octombrie 1307, în timpul unei operaţiuni poliţieneşti fără precedent în istorie, soldaţii lui îi arestează simultan pe toţi templierii. Ordinul Templului este dizolvat, şi membrii lui, trimişi în faţa tribunalelor Inchiziţiei. Interogaţi fără încetare, torturaţi, recunosc greşelile cele mai incredibile, cum este practica sodomiei, adorarea unui idol satanic numit Baphomet etc.

Mulţi sunt executaţi, printre ei numărându-se şi mare-le-maestru, Jacques de Molay, ars de viu la Paris, în 1314. Dar unde a ajuns comoara lor? Arhivele lui Filip cel Frumos nu spun nimic despre asta. Să fi avut templierii timp să o ascundă înainte de a fi reţinuţi? Este o întrebare pe care ne-o punem de secole.

Or, ce se povesteşte la Gisors, tot de secole, este că tezaurul se află acolo, în castel. Şi Roger Lhomoy susţine că l-a găsit! Bineînţeles, Gérard de Sède îl trage de limbă cu tot felul de întrebări. Omul este la început reticent, dar până la urmă îşi spune povestea, o poveste extraordinară.

Încă din copilărie, găsirea comorii a fost pentru el o obsesie. Tulburările care au urmat înfrângerii din 1940 îi oferă ocazia căutată. Postul de paznic al castelului este vacant, şi el reuşeşte să obţină locul de la primăria din Gisors, proprietarul edificiului.

Roger Lhomoy nu putea visa condiţii mai favorabile pentru realizarea planului său! Este găzduit într-o clădire mică din interiorul zidurilor. Seara, când vizitele se termină şi porţile se închid, rămâne singur şi nu-i rămâne decât să se înarmeze cu lopata şi cu instrumentele de terasament pentru a săpa. Nimeni nu va veni să-l deranjeze.

Are teoria lui cu privire la amplasare. Locul cel mai important al castelului este donjonul şi, mai exact, colina artificială de pământ pe care este ridicat. Avem de-a face cu o realizare

cu totul uimitoare, cum puţine sunt în arta medievală. Dimensiunile donjonului sunt de şaptezeci de metri diametru la bază, douăzeci şi cinci de metri diametru la vârf, cu o înălţime de douăzeci de metri. Este vorba despre un volum enorm şi, dacă există o ascunzătoare, acolo trebuie să se găsească.

Roger Lhomoy explorează platforma pe care este construit donjonul, înconjurată de propria incintă. Alături de turn se găseşte un puţ, înfundat de mulţi ani. Decide să facă din el punctul de plecare al explorării lui. Coboară cu ajutorul unei scări din sfoară şi se apucă să-i degajeze fundul.

O muncă epuizantă. Trebuie să scoată pietrele, să le înlăture cu ajutorul scării de sfoară, apoi să le ascundă mai departe, ca să nu atragă atenţia. Şi, totul petrecându-se noaptea, luminează cum poate, cu ajutorul lumânărilor sau al torţelor pe care le face singur. Reuşeşte astfel să coboare până la aproape treizeci de metri adâncime. Din nefericire nu dispune de materialul necesar. Iar cea mai mare problemă este că nu poate să susţină pereţii cum ar vrea.

Într-o zi, un fragment de zidărie se prăbuşeşte peste el şi se trezeşte îngropat în fundul puţului. Nu poate spera la nici cel mai mic ajutor. Este singur, în plină noapte, în mijlocul unui castel închis pentru lumea din afară. Crede că i-a sunat ceasul. Cu un efort supraomenesc reuşeşte totuşi să se elibereze. Are un picior rupt. Mai trebuie să urce scara de sfoară, în condiţii foarte dificile, dar reuşeşte.

Lhomoy trăieşte atunci un moment de adâncă tristeţe. În timp ce se reface încet după fractură, decide să renunţe la încercări. Este peste puterile unui singur om. Pentru a avea şanse de reuşită, ar fi nevoie de o echipă de arheologi, echipată cum trebuie. Suntem în 1942, şi veştile sunt proaste. Nemţii fac incursiuni în castel pe neanunţate, chiar şi noaptea, în căutarea unor participanţi la rezistenţă. Căutările au devenit deja periculoase. Mai rezonabil ar fi să uite de comoară!

1944. Odată cu debarcarea, Normandia este prima provincie a Franţei care a fost eliberată. Plecarea nemţilor şi optimismul general îi redau forţele lui Roger Lhomoy. Se pune pe treabă cu mai multă încrâncenare ca niciodată. Apreciind

că a coborât destul de jos, decide să meargă de-acum orizontal, spre centrul colinei de pământ.

Pericolul este şi mai mare decât înainte, pentru că galeria pe care o sapă se va prăbuşi dacă n-o susţine. Aşadar, o consolidează cum poate mai bine, cu ajutorul scândurilor pe care le găseşte aproape peste tot, dar se teme să nu se trezească prins sub pământ şi să moară sufocat, fără ca nimeni să-i poată veni în ajutor.

Poate din acest motiv, pentru prima oară, se confesează cuiva. Dacă i se întâmplă ceva, să poată fi dată alarma. Michel Lessene este unul dintre vechii lui prieteni, şi, de altfel, va deveni mai târziu, la rândul lui, paznic al castelului. A împărtăşit întotdeauna pasiunea lui Lhomoy pentru comoara templierilor.

– Ce-ai zice să vii într-o noapte la castel? îl întreabă într-o bună zi Lhomoy.

Acesta din urmă pricepe imediat.

– Nu-mi spune că faci săpături pe ascuns?

– Ba da.

– Şi ai găsit ceva?

– Nu încă, dar simt că mă frige.

Aşa se face că, în toamna lui 1944, Michel Lessene este invitat de Roger Lhomoy să-i vadă prima dintre descoperiri. În ciuda pericolului, acceptă să-l urmeze în tunelul pe care l-a săpat. După o coborâre de treizeci de metri în puţ, urmează vreo cincisprezece metri de înaintare pe orizontală, în poziţie culcat, şi cei doi bărbaţi dau peste o cameră de dimensiuni medii, de circa patru metri pe patru. Din nefericire, aceasta este goală.

Imediat ce au ieşit, Roger Lhomoy îi explică prietenului său că, de data asta, este sigur că-şi atinge scopul. Existenţa acestei săli despre care nu ştia nimeni până atunci este un indiciu că ar mai fi şi altele, printre care şi cea care ascunde comoara. Michel Lessene este deosebit de impresionat.

– Acum unde o să sapi?

– În altă direcţie.

– De ce?

– O simplă intuiţie, şi o să vezi, de data asta am să reuşesc!

Michel Lessene nu se va mai întoarce pe şantierul clandestin. Drept urmare, singurul martor este Roger Lhomoy. Cu tot optimismul lui, pierde multă vreme înainte de a ajunge undeva. Sapă într-o direcţie, apoi în alta, fără nici un rezultat. Nu mai are mult până să cedeze în faţa descurajării şi să renunţe.

Şi brusc, într-o frumoasă noapte de martie 1946, dă de ceva dur. Este un perete. Se luptă cu pietrele ore întregi şi reuşeşte să facă o spărtură destul de mare ca să intre. Înaintează cu o lumânare în mână. Gérard de Sède a descris scena în cartea *Templierii sunt printre noi*, pe care a consacrat-o acestei aventuri.

„Ceea ce am văzut în acel moment", spune Roger Lhomoy, „n-am să uit niciodată, pentru că era un spectacol fantastic. Mă aflu într-o capelă romană din piatră de Louveciennes, lungă de treizeci de metri, lată de nouă, înaltă de vreo patru metri şi jumătate, cu cheie de boltă. Imediat în stânga mea, aproape de gaura prin care am intrat, există un altar, şi el tot din piatră, la fel ca tabernaculul. La dreapta mea, restul construcţiei. Pe pereţi, la jumătate din înălţime, susţinute de suporturi din piatră, statuile lui Hristos şi ale celor doisprezece apostoli, în mărime naturală. De-a lungul pereţilor, aşezate pe jos, sarcofage din piatră, lungi de doi metri şi late de şaizeci: erau nouăsprezece. Şi, în navă, ceea ce am văzut la lumina lumânării era incredibil: treizeci de cufere din metal preţios, aranjate în rânduri de câte zece. Dar „cufere" este puţin spus: mai degrabă ar trebui vorbit despre dulapuri culcate, fiecare măsurând 2,20 metri lungime, 1,80 metri înălţime şi 1,90 metri lăţime."

Asta este descoperirea pe care Lhomoy susţine că a făcut-o. Nu mai poate păstra tăcerea şi apoi, ca descoperitor al comorii, are dreptul la jumătate din valoarea acesteia, ceea ce ar face din el un om peste măsură de bogat!

Se duce imediat la primărie. Se îndoieşte foarte tare că va fi crezut şi se teme că îşi va pierde postul pentru că a făcut aceste săpături ilegale, dar îşi asumă riscul... şi, într-adevăr, la primăria din Gisors nu se loveşte decât de scepticism şi de

ostilitate. Tocmai se pregătea o adunare cu un reprezentant de la prefectură. Auzindu-l, acesta declară:

– Domnilor, avem de-a face cu un nebun!

Roger Lhomoy insistă şi cum primăria, în calitate de proprietar al castelului, ar lua cealaltă jumătate din comoară, merită efortul unei deplasări... Odată ajunşi la puţ, toată lumea dă înapoi, speriată. Un singur voluntar, Émile Beyne, fost ofiţer într-o unitate de genişti, vrea să intre. Se afundă în galerie, dar confruntat cu riscul de a rămâne fără aer, se întoarce din drum. Înainte de a pleca, aruncă o piatră în deschizătură, care se presupune că ar fi cea a capelei, şi constată:

– Are ecou.

Dar declaraţia aceasta nu este suficientă ca să-l convingă pe primarul din Gisors, care afirmă, fără să facă cea mai mică săpătură în plus, că nu este decât o pură invenţie. Excavaţiile vor fi acoperite din nou, pentru a-i împiedica pe curioşi să-şi pună viaţa în pericol aventurându-se. În privinţa paznicului castelului, acesta este imediat destituit din funcţie.

Iată, aşadar, povestea pe care Roger Lhomoy i-o spune lui Gérard de Sède. Ziaristul nu se opreşte aici. Scrie un articol senzaţional, care apare în *Paris-Match*, şi publică, ceva mai târziu, lucrarea *Templierii sunt printre noi*, care povesteşte istoria în toate amănuntele ei.

Articolul şi cartea au un răsunet considerabil. Opinia publică se agită şi, cu tot scepticismul general al specialiştilor, obligaţia instanţelor superioare este să acţioneze. Aşa se face că, în 1962, André Malraux, atunci ministru al Culturii, decide să se facă săpături în situl de la Gisors.

De data asta, mijloacele care i-au lipsit atât de dramatic lui Lhomoy există. O adevărată echipă de specialişti, dotaţi cu aparatura cea mai modernă, se pune pe treabă. Din nefericire, după ce au săpat colina artificială în toate direcţiile, nu au ajuns la nici un rezultat. Şi cum, după declaraţiile fostului gardian, capela secretă ar fi avut cel puţin două sute cincizeci de metri pătraţi suprafaţă, se trage în mod obligatoriu concluzia că aceasta nu există.

Aşadar, un eşec. Mai rău, aceste noi săpături, urmând celor pe care le făcuse Roger Lhomoy însuşi, au sfârşit prin a pune în pericol echilibrul donjonului, care ameninţă să se prăbuşească. Va fi nevoie de lungi şi costisitoare lucrări de consolidare pentru ca situaţia să revină la normal. Nu numai că tezaurul templierilor nu a fost descoperit, dar aventura reuşea să distrugă unul dintre cele mai remarcabile vestigii ale Evului Mediu. Ulterior, săpăturile au fost strict interzise, şi situl, supravegheat pentru a se evita orice iniţiativă susceptibilă să provoace un accident.

La ora actuală, ne aflăm în acelaşi punct. Conform tezei oficiale, n-a existat niciodată o comoară la Gisors, şi Roger Lhomoy a sfârşit prin a-şi pierde minţile din cauza muncii epuizante pe care a făcut-o. Capela secretă n-a existat decât în imaginaţia lui tulburată.

Asta nu-i împiedică pe partizanii ideii contrare să rămână numeroşi. Ei reamintesc faptul că, deşi nimeni n-a văzut capela cu pricina, Émile Beyne, fostul ofiţer, a auzit un ecou în acel loc. Pe de altă parte, existenţa camerei subterane de patru metri pe patru descoperită de Roger Lhomoy are un martor, Michel Lessene, dovadă că sub pământ se află ceva.

Asta nu este tot. Mai multe raţiuni istorice militează în favoarea comorii templierilor din Gisors. Aşa cum am spus, castelul s-a aflat în posesia ordinului între 1158 şi 1160, timp suficient pentru a amenaja o ascunzătoare care să poată adăposti comoara.

Se vorbeşte, de asemenea, despre un document foarte tulburător, care ar fi păstrat la Vatican şi în care un templier, pe nume Jean de Chalon, afirmă că în ajunul datei fatidice de 13 octombrie 1307, trei care pline cu o comoară ar fi părăsit comanderia din Paris, cea mai importantă dintre toate, numită în mod curent „Templul" şi unde va fi închisă familia regală în timpul Revoluţiei.

Cele trei care ar fi avut ca destinaţie Anglia, singura ţară care a scăpat cu totul puterii lui Filip cel Frumos şi unde, de altfel, templierii nu au fost deranjaţi. Se poate presupune

că întregul convoi n-a avut timp să ajungă la destinaţie şi că s-a oprit pe drum, la Gisors, unde ordinul avea o ascunzătoare sigură.

Acestea sunt argumentele partizanilor comorii, dar, cu riscul de a distruge o poveste frumoasă, trebuie totuşi să le respingem. În 1307, castelul intrase în posesia regelui Franţei, care îl controla în întregime. Cea mai bună dovadă este că aici l-a închis pe marele-maestru Jacques de Molay. Chiar dacă ne imaginăm o subterană care comunică din exterior cu capela secretă, ar fi de necrezut că o operaţiune atât de vizibilă cum este descărcarea a trei vehicule grele a putut trece neobservată de soldaţii regali.

Un motiv şi mai serios se opune acestei versiuni: templierii nu aveau nici o comoară! Nici la Gisors, nici la Rennes-le-Château, despre care am discutat deja în această lucrare, nici în alte locuri care au mai fost vehiculate.

Dincolo de toate particularităţile, era vorba totuşi despre un ordin monastic, care făcuse jurământul de sărăcie şi ai cărui membri nu aveau dreptul să se îmbogăţească. Averea ordinului era reală, chiar uriaşă, dar aproape în întregime imobiliară. Ordinul Templierilor era cel mai mare proprietar funciar al creştinătăţii, dar atât. Sigur, templierii făceau împrumuturi foarte importante, în special regelui Franţei, dar pentru asta îşi vindeau din bunuri. Invers, converteau beneficiile pe care le realizau în pământuri sau castele.

Bogăţiile considerabile care erau depozitate în comanderii, precum şi în case de bani nu le aparţineau şi, după arestarea lor, au fost redate proprietarilor.

Cea mai bună dovadă în acest sens este că Filip cel Frumos n-a găsit comoara. Membrii ordinului, supuşi celor mai îngrozitoare torturi ale Inchiziţiei, n-au spus nimic pentru că, pur şi simplu, nu aveau ce spune.

Toate aceste argumente, suntem siguri, nu-i vor împiedica pe partizanii comorii să continue să caute la Gisors sau în altă parte.

Colecţia Bestseller

Confesiunile unui asasin economic, John Perkins
Clubul Bilderberg, Cristina Martín
Criza de un trilion de dolari, Charles R. Morris
Wall Street – istoria crahului din 1929,
Gordon Thomas & Max-Morgan Witts
Istoria lumii de la Big Bang până în prezent,
Cynthia Stokes Brown
CIA – o istorie secretă, Tim Weiner
Profeţiile maya pentru 2012, Gerald Benedict
Putin şi noua Rusie, Michael Stürmer
Asasini şi asasinate, Paul Donnelley
Cea mai lungă săptămână, Nick Page
Sfârşitul secolului american, Paul Starobin
Istoria societăţilor secrete, Michael Streeter
Războinicii lui Hitler, Guido Knopp
Şi totuşi Biblia are dreptate, Werner Keller
Următorul deceniu, George Friedman

vor apărea:
Steagul roşu. O istorie a comunismului,
David Priestland
Spioni la Vatican, John Koehler

A supraviețuit marea ducesă Anastasia execuției bolșevice? S-a sinucis, într-adevăr, Marilyn Monroe sau a fost asasinată? A murit Ludovic al XVII-lea în închisoarea din Templu, la vârsta de numai zece ani? Ce se petrece, de fapt, în Triunghiul Bermudelor? Cine a fost Omul cu Masca de Fier? Unde se găsește comoara templierilor? Napoleon a fost otrăvit sau a murit din cauze naturale, pe insula Sfânta Elena?

Întrebări rămase multă vreme fără răspuns, subiecte care au captat atenția publică de-a lungul timpului, suscitând curiozitatea oamenilor din întreaga lume și provocând, uneori, scandaluri răsunătoare...

Cartea de față explică toate aceste enigme celebre, dar și alte mistere mai puțin cunoscute, evitând capcana senzaționalului și a teoriilor fanteziste lipsite de orice temei. Cele 23 de povestiri pline de suspans, de revelații și de răsturnări de situație îi vor convinge și pe cei mai sceptici cititori că realitatea bate de multe ori ficțiunea și că istoria este, de departe, cel mai captivant roman.

Pierre Bellemare (n. 1929) este un cunoscut scriitor, romancier, prezentator de televiziune și actor francez. În urma colaborării sale fructuoase cu Jean-François Nahmias (n. 1944), reputat istoric și scriitor francez, au apărut mai multe romane și volume de povestiri thriller și polițiste de succes, printre care *Asasinii*, *Dosarele morții*, *Nopți de coșmar*, dar și lucrări de nonficțiune, precum *Marile crime ale istoriei*.

Află mai mult pe:
www.litera.ro
ISBN 978-606-600-633-3
9 786066 006523
LITERA